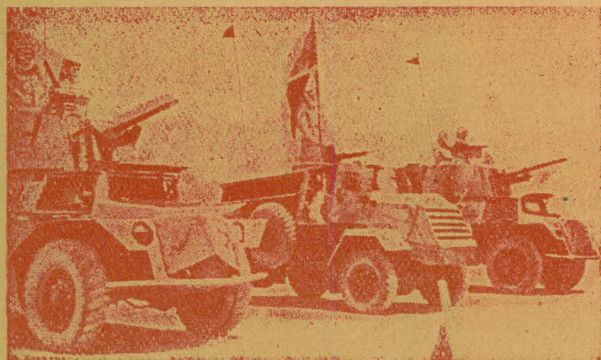

מערכות

חילות הערבים

יִרְחוּן
לשאלות
מדיניות
כלכליות
וצבאיות

תוכן העניינים

6	במערכה: עם ההכרזה / לקראת המעשה
11	לקורא
	חילות הערבים בדורנו:
17	צבא-עיראק
39	צבא-סוריה
65	תמרון נובמבר 1947 בצפון-מערב חורן
72	צבא-לבנון
87	צבא עבר-הירדן
	סעיפי הכטחון, ההגנה והצבא בחוזה
122	ברויטניה — עבה'י 1946
125	„חיל-הספר” — של עבה'י?
135	צבאם של בני סעוד
144	דרום חצי האי

המפות שבחוברת:

עיראק — עמ' 16 ; עמ' 32 / סוריה — עמ' 42 / סוריה, לבנון, אי"י —
עמ' 56-57 / עבה'י — עמ' 90 ; עמ' 120 / מפת ערב — עמ' 134 /
ים סוף וסביבתו עמ' 145.

החנוך הגופני

דו-ירחון

המוצא לאור ע"י המחלקה להכשרה גופנית של הועד הלאומי וארגון מורי ההתעמלות בארץ.

במה יחידה בארץ המוקדשת לבעיות המקצועיות בחינוך הגופני בבית הספר, ארגוני ספורט ונוער. המדורים: חומר עיוני, חומר מעשי למורה ולמדריך, על הנעשה בחנוך הגופני בארץ ובחוץ-לארץ, להבהרת המונחים והמושגים בחנוך הגופני, המורה והרופא, מכתבים למערכת, סקירה על הספרות המקצועית, במחלקה להכשרה גופנית, בארגוני המורים להתעמלות ולתרגילי הגוף.

פרטים:

במשרד המחלקה להכשרה גופנית של הועד"ל, ת"א, אלנבי 65, טלפון 4232.

כלי בית ומטבח
ממין משובח

ליאו פרוינד

רחוב אלנבי 138
(ע"י הדואר המרכזי)

„זמיר“

א. קולודני

חמרי בנין
חמרי שמוט
חמרי מלט לבן
חמרי וברוד

תעשית
חלבה וממתקים בע"מ
תל אביב

תל אביב, דרך יפו 37, טלפון 2483
ירושלים, דרך אגריפס, טלפון 5386

מייצר כל מיני מתיקה
בשביל הארץ והול

"עליון"

חברה א"י לתעשיית עורות בע"מ
נתניה

"ELYON"

Palestine Tanning Co., Ltd.
Nathanya

הסוכנות הכללית

י. ז. פלסר

רחוב החשמל 12

טלפון 3454 • ת.ד. 553

תל-אביב

סולל בונה בע"מ

מרכז קבלני

שלה הסתדרות הכללית שלה עובדים העברים בארץ-ישראל

חפ"ה

תבת דאר 563

טלפון 4-4311

בית מלאכה לתקון טרקטורים פסח שלפוברסקי

למשקים ובעלי-טרקטורים

מעכשיו הפיכת בוכסות
ופינים בשרשראות ע"י
מכבש מודרני (8 שעות לזוג)

תל-אביב, ת.ד. 1075 דרך פי"ת ע"י בית התעשייה

מפעלי הנדסה דודן

שריין אוטומובילים.
ייצור מכונות, דוודים,
ודוודי קיטור, וכל מיני
קונסטרוקציות

תל-אביב, רח' החרושת 18 מלפון 4708

"אילן בע"מ"

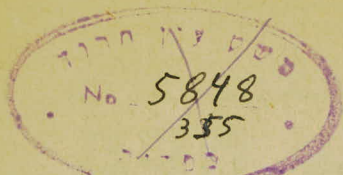
אגודת שתופית לנגרות וכל מיני
עבודות עץ

בית החרושת והמשרד:

תל-אביב, רחוב הכהנים 11
ע"י המשביר המרכזי ת.ד. 1192

מקבלת עבודות נגרות, בנין, רהיטים,
רהיטי בית ספר, טחנות קמח ואסמי
תבואה, חביות בכל מיני מידות, כורות,
נסירת עצים לארגזים שונים וכו'

ההוצאה לפועל בדיוקנות
ובאחריות, תנאים נוחים

חילות דרום חצי אי ערב

2413

385

מטעמי הריחוק הגיאוגרפי העצום, וכן בשל חילותיה, אין עניין רב לייחד את הדיבור על צבאה של תימן (ממש, כשם שקטן הוא, למשל, הצורך הריאלי בתיאור הפוטנציאל הצבאי של השבטים הסנוסיים שבקירינאיקה ושל ערביי לוב). לפי המספרים המתהלכים עולה, אמנם, הצבא התימני, המשמש בשירות-קבע, בהרבה על מניין הצבא הסדיר הסעודי: יש המעריכים אותו כדי 20.000 איש. אולם גודל אשר כזה של צבא בארץ, אשר אוכלוסיתה (כ-3 וחצי מיליון נפש) אינה עולה כל-עיקר על זו של סעודיה, איננו מעיד על עצמתו היתרה; אדרבא, ידוע לנו כי ניגף לפני הסעודים ב-1934. הריבוי המספרי הנ"ל מקורו, מצד אחד, בזול הגדול של "צבא" מעין זה (שזיונו אינו חורג בעצם מתחום רובים ישנים ומספר תותחים תורכיים עתיק-יומין) ומצד שני — בכל המבנה הפיאודלי של חיי המדינה, המצריך חילות-מצב וגדודי-לווי למושלים ולנסיכים למיניהם. כצבא חבש בשעתו, כך גם חילה של תימן הוא "גיס-יחף" — ולא רק במה שנוגע לנעליים בלבד. אמנם הקנאות הרבה של שכבות האוכלוסין עלולה להפוך גם צבא זה לגורם סכנה מסויים, אם רק יזכה לציד משופר במקצת. והאפשרות לכך נפתחת והולכת דווקא עתה, עם ראשית הידוק היחסים עם אמריקה והופעת סיכויים למלווה ולאספקת אביזרים שונים. במידה שייגיעו הדברים לידי תהליך מעין זה של חיזוק כוח-התיגרה של צבא תימן, תגדלנה כמובן הסכנות הצפויות בעתות זעזועים ותמורות לנקודת-המשען הבריטית הסמוכה, עדן, ולשטחי החסות הבריטיים (חסות-עדן, חצרמות) המשתרעים מזרח ממל איסטרטגי זה, שהוא מפתח לשער-הדרום של ים-סוף, ואגב זאת יש לציין, כי את הגנתה של עדן משמשת, נוסף על חיל-המצב הבריטי הזעיר ועל מטוסי חיל-האוויר המלכותי, גם איסטרטגית-שכירים ערבית מקומית. על תכונות הלוחמים של אנשי תימן ועדן כבר הורחב הדיבור במאמר "השבטים הלוחמים בדרום ים-סוף" חוב "מערכות" כ"רכ"ז.

כבר הוזכר, כי לצורך שמירת הסדר בשטחי הציה הענקיים קיימת „משטרת־מדבר“ מיוחדת, אשר בדרך כלל היתה רכובה על גמלים, אך נראה שנשתלב לתוכה מספר מסויים של מכוניות־משא קלות. עצמתה נאמדת ב־2000 איש בערך, אולם בשעת חירום יכול המלך להזעיק להתייצבות כללית את רוב חוגרי־החרב ונושאי־הרובה אשר בשבטי הבדווים. להלכה, לפחות, אין כל יסוד לפקפק באומדן, המעמיד איסטרטיה שבטית כוללת כזו על 100.000 איש (את המספר הכללי של תושבי נג'ד וחגי'אז ונספחותיהן, מעריכים ב־3½ מיליון נפש בערך) — אך ספק אם הספקת מזון, למשל, למחנה כזה תאפשר את גיוסו בפועל; אך אפשרויות כאלה, לפרק זמן ממושך פחות או יותר, אינן נראות באופק, וזאת גם זאת: ערכן למעשה של איסטרטיות כאלה (כפי שכבר ראינו בדוגמאות שצויינו בפתח סקירה זו), הנו מפותק למדי, פרט לפשיטות ביזה מובהקות לטווחים לא־גדולים ביותר. על כן יש לראות את עיקר הכוח התוקף של השלטון הסעודי, הניתן להפעלה מעבר לתחומי ארצו, בגרעין הצבאי הסדיר, אשר מקצת קוים לדמותו הועלו כאן. אכן, שאלה בפני עצמה היא באיזו מידה מסוגל כבר גרעין סדיר זה לערוך פעולה צבאית בנוסח המערב, שעה שיצטרך לפעול בלי עזרתם המכוונת של מדריכיו הבריטיים; אך יש לזכור כי קיימת אפשרות כי אפילו במצבים מדיניים עדינים, עשויים הללו, או קצתם, להוסיף ולפעול בתפקידם זה באיצטלה של „יועצים“ בלבד.

סיכום

מצבה הגיאוגרפי של סעודיה, לאחר שהסדירה בדרכי מלחמה והשפעה דיפלומטית את יחסיה עם תימן בדרום־מערב ועם כווית הקטנה בצפון־מזרח — הוא הקובע, כי לא נותרו סיכויים להפעלת צבאותיה, בגבולות יבשתיים, אלא כנגד חילות האשמיים בלבד, אלה של עיראק ושל עבה"י. אכן, כל עוד קיים איוון הכוחות המדיני הנוכחי במזרח־התיכון (שהוא גם חלק מן האיוון העולמי ופריו) אין נראים סיכויים לכך. וכן, כל עוד חי המלך הישיש, אין לראות פתח להתפרצות מרידות רציניות בסעודיה ולסיוע שיבוא למורדים מעבר הצפון הערבי. המצב העדין ביחסים עם עבה"י מעורר ספקות רציניים מאוד לגבי סיכויי מתן רשות־מעבר לצבאות סעודיים דרך שטחיה של מדינה זו, ויהיה זה בדרך לסוריה או לארץ־ישראל, על איזוריה היהודיים והערביים. אולם קיימת עוד אפשרות גיאוגרפית־חברתית אחת, אשר מבחינה מדינית איננה כה רחוקה מן המציאות כמו זו של מעבר בשטחי עבה"י — הלא היא הסעת חלק מסויים של חיל סעודיה בדרך הים, מאחד המעגנים שבחגי'אז הצפונית אל שטחי חצי האי סיני, דהיינו אל

אנשי השירות המזוין בסעודיה, הצבא הסדיר וה"מיליציה" גם יחד. מספר קטן של מטוסים צבאיים, לא מן החדשים, וכנראה בעיקר מסוג מטוסי ההובלה והקשר, נרכש ע"י סעודיה כנ"ל, עוד בשנות השלושים. יש להניח כי נוספו עליהם מטוסים אחדים גם בשנות האחרונות. בזמן האחרון ביותר נודע על רכישת 12—11 מטוסי "דקוטה" (מתוצרת אמריקה, אך נהוגים ע"י חיל-האוויר הבריטי, לצורך הסעת חיילות — אך ניתן, כמובן, לסגלם גם לתצפית ולהפצצה לא כ"כ "מדעית"). אשר לשירותי הטיסה האזרחיים — ישנה ידיעה על כך כי החל מיוני 1947 צריכים היו לעמוד לרשות קרהאוויר שבידי ממשלת סעודיה 11 אוירוני-נוסעים ו-3 אוירוני-משא, לשם טיסות בקו דהראן (מרכז אזור הנפט הסעודי) — ריאד — קהיר. הטייסים היו אמריקאים אך הובטח כי יועסקו אח"כ גם 3 טייסים סעודיים. מימון הקו הזה הוא מאוצרו של אבן-סעוד, אך ההנהלה — בידי חברת תעופה אמריקאית.

עזרת האמריקאים והדרכתם התבטאו בדרך כלל ובעיקר בשטח האווירי (פרט להספקת כמותי נשק ותחמושת). עקב כך נמנעו גם מהצורך לקיים בסעודיה משלחת "צבאית" רשמית בעלת ממדים.

מפעלם האווירי המרוכז העיקרי של האמריקאים בסעודיה היה בניינו של האווירודרום הצבאי הגדול בחוף המפרץ הפרסי, בדהראן (ליד נמל המים העמוקים שמפתחים שם בשביל אניות הנפט). שדה-אוויר זה שימש את תחבורת המלחמה של ארה"ב, ואלו עתה יכוון בעיקרו לתנועת האוויר המסחרית — אך צוות אנשי חיל-האוויר האמריקאי מוסיף לשמשו. מובן שטווח פעולתו של נמל-אוויר כזה מכוון, בראש וראשונה, לשטחו ולסביבתו של המפרץ הפרסי. אך מגרשי-המראה קיימים גם ליד ריאד, הברירה, וליד ג'דה: ומרובים במדבר הצפון-מערבי שטחי-קרקע, אשר לאחר הכשרה מועטת מאוד עשויים לשמש כמסלולי המראה ונחיתה למטוסים צבאיים לא-גדולים.

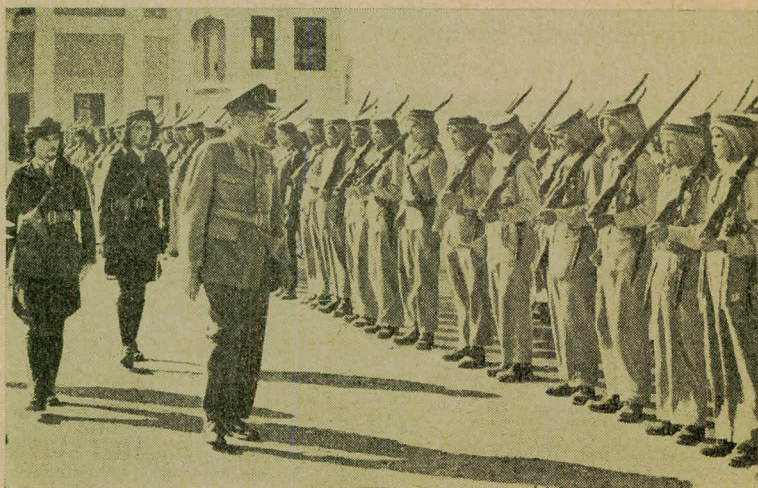
אין ספק שהצבא הסעודי הסדיר תלוי, בשביל כל פעולה רצינית פחות או יותר, בהמשך התמיכה מצד אפוטרופסיו המערביים, אפילו בשאלת התחמושת בלבד — אשר אין להניח שהסעודים הצליחו לצבור מלאי גדול ממנה — שתוכל להספיק ליותר מאשר למהלך האימונים התקין, או מאשר לפעולה הגנתית מבודדת. והוא הדין לגבי חילוף לזין, לרכב ולכלי הטיס. אמנם דלק מצוי בסעודיה בשפע — אך רק עם צאתו מבתי הזיקוק שברשות גורמי המערב. למעשה ניתנת איפוא לגורמים אלה אפשרות רחבה עד מאוד להשפיע על סיכויי הפעלתו של הצבא הסעודי הסדיר, ואם תרצינה בכך — אף לקצץ בהם קיצוץ חמור. אמנם אין צבא סדיר זה מייצג את מלוא הכוח המזוין אשר לסעודיה.

שדומה כי ממשיכה היא כאן, על אותו קרקע עצמו, את מעשהו של לורנס
 (או, ביתר דיוק, של אותו קפיטן שיקספירי, אשר היה סוכן־הקשר והיועץ
 הבריטי ליד אבן־סעוד בשנות מלחמת העולם הראשונה; נהרג בקרב).
 משלחת זו, השקועה מראשית 1947 במלאכת הבניה־מחדש של הצבא
 הסעודי, מונה כ־40 קצינים, חלקם מתכנים ומכוונים אירגוניים ואופרטיביים
 וחלקם מאמני־קצינים וכן סמלים־מדריכים לכלי נשק שונים; בראש
 משלחת זו עומד בריגדיר בירד, אדם בעל־נסיון באופרציות של כוחות
 הפשיטה הבריטיים באיי הים־האייגאי בשנים האחרונות של מלחמת־העולם.
 המשלחת הזאת מנצלת, בלי ספק, את נסיונם העשיר של המדריכים
 הבריטיים בצבא עיראק, ושל המשלחת הצבאית הבריטית שם, שנרכש במשך
 עשרים וחמש שנה, וכן את נסיונם של בוני הלגיון הערבי, מזה דור, ושל
 מדריכי הצבא המצרי מזה שני דורות, והמשלחת הצבאית לידו, מזה 11
 שנה. הצבא הנבנה והולך בהדרכתה, נועד ללבוש צורה „מקובלת“,
 מערבית בסגנונה, ארגונה וציודה (ואף בלבושה). אין כל ידיעה ודאית
 על מבנהו הפנימי של הצבא הסעודי ועל פירוטו ליחידות מסוגים שונים;
 ואין אנו יכולים אלא לנסות וללמוד מהקבלות עם צבאות המדינות
 הערביות האחרות שהוזכרו לעיל, אשר משלחות בריטיות פעלו ופועלות
 בתוכם. עוד בקיץ 1945 (תוך סיורו בין שבטי נג'ד) הודיע אבן־סעוד על כוונתו
 להקים חיל מצויד בנשק חדש, לכונן גדודים ממוכנים (כנראה — „כמו בעבר־
 הירדן“), ולהגיע ל־5 סקוורונים של חיל־אוויר. לפי שיקולים מציאותיים יש
 להניח כי צבא סדיר זה (אשר את עוצמתו מעריכים ב־5—6 אלפים) בנוי
 ברובו חיל־רגלים ממונע, היינו — המוסע על גבי מכוניות־משא והמאומן
 לקרב־רגלים, אך יש בו גם אחוז של מכוניות נושאות זין אבטומטי, המסוגלות
 למתן אש תוך תנועה — זה סוג המינוע, או המיכון, המתאים ביותר לתנאי
 הסוירים במדבר ולשירות משמרות־נעים לשם השלטת סדרים (כלומר —
 לשימוש ג'נרלי־למחצה, ביחידות־משנה קטנות של הגייס הזה). ואין
 ספק, כי בתוך חיל זה מצוי גם מספר ידוע של מכוניות־שריון, אם כי יתכן
 מאוד שהאחוז שלהן נופל במידה ניכרת מזה שבצבא עבה, למשל. דלות
 הן הידיעות על קיום ארטילריה בצבא הסעודי, אך אפשר להניח בלי חשש
 טעות כי אפילו מסיבות פסיכולוגיות בלבד, מצויים במבנהו מספר
 תותחים. לפחות המפקדות שבו מצויידות באלחוט (ויתכן מאד, כי גם חלק
 מהמכוניות, וביחוד ממכוניות־השריון). ההערכות ל„מיליצית־השבטים“ (אשר
 יש וכללו בהן גם את משטרת הערים ונאות־המדבר) נעות גם עתה סביב עשרת
 אלפים איש (או אולי, בצירוף „משטרת־המדבר“ המובהקת של גששים
 ושומרי־סדרים מקצועיים, כ־12 אלף). לאור זה מתקבל על הדעת המספר,
 שהוזכר בשנים האחרונות, של 18 אלף חייל — כסיכום כולל של

איש, אשר בשעת-מלחמה היו מסתפחים, בשלימותם, על הצבא הסדיר. כזאת היתה התמונה, במידה שנודעה בעולם החיצוני, של חילות-סעודיה ערב מלחמת-העולם השניה. מאז הורד עוד ביתר-הקפדה מסך-הסודיות על המתרחש בקרבם, אם כי מפעם לפעם גונב שמץ-ידיעה חוצה. עכ"פ, יש והעריכו את מספר האנשים בסעודיה, שקיבלו אימון צבאי פחות או יותר מאורגן (להבדיל מכושר היריה, הרכיבה והגישוש ה"טבעי" של הבדוי באשר הוא), לראשית מלחמת-העולם, ב־30 אלף איש בקירוב.

פני הצבא הסעודי בחוזה

את התחלת התקופה החדשה בתפתחותו של הכוח המזוין אשר לסעודיה, ציינו ביקוריהם של "פני" הצבא האמריקאי, ואח"כ הבריטי, אשר החלו מ־1943 והגיעו לשיאם עם ביקורו של ראש המטה הקיסרותי הבריטי, פילד־מרשל לורד אלן־ברוק בעצמו ובכבודו. ביקורים אלה, שלמראית עין הם ביקורי נימוסין בלבד, היו מלווים גם במתנות־נשק לממשלת סעודיה, שבתחילה היו רק סמליות, אולם לאחר כך הלכו וגדלו (ישנן ידיעות, בלתי־מבוררות דיין, כי בין הרכישות החדשות היו גם טנקים קלים). אין ספק שבהזדמנויות אלה נידונו גם זכויות המעבר והחנייה האזרית בסעודיה; אך בה בשעה הוכשרה הקרקע גם לפעולת המשלחות הצבאיות לארגון הצבא הסעודי ולהדרכתו. הבולטת מבחינה זאת היא המשלחת הצבאית הבריטית.

לורד אלן־ברוק סוקר ב־1945 משמר כבוד של הצבא הסעודי, "נוסח חדיש".

שונים ע"י אבן-סעוד: רבו המכונניות, הופיעו מכונניות משוריות אחדות*, באה תוספת נשק אבטומטי, הופיעו קצת תותחים — ובצדם גם מערכת אלחוט ומספר מטוסים. (זעיר-פה זעיר-שם נרכשו מטוסים גרמנים, איטלקים ואמריקאים). זעירים, "סעודים" אחדים קיבלו אימון-טייסים מסוים, ולשם כך נשלחו אף לחו"ל (דבר אשר בדרך כלל אין ממשלת-סעודיה מעודדת אותו ביותר, מטעמים פוליטיים-פנימיים ובשל חשש-כפירה). באותו זמן לערך רכשו מספר קצינים גם הכשרה צבאית בחו"ל — בבריטניה ובגרמניה. הציוד הצבאי הנוסף הנ"ל היה מנומר למדי (וגם ספק אם היה מאוון, כדי היווי כוח-לוחם תכליתי בתנאי התנגשות באויב-חוץ רציני); טבעי הדבר כי עיקר המכונניות היו אמריקאיות (רובן — משומשות), אך מעט מכוניות-השריון הבריטיות — מזה, ומכוניות-היריה הגרמניות — מזה, גרמו, כמובן, לסיבוך בענייני אספקת התחמושת וכדומה.

אכן, בשביל צרכי-הפנים — הן של הממלכה הסעודית בלבד והן של הכרעה בסכסוכים שבתחומי חצי-האי בכללו — הספיקה תוספת-כוח זאת. תסיסת השבטים (שהתבלטה בשעתה ביותר בשילוח-הרסן ע"י חלק מן ה"איחואן" בעת הפשיטות לעיראק ולכוויית ב'30—1928) הודברה, והממלכה לוכדה. מלחמת ינואר-פברואר 1934 בתימנים נמשכה רק שבועות מספר, וחילו של יורש-העצר (והמצביא) התימני הוכרע עד מהרה, דבר שהביא לסיפוחה של עסיר בשלימותה אל מלכות בני-סעוד. אם כי תוך הרהורי-נקמה, שהתבססו על תקוה לתמיכה איטלקית (ביחוד — ב'37—1936, עם כיבוש חבש), קיבלה תימן על עצמה מאז, למעשה, את עול ההגמוניה הסעודית בעניני מדיניות-חוץ. עלית קרנה של סעודיה השתקפה אז גם בהמרצת גידולו של צבא-עיראק.

ידיעות משנות-השלושים, אם כי אינן מבוררות דיין, אומרות כי הצבא הסעודי נתחלק אז במבנהו ל-3 "דגלים" ("בריגדות", בשימוש הערבי המקובל, שספק אם הולם הוא כאן): גרעין סדיר בן 5.000 איש (אם כי אין בטחון שאמנם הגיע אז להיקף מספרי כזה ולרמת-סדירות), אשר לו ניתנו הנשק האבטומטי הנרכש, התותחים והמשוריינים; חילות-המצב שבערים השונות, נוסח-רגלים מתישן, אשר אין להניח כי עלו על אלפים ספורים, למרות המספרים האגדתיים שהופצו על עצמתם ("25 אלף", למשל); ומיליציה שבטית נבחרת (להבדיל מאיסטרטית-השבטים ההמונית, היכולה להגיע לרבות רבות), שחויילה מקרב השבטים לשירות-סירוגין מסוים, והיא גם שמילאה (כנראה — בנוסף על "משטרת-המדבר" המקצועית), תפקידי ג'אנדרמריה במרחבי המדבר. את מספר אנשיה העריכו ב'12 אלף

* כנבואתו של סקוודרון-לידר גודסייב (במאמרו, שנתפרסם בקובץ "מלחמה במדבר") — נבואה, שלא אחרה להתקיים.

ראשית המודרניזציה

את הגילוי העיקרי של הדאגה להכשרת כוח-האדם הסעודי לצרכי-המלחמה המודרנית — בתקופה שלפני מלחמת השנייה — יש לראות בפתיחתו של בית-ספר חדש לאימון קצינים, (אשר נוסד בזמן אחד עם כינון וזירת-הגנה מיוחדת ב־1937). המגמה היתה: מודרניזציה של אותו גיס-סדיר קטן, שאנשי-הרגלים היוו את גרעינו, אשר, בהמשך למסורת-ההאשמית במקצוע הצבאי, קיים אותו אבן-סעוד עוד משנות שלטונו המוקדמות בחיג'אז.

אכן, כבר ב־1932 נקטו בצעדים להבטיח לגרעין זה של חיל-רגלים יסוד־קבע נאמן ע"י חיולו מקרב אנשי ה„איחואאן“ (מאלה אשר עברו לאורח-חיים הקלאי). בהתנסף גרעין סדיר על המחנות השבטיים של רוכבי-גמלים, — הנזעקים ובאים לפקודת המלך, איש ובכרתו, איש ורובהו אתו —

מאנשי משמר-הראש של אבן-סעוד, על פני יונותיהם וחגורות הכ"דורים שלהם.

השלים ואיוון את הרכבו של הצבא הסעודי. מאותה שנת 1932 (דהיינו, שנת החרפת הסכסוך שבין סעודיה לתימן, בגלל השליטה על נסיכות עסיר, המשתרעת בין שתיקה, ושנת ראשית התכונה למלחמה הבלתי-נמנעת עוד עם תימן שהתחילה להיעזר בפירוורי-ציוד צבאי איטלקי), ניכרו גם סימנים מוגברים של רכישת ציוד צבאי ואביזרים טכניים נחוצים

מזרחית). צעדים אלה, יחד עם מספר בתי־ספר להקניית השכלה ראשונית, צריכים היו ליצור את מינימום כוח־האדם, שיהיה מסוגל להוות גרעין לצבא סדיר וחדיש פחות או יותר.

שאלת הזיון היוותה ומהווה את הבחינה החיונית השניה לעתיד ערכה הצבאי של ערב־הסעודית; כי לא די בארגונו ואימונו של הבדוי של אתמול והטלת המשמעת עליו, אלא יש לספק לו גם את הכלים עצמם של המלחמה החדישה. מול הרמה הבדוית המסורתית של אותו כוח מזוין, שבאמצעותו בנה אבן־סעוד את מדינתו, בלטו, מבחינה זו, שלושה צרכים: עוצמת־אש גבוהה ועדיפה על זו של הרובה (ואפילו של המקלע), דהיינו: אבטומטי־כבדה, ארטילרית ומרגמתית; תוספת־המגן בקרב, הניתנת ע"י שריון; כושר־האש (והתצפית), אשר אותו מקנה האוירון. בחסרונם של שלושה אלה לקה, באופן מכריע, הצבא הסעודי, מול גייסותיה של עיראק, למשל, ואת מילוי החסר הזה הוא ביקש ומבקש בכל מחיר. מובן שאפשר גם לומר, כי השנים האחרונים — השריון והאוירון — שוב אינם בגדר „זין“ גרידא, אלא מבחינות מסוימות, מהיום גורם של כושר תנועה מוגבר, אשר אף לו זקוק במאוד אותו שלטון מרכזי, המנסה גם לשלוט על חבליה העצומים של ארץ השממה וגם להגן עליה מבחוץ.

אכן בהתפתחות העניינים בערב־הסעודית מזה עשרים שנה ובנסיונותיה לקדם קידום טכני את כוחותיה המזוינים, קל להבחין במאמץ להקנות להם תוספת של כושר נוע. גם בטרם ניתן לערב־הסעודית להתחיל בהזדיינות רצינית חדשה, רכשה לה שיירות של עשרות־עשרות מכוניות משא ונוסעים משומשות, שבאו לרשת את מקום הגמל בהסעת גדודי־הקבע, אשר ליוו את המלך במסעותיו, או היו נשלחים על ידו לחלקי ארץ מרוחקים להדביר מרידות או להדוף אויבים מבחוץ. כזאת היה כבר, למשל, במסע המלחמה נגד תימן בראשית 1934; וכן התרגלו עד מהרה משפחת המלך ועושי דברו להשתמש בתחבורה האוירית. האלחוט, המקצר מרחקים, אף הוא, ממלא תפקיד חשוב בארגון המדינה וניהולה ובשירות הידיעות והקשר עם חוץ־לארץ. המכונית והמטוס הקדימו איפוא את כלי־הנשק הכבדים בסיגולו הטכני והנפשי של הערבי איש חצי־האי למסגרתה ולאירתה של מלחמה חדישה. שפע ההכנסות וההלוואות מתנובת שדות־הנפט בעשרת השנים האחרונות, והסיטואציה המדינית והצבאית של השנים שלאחר גמר מלחמת העולם, איפשרו גם את הופעתו של ציוד־מלחמה מערבי חדיש במערכות צבא־נאמניה של הקנאות המוסלמית־הוהאבית ושל שושלת בני־סעוד רבת השאיפות.

של לורנס והמסע במדבר. אז נצטרפו יחד, לרגע קט, ניידותו של הגמל (מול אויב מסורבל־פבודה אך עם זאת חסר־מנוע), עם עצמת אשו של המקלע, אשר מחד גיסא נקל לכלכלו בתחמושת, ומאידך גיסא הוא עשוי לרכו פגיעה נמרצת תוך רגעים ספורים. וצירופם של שני אלה היה אידיאלי בשביל פשיטות־דקירות. אולם הערבי־הסעודי, אשר יד לורנס סיגלתהו למסגרת האופרטיבית ה"לורנסית" ולטקטיקה של כלי־האש החדש, לא ידע אחר־כ, בכוחו הקיבוצי שלו, להוסיף להתקדם עם מצעד ההתפתחות הטכנית. כתוצאה מכך הלך והפך לחזיון ארכאי, שאבד עליו כל, ואין לו תקוה לשמור על מקומו הקודם ביחסים שבין עמי ארץ נושבת וצאצאי המדבר, לא רק מבחינה משקית וחברתית, אלא גם מבחינה צבאית (ואפילו "כנופיייתית"). על כן השאלה הכפולה: שאלת קידומו ההדרגי הכללי של ה"בדוי הסעודי" בדרך של יישוב, העברתו לחקלאות וקרובו אל פתח התקופה הטכנית החדשה — מזה, ושאלת "קפיצת הדרך" של רוח האדם מאורח החיים הפרימיטיבי שהבדוי הסעודי היה שרוי בו עוד בתחילת המאה העשרים, ישר לתוך הטרקלין של ארגון וטכניקה צבאיים שבמושגי זמננו — מזה, היא השאלה שלא חדלה להעסיק את השלטון הסעודי מזה עשרים שנה ועדיין הוא מתחבט בנסיונותיו לגבי המטרה הראשונה: נסיונות "תירגול" ואימונו של הערבי הסעודי, בעשור־השנים האחרון, הוכיחו (לדברי כמה מסתכלים), שעל אף רוח־הקרב המצויה לעתים קרובות, ותכונת היזמה למעשי־פשיטה בנוסח מסויים, לא־קלה המלאכה של הטלת משמעת עליו, ושל שילובו בפעולות טקטיות ענפות ומחושבות. לעומת זאת הרי העזרה מבחוץ מאפשרת כעת להגיע לראשית ההישג בשאיפתו השניה ביתר מהירות מכפי שניתן להשיג זאת לגבי התעודה הראשונה.

הבנת השלטון הסעודי את חשיבות התמורה הנ"ל נבעה, בודאי במידה לא מעטה, מאותן ההודמנויות, בהן הופגנה אזלת־ידו של הכוח הבדוי המסורתי מול גרעינים צבאיים קטנים, אך מצוידים ומאומנים על־פי דרישות הטכניקה החדשה: תבוסת גדודי הפשיטה ההאביים בעבה"י ב־1924, לא רחוק מעמאן, וסיכול התגרות שבטי ה"איחואן" ע"י מכוניות־שריון ומטוסים סוריים בגבולות עיראק וכווית ב־1928־29. השלטון הסעודי ניסה כבר לפני כן לגבש לעצמו כוח מלוכד לביסוס שליטתו האדמיניסטרטיבית והרוחנית כאחד ברחבי המדינה המדברית; את המשימה הזאת צריך היה לבצע מעין "מסדר" דתי לוחם, אשר הקיף רבים משבטי נג'ד ה"איחואן" שכבר הוזכרו לעיל). אולם בהמשך הזמן הוגברו עוד יותר אמצעי הפיקוח וכלי השליטה הפנימית במדינה ("משטרת המדבר" בין השאר), ואף נעשו מאמצים לנצל את המשמעת והמרץ הדתי של ה"איחואן" להעברת מיעוטם, לפחות, של הבדויים לעיבוד חקלאי ולבנין ישובי־קבע (בעיקר בנג'ד הצפונית והצפון־

צבאם של בני סעוד

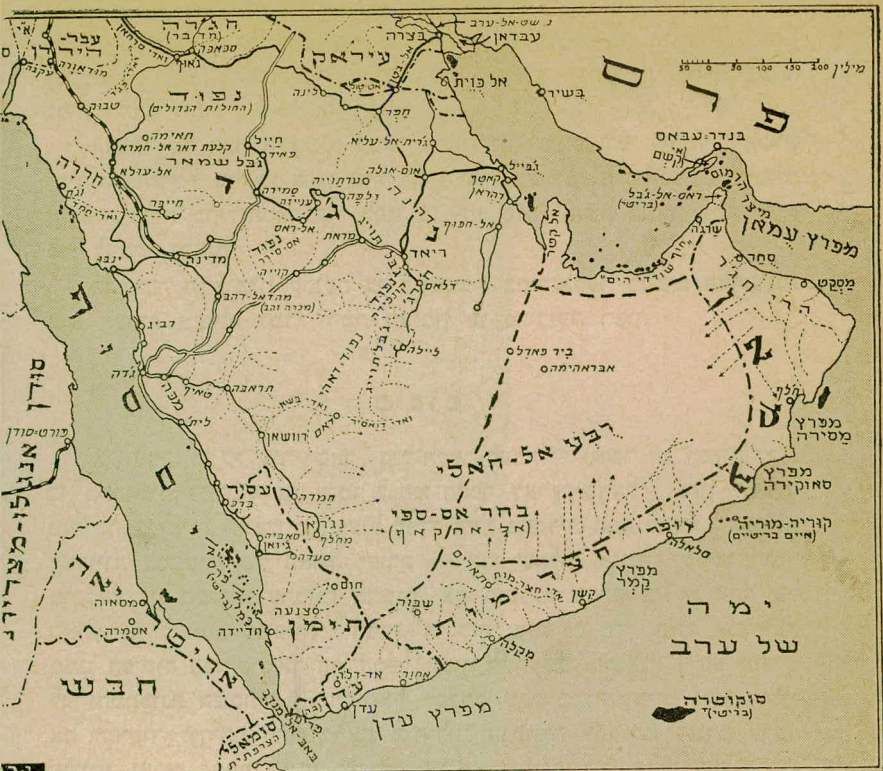
אם בדרך כלל מועט ה"ברי" ומרובה ה"שמא", בכל הנוגע להרכבם ולמבניהם של צבאות הערבים, הרי הספק ואי־הידעה מגיעים לפסגתם שעה שבאים לדבר בארצות השוממות למחצה שבחצי־האי הערבי. העיקרית והידועה מכל מדינות חצי־האי הנה "ערב הסעודית" — אשר כשמה כן עצם מציאותה, לא נוצרו אלא בעצם הדור הזה (החל מ־6—1925). אין להרבות דברים על מעמדה המדיני בין ארצות הערבים לאחר כל אשר צויין כבר בענין זה בסקירות שבחוברת זו: "עיראק במשולש הכוחות בעולם הערבי", "צבאה של עבה־י", ובמקצת גם "צבאה של מצרים". גם לגבי המסגרת הבינ־לאומית, הרחבה יותר, של מעמד חצי־האי ומדינתו העיקרית בזמננו, ניתן כבר לקוראי "מערכות" תיאור מלא לפני כשנתיים (מעמדה של ערב הסעודית בעולם הערבי, ראה "מערכות" חוברת ל"א—ל"ב ו"ל"ג—ל"ד). על כן אפשר לוותר בסקירה הנוכחית על מבוא מדיני־צבאי.

הרקע

שלושה הם הגורמים הראשונים במעלה שקבעו בעבר וקובעים אף עתה את יכולת המלחמה ה"סעודית" (ואת גבולות אפשרויותיה) כלפי חוץ. הראשון: כח־האדם אשר לסעודיה, בין מבחינת מספרו, בין בתכונותיו השכליות או הטכניות, או הלוחמות־טבעיות, ובין באורח חייו, על האפשרויות שהוא פותח ועל התחומים שהוא מציב. השני: עצמת הנשק, כשבמושג זה כלולים לא רק טיב הזין וכמותו, אלא גם אפשרויות בדקף והחלפתו וכן האפשרויות להרבות את מספרו, ומעל לכל — לספק את תחמושתו; והשלישי: כושר התנועה, הן המוחלט והן היחסי, לעומת כושר תנועתם על יריבים אפשריים — בתוך המדינה ומחוצה לה — להטלת השליטה והמרות בפנים, ולקידום פני יריב חיצוני.

אפשר, כמובן, להביא גם ציונים אחרים של גורמים חיוניים, או לחלקם חלוקה אחרת. אך שלושת הגורמים הנ"ל מבליטים ביותר הן את מצבה האובייקטיבי של ממשלת סעודיה והן את גישתה לפתרון מדיניותה הצבאית ומגמותיה למעשה.

"תורה־זהב" של כוח־האדם הערבי בן־המדבר היה, כמובן, בימיו

הקו האלכסוני השבור, החוצה במפה זו את הצי-האי ערב, מחצי-האי אליקטר שבצפון-מזרח אל גבולות עדן שבדרום-מערב מסמן את התחום של השפעה בריטית ישירה.

השטחים שמדרום-מזרח לתחום זה מעוטם מושבות בריטיות (העיקרית — עדן-המושבה) או שטחי-חסות (החשובים שבהם — עדן — שטח-החסות, וכן חלקי הצרמות), ומהם עומדים עם בריטניה ביחסי אמנה בלבד, והנם עצמאיים לחלכה, כגון ארץ עומאן (השולטניות של מסקט).

כן יש לשים לב לאיים הפזורים סביב דרום ערב, ורבים מהם נתונים לשלטון ישיר או אמצעי של בריטניה (החשובים מבהינה איסטרטגית: האי פרים, בתוך מיצר באב-אל-מנדב, וסוקוטרה). בין איים אלה יש אחדים הנמצאים מול חופים שאינם נתונים לשלטון בריטי, כגון איי כמראן, שמול חוף תימן.

חשיבות מיוחדת נודעת לאיי בהריין שבלשון-הים של המפרץ הפרסי (בין הצי-האי אליקטר ודהראן) הנתונים לאמנה בריטית, ובהם זכויות נפט לאמריקאים.

שונות במשטרה (הרגילה) של ארץ־ישראל ולהתאמן בה בשימוש בנשק ובקליעה. לגבי חיל־הספר המדובר הוא, כמובן, בהקניית כושר צבאי גבוה הרבה יותר.

הרכבו של חבר הקצינים נשאר (באחוזים) בערך כפי שהיה בראשית ימיו של החיל; בראשו עומד עתה קצין ותיק בשירות חיל־הספר (בריגדיר הקט, ששירת בחיל־הספר עוד לפני 15—10 שנה), אשר הוחזר עתה לא"י כדי לעמוד בראשו.

ההערכה המקובלת קובעת כי המשמעת בחיל־הספר בשנים האחרונות היא חמורה ויעילה למדי ורמת האימון בו משביעה רצון.

סיכום

אין ספק, כי כל עוד ישאר „חיל־הספר לעבה"י" (אשר יש רמזים לכך, כי מתכוונים להחליף את שמו ל„חיל־הספר לארץ־ישראל") נתון לפיקוד והדרכה בריטיים, ישמש כלי יעיל למדי בידי מפקדיו, ואם, לרגלי התמורות הצפויות במעמדה של הארץ, יפורק — הרי שאלפי אנשיו ישמשו חומר מוכן לכינון חטיבות ערביות חדשות, אם תוקמנה בחלק זה או אחר של הארץ, או ליצירת כנופיות לוחמות, או לזה ולזה גם יחד. ואלו, אם יוצא ממנו הפיקוד הבריטי, אך חיל־הספר יוסיף להתקיים, בתואנה זו או אחרת, לפי המתכונת הנוכחית — הרי אין לפקפק שקציניו הערביים ינסו ליטול את הפיקוד לידיהם ולהפוך את היחידות הנתונות למרותם לגורם ערבי, פוליטי וצבאי. במקרה זה עלולים זיונם ואימונם של אנשי חיל־הספר, השוכנים בתוך הארץ, להוות את אחד הגורמים הרציניים להתגרות ולהפרת בטחון ביחסים שבין שני העמים. כמובן, אילו היתה גם חטיבה זאת מסתפחת לשירותו של צבא עבה"י, היה נפתח פתח לעוד גירסה אחת של התפתחות אחרת. אך דרוש דמיון תקציבי רב כדי לגלות אצל ממשלת המלך עבדאללה את האפשרות לקיימה — על כל פנים בלי תמיכה בריטית נוספת וניכרת. לעומת זאת לא מן הנמנע כי, בנסיבות ידועות, יראו חוגי ה„ליגה הערבית" נכונות לקבל את חיל־הספר תחת חסותם, ולהכריזו כ„חיל ערבי משותף".

שונים (פלגת-הבדק והשירות-הוטרינרי, השירות-הרפואי, קבוצות האלחוט ואפשר גם מספר אנשי-ייקוש ופיצוץ, אנשי המפקדות וכיוצא בזה). ואלו בסיסיו העיקריים של חיל-הספר עודם נמצאים בזרקה שבעבה"י ובהם מספר ניכר של אנשי כל השירותים ומרכז האימונים לטירונים, המכיל לרוב מאות אנשים אחדות וכן שמשי המחסנים ושומריהם. נמצא, אפוא, כי המספרים שהועלו לעיל — בין 2500 ל-3000 איש או קצת למעלה מזה — הולמים גם את מבנהו הנוכחי של החיל. במחסנים המרוכזים בזרקה שמור נשק רזרבי לרוב, אשר, בשפע הזין האבטומטי הקל וכן של כמה סוגים אחרים שבו, אפשרי בודאי להרחיב הרחבה גדולה עד מאוד (ואולי אף להכפיל) את עצמתו המספרית של חיל-הספר.

אשר לתנוחתו הנוכחית של החיל, הרי ניכרת חלוקת תפקידים ברורה עד מאד, וביחוד מאז רוכזו יחידותיו בגבולות הגליל (מאוקטובר 1947), ואף מפקדתו הטקטית (להבדיל מן המפקדה הראשית, שנשארה בזרקה), הועברה לראש-פינה. הגונדות של הרגימנט הממוכן ערוכות כנראה בחניות לאורך „קרטגרט“: כביש הצפון שלאורך הגבול, שראשיתו בכפר אכזיב שעל חוף-הים וסיומו — בנקודה בה הוא נפגש בכביש ראש-פינה — מטולה, מזרחה לנבי-ישוע; נראה שמכוניותיו נמצאו כאמצעי נוח לסיורי-בטחון לאורך כביש-הגבול הזה. לעומת זאת נראות עתה הגונדות הרכובות של רגימנט הפרשים לאורך כל הגבול המזרחי של הגליל: — ממטולה, דרך ראש-פינה, ועד לצמח וסביבת גשר-נחלים. ואלו גונדת-המשמר עשתה את שירותה, מכל מקום עד הזמן האחרון, בהרי-יהודה, וכנראה שבעיקר ליד המחסנים הגדולים שבבית-נבאלה.

הרכבו של חיל-הספר, לפי מוצא אנשיו, איננו ידוע עתה בדיוק, אך ברור, כי אחוז הצ'רקסים ירד בו פלאים; לא ברור מהו אחוז הערבים הארצישראלים בחיל. כזכור, היוו אלה את ראשיתו של החיל (ובלטו ביניהם מאוד השכמיים והטול-כרמיים). בשנות הנייתו המרוכזות בעבה"י נתרבו, בדרך הטבע, המתחילים המקומיים — והועדה המלכותית ב-1937 דיברה על עבה"י שהיא מקור מוצאם של רוב אנשי „חיל-הספר“; ואלו יש לשער כי בשנים האחרונות (ביחוד נוכח ה„התחרות“ הגדולה מצד ה„לגיון הערבי“ למועמדים-להתחילות שבעבה"י), גבר מאוד שוב היסוד הארצישראלי שבו; מכל מקום ברור, כי חיל-הספר משמש אסכולה חשובה לארגון ואימונם הצבאי והטכני של דורות מתחילים ערביים מבני ארץ-ישראל, המתחלקים פחות או יותר על פני אזוריה השונים של הארץ. לציון זה נודע ענין לאור העובדה שהעלו, למשל, הבירורים שנערכו לאחר מאורעות תרפ"ט, כי אחוז גבוה מאוד של בני הכפרים בסביבת ירושלים, שתושביהם תקפו אז את שכונת-הספר היהודיות, הספיק לשרת תקופות

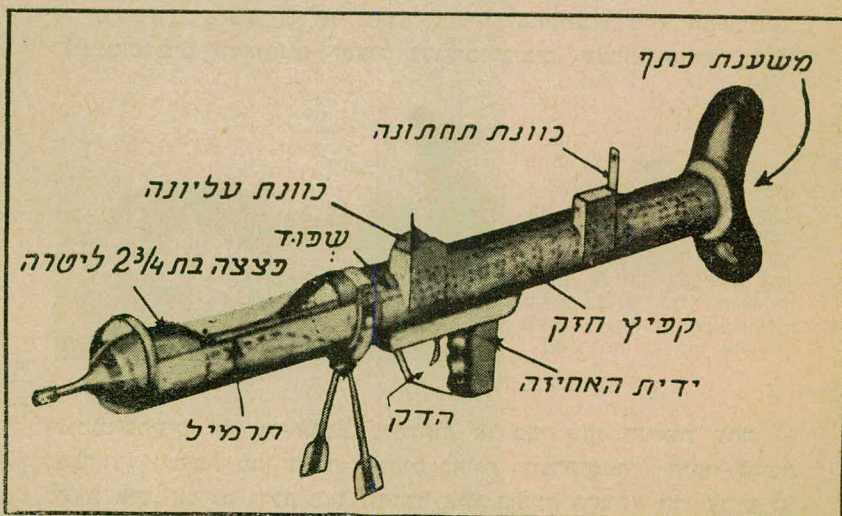

גמלים של חיל-הספר במצעד חגיגי

תוך תנועה ולעתים מתוך עמדה שבחרו לעצמן. בזה דומות, כמובן, היהודות הממוכנות של חיל-הספר לאלה אשר ב„לגיון“ אשר כבר תוארו לעיל, ואף טיפוסי כלי-הרכב וזיונם דומים; אלא יש רושם כי ברגימנט הממוכן של חיל-הספר גבוה במקצת מספרם של כלי-השריון, וביחוד הכבדים יותר, לכל גונדה לעומת אלה של ה„לגיון“. אפשר ולא דלינו בציוני ההרכב והזיון שפורטו כאן את מלוא הזין אשר לרגימנטים, הרכוב וממוכן, של חיל-הספר, אך יש כל היסוד להניח כי חיל זה, אשר בשנות המלחמה האחרונות צויד לפי מתכונת בריטית, יש לו גם הכלי האנטי-טנקי החדש של הרגלי הלוחם — הוא ה„פיאט“; ואם כלי זה אינו נראה בהופעותיו הרגילות של חיל-הספר, הרי אפשר וכלים אלה מופיעים במטוחי האימונים, או שהם שמורים במחסניו לעת מצוא; ויתכן כי הוא הדין לגבי זרקה-האש (אשר אם ישנם — הריהם ודאי מן הסוג הנישא על גבו של החייל-הפרט הקרוי Life bouy).

בשנים האחרונות הוקמה כנראה בחיל-הספר גם „גונדת-משמר“ ניידת, מיוחדת, של רגלים-מונעים ויש לשער כי מניין אנשיה עולה על זה של גונדת פרשים רגילה. מכל הנ"ל אנו למדים שמספר אנשי חיל-הספר החונים בארץ-ישראל איננו רחוק ביותר מ-2500; כי שני הרגימנטים מונים בודאי 1600—1800 איש ויחד עם גונדת-המשמר — כ-2000 איש, או קצת יותר מזה — ועל אלה יש להוסיף לפחות 300—200 איש של אנשי שירותים

מטה) דומה לזה של הרגימנט הרכוב (פרט לפרטים אופייניים, כגון — „פלגת־עזרה־קלה“, לבדק הרכב — אצל ה„ממוכנים“, לעומת השירות הווסטרי־נרי אצל הפרשים); מובן שמבנה יחידות־המשנה שבתוך כל גונדה וכן ציודה ואורח הפעלתה הטקטית — שונים בהרבה בשני סוגי־החיל. וכן שונה, כנראה, ההרכב והארגון של רזרבת־האש הנוספת, אשר לרשותו של כל אחד משני הרגימנטים הללו: האש המסייעת של המרגמות בנות 3 אינטש („מרגמות בטליוניות“), התותחים האיט. („בני 6 ליטראות“) — ואולי גם תותח־שדה (הכל, כמובן, מהסוגים הבריטיים המקובלים) אשר לרשות „הרגימנט־הממוכן“ עולה, בדרך הטבע, על זו אשר ליחידת־הפרשים. נשק־הפרט היסודי (הרובה, ובאחוז ניכר התת־מקלע) דומה, כמובן, בשתי חטיבות־המשנה, אך בעוד ארגונה הטקטי של מחלקת־הפרשים מרוכז סביב המקלע־הכיתתי (ובמחלקה עצמה באה, נוסף על כך, המרגמה הקלה בת 2 האינטש) — הרי ההרכב והעריכה של מחלקה וגונדה ממוכנת מורכבים הרבה יותר. מצויים כאן, מצד אחד, ה„רגלים“ הממונעים, היורדים מן המכונית המסיעה אותם כדי ללחום ברובים ותת־מקלעים, במקלע ובמרגמה, על הקרקע — ומאידך גיסא מכוניות השריון, עם כלי־היריה הקבועים בהן (מקלעים, מכ”י ותותחים קלים) המקיימים את אשם לעתים

ה„פיאט“ (P.I.A.T.) — מטיל־פצצות אנטי־טנקי של חיל־הרגלים הבריטי. בשעת דחק עשוי להפעילו גם איש יחיד. טוח הפעולה האפקטיבי עד 115 יארד. מופעל גם נגד תיבות־שדה ובצורי־בטון. מצוי אצל ה„לגיון“ וחיל־הספר לעבה“.

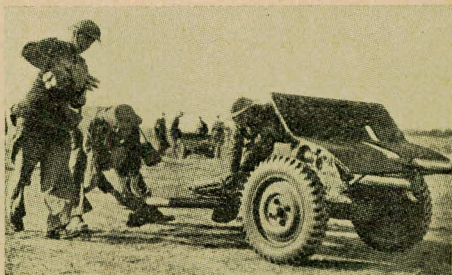
כאן — תיאור סכימתי

שהיה לפני 9-8 שנים ויותר, — ואין ספק כי הוצאות החזקתו של סרדיוט בודה, ושל החיל בכללו, מוכרחות היו לעלות מאז לפחות פי שנים וחצי; אפילו מתוך השערה צנועה זו נמצא, כי עצמתו המספרית של החיל כולו (שוב — אם רק נכון הסכום הנ"ל) לא יכלה בשום אופן לעלות יותר מאשר פי $3\frac{1}{2}$ —3 על המצבה שבי-1937. יש אפוא לשער כי אם לא ניתנו בינתיים הקצבות נוספות, שהיו מאפשרות להרחיב במידת מה את המצבה גם לעומת התקן הקבוע, הרי המספר של 2500 — עד 2800 איש הוא מציאותי למדי. בסיום פרשת התקציב צריך עוד לציין שההקצבה הארצית של א ל י ת נשארה גם בשנות גידולו של חיל-הספר בגודלה הקבוע של ארבעים וכמה אלף לא"י לשנה ולא הוגדלה בהתאם להתרחבות תקציבו הכללי.

פני חיל-הספר כיום

על אף החישובים התקציביים הנ"ל, אין ידיעות מדוייקות וברורות על עצמתו המספרית של חיל-הספר בשנים האחרונות. בכ"ז נותנות ההערכות שהובאו כאן — אשר את „קוהגובה" המכסימלי שלהן יש לראות במספר של 3 אלפים איש או אולי מעט יותר, בסיס ידוע להערכת משקלו הכמותי, והן הולמות, בערך, את הידיעות שנתפרסמו, קטעפה קטע"שם, על מבנהו. גרעינו של חיל-הספר מוסיף להתקיים בדמותו המסורתית: רגימנט-פרשים המאומנים לפעול כרגלים-רכובים. עצמתו המקורית של

חותח אנטי-טנקי בעל הפגז בן 6 הליטראות אשר מסוף 1942 זיה לכלי א.ט. עיקרי בצבא הבריטי. כבכל כלים פורצי-שריון קנהו ארוך מאד ולפי טימנו זה נקל להכירו. בשל קלותו וגלגלי הגומי אשר לו אפשר להניעו למרחקים קצרים אף בכוחם של שני אנשים

רגימנט-פרשים זה, על ארבע פלוגותיו, או כפי שהן נקראות עתה — „גונדות", (שאחת מהן הפכה בינתיים להיות „גונדת-מטה") היתה קרובה ל-800 איש. אם גם גדלה מאז (והדבר אינו בחזקת ודאות), הרי עכ"פ לא יכלה לעבור על אלף איש לכל היותר. בצדה של יחידת-הפרשים קם והתגבש במשך השנים „הרגימנט הממוכן" של חיל-הספר. אין להניח כי מבין אנשיו עולה בהרבה על 800 איש. מבנהו הארגוני (3 גונדות וגונדת-

וראשונה המאורעות בא"י, והרצון להגדיל את הכוחות אשר לרשות השלטון הבריטי המקומי. חלק של חיל-הספר נשאר חונה בשטחה הצפוני של א"י (כפי שהעיד על כך המקרה, בשלהי 1939, אשר הביא למאסרם של המ"ג).

המאורע הבולט ביותר בתולדותיו של חיל-הספר בתקופת המלחמה, היה סירובה של אחת הגונדות לקיים את פקודת היציאה למסע לעיראק, כדי להשתתף בדיכוי המרד של ראשיד-עאלי אל-גילאני. הקצין הערבי, אשר להשפעתו ייחסו את התסיסה בין אנשי החיל, סולק מן החיל ונאסר זמנית. את הגונדה פיזרו ומספר גדול של חיילים פוטר מן השירות. בדיעבד לא שותף חיל-הספר במסע לבגדד; אך תחת המפוטרים נתקבלו טירונים חדשים, ולא זו בלבד אלא שתהליך הגדלתו של החיל ויצירת יחידות משנה חדשות בתוכו, נמשך, ועל הגיס הקודם, הרכוב בעיקרו, נוספו עתה פלוגות-ממונעות, וגם זיונה של החטיבה בכללה שוכלל, גונן ונתרבה.

מאז 1941 נמסר חיל-הספר לרשותו הבלתי-אמצעית של מיניסטרוין המלחמה הבריטי — ומאז נעשה מעמדו תמוה עוד יותר: מצד אחד לא נמנה, כמובן, על הצבא הבריטי גופא, אולם, מאידך גיסא, הופקע מכל רשות מקומית ארצית, ארצישראלית או עבר-ירדנית.

גלגולי התקציב

כבר צוין לעיל הסכום הממוצע של התקציב השנתי של חיל-הספר בעשור הראשון לקיומו. אך גם במקורותיו יש ענין רב. אם כי חיל-הספר היה מופקע מקשריה הקודמים של „המשטרה המעולה“ עם א"י ו„מטוהר מיהודים“, הרי גם בהיותו חונה וערוך כולו בעבר-הירדן, הוסיף לינוק את תקציבו כמעט אך ורק מקופתה של א"י: 5/6 מתקציבו ניתנו ממנה, ורק ששית אחת מקופתה של עבה"י, — וגם זה להלכה בלבד, באשר זו היתה מקבלת אותה, כהקצבה מיוחדת, מן האוצר הבריטי. רק ב-1930, לאחר בירוריה של ועדת שאו הנודעת, הגיעו לכלל מסקנה כי חלוקה כזאת של הוצאות „אינה הוגנת כלפי א"י“ (אחוז היהודים בתוך החיל הלך וירד, ול-1937 לא הגיע אף לשני אחוזים). מאז 1931 נשאה בריטניה ב- $\frac{3}{4}$ מתקציבו של החיל ובכל השקעות-היסוד שלו בעבה"י, (סכום שהגיע באותן השנים לסך של כ-140,000 לא"י לשנה). מאז 1938 החל התקציב השנתי עולה: תחילה אל מעבר ל-200,000 לא"י, ואח"כ בעליה נמרצת ועולה. לפי ידיעה אחת היה תקציבו בשנת 1946-47 כמיליון וארבע מאות אלף לא"י. אם ידיעה זו מדוייקת היא, הריהי נותנת יסוד לקבוע גבול מספרי להערכות, המופרזות והמוגזמות לעתים, של עצמת חיל-הספר: — סכום זה אינו עולה אלא פי $7\frac{1}{2}$ בערך על התקציב

ומשימתו, סימל „חיל-הספר“, כבר מראשיתו, את אותם פיתולי המדיניות הבריטית במזרח, אשר הוליקוה תוך כעשרים שנה מהצהרת-בלפור אל „הספר הלבן“. אלא שבשטח הצבאי הקדים ביטוי זה של גלגולים לסיים את מעגלו ב"ג שנים. לגבי מעמדם הצבאי של יהודי ארץ-ישראל, נתגבש כבר „מצב הספר-הלבן“ ב-1926.

„חיל-הספר“ בהתפתחותו

התקן הראשון ל„חיל-הספר“ היה בנוי על 4 פלוגות. כמחצית קציניו היו בריטים: 16 — לעומת 18 מוסלמים ו-2 ערבים-נוצרים; הם היו כמעט שלישי בין הסמלים: 13 תת-קצינים ו-2 סמלים בריטיים, לעומת 30 סמלים מוסלמים ו-4 ערבים-נוצרים; בין הסרדיוטים היו 560 מוסלמים, ו-90 — נוצרים. ב„חיל-הספר“ היו גם 8 סמלים ו-29 טוראים יהודים — אך אלה היו אנשי-מקצועות (אלחוטאים, בעלי-מלאכה, לבלרים, שירות רפואי), אשר אי-אפשר בלעדיהם, ואחרים תחתם לא היו בנמצא. הסה"כ היה 775 קצין, סמל וטוראי. וראוי לציין, כי לעומת חלקם הבולט למדי של הערבים הנוצרים בכל שירותיה של ממשלת א"י ובמשטרה האזרחית בכלל זה, וביחוד בדרגות הקצינות, הרי נפל אחוזם בחיל-הספר אף מן האחוז שלהם בכלל האוכלוסיה הערבית של ארץ-ישראל. וגם לעובדה זו היה חלק בקביעת אופיה של חטיבה זו.

לפי מה שנקבע בשנים 1926-27 צריך היה חיל-הספר לשמש כוח-המגן החיצוני העיקרי של א"י ועבה"י גם יחד, והדאגה לבטחון הפנימי תיפול בא"י על המשטרה הרגילה, ובעבה"י — על ה„לגיון“. משרפתה מעט המתירחות ההאשמית-הסעודית, ומאידך גיסא פרצו בא"י מאורעות 1929 — שונתה במקצת התפיסה הזאת, ופני „חיל-הספר“ כוונו יותר כלפי א"י פנימה. אכן, כפי שכתבה הועדה-המלכותית לא"י („ועדת-פיל“) ב-1937: „מה בדיוק צריכים להיות תפקידיו של חיל זה, הרי זו עדיין שאלה הנתונה בויכוח...“

בעצמתו הנ"ל נשאר „חיל-הספר“ במשך פרק-זמן ממושך למדי. אכן, במשך שנות השלושים חלה בו התפתחות ידועה, שהתבטאה במידת-מה גם בהוצאותיו ובתקציבו (אשר ציון מיוחד ינתן להם להלן). אך לפי בדיקת מספרי התקציבים של שנות 1926-37, אין להניח כי במשך 11 השנים הללו חל בו גידול מספרי ניכר, כי הסכומים לא חרגו ממסגרת יציבה עד מאוד (בין 180 ל-190 אלף לא"י לשנה). תהליך הגידול של עצמת החיל שהיתה בת 700-800 איש, התחיל כנראה שנה-שנתים לפני מלחה"ע, והתקדם ביותר במהלכה; יש להניח, כי במידה שחלה או הגדלה בחיל-הספר, גרמו לה בראש

יותר רחוק, ועניין מיוחד לקורא העברי הארצישראלי להיזכר במקורו הפראדופסלי.

עם פיזור גדודי המתנדבים העבריים במלחמת העולם הראשונה (1921) עמדו, כידוע, להקים חיל־מגן ארצישראלי מיוחד, אשר יהיה מורכב שני גדודים: גדוד עברי, שיחנה בצפון־הארץ וגדוד ערבי, בדרומה. אולם תכנית זו בוטלה (כנראה, בגלל התערבותו „הבלתי ניטראלית“ של שריד הגדוד „הראשון ליהודה“ במאורעות יפו 1921) ותחתה באה ההצעה להקים חיל־ג'נדרמריה ארצישראלי, אשר הרכבו יבטא את אותה המגמה לאיזון הגורמים העיקריים שבקרב האוכלוסייה. מתוך מגמה זו הוקמה „המשטרה המעולה“ הארצישראלית, כ־550 איש עצמתה, רובה רכובה ומעוטה — רגלית, (ובצדה הוקם, ב־1922, גם בטליון של ג'נדרמריה בריטית — „האירלנדיים“, הזכורים עוד לדור הותיק שבישוב).

הרכבה של ה„משטרה המעולה“ היה „מאוזן מבחינה לאומית“. להלכה היו בה שליש ערבים, שליש יהודים ושלש ניטראלים, הלא הם הצ'רקסים שגויסו בעיקר מישוביהם שבעבה^א; על אף היותם מוסלמים ראו אותם — שוב, להלכה — כיסוד המאזן בין יהודים לערבים. אך במציאות לא עלה אחוז היהודים ב„משטרה המעולה“ הרבה על רבע, וכן הצ'רקסים, בעוד שהערבים היוו את המחצית. לחטיבה זו היו אותם מדי הפרשים, נוסח מזרח במקצת, שאותם ירש ממנה חיל־הספר.

בחורף 26־1925 (בראשית נציבותו של פ.מ. לורד פלומר, אשר התפרסם א"כ בשל יחסו ההוגן לישוב), ובימי שירותו של קול. סיימס, (מי שהיה אה"כ מושל עדן, ומושלה הכללי של סודאן, והיה מעורה מאד בחישובי האינטרטגיה והמדיניות הבריטיות במזרח הערבי) כמזכיר הראשי, נודע על „רפורמה“ במשטרה־המעולה: היא עמדה להתבטל; החלק המוסלמי שבה צריך היה להוות את היסוד לחטיבה חדשה — חיל־הספר לעבר־הירדן, ואלו החלק היהודי נגזרה עליו גזירת סילווק. לסרדיוטים יהודיים ניתנה הברירה להיכנס למשטרה הרגילה של א"י, דהיינו, להיות מוצאים מכלל כוחות־המגן הארציים, במידה שנתקיימו כאלה; את הוצאת היהודים מכלל השירות בגוף מזוין בעל צביון צבאי תירצו בכך, כי „לא יתכן שישירתו בעבר־הירדן“, אשר להגנה על גבולותיה הועד החיל בגלגולו החדש. ואלו את עצם העתקת מרכז־הכובד של החיל לעבה^א דוקא נימקו אז בהתגברות הסכנות ממזרח ומדרום, לרגלי כיבושה של מלכות־חיג'או בידי אבן־סעוד (וסכסוך על עקבה־מען בינו לבין עבדאללה, אמיר עבה^א), ובצורך ליצור מחיצה בטוחה יותר בין שטחי ערב־הסעודית ועבה^א, ואף א"י. בעצם מקורו ובתהפוכות הרכבו, שמו

„חיל-הספר“ - של עבה"י?

אם לגבי „הלגיון הערבי“ של עבה"י מתעוררת השאלה — בגלל גורמי מימונו, פיקודו והניצוח המדיני עליו — בדבר מידת „ערביותו“, הרי מעמדו של „חיל-הספר לעבה"י“ איננו מניח אפילו מקום לשאלות מסוג זה: חטיבה זו, אם כי לפי הרכבה הריהי כמעט על טהרת הערביות הצרופה (עם כל המסקנות האפשריות מעובדת-יסוד זו בשעות מבחן, זעזועים ותמורה, ולגבי הנוהג היום-יומי של אנשיה בעניינים הנוגעים ליחסי העמים שבארץ-ישראל) הרי זאת היא, לפי ביטוי אנגלי גלוי, „חטיבה קיסרותית בריטית“, המוחזקת בעיקרה מכספי האוצר הקיסרותי (דהיינו — של הממלכה המאוחדת). נתונה לפיקוד קצינים בריטיים ועומדת לרשותם של מיניסטרינוי המלחמה והמושבות אשר בלונדון. אולם, לשם הבנת מהותה ואופי מעמדה של חטיבה זאת, חובה לזכור, כי לא תמיד ניתנו לה — ולא תמיד ניתנות לה כיום — הגדרות מפורשות כאלה; בעבר ואף כיום, היא זוכה לשמש, בעת ובעונה אחת, בשנים ואף בשלושה כתרים; הכל לפי נוחות-הרגע והסיטואציה הטקטית-הפוליטית אשר לאורה רואה ההנהגה והצבאית-המדינית הבריטית את תפקידו ומעמדו של חיל-„זיקית“ זה באותו הרגע.

מקורו של „חיל-הספר“ בחטיבה א"י מפורשת; הוא הפך להיות לחיל עבה"י בראש וראשונה; הוא הספיק לעמוד על שתי „רגלים“ גם יחד; הוא זכה להימסר לרשותו הבלתי-אמצעית של מיניסטרוי המלחמה הבריטי; הוא מילא שליחויות קיסרותיות ו„ניטרליות“ בארץ-ישראל; הוא נושא עדיין את שם עבה"י על סמלו ובתוארו; והוא עומד להתפרסם שוב (הדברים נכתבים בראשית דצמבר 1947) כ„חיל ארץ-ישראלי“.

המקור — ותמורותיו

בפרק על תולדותיו של „הלגיון הערבי“ צוינה ראשיתו הרשמית של חיל-הספר; אך שורש ההתפתחות אשר הולידתו נעוץ בעבר עוד

(ב) ידאג לכך שזיונם וכן ציודם היסודי של כוחותיו לא יהיו שונים בטיפוסם

מאלה של כוחות הוד-מלכותו המלך :

(ג) ישלח את כל אלה מאנשי הצבא שבכוחותיו המסוגלים להשלח לחוצה לארץ תכלית של אימון — אל בתי-הספר, האולפנים ומרכזי-האימון הצבאיים של כוחות הוד-מלכותו.

סעיף 10: לפי בקשת אחד מהם יוועצו ביניהם הצדדים הרמים עושי-החוזה, בכל עת שתדרש, כדי לשקול אם רצוי להכניס, לפי הסכם, שינויים כל שהם בתקנות התוספת הזאת, כדי להגשים את תכליותיה הגשמה שלימה יותר.

אפשר שיש בסעיפיהם של החוזה והתוספת, — מלבד ערכה הכלכלי המקובל של הלשון הדיפלומטית השגורה, — גם כמה נקודות הטעונות ביאור מיוחד. כך, למשל, מתמיהה במקצת הבטוי, החוזר ונשנה (משמע, שאינני מקרי) בדבר „היחידות הצבאיות שבכוחות האמיר” — שהן הן שבריטניה תכסה את הוצאותיהן (סידור, שנדמה, כי לגבי מדינה עצמאית לא היו לו אח ודוגמה למן המאה הי"ח, כשנסיכים גרמניים היו משכירים את גייסותיהם לשירות הבריטי באמריקה, למשל). אפשר שהכוונה כאן לחלקו הצבאי (כיום — רובו המכריע, תשעים אחוז ויותר) של „הלגיון הערבי”, — לעומת חלקו המשטרתי („משטרת-ערים”) והג'נדרמריה („משטרת-מחוזות”); כי החלק הצבאי הזה הוא שיצטרך לשאת בקיום תקנות סעיף 5 הנ"ל. ואין פירושו של דבר, אלא שצבא עבה"י כולו, המנופה כ"כ לעומת צרכי הארץ הקטנה (אין כיום מדינה בעולם שתקיים יחס כזה בין צבא לאוכלוסיה, כארבעה למאה), נמצא מעתה בתלות שכרו וקיומו מבריטניה הגדולה. כפי שכבר צוין ב„מערכות”, צריך היה הישוב העברי שבארץ-ישראל, — נוכח ממדים אלה של „הלגיון-הערבי” ולמען קיים שיוון יחסי אתו, — להחזיק, למשל, בימי שלום לא בריגדה מוגברת בלבד, אלא לפחות דיביזיות רגלים שלמה, בתקן-המלחמה המלא, ונוסף על כך בריגדת-שריון.

סעיף 9 של התוספת (זה שבכוחו כבר הכריזו אברהים-פחה האשים, ראש ממשלת עבה"י ומיניסטר-ההגנה שלה, כי נוסף להיותו הטוב והמצויד שבמזרח-התיכון, ייחנה צבא עבר-הירדן בקרוב, גם מעצמה אוירית משלו) מכון, בין השאר, לקיים מונופולין בריטי בהכשרת קצינים עבר-ירדניים ובהשתלמותם.

המדובר של „הקלות והאפשרויות” שיתן האמיר דיו לאפשר — במידה שבריטניה תחליט על כך — הקמתם וקיומם של בסיסי-אויר-וצבא בכל היקף שהוא. מבחינה אובייקטיבית, במידה שאין מביאים עוד בחשבון גם את ארץ-ישראל, באים כאן בחשבון, בראש וראשונה, איזור-מה בשכנותה הקרובה של עקבה הנמל — מצד אחד, ושטחי המדבר-למחצה והמדבר הגמור שבראשית „הפרוזדור” אל עבר עיראק, ובסמוך לו, — מצד שני.

סעיף 4: הוד-רוממותו אמיר עבר-הירדן ישמור, יקיים ויפתח במידת הצורך, מתוך התיעוצות עם ממשלת הממלכה-המאוחדת, את הנמלים וקויה-התחבורה שבעבר-הירדן והחוצים אותו, הדרושים לתנועתם החפשית והחוקתם של הכוחות המזוינים של הוד-מלכותו, והוא יפנה אל הוד-מלכותו, שיסייע בידו, ככל אשר יירדש לתכלית הזאת.

סעיף 5: הוד-מלכותו המלך יחזיר לקופת הוד-רוממותו האמיר את כל ההוצאות שיחולו על ממשלת הוד-רוממותו בקשר להמצאת ההקלות שהוזכרו בסעיפים 1, 2 ו-4 של התוספת הזאת, והוא יתקן — או יפצה — כל נזק שמקורו בפעולות הכוחות המזוינים של הוד-מלכותו, פרט לנזקים שייגרמו בפעולות צבאיות אשר ייערכו בהתאם לסעיף 5 של החוזה הזה, כתוצאה מהתקפה על עבר-הירדן.

סעיף 6: עד שיעשה הסכם בין הצדדים הרמים בעלי-החוזה, שיגדיר את פרטי חסינותם של כוחות הוד-מלכותו המלך שבעבר-הירדן לגבי עניינים שבשיפוט ובמסים, יוסיפו הללו ליהנות מן החסינות לגבי דברים אלה הנהוגה כלפיהם כיום.

סעיף 7: הוד-מלכותו המלך לא יבוא בכל תביעה שהיא בדבר מסים וארנוניות עבר-ירדניים כל שהם על מקרקעין הנחכרים ע"י הוד-מלכותו, או השייכים לו, או על המטלטלין שלו, לרבות תשלומי-המכס על סחורות המובאות או מוצאות ע"י הוד-מלכותו או למענו.

סעיף 8: הוד-מלכותו המלך יתן סעד כספי להוד-רוממותו האמיר בכיסוי הוצאותיהן של היחידות הצבאיות אשר לכוחות האמיר, ככל הנדרש להבטחת מטרותיו של סעיף 5 שבו חוזה. על עצמתן של יחידות כאלו יוסכם בכל שנה ע"י הצדדים הרמים עושי-החוזה, והוד-רוממותו האמיר יתן לבא-כוחו של הוד-מלכותו בעבר הירדן את האפשרות לעמוד על כך שהסכומים הללו יהיו מוצאים לתכלית שלה נועדו.

סעיף 9: כיון שרצויה זהות האימון לאורח-הפעולות בין הצבאות עבר-הירדני והבריטי:

(1) יעמיד הוד-מלכותו המלך את כל הקצינים הבריטיים, אשר שירותם יירדש, כדי להבטיח את יעילות היחידות הצבאיות של כוחות האמיר;

(2) הוד-מלכותו המלך:

(א) יתן להוד-רוממותו אמיר עבר-הירדן כל הקלה אפשרית להשתלמות הצבאית והאזרית של קצינים עבר-ירדניים בבתי-הספר להדרכה מיסודם של כוחות הוד-מלכותו;

(ב) יספק נשק, תחמושת, ציוד, מטוסים ושאר חומרי-מלחמה, בשביל כוחות הוד-רוממותו אמיר עבר-הירדן.

(3) הוד-רוממותו האמיר:

(א) יכסה את הוצאותיהם של ההדרכה והציוד שהוזכרו בסעיף (2);

להלן מובאים כאן הסעיפים בעלי התוכן הצבאי וההגנתי מתוך התעודות שנתפרסמו ושעליהן מתבססת הברית הבריטית—עבר־הירדנית. האמת ניתנה להאמר, כי הסעיפים הללו הנם באותן התעודות לא רק חלק גדול מבחינה כמותית, אלא הם גם עיקר תוכנן.

מתוך נוסחת החוזה

סעיף 3: מוסכם הדבר בין הצדדים הרמים עושי־החוזה, כי האחריות להחזקת הסדר הפנימי בעבר־הירדן וכן — במסגרת התנאים שפורטו להלן בסעיף 5, — להגנת עבר־הירדן בפני תוקפנות מחוץ, הם חלקו של הוד רוממותו אמיר עבר־הירדן.

סעיף 5: אם יהא אחד הצדדים הרמים עושי־החוזה נתון במצב של פעולות־איבה כתוצאה מהתקפה מזויינת ע"י צד שלישי, הרי הצד השני יבוא מיד, — אמנם, תמיד בגבולות האמור בסעיף 12 (בדבר ההתחייבויות בפני ארגון האומות־המאוחדות — המערכת) — לעזרתו, כצעד של הגנה־עצמית קיבוצית. במקרה שתהא סכנה במישרין של התהלת פעולות־איבה, יתאמו ביניהם הצדדים הרמים עושי־החוזה מיד את אמצעי ההגנה הנחוצים.

סעיף 6: כדי לאפשר את מלויין של התחייבויות־הגומלין, שצוינו לעיל בסעיף 5, הסכימו ביניהם הצדדים הרמים עושי־החוזה לתקנות שנקבעו בתוספת לחוזה הנוכחי.

התוספת, שצורפה לחוזה בריטניה—עבר־הירדן משנת 1946, אינה, בעצם, אלא מה שנקרא בלשון השיגרה הדיפלומטית הסכם־צבאי; לפיכך מן הראוי לתתה כאן במילואה.

ה ת ו ס פ ת

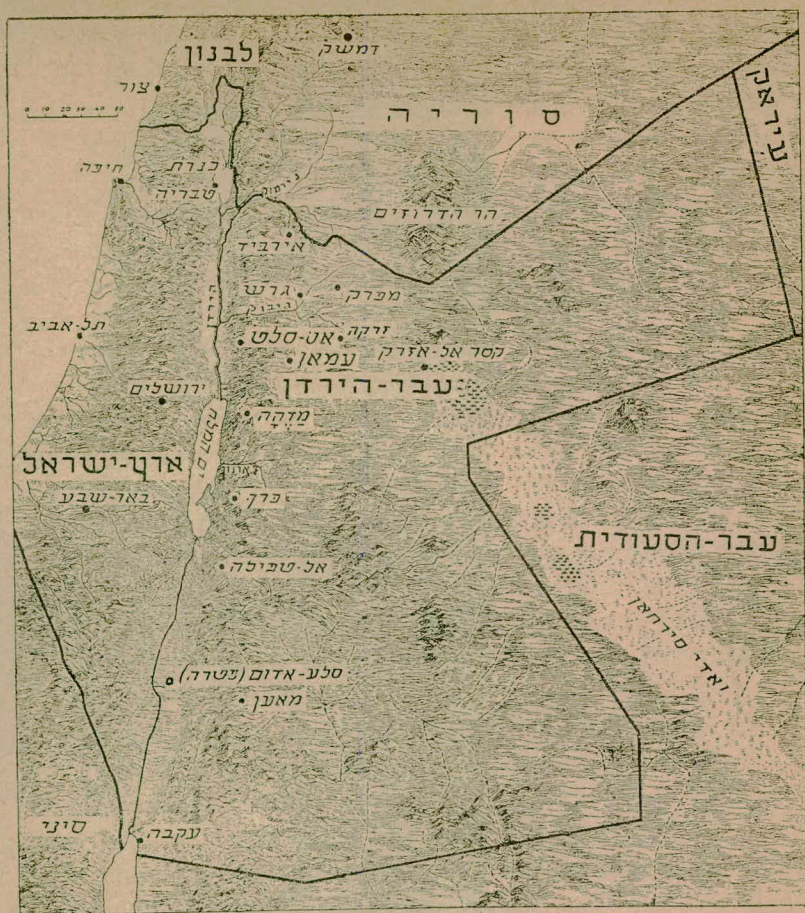
סעיף 1: הוד־מלכותו המלך רשאי להחנות כוחות מזויינים בעבר־הירדן, במקומות הנייתם ביום התימת החוזה הנוכחי ושאר מקומות אשר יוסכם עליהם; והוד־רוממותו האמיר יתן את כל ההקלות הנחוצות לשיכונם והחזקתם, לרבות להחסנת תחמושתם ואספקתם, והחכרת כל שטחי־הקרע שיידרשו לכך. — כל זכויות־פרטים על קרקע כזאת, — יופקעו, לכשיידרש הדבר.

סעיף 2: הוד־רוממותו אמיר עבר־הירדן יתן הקלות בכל זמן לתנועתם ואימונם של הכוחות המזויינים של הוד־מלכותו המלך ולהובלת אספקת הדלק, כלי־הזין, התחמושת ושאר חמרים, הנדרשים לכוחות הללו, — באויר, בכבישים, במסילות־ברזל, בדרכי־מים וצינורות־נפט, ודרך נמלי עבר־הירדן.

סעיף 3: כוחותיו המזויינים של הוד־מלכותו המלך יהיו זכאים להשתמש במערכותיהם שלהם לתחבורת־הקשר, לרבות האלחוט.

משקלו היחסי, ויתכן — גם המוחלט, של צבא עבה"י וליכודייתר של חיל זה עם חטיבות אחרות, תחת הנהגה לאומנית השונה תכלית־שינוי ממדיניותו השושלתית של עבדאללה־בן־חוסין. ואלו כל תמורה ביחסי בריטניה ועבה"י עלולה, כמובן, לבטל את עצם אפשרות קיומו של חלק גדול מה"לגיון", אלא אם מדינות־ערב תקבלנה על עצמן, ביחידות או בצותא, את החזקת צבא עבה"י על חשבונן, בראותן בו גורם של כוח־צבאי אשר יש צורך לקיימו, ולו רק עוד פרק־זמן מוגבל.

מאידך, אם תימצא האפשרות המדינית והציבורית (בעבה"י — וגם באנגליה) לקיים גם לעתיד את החוזה משנת 1946, ולטפח את המסקנות הנובעות ממנו — כי אז אין זה מן הנמנע, שחוף עקבה יהווה את נקודת המגע בין הבסיסים הבריטיים אשר בחלקו הדרומי של ים־סוף ובאוקיינוס ההודי לבין "בסיס־קדומני" (ה"ירדני" ב־95 אחוזיו מבחינת כוח־האדם שבו, אך מודרך ומקויים ע"י בריטניה), אשר ימלא במידת־מה את מקומה של ארץ־ישראל (או, על כל פנים, כפי שהיתה א"י בתקופה בה יכלה להיחשב כולה כאיזור־בסיס) בחשבונות האיטרטגיה הבריטית.

דבר, הנראה כיום כבלתי־צפוי (אך גם אינו מן הנמנע) והאופוזיציה הפוליטית החלשה שבעבר־הירדן תקבל תגבורת ניכרת ממקור זה או אחר (נאמר, בברית עם חוגי ממשלת־סוריה הנוכחית, או עם הסיעה החוסיינית שבין ערביי ארץ־ישראל) ותצליח למוטט את יסוד השליטה האישית של המלך עבדאללה — יהיה בדבר אות להתגשמות מעין „סוריה־רבת” פדרטיבית, אמנם בתחומים גיאוגרפיים הדומים לאלה שעליהם חולם בית־עבדאללה, אך במגמה פוליטית הפוכה־כמעט, ובתוצאות צבאיות כפולות: הקטנת

מאימון טכני מסועף, למשל, המצריך יותר נתונים השכלתיים מהסוג שהזכרנו) ניתן להשיג במשך חצי־שנה או שנה מאת המתחיל הממוצע ל"לגיון" — וביחוד, כשכל עניינו הכלכלי, בתנאי־שירות הרצויים לו מאוד, מקשרהו אל נותני לחמו ומשכורתו. על כן אפשר לומר כי לעת עתה, ובתנאים בהם הוא נתון עד כה, מוצדקים הציונים שמעניקות המפקדות והעתונות הבריטית ל"לגיון" בתור "חיל ממושמע". שונה לחלוטין השאלה, מה תהיה מידת השליטה בו (ושליטת־הוא בעצמו) משישתנו התנאים: נניח, במקרה שתחול בו תמורה מרחיקה־לכת בפיקוד, או יתערער הבטחון בעתיד־מעמדו ומקורות שכרו. ספק הוא, האם שנות־השירות כבר נסכו בו את המשמעות מתוך הכרה, ואת "רוח־הגדוד" המושרשת (להבדיל מהתרברבותו של חוג־הנשק והתקיף, האופיינית לארצות־המזרח), שתעמודנה לו אז ותגינה עליו בפני פריקת־עול ותקלות. על כל פנים ברור, כי בפיקודם הנוכחי מהווים אנשי ה"לגיון" כלי צבאי שאפשר להפעילו בצורות־שימוש לא־מעטות באופרציות לא־גדולות (זעירות ו"בינוניות"); ואף אם תחול בו התפרקות מסויימת, ודאי יוכל עוד להוות אובייקט צבאי ממש, בקנה־המידה של ארצות קטנות כעבה"י וא"י, וגם לספק בשפע "כוח־אדם" לחבורות, שתהיינה מסוגלות לפגיעה־רעה ולגרימת נזקים ניכרים: כי אלפי אנשי הריהם למודי־נשק ורגילים בו (לפי הידיעות שנתפרסמו, הרי כושר־הקליעה של חייל ממוצע, למשל, איננו רע, אם כי אינו מהמובהקים) ולתוך ראשיהם וחושיהם של חלק, לפחות, ממאות הסמלים ועשרות הקצינים שבו, הוחדרו כללי־התנהגות טקטיים מסויימים.

כללו של הדבר: ה"לגיון הערבי", כ"ממלכת עבר־הירדן" עצמה, תלוי בין בעצם קיומו ובין בגילגוליו והישגיו האפשריים, באותה מסגרת פוליטית־שלטונית של חזקים ממנו, אשר תוסיף לעצב את דמותו, או — אם תיעלם — תביא ללא־ספק תמורות באופיו ואולי אף תהיה גורם להתפרקותו — או, אולי, אדרבא, לידי התמזגותו בגופי־צבא ערביים אחרים, לגוף צבאי (פוליטי) רחב יותר.

סיכום

מעמדו המדיני של צבא עבה"י ותכונתו הצבאית־הכללית, אשר קויהם צוינו בסקירה זו, הם־הם המתוים ממילא את רוב המסקנות ההגיוניות לגבי אפשרויות התפתחותו והשימוש בו בעתיד. שני גורמים בעיקר יכריעו במגמת התפתחותו: איתנות מעמדו המדיני־השלטוני של בית־המלוכה ה"ירדני"; וטיב היחסים שיתקיימו בין זה לבין בריטניה אחר שיסתיים פרק־התמורות הנוכחי במעמדה של ארץ־ישראל, ושל בריטניה בתוכה. באם יקרה

ההשכלתי של המון האוכלוסין בין בני עבה"י מזה, לבין תושבי עיראק — מזה; ולשם הבלטת יותר נכלול בהם גם את האוכלוסיה הערבית של ארץ ישראל.

מספר תלמידי בתי-הספר (לצורך זה חוברו כאן יחד בתי-הספר העממיים ובתי-הספר התיכוניים המעטים) ל-1000 נפש של האוכלוסיה היה בערך כדלקמן: בעיראק (1943) — 30 תלמיד; בעבה"י (1943) — 44 תלמיד; בין ערביי א"י (1942) — 89 תלמיד.

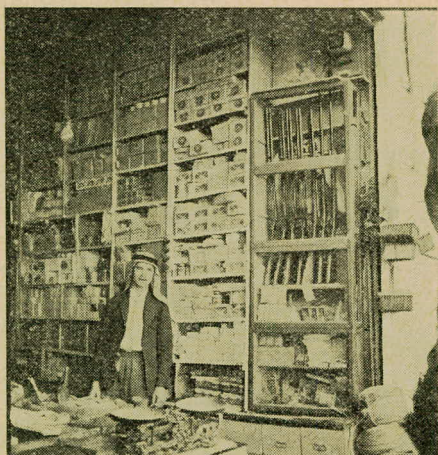
האחוז הנ"ל — הנותן מושג מציאותו למדי על תפוצתה היחסית של ההשכלה הראשונית בקרב המון האוכלוסין — עולה בעבה"י כמעט פי אחד וחצי על זה אשר בעיראק; ובין ערבי א"י עולה בכפלים על זה שבעבה"י. דהיינו, שאחוז האנאלפביתיים (העצום בין מתגייסי הצבא העיראקי) קטן יותר בין המתחילים ל"לגיון" (ביחוד, כמובן, בין תושבי הערים והכפרים הגדולים). אך אין הם מגיעים לרמה ההשכלתית הממוצעת של הערבי הא"י.

חמתי-חיליים
במסקר של ה"לגיון"

ההסתכלות החיצונית בחילי ה"לגיון" מניחה את הרושם של מאמץ גדול להשגת המשמעת הסדירה והשיטור הנאה. אכן, בלעדיהם היה גיס זה חסר-ערך לתפקידי המשמר במסגרת החניות הבריטיות המוטלים על רובו, והיה מחטיא גם את הרושם אשר היו זקוקים לו הן אדוני-להלכה והן מחנכיו-בפועל. זאת ועוד: תכונות אלו (להבדיל

בניהם של בדוים, אשר שמרו על מידה רבה יותר של חוסן גופני ואומץ שבטי מן הממוצע אצל חייל סורי-לבנוני; ובוה אמנם דומה הוא בודאי יותר לממוצע העיראקי*. אכן, לעומת עיראק — חסר ב„לגיון“ היסוד הבלתי-ערבי, המוצק יותר והמקנה חוסן ואיתנות-יתר, כזה של הכורדי; ואין להניח כי הקוקזים, המהוים בסה"כ פחות מחמשה אחוז באוכלוסית עבה"י, יכולים לחפות על החסר הזה. אך במידה שה„לגיון“ משך מתנדבים מסוגים שונים מעבר לגבולות עבה"י, הרי יתכן כי היה כאן גם מעין תהליך של „ברירה טבעית“ של אנשים בעלי תכונה נועזת יותר. לעומת הערבי הא"י נראים בני עבה"י, — שוב, בממוצע — גם כחסונים יותר, וגם כבוטחים יותר בכוחם וסומכים יותר על נשקם, שהמנהג לחגור אותו גם בימים כתיקונם — הוא מנהג המדינה אצלם.

סחר הנשק בהווי של עבה"י: רובים ותחמושת, בממכר חפשי, בחנות מצרכי יוסיים

אבל, המקצוע הצבאי בימינו מחייב גם רמת-השכלה כלשהי ותפיסה שכלית קצת יותר מפותחת. מבחינות אלה מעניינת תהיה ההשוואה של הרקע

* וזאת לזכור: — אם כי מעריכים את מספר הנודדים המובהקים שבאוכלוסית עבה"י ב־40 אלף נפש בלבד, הרי מספר הנודדים-למחצה (דהיינו, בדוים אשר החלו גם זורעים תבואות בעונות המתאימות) הוא גדול פי-שלושה ומגיע ל־120 אלף בערך; ובאם נרצה למצוא את „מכנה-הנודדים“ המציאותי באוכלוסית עבה"י, מבחינת שמירת הרוח והאופי הבדויים, על הכוח והחולשה שבהם ועל גורמי החשבון המשקי של המתחיל — נקלע בודאי למטרה באם נוסיף על 40 האלף הנ"ל גם את מחצית ה„נודדים-למחצה“ ונגיע עד למאה אלף, שהם כמעט שליש האוכלוסיה. ובענין הופעתם של הנודד והתושב בצבא עבה"י — ראה עוד לעיל, בפרק המשנה על „הרכב ה„לגיון“ וחילו“.

נמצאו בעבר-הירדן אף קצינים (אולי, במיוחד, בין הצ'רקים והצ'צ'נים, שישבו בשטח האמירות עוד מלפני הינסדה) שניחנו באותה מזיגה של מרץ גופני, עירנות שכלית ותקיפות האופי, אשר בלעדיה אין לגבש טיפוס של מפקד מושלם. אך הקושי היסודי הנ"ל, המשותף לכל ארצות-הערבים — ודאי טרם נעלם כליל.

יש להניח כי במשך השנים האחרונות נעשתה עבודת-הכשרה לא-מעטה, שהתנהלה כנראה בארבעה אפיקים: במסגרת השירות עצמו (תוך הדרכה מתמדת ע"י חברי-המפקדים הבריטי); בבית-הספר הטקטי אשר כונן ה"לגיון" (כנ"ל — בלטרון, ואשר בשביל תרגיליו ודאי שלא חסכו לא בדלק ולא בתחמושת לכלי-הזין למיניהם); במרכזי-האימון של הצבא הבריטי בארץ (לכלי-הנשק השונים, לטקטיקה, לשירות-המטה, ועוד); וע"י משלחות-השתלמות לאנגליה, אשר מספר קצינים גבוהים מעבה"י זכה להשתתף בהן. אין להניח כי חבר המפקדים בדרג הבינוני שב"לגיון" נופל עתה בהכשרתו הקיבוצית הממוצעת מזו של כל צבא ערבי אחר.

איכותו הצבאית של ה"לגיון"

אחרי עיון בטיב קציני הגיס הזה, טבעי המעבר לשאלה: מה היא איכותו הצבאית הכוללת? אין להשיב על שאלה זו, בלי לנסות להעריך את היסוד שבכל גיס: — את החייל.

הסתום מרובה כאן, כי לא זו בלבד שאנשי הישוב העברי בארץ אין להם למעשה שום מגע (בדומה לזה, למשל, שהיה קיים לגבי אנשי-הצבא הבריטיים) עם אלפי חיילי ה"לגיון" המשרתים מזה שנים בארץ, אלא גם הספרות של רשמים, זכרונות, הערכות, תיאורי אופרציות, ביקורת מקצועית וכיוצא-בזה, אשר קמה בעתונות, בירחונות ובספרות בלשונות לא-ערביות (בראש וראשונה — באנגלית ובצרפתית) ביחס לצבאות ואנשי-הצבא של עיראק, של ארצות-ה"ליבנט", של מצרים וסודן — איננה כמעט בנמצא לגבי צבאה הצעיר-לימים של החדשה במדינות: עבר-הירדן. מכאן — שעלינו לקבץ פירורים, להשתמש בגזירות-שוות ולהרבות בסברות אשר לא תמיד מזדהות עם המציאות.

יתכן, שגם כאן, כבכמה עניינים אחרים, בדין הוא להשתמש בצבאה של עיראק כקנה מידה ואבן-בוחן להשוואות (גם כשפני הדברים בשתי המדינות ההאשמיות הם שונים). ברצותנו לעמוד על הטיפוס והרמה הממוצעים של החייל ה"ירדני", עלינו לראותו על רקע מוצאו וסביבתו. יש להניח כי מועט בו היסוד של איש-הערם המובהק (אין לעבה"י אותן ערי-החוף הלבנטיות, על אוכלוסיותן ההפכפכה והבלתי-איתנה באופיה; והערם הקיימות עודן חקלאיות למחצה); הכפריים שבאו הנם לרוב בניהם או בני-

ליטול על עצמם באופן גלוי גם ניצוח אופרטיבי (אכן, „באורח מיעץ“), הן במרכז והן במבני-הצבא הפעילים. אך, היות וקיימת האפשרות כי במצב פוליטי מסוים ינסו להפעיל את ה„לגיון“ בלי ההדרכה הבריטית, הניתנת לו כיום, מעניינת היא השאלה שכבר הועלתה כאן: עד כמה יהיו מסוגלים אז קציניו הערביים של ה„לגיון“ לנהלו, מבחינה ארגונית, מקצועית ואופרטיבית?

אין הרבה גזירות-שוות, שמתוכן אפשר להקיש על כך. הדוגמה היחידה שלפנינו — הדוגמה העיראקית * — אינה מבשרת טובות לחטיבות ה„לגיון“ אם יפסידו את הנהגתן הבריטית בעתיד הלא-רחוק. לעומת זאת קיימת דוגמה מעניינת אחרת — אמנם, לא מארץ ערבית — והיא דוגמת בולגריה במלחמתה עם סרביה ב־1885 (דהיינו, בתקופה בה היתה עדיין הטכניקה הצבאית מורכבת פחות מזו של היום). הקצינים הרוסים, שפקדו במשך שבע שנים על כל יחידה בולגרית, פרשו — והניחו את הפיקוד להנכיחם הקצינים-הבולגרים בדרגות קפיטנים, רוטמיסטרים ומיורים. ועל אף שגיאות שנעשו — ניצחו ה־בולגרים במלחמה. ברי, כי מהדוגמאות השונות האלה — שכולן רחוקות למדי מהמקרה הנידון — אין להסיק תשובה בטוחה על השאלה הנל. דבר אחד ברור: הכשרתם של קציני עבהי מעולה יותר ביחידות ה„ממוכנות“ (כבר ציינה לעיל הכשרתם הנחפזת, בשעתה, של חלק מקציני-הרגלים); ואלו רגילות-פיקוד על יחידות שלמות יתכן כי רבה יותר דוקא בפלוגות-הרגלים. בשאלות פיקוד כללי ישתדלו בודאי להסתייע בעוזרים מבחוץ, וביחוד מצד קצינים עיראקיים גבוהים.

אשר לאיכותו הכללית של חבר הקצינים, יש להניח כי גם בעבהי נתקלים באותם הקשיים, אשר הובלטו בסקירה על „צבאה של עיראק“, לגבי מציאת „חומר-קצינים“ מתאים: וזאת הן בין תושבי-הערים והן בשכבת בני ראשי-השבטים. קולעים עד מאוד דבריו של מיור ג'רביס, הסופר הבריטי הידוע של ארצות הערבים ובעל נסיון שירות בהן, בספרו על מאמצי פיקוד פחה להקים את הגרעין ל„לגיון“ ולמצוא טיפוס-קצינים הולם, בעל דמות גופנית ושכלית ראויה: „הקושי המיוחד בארצות האלו הוא בכך, שדומה כי במידה שמצוי אצל אדם הצד האחד של התביעות הנל, נעדר אצלו הצד האחר: נראה, כי מציאותו של האינטלקט פועלת כאן מיד פעולה מנונת כלפי התכונה הגופנית“. ודאי, ככל „מימרה קולעת“ — כן גם הגדרה זאת מחטיאה במקרים לא-מעטים את המטרה: ויש להניח, כי במשך השנים

* בין זו של הפעולות נגד הכורדים, בשנות השלושים (ושוב — לפני שנתיים-שלוש), משהוסר הפיקוד הבריטי ולמפקדים העיראקיים ניתנה האפשרות לנהל את פעולות צבאם באורח עצמאי; ובין זו של התנגשות עם הבריטים עצמם, ב־1941 — בענין זה עיין בסקירה של מבחניו אלה של הצבא העיראקי שתניתן ב„מערכות“ כתוספת לצרור סקירות זה.

אלה התמחות מקצועיות ניכרת ונסיון ארגוני וטקטי (ויחד עם זאת — הן כאן הוא גם כוח-המחץ המרוכז, במידה שהוא מצוי ב"לגיון", וכאן משקלו הצבאי-הפוליטי העיקרי). דומה הוא המצב גם במפקדה המרכזית של ה"לגיון" ובמחלקות העיקריות, המנצחות על שירותי-היסוד (בתקופת הקמתן האינטנסיבית של פלוגת-הרגלים נמסר הפיקוח עליהן לידי קצין בריטי אחראי — אגב, אותו קצין בריטי שימש אח"כ כקונסול של ע"ה ב"ב עיראק). אמנם, מתפרסמות גם ידיעות על "סגני-המפקד-הראשי" מבני ע"ה — כגון הידיעה שציינה בתואר זה את אחמד צדקי-ביי אל-ג'ונדי, אשר בילה ב-1947 בקורס להשתלמות צבאית גבוהה באנגליה. אך הרושם הוא כי תארים אלה אינם אלא ציון דרגה מכובדת וגבוהה, אך לא תפקיד-שבפועל. אל-ג'ונדי הנו למעשה מפקד קבוצה מס. 1 משתי ה"קבוצות" של פלוגת-הרגלים, זו שבחיפה ובסביבתה. וסגנו-למעשה של גלאב-פחה הוא, כנראה, הקול' ברודהרסט (שאף הוא, כגלאב, נמנה על רשימת קציניה הגבוהים של מש"ר ת"י) — אף כי לפני זמן קצר, בהודעה על שליחותו ללונדון, כונה "כעוזרו הצבאי של המלך עבדאללה"; אך תואר זה רחוק מלהעמידו במדרגת אחד השלישים — וביחוד, אחר שאת התואר שליש-המלך נושא "עבר-ירדני", לויט-קול. בהג'את-ביי אט-טב-ארה. אכן, למעשה משמש גם הלז כמפקד "קבוצת-הפלוגות מס. 2", — זו אשר בסרפנד ובדרום-הארץ. הרכבו של הפיקוד הנוכחי על "הלגיון הערבי" הנו למעשה כזה, כי אם יארע ויעדר ממנו פתאום היסוד האנגלי שבו — לא יוכל ה"לגיון" לפעול מיד פעולה תקינה*. מבחינה זאת יש ענין מעשי לא-קטן בבירורים הליגליסטיים, המתעוררים מדי פעם בעתונות הבריטית או נשמעים מפיו דוברי מיניסטרוין-החוץ — ובזמן האחרון גם מפיו מפקדו של ה"לגיון" — בדבר מעמדם המשפטי של הקצינים הבריטיים שבשירות ע"ה, במקרה שחיל זה יופנה ע"י אדוניו, נניח נגד שלטון יהודי בחלק של א"י**. אם כי אין להסיק מכאן שום מסקנות מחייבות או ודאיות, אך מבחינת האפשרויות מאלף לגבי כל אלה מצב הדברים ב"י — שבה מוסיפים קצינים וסמלים בריטיים לאמן ולהדריך את גייסות-הממשלה, אך היחידות הבריטיות נמנעות מליטול חלק בפעולות-קרב; ואלו קצינים אמריקאיים, מתחילים בזמן האחרון

* מצבי התמרדות, או שימוש באנשי ה"לגיון" לשירות בחבורות — הם, כמובן, אפשרויות בפני עצמן, ובמצבים כאלה עלולים לפעול כללים ואמות-מידה שונים מאלה החלים על הערכת פעולה צבאית סדירה ותקינה.

** מעניינת הדגשתו של גלאב (במחצית השניה של נובמבר ש.ז.) בשיחה עם עתונאים, כי רוב הקצינים הבריטיים של ה"לגיון" או ש"הושאלו" לו ע"י הצבא הבריטי, או שהם נמנים על רורב-הקצינים הקבוע שלו; ועל כן רשאים השלטונות הצבאיים הבריטיים — אם ירצו בכך — לצוות עליהם לחזור. אשר לעצמו, מציין גלאב, אין לו קשר ארגוני לצבא הבריטי, אך באם ייקרא ע"י ממשלת לונדון לעזוב את תפקידו כמפקד צבא-ערבי בהיותו נתין בריטי "ייתכן, כי אעשה זאת".

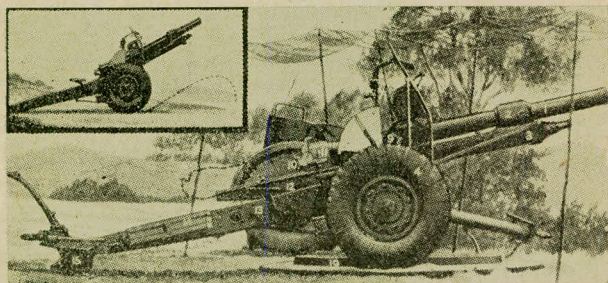
לעומת זאת ברור למדי, כי לא זו בלבד שאין לעבר-הירדן טנקים בשירות פעיל, אלא גם מספר מכוניות-שריון הלא-קטן אשר לה אינו מגיע בשום פנים למספר ההולם שלושה רגימנטים של מכוניות-משוריינות (והוא הדין לגבי הרכבן, לפי סוגים); בלי התנשאות לידענות-בוטחת, אשר המסיבות אינן מצדיקות אותה, ניתן בכל-זאת לשער, כי יש להם, לפחות, שנים עד שלושה תריסרים של מכוניות-שריון מהסוג הכבד יותר ופי שלושה מכוניות אשר שריוןן וזיונן קלים יותר ("מכוניות-תיוור"); והיינו, יתכן כי הסה"כ מגיע למאה כלי רכב-שריון על גלגלים (להבדיל מזחלי-הטנקים) או קצת יותר מזה. ברור כי כלים אלה מוסיפים לא רק כושר-תנועה וחוסי-שריון, כי אם גם עצמת-אש רבה, באשר פירושו של דבר גם תוספת של עשרות תותחי "2, הליטראות", ושל נשק אבטומטי כנ"ל — וכן אפשרויות להפעלה ניידת עד מאוד של מרגמות וסידוריה-העשנה להסואה. אכן, מכל אלה נשקפת, בחשבון האחרון והסופי, מגמה ידועה להוזלה וליותר על "צפיפות"-זין רבה מדי — וזה גם בשל חישוב צרכי הפעולה בשטחים מדבריים-למחצה, ולא נגד צבאות מערביים סדירים, אך גם מחמת הרקע התקציבי, המתוח מאוד על אף הכל, אשר כבר תואר בפרוטרוט בפרק הקודם. כידוע עדיין נעדרים בצבאה של עבה"י המטוסים — אם כי מיניסטר-ההגנה, בהכרזתו הנודעת כי ה"לגיון" הוא "מהצבאות המצוידים והחדשים ביותר" הבטיח, כי לא יעבור זמן רב ותהיה לו גם תעופה משלו. אמנם, הסעיף המתאים בהסכם בריטניה-עבה"י כולל, להלכה לפחות, גם את אפשרות העמדתם של מטוסים לרשותה של עבה"י. בינתיים היו ידיעות על שליחת צעירים "ירדניים" להתאמן בטיס.

הפיקוד והקצינות

כשם שבתקציבו ובצידו של ה"לגיון הערבי" בולטת ידם התומכת-הנדיבה והמדריכה-מכוונת של המסייעים הבריטיים, כן ניכר חלקם גם בעצם כינונו ואימונו ובפיקוד הבלתי-אמצעי עליו. כבר צוינה כאן דרך ההתפתחות בעבר. ואלו עתה מוסיף לעמוד בראש ה"לגיון" גלאב-פחה, שהועלה ב-1941 לדרגת בריגדיר (לפני כן — מיוור בלבד), אף כי אינו נמנה כלל על שירותו של הצבא הבריטי, ובכל הזדמנות רשמית מציינים אותו כסגן-המפקח-הכללי של משטרת ארץ-ישראל; ואלו דרגתו ה"ירדנית" היא עתה של "פריק" (גנרל). בצדו מכהנים ב"לגיון" עוד ארבעים קצינים בריטיים, שאין לראותם כ"מדריכים סתם"; יותר מדי חשובות עמדות-המפתח בהן הם משמשים בקביעות. אין בכך, כמובן, כדי להתמיה, כי לפי הידיעות המזדמנות בעתונות, מפקדי כל הרגימנטים-המוכנים וכן מפקדי-המשנה וקציניהם הראשיים, הם הקצינים הבריטיים; כי על כן מחייבים תפקידים

בולט הדבר לגבי הרגלים שבו, אשר כלי־האש האבטומטית מרובים אצלם, יחסית, אך דוקא מהזולים בהם: — תת־המקלעים. מכסת המקלעים לפלוגה ולמחלקה נופלת כנראה מן המקובל בחילות־המערב. האש האבטומטית הכבדה (מכ"י, ויקרס ופראַונינג) ואלי גם הרגמנית, וכן הזיון האנטי־טנקי הכבד יותר (תריסר תותחי „6 הליטראות“, כפי שיש להסיק מן ההערכות שובאו לעיל), מרוכזת, כנראה, בראש וראשונה, ביחידות „הממוכנות“; אכן, ודאי שמצוי אצלם גם סוג הזיון האנטי־טנקי, בו, בעצם, כלי־הנשק אינו חשוב כ”כ כפי שחשובה תחמושתו: הלא הוא ה”פיאט“ של חיל־הרגלים הבריטי, אשר פגזיו היו ודאים מצויים במחסני־הבסיס של א”י או מצרים במספרים מספיקים כדי להעמידם בכמויות ניכרות גם לרשות הרגלים (או סוגי־חיל אחרים) שב”לגיון“.

אשר לכושר־התנועה — הרי לא הובאו פלוגות־הרגלים למצב של מינוע שלם, והובלתן במכוניות מובטחת כנראה רק במידה חלקית. ואם כי אשפרל התרשם מרוב המכוניות אשר ל”לגיון“, כי מספרן אינו רחוק מאלף — הרי רבות בהן מכוניות־האספקה ומכוניות לצרכים אחרים. אכן, לרגימנטים הממוכנים ניתן המינוע במלוא־הצורך. גם עצמת־האש שלהם (האבטומטית, בחלקה הגדול) היא ניכרת, וצידום — בריטי, מהחדשים: לא

„תותח־הוביצר“ פגזו בן 25 ליטראות. כעת — הכלי העיקרי בארטי לרית השדה הבריטית. בצילום הקטן הוא מוצג במצב־יריה נוסח הוביצר — דהיינו, תוך הגבהת קנה־היריה, כדי שמסלול תעופת הפגז יהיה תלול יותר. טוח אשו היעילה כמות, עולה על 10 ק”מ.

עוד מקלעי־לואיס הישנים, כי אם מקלעי ברן ומכ”י בראַונינג. אך בסיכומה של עצמת־האש הארטילרית אשר לבריגדה הממוכנת, אין זה ברור — פרט לתותחים האנטי־טנקיים, שכבר צוינו כאן — אם מדובר רק ב”רביעית” הוביצרי־ההרים, או במשהו המתקרב לרגימנט־שדה* של תותחי „25 הליטראות“; ויש להמתין בהערכה הסופית עד שממשלת עבה”י תפרסם פרטים רבים יותר על צבאה, או תציג אותו פעם נוספת במסקר או בתהלוכה.

* מ־16 עד 24 כלי־יריה.

הבריטי נושא בו מדי שנה" להחזקת היחידות מצבא עבר-הירדן המשרתות ברשות הבריטית בא"י, ולתמיכתה המוסכמת של בריטניה לקיום כוחותיה המזוינים של עבה"י (עיין בסעיפי ה, תוספת-הצבאית לחוזה בריטניה—עבה"י). אך "סכום עגול" זה ודאי שיש עליו גודש מסוים, ויש להניח כי רבים מהשירותים הניתנים ליחידות ה"לגיון" שבא"י ממקורות הצבא הבריטי, לא נכללים בסכום זה. זאת ועוד: ההשקעות בציודו וזינוו של גיס האשמי זה אינן עולות כלל לשלטון עבר-הירדן את אותם הסכומים שמדינה קטנה המנסה לקיים צבא לעצמה היתה צריכה להשקיעם בתנאי היוקר של הציוד הטכני בתקופתנו. אין ספק כי הכלים והאביזרים הדרושים ניתנים לאנשי-צבאה של עבה"י ממחסני-הצבא הבריטיים במחירי-הקרן (ולפי הנוהג האמריקאי הידוע, בשעת הספקת מצרכים מעין אלה לבעל-ברית רצוי — אף בנפוי הגון ממחיר הקרן) — ביד רחבה למדי. יש, אפוא, יסוד מספיק — גם בלי לחטט אחר מקורות סודיים מיוחדים — לאמוד את ערכה הממשי של ההוצאה הצבאית השנתית של עבה"י, אשר אפשר כי כלול בו גם סכום צנוע ממקורותיה היא, בסכום העולה לא-במעט על שלושה מיליונים לא"י.

להערכות דומות אפשר להגיע גם בדרך אחרת, המסייעת להבהיר את העובדות. יש יסוד לשער, כי החזקת סרדיוט אחד (שכרו, מזונו, לבושו וכיבו"ז) עולה לשלטונות עבה"י בסכום חדשי הקרוב ל-15 לא"י. היינו — כ-180 לא"י לחייל לשנה, ול-10 אלפים אנשי-שירות — כמיליון ושמונה מאות אלף לירה לשנה; והתוספת לסמלים ולקצינים, ובתוכם למספר לא-קטן כלל של מדריכים ומפקדים בריטיים, העולים הרבה יותר ביוקר — מחייבת להוסיף על הסכום הנ"ל לפחות כ-25% — ולפנינו תמונת השימוש במלוא ההקצבה הכספית הרשמית, הידועה מהודעות ופרסומים שונים. ונראה כי כל השאר — ציוד (אהלים, יריעות-שדה, כלי-רכב — בכלל זה), זין, תחמושת, ולא מן הנמנע כי גם דלק — באים לו לצבא עבה"י זה החונה בא"י וזה שמעבר לנהר מזרחה, לפחות בחלקם, בדרכי "המשק הנאטורלי", דהיינו באספקה בעין — והסיכום המשוער הנ"ל נמצא מציאותי ומשקף את היקפו ואורח התפתחותו הנוכחי של ה"לגיון הערבי".

אופי הציוד

יתכן, כי על אף כל העזרה הבריטית הרבה — היה תקציבו של ה"לגיון" לובש צורה אחרת, אילו נקט באמת במכסת הציוד והרכבו כפי הנהוג בצבאות התקינים של מדינות-המערב. אך עם כל היות ציודו עדיף ומסודר מאשר ברוב צבאות-הערבים האחרים, הרי בכ"ו היה ה"לגיון" (או יוזמיו ומתכניו הבריטיים) מצניע-לכת בכמה משטחי הציוד וניסה להשיג מכסימום של תוצאות (ורושם) תוך מינימום של השקעת ציוד יקר ומורכב מדי. ביחוד

שנת 43—1942, — שנת המערכות המכריעות בחזית אפריקה, אשר מקומו של ה"לגיון" המתרחב נעדר בהן * — ראתה קפיצה נוספת בסכום של כ־450 אלף לא"י, עד לשיא החדש של מיליון מאתיים ושבעים אלף. אין ספק כי אז הוקם הרגימנט־הממוכן השני. אולם שיא־הגידול בא־ב־43—1942: 600 אלף לא"י (עד למיליון שמונה מאות ושבעים אלף); זאת הפעם זכתה הציבוריות לשמוע במפורש מפי שר־המושבות הבריטי כי כינון הרגימנט־הממוכן השלישי של עבה"י גרם לתוספת 300 אלף לא"י; ועוד דבר ברור — אם כי הוא לא צוין באותה ההודעה — כי אז הוקמו גם רוב פלוגות־המשמר של הרגלים, אשר אותן אנו רואים כעת בחלקיה השונים של ארץ־ישראל. וזאת לזכור, כי כל המספרים הנ"ל אינם מבטאים את היקפן הממשי של כל ההשקעות שהושקעו בצבא עבה"י — ולא את מידת התמיכות הבריטיות בו — כי הרבה מן השירותים, צורות־העזרה וצינורות־האספקה הבריטיים הצבאיים־הכלליים, אשר יחידות ה"לגיון" נהנו מהן, לא נרשמו כלל במאנדיה של ממשלת עבר־הירדן.

הרוצה לראות בעליל את הוקיות־הקשר בין התמיכות הבריטיות לאוצר עבה"י לבין גודל תקציבה הצבאי של האמירות, יתבונן בטבלה הקצרה הבאה:

שנת התקציב	תמיכת האוצר הבריטי בעבה"י	סעיף ה"בטחון" בתקציב עבה"י
1941/42	850.333.— לא"י	815.071.— לא"י
1942/43	1.245.013.— "	1.271.317.— "
1943/44	1.967.324.— "	1.869.648.— "

אין כל ספק בכך, כי שני טורי המספרים, המוצגים בטבלה זה מול זה, עוד גדלו בשנות 46—1944. כמובן, בין גידול עצום זה של ההוצאות ל"בטחון" (פי ארבע־עשר־וחצי תוך 10 שנים) לבין התפתחות יכולתה העצמית של האמירות — אין ולא כלום. על כך מעיד גם היחס הבלתי־טבעי המשוע שבין סעיף ה"בטחון" שבתקציב 1943/42, למשל, — כ־1.870.000 לא"י לבין כל התקציב כולו — שהוא כ־2.620.000 לא"י; היינו, למעלה מ־71 אחוז מהתקציב כולו.

* * *

מה גודלו של התקציב הצבאי של עבה"י כיום? אין אפשרות להשיב על כך תשובה מדוייקת. וברור שהסברות המדברות על "תקציב של 7½ מיליון לירות לשנה" הנן דמיוניות לא־במעט. הרבה יותר קרובות לאמת היו ההערכות שהעמידוהו על סך קרוב ל־4 מיליונים. ההודעה הבריטית הרשמית מאיב 1947 מציינת "סכום עגול" של 2 מיליון לירות לערך, "שמשלם־המסים

* כנראה — לא מאותם הנימוקים של "מנהג־החירות ברגשות־הערבים", אשר בגללן מנעו בעד היחידות היהודיות מלהתיצב כחטיבה צבאית עצמאית ומוכרת בחזית־המלחמה.

הבריטית ודאי שהופנתה כולה לצרכי ה"לגיון". אך היא לא כללה, כמובן, את ההקצבה הנסותרת" לבטחונה של עבה"י — דהיינו, את הסכום שסיפקה ממשלת-בריטניה להחזקת "חיל-הספר לעבר-הירדן", ושבו כיסתה גם את "החלק של עבה"י" בהוצאות החזקתו של הגיס. אין זה קל להתמצא בסבך סידוריו הכספיים של חיל זה, הבלתי-שכיח במעמדו. "חיל-הספר לעבר-הירדן", אשר עד 1931 כיסתה ארץ-ישראל חמש-שישיות של תקציבו (גם לאחר שהוצאו ממנו, בראשית 1926, כל היהודים שבו, בטענה כי זהו חיל "שנועד לעבר-הירדן"), ומאו ואילך נשאה א"י (להלכה) ברבע מתקציבו בהשקעות-היסוד שלו בארץ, ואלו בשלושה-הרבעים הנותרים, וכן בכל השקעות-היסוד שבעבר-הירדן (אשר היו מרובות למדי לרגל הקמת המחנות והבסיסים הנרחבים שלו במפרק ובזרקה) נשאה ממשלת-בריטניה; וגם עד 1931 שילמה הממשלה הבריטית ששית אחת מתקציב החיל לקופת ממשלת-עבה"י — וממנו הוחזר אח"כ הסכום הזה ל"חיל-הספר", בתורת "השתתפות עבר-הירדן" (!). לפי ההערכות השונות שילמה ממשלת בריטניה בדרך כזו "בעד" עבר-הירדן 450.000 לא"י, ו"בעד עצמה" — עד שני מיליון לא"י, אם לא למעלה מזה; עד שב-1941 הועמד "חיל-הספר" כולו, לרשות מיניסטרו-המלחמה הבריטי" — ומאו נושא הלה בכל קיומו ומחסורו — מחוץ, כנראה, לסכום, שהוסיפו לגבותו מאוצרה של ארץ-ישראל...

אך, כאמור, כל אלה אינם אלא "תוספת-חוץ" לביסוס הגנתה של עבר-הירדן. סעיף ההוצאה העיקרי בתקציבה של עבה"י עצמה היה סעיף ה"בטחון" (תקציב החינוך, למשל, לא עלה ב-1939 אלא 28 אלף לא"י, קצת למטה מ-5 אחוז מן התקציב הרגיל), אך הסכומים שבריטניה היתה משקיעה מצדה ב"הגנת עבה"י" בתקופת 37—1930, למשל, הלכו והתקרבו למאה אלף לא"י מדי שנה ומ-1938 הלכו וגדלו ההקצבות הבריטיות. ובהתאם לשינוי שחל במערכת חישובי הגנת עבה"י, הועתק מרכז-הכובד של התמיכות מ"חיל-הספר" ל"לגיון" עצמו.

את קצב גידולן של התמיכות הבריטיות לטיפוח צבא עבר-הירדן אפשר לראות מכך, שההוצאות ל"בטחון" (שרק רבבות לירות מעטות מהן הוקדשו למשטרה ולבתי-הסוהר, וכל השאר — לחלקו הצבאי של ה"לגיון") גדלו מ-160—150 אלף הלא"י, כפי שהיו בשנות המאורעות בארץ-ישראל, ל-275 אלף בשנת 40—1939 (שנת כהונתו הראשונה של גלאב כמפקד כללי), 380 אלף ב-41—1940, ואח"כ בקפיצה פתאומית תוך יותר מהכפלת התקציב הצבאי, ל-805 אלף ב-42—1941 (שנת "מסע-עיראק" שהוזכר כאן — וכנראה שנת התקציב אשר בה, או בזו הבאה אחריה, אורגנה ב"לגיון" היחידה הממוכנת "הרגימנטית" הראשונה). הכפלה זאת של התקציב באה, כנראה, גם מתוך מגמה להגביר את החיול ל"לגיון" ע"י הגדלת השכר והטבת תנאי השירות.

הנפט העיראקי, ב"לשון" אדמת-השממה המקשרת את חבל-היסוד של עבה"י למדינת עיראק, לא נועדה להכרעות-קרב, כי אם רק להבטחה, להשכנת סדרים בשטח-השבטים, ולתיגרות קלות, במקרה של הכרח; ואלו את עיקר כוחה-מחץ שמאחרי מסך-המשמרות הזה צריך היה להוות, בשעתו, "חיל-ספר לעבר-הירדן" (ראה לעיל, בסיום הפרק על מקורות ה"לגיון" והתפתחותו), ובשנים האחרונות — ה"בריגדה הממוכנת" של ה"לגיון" עצמו. על כן אין גם להניח, על אף כל המעשיות בדבר עצמת-האלפים אשר לו (המושגות, שוב, על ערבוב פרשיות — הפעם, בין "משמר-המדבר" לבין ה"לגיון הערבי" בכללותו), כי מספרי "משמר-המדבר" גדלו יותר מאשר עד לעצמה של 400—600 איש, ובתוך זה גם גונדת-גמלים, הסגונית והמוסיפה חן-מזרח למסקרים; אנשי "משמר-המדבר", פרט לגונדת הגמלים הנ"ל, מוסעים במכוניות-משא קלות, נושאות-מקלעים ברובן. אם נצרף גם את מספרם של אלה על מספר אנשי ה"לגיון" הסדיר, תעלה עצמתו הכללית של הכוח המזוין הלווחם אשר לעבה"י בכמה מאות על 9 אלפים איש.

מבחינה ארגונית-רשמית נמנים על הלגיון גם משטרת-הערים של עבה"י (הלובשת כמעט אותם המדים עצמם), וכן שירות בתי-הסוהר, שאף הוא, כמובן, נושא אופי משטרת-י מובהק. מספרם של אלה אינו מגיע אלא למאות מעטות (כי לתפקידים "ג'אנדרמריים" מצויים גם ה"לגיון" עצמו וגם "משמר-המדבר"). "ערבוב-פרשיות" זה הנו שריד המוצא הג'אנדרמרי-המשטרתי של ה"לגיון" מימים עברו, כאשר גם מפקדיו הבריטיים נמנו (ומוסיפים להימנות, להלכה, גם עתה) על חבר קציניה הגבוהים של משטרת ארץ-ישראל המנדטורית. יחד עם משטרת הערים מתקרב, איפוא, מנין ה"לגיון" לרבבה. אין ספק שהמקורות הבריטיים, בנקבם את עצמתו של הלגיון ב-8.000 איש, כשהם כוללים בו גם את "משמר המדבר", המשטרה ובתי-הסוהר, אינם מדייקים מבחינה זאת. לאחר התיקונים וההשלמות שצוינו לעיל, הולם הסיכום שלנו את מצבת כוחותיה המזויינים של עבר-הירדן בשעה זו.

תקציב ה"לגיון" ומקורותיו

נוסף לשאלה הנ"ל, כיצד משתקפת עצמה צבאית זאת, הבלתי-שכיחה מבחינה יחסית לעומת אוכלוסיתה הקטנה של עבה"י, מתיצבת גם בעיה-אחות לה: מנין לה, לאמירות-של-אתמול, מאזן-כספים המאפשר לה לקיים הטיבה כזאת ולכלכלה? אף כאן, כמובן, אין למצוא את התשובה בתחומי משקה ואוצרה של עבה"י כפי שהנה.

תקציבה השנתי הכולל של עבה"י (וההקצבה מטעם ממשלת בריטניה בכלל זה) היה, עוד בשנת 1939—40, כ-600 אלף לא"י בלבד. הקיצבה

משומרי הראש הצ'רקטיים והצ'צניים של המלך עבדאללה.

עצמתו הכללית של ה"לגיון הערבי" הסדיר למשהו שאינו עולה בהרבה על שמונת אלפים ומחצית האלף; וסה"כ מעין זה לא ישתנה באופן מוחשי, גם אם נצרף אליו את גונדת הפרשים של "משמר הראש" אשר למלך עבדאללה ומשמר הראש האישי שלו (עיקרו — צ'רקים מתושבי עבה"י), החונים ברבת-עמון. אכן, מספר זה ודאי שאינו מתאים להערכות שנתפרסמו בזמן האחרון בעתונותנו — וציינו לרוב מספר של 14 עד 16 אלף איש, ואף ל-18 הגיעו (ובהערכת-שיא אחת — אף ל-25 אלף!). אך הערכות אלו, שהיו שאובות ברובן ממספרים סתומים למדי, לא תואמו מעולם למסגרת מבנהו המציאותי של ה"לגיון"; מקורן של אחדות מהן היה בסיכומי חו"ל, שערבבו את "חיל-הספר לעבר-הירדן", הארץ-ישראלי בעיקרו, עם ה"לגיון" וצירפוהו אליו. מאידך גיסא, סיכום-העצמה המשוער כאן אינו רחוק מהמספרים שנתפרסמו במשך השנה האחרונה במקורות אנגליים מוסמכים; אמנם הללו נוהגים להעמיד את עצמת ה"לגיון" על שמונה אלפים בלבד, אך נראה כי המצבה שבמציאות גבוהה יותר.

אכן, המספר הכולל של האנשים, הנמצאים בשירותה המזוין של עבר-הירדן עולה גם על הסיכום הנקוב כאן. כי נוסף על ה"לגיון" הסדיר קיים עוד "משמר-המדבר", אשר הוזכר כאן לא-פעם, ואשר גם הוא גדל בודאי בשנות המלחמה. ברם, חטיבה זאת, העוסקת בשמירה ובסיוורים בגבול המדברי שבין עבה"י לסעודיה וכן בחלק של עבודת-המשמר לאורך צינור-

אם נניח שתקופת האימון הראשוני ושינון תרגילי-היסוד והמושגים הבסיסיים לטירון העבר-ירדני דומה לזו של העיראקי* — ואם נביא בחשבון, כי

תקופת השירות ב"לגיון" שכירים זה, — העור לה בהרבה על השנה-וחצי-שנתים של גיוס-החובה אשר בעיראק — מאפשרת ומעודדת אימון ראשוני ממושך — מסתבר כי הטירונים מבליים ב"מרכז אימונים" זה זמן ארוך למדי, יתכן עד כדי שנה; ומתברר משום מה מהיום אנשי "מרכז-האימונים" חלק ניכר (בין 20 ל-25 אחוז) ב"לגיון-הערבי"

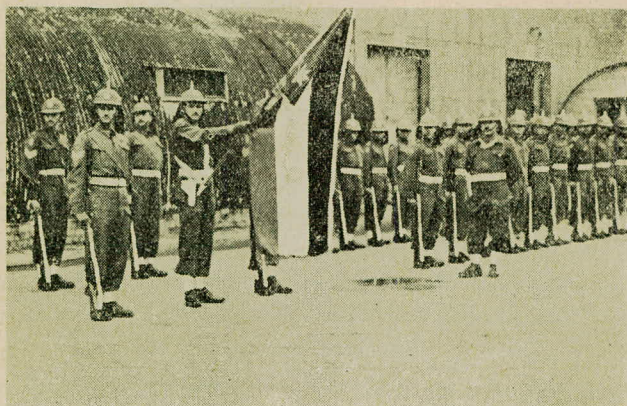

תת-מקלע "תומפסון" בדיונו של ה"לגיון" הגזירה-השוה לגבי "בריגדות-האימון" המיוחדות שבצבא העיראקי. אכן גם מידת השיטור החיצוני, ה"תירגולת-למשעי" והמשמעת המוקפדת — אשר לפי כל הסימנים שואפים אליה מארגנו ומחנכו של ה"לגיון" — מצריכה אף היא, לגבי הטירון ה"ירדני", פרק זמן מעין זה; המסקרים והטכסים בעמאן הבירה, אשר "מרכז-האימונים" חייב לספק להם את הנופח המספרי שלהם, אף הם מחייבים תקופת-שיטור לא קצרה לחלק מאנשיו. מבחינה "מעשית" יותר, מקל קיומו של מרכז-אימונים גדול כל-כך, הפועל בקביעות, על הלגיון את יכולת ההתרחבות המהירה, (לפחות לגבי הרגלים שבו) במידה שמתגלה צורך כזה.

אין זה מהנמנע להפעיל, בשעת הדחק, חלק מהטירונים בתפקידי-שירות ממשיים; לפחות — בהחלפת יחידות-רגלים בתפקידי-שמר, הבטחת העורף וכיו"ב.

אם נצרף אל מספר אנשי הבריגדה הממופנת ופלוגות הרגלים את המתאמנים הללו, שלפי ההערכה הנ"ל מספרם קרוב לאלפיים, ונביא בחשבון גם את אנשי השירותים (ההנדסי, הרפואי וכיו"ב), המעטים מאוד ב"לגיון" (באשר עד כה סמך בשטח זה בעיקר על סיועו של הצבא הבריטי, שבמסגרתו הוא משמש ברובו), את אנשי המפקדות וכו', וכן את יחידות-התותחנים — במידה שאלה לא נכללו במבנה הבריגדה הממוכנת — הרי נגיע בהערכת * עד כמה מאריכה רמת-התפתחותו של הלז את תקופת האימון הראשוני — ראה בסקירה על "צבאה של עיראק".

בבריגדה הממוכנת דוקא — או אולי נוצרה בשבילו פלגה מיוחדת קטנה (אם כי שילובו של זין זה בארגון יחידות הרגלים הנו הגיוני ביותר).
 אם נכונה ההשערה בדבר מספר פלוגות-הרגלים (כ-17, על שני סוגיהן גם יחד), מגיעה עצמתו המספרים של חיל-הרגלים ל-3500 איש בקירוב (ויחד עם המשמשים במפקדות ואת המפקדות — קצת למעלה מזה), הרי מצויים כאן, מבחינה מספרית, כל הנתונים בשביל בריגדת-הרגלים, ואף עודף מסויים אשר יתכן „לזקוף“ אותו ע"ח ראשיתה של בריגדה שניה. אך במציאות הארגונית-האופרטיבית רחוקים עוד הדברים; כי אם חסרים עדיין המסגרת הטקטית, ואולי גם כמה מיסודות-הזיון של הבטליון, הרי על אחת כמה וכמה טרם הונח בסיס-של-ממש לארגון ולאיומן טקטי נרחב בהיקף בריגדי. אכן, במידה שכבר הוקנה לגייסות הקיימים איומן ראשוני הגון ובתנאי שינתן לו חבר-פיקודי ראוי ומנוסה ותוספת-הזיון הדרושה — יתכן למלא את הדברים החסרים הנ"ל במשך חדשים לא-רבים. ואז יש בחיל-הרגלים עבר-הירדני, לפי היקפו המספרי וראשית ארגונו

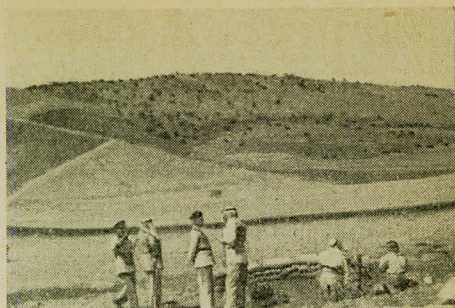

מסדר פלוגת רגלים של ה„לגיון“ בנמל חיפה. הדגל ומשמר-הדגל

ואימונו, כדי להוות בריגדת-רגלים אחת, ולהניח את היסוד לכינונה של השניה (אכן, מניין ימצא גם לזה כוח-אדם מקומי בעבה"י — לאלוהי הסטטיסטיקה המזרחית פתרונים).

אין להרבות מלים על היסוד העיקרי השלישי שב„לגיון“ — הלא הוא המרכז לאיומן הטירונים, המהוה, כנראה, גם את עיקר-כוחותיו החונים בעבה"י עצמה (מבחינה מספרית: יש להניח שלא פחות מהמחצית).

° להבדיל מתמרון הפגנתי מקרי, כגון אלה שקיימו למשך ימים אחדים, בקיץ 1947, בקורבת הגבול העבר-ירדני-סורי.

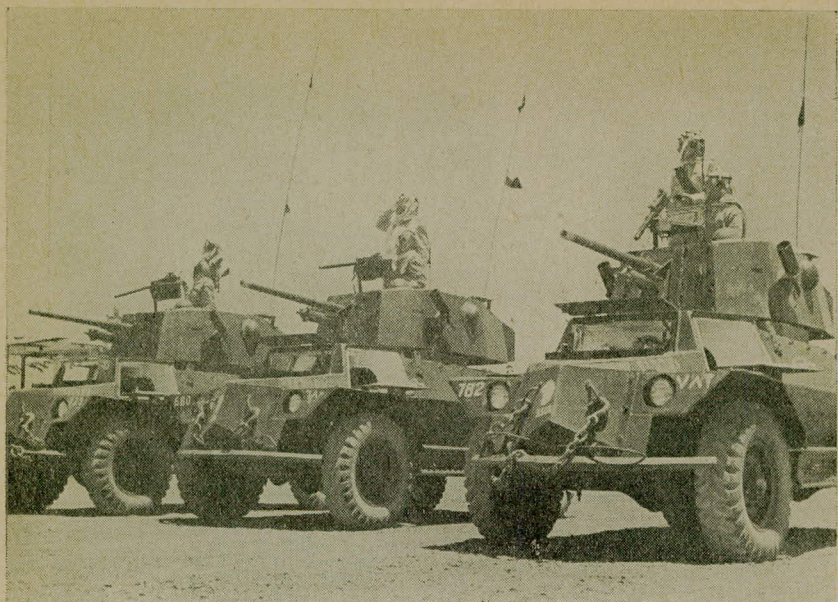
אימונים של ה"לגיון" בשטח
ארצישראלי. מימין — מרגמת 2
אינטש והצוות. קיצוני משמאל
— קצין מדר"ך בריטי. באמצע
— גלאב פחה מפקד ה"לגיון"

אימונים בשטח ארצישראלי
במרכז — זוג הצוות של מר
גמת 2 אינטשים נושאים: הראי
שון — את המרגמה, השני —
זביל הפצצת (9 במספר) השלט
מסמל מסך עשן. מימין —
בריגדיר גלאב פחה

לכל מחלקת־רגלים מרגמה בת 2 אינטש. ברם, בהערכת פלוגות־הרגלים הללו יש לראות כגורם עיקרי את עובדת העדרו של הארגון הבטליוני. אמנם קיימות, כנראה, שתי מפקדות של "קבוצות־פלוגות", בנות 6—5 פלגות כ"א (אחת בחיפה וסביבתה, ושניה בסרפנד — בדרום־הארץ). אך הללו אינן אלא מוסדות מנהלתיים — לסידור אספקה, פיקוח על כוח־אדם וכיוב"ז, ולא חטיבות טקטיות אשר יחידות־המשנה שבהן משלימות זו את זו ומהוות את השלימות הארגונית־הטקטית הקרויה בצבאות זמננו "יחידה בטליונית". מסגרת בטליון, על האימון הטקטי המורחב המתמיד שבה, ועל גיוון סוגי־הזין ושילובם — חסרה כאן. משום כך אין זה ברור, האם מצויות בחיל־הרגלים של הלגיון גם, "המרגמות הבטליוניות" בקוטר 3 אינטשים, והיכן משתלבות הן בארגונו*. אם כי ודאי מצויה ב"לגיון" גם נשק רקטי (ה"פיאט" הבריטי — זה הכלי שרגלי יחיד יכול להפעילו, אמנם רק מטווחים קצרים, נגד רכב־שריון, או אף נגד עמדה או בנין מבוזרים) — הרי אין לדעת אם הוא כלול באירגונה של פלוגת־רגלים מסויימת, או שהוא נכלל

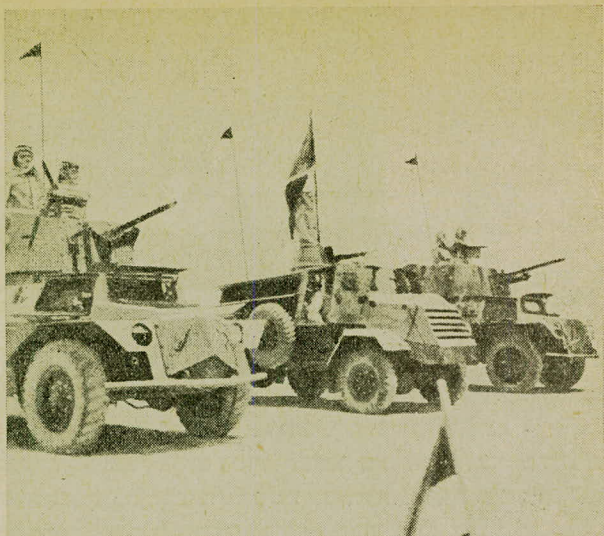
* למרגמות בנות שני אינטש יש מקום ברור משלהן בארגון הפלוגות.

מכונות־השריון של ה"לגיון" — התותח בן 2 הליטראות קבוע במרכז של הצריח ובסמוך לו מימין מכ"י בראונינג (קוטר 0.300 אינצ', קירור אווירי), מכ"י בראונינג שניה נראית על גג הצריח — למתן אש גם בזווית־נטיה כלפי מעלה וכלפי הקרקע. מימין ומשמאל נראות מדוכות להטלת עשן

מלה"ע השניה), הנמסרו ל"לגיון" סוללה אחת (8 כלי־ריה), או שתיים, או שלוש מאלו, והאם המדובר הוא בכלים משומשים — וכיוב"ז שאלות שבספק.

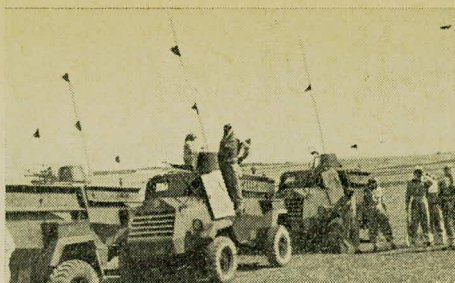
יש לציין כי מצוי ביחידות "הבריגדה הממוכנת" (וכן לפחות בכמה מפלוגות־הרגלים) מספר מסוים של מכשירי־אלחוט. אשר למספרי־האנשים בבריגדה זו, הרי יש להעריך את עצמתו של כל אחד מהרגימנטים ב־800—900 איש, בלי לכלול את אנשי "פלגות־הבדק הקלות" (בתי מלאכה לתיקונים), הנלוות, כרגיל, פלגה לרגימנט. שונים לגמרי פני הדברים בפלוגות־הרגלים (פלוגות "חיל־מצב" ו"בטחון"). גם כאן, כברגימנטים הממוכנים, מזויינים החיילים ברובים או בתת־מקלעים, הנוחים ביותר לתפקידי־משמר — ומעריכים כי היחס בין כלים אלה הוא של 70 ל־30. אין ידיעות ודאיות על מכסת המקלעים בלגיון. הרושם הנו כי היא דומה למיכסה המקובלת בצבא הבריטי (מקלע לכל כיתת־רגלים), אך יתכן כי היא עומדת רק על 2 מקלעים למחלקה. כן יש כנראה

שני טיפוסים דכבהקרב של ה"לגיון": מימין ומשמאל — מכוניות שריון הדומות לטיפוס מכוניות השריון הדרום-אפריקאית (מרטינ' הרינגטון), שריון עד 25—20 מ"מ. זיון: "תוחח" א. ט. בן 2 ליטראות, ו"מכ"י" "בראונינג". כן 2 מדוכות להטלת עשן. באמצע: מכונית סיור קלה (עם מנוע G.M.C. 8 מ"מ שריונה, ומזויינת בשני מקלעי ברן. צולט במפקד ב'1946.

באם ישנו — מצויד גם בכלי-יריה כבד יותר: תוחח בן 6 ליטראות (2½ אינטש קוטר) או תוחח בעל מהירות-לוע ניכרת, בן 75 המ"מ. שריון. אפילו של הקלות שבמכוניות-המשוריינות, עומד בפני אש רובים, אך לא בפני פגזי "2 הליטראות", למשל, או אלה של "פיאט" ו"בזוקה". בפני אש מכ"י לא יעמוד, בדרך כלל, שריון של "מכוניות-התיור", אך הטיפוס "הדרום-אפריקאי" — שריונו יספיק, לעתים קרובות, לעמוד בפני קלעיהן. אין ספק, שבכל רגימנט כזה קיימת יחידת-משנה של תותחים אנטי-טנקיים, (Troop, — "פרק" — של 4 כלי-יריה), — יש להניח מסוג "בני 6 הליטראות", אשר סמוך למערכת אל-עלמיין הוכנס לשימוש ממשי בצבא הבריטי במקום "בני 2 הליטראות". אין זה ברור, אם אותו "פרק" של כלי-יריה הרריים (הוביצרים, בעלי הקוטר של 3.7 אינטש, המתפרקים לצורך מעמס על פרדות), אשר נתקיים לפנים ב"לגיון", נכלל בארגונה של "הבריגדה-הממוכנת", או שהנו נתון לרשותה הישירה של מפקדת-הלגיון. כן לא ברור באיזו מידה נכללו בארגון של יחידות מסויימות תותחי-השדה גרורי-המנוע "בני 25 הליטראות" (מהסוג שהונהג בצבא הבריטי עם ראשית

מכוניות הסיור (בעלות שריון קל ונושאות מקלעי ברז) של ה"לגיון הערבי", בתמרונים בארץ־ישראל

קלות, הנקראות כרגיל „מכוניות־סיירים“, או „רכב־תיור קל“. נראה, כי מספרן לגונדה הוגדל בזמן האחרון, ועומד עתה לפחות על שליש מן המקובל בגונדה של רגימנטים בריטיים של מכוניות־שריון (המונה 17—18 מכוניות־שריון לגונדה). כלומר, הרכב היחידות דומה במקצת לזה של פלגות־סיור, שהמכוניות באות בהן, בעיקר, לשמש כנקודות נוספות של משען־אש לפלגה. נראה כי המצב שונה ב„גונדות־השריון“ שברגימנט. המכוניות, שמספרן ודאי אינו נופל מחצית־ריסר לגונדה, נמנות כנראה על הסוג הכבד יותר של מכוניות־השריון הבריטיות — דהיינו, ששריונון (הקדמי, שהוא העבה יותר, וזה שלצדדים, הדק ממנו) חזק יותר (ומגיע ל־20—25 מ"מ), וכושר־המעבר שלהן בשטחים שונים רב יותר; במרכזו של גוף־הצריח של מכ"ש כזו קבוע „תותח 2 ליטראות“, מהטיפוס האנטי־טנקי הקל, ומקצת מימין לו, בגוף הצריח אף היא — מכ"י „בראונינג“ (טיפוס אמריקאי, תחמושת 30) — ואלו על גג הצריח נמצאת מכ"י „בראונינג“ שניה; כן ישנן 2 מדוכות־עשן, להסואת־ערפל בשעת הצורך. זהו טיפוס של מכ"ש הדומה ביותר לטיפוס שנתקבל בצבא הדרום־אפריקאי, שפעל במזרח־התיכון (בדומה לסימני „III“, „IV“ או „V“ שלו). לעומת זאת, למכונית־התיור הקלה, שריון כבן 8 מ"מ בלבד, וזיונה — 2 מקלעי „ברן“. בדומות לה מצויות במשטרה הבריטית שבא"י.

מההרכב הנ"ל של „גונדות־השריון“ ו„גונדות־המנוע“ ומאופי סוגי־הרכב משתמע, כי לשלושת „גונדות־השריון“ (אחת לרגימנט) יש יכולת פעולה בדומה ליחידות תקינות של מכוניות־שריון. נראה, כי לפחות אחדות ממכוניות־השריון מותאמות גם לשימוש במרגמות. מובן, כי גם בגונדות־המטה יש מספר מכוניות־שריון; ואין זה מהנמנע כי כאן (ואולי אף בגונדות־השריון) מצוי גם רכב־שריון מן הסוג בעל הצריח המשופע, הדומה לזה של הטנקים מסוג „שרמן“, אך הנע על גלגלים, אשר בגללם נפוץ אולי הרושם על „יחידות־טנקים“, כביכול, אשר ל„לגיון“; רכב כזה —

ואיראן הועברו משם גם פלוגות ה"לגיון" שחנו בהן. אולם אלו שבא"י נתרבו, והוכנסו למקומות נוספים, ביחוד בחיפה וסביבתה (מקום בו נוצרה "קבוצת פלוגות", ולה מפקדה מיוחדת, והמלך עבדאללה ביקר אצלה שם) וכן במקומות כסרפנד, לוד, המחנות צפונית לעזה, ירושלים, ואדי-בירה, בין גשר-נחלים לבית-יוסף, ועוד. לא רק "פלוגות-חיל-המצב" חנו כאן, כי אם, לפחות, כמחצית עצמתם של שלושת הרגימנטים-הממוכנים אשר ל"לגיון". דוקא בלאטרוו, שבמרכז א"י, נוסד בית-הספר הטקטי של ה"לגיון" העבר-ירדני. בשלהי התקופה של 1941—1947 הגיעו הדברים לידי כך, ש מ ר ב י ת ו של צבא עבה"י (ויש לשער כי לפחות כשלושה-רבעים מהרכבו הפעיל, להבדיל ממרכז אימוני-הטירונים אשר לו) חנו — בימי שלום, ולאחר הכרזת העצמאות של עבה"י — בארץ-ישראל דוקא.

עצמת ה"לגיון" ומבנהו

ה"לגיון הערבי" מורכב עתה שלושה חלקים עיקריים, בלתי-שויים הן במספריהם והן בערכם.

הראשון שבהם הוא "הבריגדה-הממוכנת", המונה 3 רגימנטים-ממונעים, כנ"ל, אשר שנים מהם חונים כמעט בשלמותם בא"י, ואלו השלישי, וכן גונדות בודדות משני האחרים, מחנותיהם בעבה"י, ליד עמאן ובמפרק — ויחד עם מרכזי "חיל-הספר" ומחסניו שבזרקה (על נהר יבוק) הן מהוות את קוה-ציר" של תנוחת הגייסות במרכז הרמה ההררית של עבה"י; וכן חונה, כנראה, פלגה ניכרת מהרגימנט הנמצא בעבה"י באיר-ביד, שעל כביש חיפה-בגדאד, שלפי כל הסימנים עתידה להיות הגדולה בערי עבה"י. החלק השני — הן פלוגות-חיל-המצב השונות, כ־15 במספר, אשר שירותן בארצות שונות כבר הוזכר לעיל ועתה רוכזו כמעט כולן בארץ-ישראל; כן צוינו בהזדמנויות שונות פלוגות-רגלים מסוג אחר, הלא הן "פלוגות-הבטחון" — אשר אחת מהן חונה, כנראה, בעמאן הבירה (ודאי לרשות חצר-המלכות), והאחרת — בדרום א"י. מרכז האימונים שבעבה"י, (בקרבת רבת-עמון) למתחיליים הטירונים, אשר מספרם קרוב לאלפיים — הנהו החלק השלישי.

חומר לא-מועט (אם כי, כמובן, בלתי-שלם) לציון דמותם של הרגימנטים-הממוכנים שב"לגיון" ניתן בידיעות מקוטעות שהופיעו בהזדמנויות שונות בעתונות, ובתיאורים, — או מראה-עינים — של המסקרים והתהלכות של ה"לגיון" שנערכו בשנים האחרונות בארץ ובעבה"י לרגלי מועדים הגיגיים וכיוב'. כמו בכל חטיבה מגודל זה קיימות בכל אחד מהרגימנטים גונדת-מטה, וכ־4 גונדות אחרות, שנראה כי אחת מהן היא "גונדת-שריון", והשאר — ממונעות. גונדות-המנוע מוסעות במכוניות-משא ("רגלים-ממונעים", בעצם) המצוידות גם בנשק אבטומטי (מקלעי-ברז), ויש להן גם מכוניות-שריון

לחזית־אפריקה, הלוחמת והממשית, שבשנות 42—1941, לא הגיע חיל עבר־הירדן כלל.

לעומת זאת בלט, מצד אחד, גידולן של אותן יחידות־הלגיון המסוגלות לפעולות־קרוב נגד כוחות מדבריים (או נגד גייסות ערביים אחרים), ומצד שני — של אלה שנועדו לשירות־שמירה ליד מחסנים, בנייני־צבא וכיוב"ז. אשר לראשונות — גובש אירגונם של ה"רגימנטים־הממוכנים" (בעצם, אין אלה אלא בטליונים של רגלים־ממונעים, בתגבורת מכוניות־משוריניות ונשק אבטומטי). במרס 1943, אגב אישור תקציבו של מיניסטרו־המושבות בבית־הנבחרים הבריטי, שבו הוקצבו 300.000 לא"י להקמת "רגימנט־מוכון" של ישיבי ב"לגיון הערבי" — נתברר עד כמה הרחיבו את מסגרת הלגיון. סימן אחר לקצב גידולו של ה"לגיון" באותם הימים, לאחר כניעת־תוניס של צבא־רומל, כאשר האיום הגרמני לשלום המזרח־התיכון כבר נחסל, היתה קריאתה של ממשלת עבה"י (ביולי 1943) אל פקידי השירות האזרחי להתנדב לשרת ב"לגיון" בתור קצינים, "לרגל התרחבותו הגדולה של הלגיון הערבי"; עמדו לערוך למתנדבים אלה קורס־הכנה מיוחד, בין חדשיים. ברור היה שבפרק זמן זה לא יכשירום לפיקוד ב"רגימנטים־ממוכנים". הם היו דרושים לפלוגות־המשמר (או "פלוגות־חיל־המצב") אשר הוחלט להקימן לצרכי שמירה במחנות ומחסנים בריטיים הפזורים על פני המזרח־התיכון. פלוגות־רגלים אלו חנו ב־1944 בארץ־ישראל, בעיראק, ואפילו במפעלי־הנפט הבריטיים באבאדן שבפרס. בקשר לפינוי הגייסות הבריטיים מעיראק

מסקר ליחידת רגלים של ה"לגיון" ע"י האמיר עבדאללה. מאחוריו — קציני "לגיון", עבר־ירדניים ובריטיים

• מאלפים בידיעה זו גם מטרת ההקצבה, גם הסכום שלה וגם מסיבותיה.

גמלים של משמר-המדבר במפקד

מאנשי „משמר-המדבר“, אשר שימשה כמשמר-ליווי אישי לגלאב, מפקד ה„לגיון“, שהלך לעיראק כשליח פוליטי-דיפלומטי, לנסות ולגלות בעיראק את שרידי הנאמנים לבית ההאשמי — ולא בתפקיד צבאי. אכן, קבוצה קטנה זו הועסקה כמה פעמים בסיוורים, ואגב סיור כזה התנגשה במספר חיילים עיראקיים, ואף הרגה אחד מהם. זהו כל הידוע על האבידות שגרמה לצבא-עיראק — אם כי היא עצמה כמעט ונפגעה ע"י מטוסים גרמניים אשר, לפי המתואר בספר „מרבד הזהב“ (מאת הקפ' ס. דה-צ'אר, קצין-המודיעין של „קינגקול“) גרמה הופעתם ועזוע-עצבים חזק לאנשיה. מתקבל על הדעת כי השפעה פסיכולוגית מסויימת היתה להופעתה של קבוצה זו, בבגדי-המדבר הציוריים ובעלי הצביון הערבי המובהק אשר לה, בצד השדרה הבריטית, בהעידה לתושבי עיראק כי מצויים ערבים המשתפים פעולה עם הבריטים. ניכרת יותר מבחינה מספרית — אך לא הרבה יותר רצופת-קרבות — היתה השתתפות ה„לגיון“ במסע-סוריה הקצר, — שהעתונות הבריטית מרבה לדבר עליה כעל „שם-דבר“, מבלי לפרש אפילו פעם אחת במה התבטאה השתתפות זו (בהשתיקה כליל השתתפות אחרת, חלוצית, בפתח המסע הסורי הוא — זו של פלוגת-המחץ של המתנדבים היהודים).

ופשיטות־הביזה שעליהם חיו בימים עברו; מיליוני הלירות המוזרמות בדרך זו (מדי שנה) מתוך האוצר הבריטי אל אוהלי־קדר, ודאי שמהוות גורם ראשון־במעלה לייצוב שיווי־המשקל החברתי הפנימי בעבר־הירדן ולהפרייתה הכלכלית. אולם מצב זה הוא־הוא הנושא בחובו גם את גרעיני הזעזעים העשויים להתחולל בורברגע שזרם זה יפסק: ובידי בריטניה לעשות כן בכל רגע שתרצה בכך, ולזעזע ע"י כך את איזונה הפנימי, המשקי והפוליטי, של מדינת עבר־הירדן, ולערער את המעמד אשר זו רכשה לעצמה בין ארצות־ערב; או להזיקה לרכוש לה תומך חדש, או להניעה לבקש אפיק אחר לכוה־האדם „מיותר“ זה, שאורגן וזיין בידיים ובממון בריטיים. מבחינות אלה משמש הרכבו של ה„לגיון“ כמפתח להבנת האפשרויות לגלגוליו השונים בשעת תמורות בעבה“י.

כאמור, לא כל אנשי ה„לגיון“ שממוצא־הנדודים הם בני עבה“י דוקא, ויש להניח שלא־מעטים ביניהם גם אנשי שבטים סוריים ועיראקיים, ויתכן שמצויים בו אף „פליטים מדיניים“ או מבקשי שכר והרפתקה ממדבריות ערב־הסעודית. אך גם אנשי עיר וכפר שלא מתחומי האמירות נשתיירו בודאי בין קציני ה„לגיון“ ובין חייליו — ולא מעטים בהם בני ארץ־ישראל. אמנם, בראשית 1946 נודע על התקנה שחוקקה בעבה“י, כי מעתה לא יוכלו עוד להתגייס ל„לגיון“ אלא בני עבר־הירדן בלבד, והידיעות שנתפרסמו בעתונות הארץ־ישראלית על חיל 500 איש מערביי הארץ ל„לגיון“ — הוכחו. אך ברי, כי החוסים שקשרו את ערביי ארץ־ישראל לשירות בחיל־עבה“י ודאי שלא נותקו כליל.

בתקופת מלחמת־העולם

שנות המלחמה היו שנות גידול בלתי־פוסק של ה„לגיון“, ובממדים מפתיעים. אמנם, היה מי שיצר גם „תורה־שבע־לפה“ על חלקו הרב, כביכול, במסעות עיראק וסוריה בשנת 1941. אך האמת היא, כי במטעה של השדרה הבריטית הקטנה „קינגקול“* לא היה חלקם של אנשי ה„לגיון“ אלא מקרי וצדדי, ובפעולות־המלחמה העיקריות לא נטלו כל חלק. אכן, בואכה רוטבה, סמוך לגבול עבה“י ועיראק, היו להם חילופי־יריות עם אנשי קאוקג'י, אך הקרב נגד אנשי קאוקג'י, שבו הוכרעו אלה והונסו, לא נערך אלא משבאו למקום מספר מכוניות־שריון של חיל־האוויר הבריטי, אשר יצאו מגבולה של לוב (אגב — בפיקודו של קצין קנדיי־הודי, וציוני מסור). לאחר זאת, במסע לעבר חבאניה—בגדאד, לא נתלותה אל השדרה הבריטית אלא קבוצה

* שגם לאחר שצורפו אליה היחידות הבריטיות והאשוריות־כורדיות שחנו בחבאניה, לא מנתה אלא כאלפים וחמש מאות איש, והיא שכבשה את בגד במדי הצבא העיראקי, שעלה עליה במספרו פי כמה — ובמסעה משולבית המכה שהוכה פאזיאל־קאוקג'י ליד רוטבה והכרעת החטיבות העיראקיות בין פרת לחידקל.

„משמר־המדבר“, מציון: „בחיל זה משרתים מתנדבים מכל הארצות והשבטים במזרח היס־התיכון, באשר הם, אנשי גלאב.“

מסגרתו המספרית של ה„לגיון“ התרחבה מאז כדי ממדים כאלה, שאינם עומדים בכל פרופורציה לאוכלוסיתה המיושבת, הזעומה למדי, של עבר־הירדן־מזרחה, אוכלוסיה שמחמת צמצומה אינה יכולה כלל, בימים כתיקונם, להעמיד אחוז כה גבוה של אנשי־צבא מקצועיים (כי השירות ב„לגיון“ הוא שירות־ממושך). וזאת לזכור: לגבי עמים בעלי מבנה משקי וחברתי תקין פחות או יותר מקובל, כי עצמת כוחותיהם המזוינים, בימי שלום, אינה יכולה לעלות על אחוז אחד

מכלל האוכלוסיה — אך ה„לגיון הערבי“ הגיע למספרים העולים על אחוז זה של פשוט לפחות, לגבי בי־אוכלוסית עבר־הירדן כולה, ופי ארבעה — לגבי אוכלוסיתו ה־מיושבת. מן הנקל להבין כי ה־חקלאים ובעלי־המלאכה, השוקדים על עבודתם ומשקם, לא הם שיכלו לספק את מספרי המתחילים הגדולים הללו. את רובם של האלפים הנוספים שנדרשו ל„לגיון“ היה הכרח לקחת מבין נודדי עבה׳י, ולהוסיף עליהם גם מבין השבטים שמחוץ לתחומי האמירות. בנקטו בדרך של חיול כוח־האדם הפנוי וה„מובטל“, מבחינת מושגי הכלכלה של זמננו, של שבטי־הנודדים, עלה בידי שלטון עבה׳י (והמדיניות ה־בריטית במזרח) „לפתור“, מבלי ל־היזקק לתיקונים סוציאליים־כלכליים ולמפעלים טכניים והתישבור־תיים, בעיה חברתית ומשקית של קיום הבדוים במדינה. שחרם של אלפי בני המשפחות הבדויות ה־משמשים ב„לגיון“ ממלא בכלכלת השבטים המתמהמהים לעבור לחיי־קבע ולחקלאות את מחסורם של הכנסות עדרי־הגמלים, תובלת־המדבר

בדוי מ„משמר־המדבר“ של ה„לגיון“ העבר־ירדני. („נערות־גלאב“ בכינוי חיילים בריטיים בשל שמלותיהם).

לחיי־קבע ולחקלאות את מחסורם של הכנסות עדרי־הגמלים, תובלת־המדבר

אמנם, בשיטה זאת של ביסוס עיקר כוחו של ה"לגיון" על בני עבר־הירדן דוקא — היו גם פרצים. בשלהי 1921, למשל, כאשר החל פיק בהקמתו של ה"לגיון" מחדש (כנזכר לעיל), לא הצליח למצוא מתנדבים מבני עבה"י דייצרכו — מחמת יחס של אי־אימון מצד התושבים אל חיל זה, שראוהו כנטע זר וכמכשיר בידי הבריטים, ומחמת יחס שלילי ועיון מצד ראשי־השבטים — ונאלץ לחייל עד כדי שליש מעצמת ה"לגיון", "מכל הבא

מפקד חגיגי של הלגיון בעמאן
(בשנות השלושים)

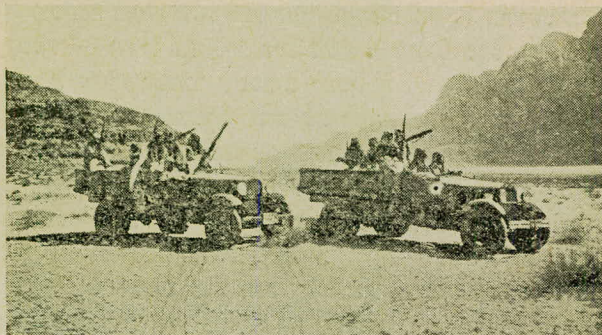
בחזית — משטרה עירונית.
משמאל — חיל פרשים. מימין
מכוניות מסיעות־צבא. במרכז—
מכוניות נושאות־זין

ליד" בארץ־ישראל — חלקם מצרים וסודנים שנשתיירו בה מימי המלחמה, וחלקם "נבולסיים" (בני־שכם), שבלטו אח"כ גם בהרכבו של "חיל־הספר" הארץ־ישראלי—עבר־ירדני. אך פרט לכך שחיול מעבר לגבול שימש דרבן להתנדבות בני עבה"י — לא ראה ה"לגיון" ברכה באותם "חיילי־גד" * מבני ארץ־ישראל או משוכניה העראיים הנ"ל; ביחוד התבלטו חוסר־המשמעת, הנרגנות והסכסכנות של בני־שכם — שרובם סולקו לבסוף והוחזרו לעיר מולדתם, לאחר שנתפסו בהתקוממות־למחצה. אך יסוד־מה של אנשי־חוץ המשרתים ב"לגיון" נשתייר בו תמיד.

אולם בינתיים גבר והלך ב"לגיון" היסוד הבודוי. ראשיתו נעוצה כבר בעצם יסוד חטיבת "משמר־המדבר"; ככל שגברה חזקה מגמתו הפוליטית־הפעילה של גלאב — אשר לפי כל עברו והכשרתו היה נוטה לטוות חוטי־קשר־והשפעה בריטיים־האשמיים בקרב כל שבטי־המדבר ש בכל מדבריות ערב וסוריה — כן נתווספו טעמים וגורמים להרחבתו של חיל עבה"י, ולגיון מסוים בהרכבו, ע"י שיתוף מוגבר של אנשי־השבטים, ולו גם שלא על טהרת המוצא ה"עבר־ירדני". בשנות המלחמה ניתן למגמה זו לפרוש כנפים ומ־1940 החלו בחיול מוגבר, ובהקמתן של יחידות נוספות בתוך הלגיון. רושם־רשומות בריטי, אשר נפגש בעת המסע הבריטי לחילוץ חבאניה ולהדברת בגדאד במאי 1941 בגלאב ובקבוצת מלוויו מאנשי

* Soldiers of Fortune — "חיילים של מזל", בתרגום מילולי — כינוי לחיילים שכירים.

בשנים שבין 1930 לפרוץ מלחמת-העולם השנייה, תוך השפעת-מה של מאורעות 39—1936 בא"י ובהתאם לחישוביה האחרים של בריטניה במזרח-התיכון (וכן מחמת המתיחות המחודשת שניעורה בין עבדאללה לאבן-סעוד בשנות השלושים) גדל ה"לגיון" בהתמדה, אם כי בקצב אטי; ובשנת התקציב 40—1939 הגיע לעצמה של 1.600 איש ("משמרה-מדבר", משטרת-הערבים ושירות בתי-הסוהר — בכלל זה). במקום פיק-פחה, שהקים את ה"לגיון"

מכוניות "פורד" נושאות מקלעי "לואיס" של משמרה-המדבר

ופקד עליו מאז 1921 ועד 1939, עמד עכשיו בראשו גלאב-פחה, אשר יזם תכניות גדולות להרחבתו. שנות מלחמת-העולם, אף כי לגבי עבר-הירדן עצמה היו שנות-שלום, נתנו לו את ההזדמנות לבצען.

הרכב ה"לגיון" ומקורות חיולו

בשנות השלושים הסתמנה כבר מגמה לשינוי-מה בהרכבו של ה"לגיון", ואותותיה נתבלטו בתקופת מלחמת-העולם. לפי הרעיון של מיסדו, פיק-פחה, צריך היה הלגיון להיות מושתת על אוכלוסייה המיושבים של עבר-הירדן — להבדיל משבטי הנודדים — דהיינו, על תושבי הערים והעיירות — מזה ועל החקלאים* — מזה. כי מתן הרגשת-שררה צבאית בידי הבדוים, ע"י העדפתם או הבלטת שיתופם בכוחות-המגן, היה עשוי לחדש ולהנציח את היחס המסורתי (והמזיק) שבין הנודד לפלח בארצות המזרח-התיכון — זה היחס שבין המתנשא והבוזז לבין הנכנע והנעשק; מתוך רצון לא להסתפק רק בשמירה על הגבולות, אלא להבטיח גם את הסדר הפנימי ואת אפשרות ההתפתחות לישובי-הקבע, לא ניכר כמעט בהתחלה חלקם של הבדוים בהרכבו של גרעין ה"לגיון".

* אף הם, ברובם, בני שבטים, אשר רק בדור האחרון, או זה שלפניו, התישבו על הקרקע.

בעקבות יסוד ה"אמירות" בקיץ אותה שנה — הוגדל ה"לגיון" עד כדי 1000 איש בערך, ובהם 2 גונדות-הרים ומחלקת-אתמים; ולאחר שהוכללו ב"לגיון" גם משטרת-הערים ושירות בתי-הסוהר, מנה למעלה מאלף איש. הפרשים שבתוכו נועדו לשמש, פרט לצרכי טכסים והתרשמות-ההמון, כ"רגלים-רכובים" ולא כ"פרשי-חרבות". ב־1925 מנה ה"לגיון" 42 קצין ו־972 סמל וחייל. בראשית 1926, לאחר שנטלה עבר-הירדן את הנהלת ה"וילאיה" (מחוז) של מען (ועקבה בכלל זה), שנשתייר ממלכות חגי'אז ההאשמית הכבושה בידי אבן-סעוד — חוילו עוד 300 איש נוספים, ש־100 מהם היוו את יחידת-הגמלים בשביל אזורי-המדבר שמסביב למען.

סמוך לכך, ב־1927, נצטלבו שוב שבילי-ההתפתחות של ענייני הבטחון והצבא בעבה"י ובארץ-ישראל. בראשית 1926 נפל דבר, אשר עוד יהיה צורך לעמוד עליו בקשר להתהוותה של חטיבה ערבית אחרת: הפיכתה של ה"משטרה המעולה" של א"י ל"חיל-הספר לעבר-הירדן". ע"י כך שונו כליל לא רק שמה והרכבה של החטיבה האי"ת, אלא — במידה לא קטנה — גם תפקידה. בשנות 28—1927 כבר חנה חלק גדול ממנה בעבר-הירדן — כצעד נגדי להתגברות של פשיטות נהאביות מערב-הסעודית, אשר דוגמה להן היתה כבר ב־1924*. מאז סיפוח חגי'אז כולה, עד למפרץ עקבה, לממלכת אבן-סעוד ב־1925 ועם היות מען ועקבה לשטח-מריבה בינו לבין האמיר עבדאללה — גברה סכנת הפגיעות בעבר-הירדן מצד ערב-הסעודית. למען תת להגנת עבה"י משענת מוצקת יותר, בדמות חטיבה סדירה שקצינים בריטיים מנצחים עליה ועל כל יחידת-משנה בתוכה, הועבר חלק רב באחריות להגנת עבה"י על שכם, "חיל-הספר"; ה"לגיון", שנועד מעתה לשירות ג'אנדרמרי בעיקר, צומצם והועמד שוב על 1000 איש בלבד; בשלב זה פורקו פלוגות המכ"י, הארטילריה והאיתות אשר כבר היו לו.

צעד חדש להרחבת ה"לגיון" בא ב־1930 כשמיוזג לא ב ("אבו-חניק" — "בעל-הלסת" — לפי כינויו הערבי), — מי שהיה עד אז, "קצין פוליטי" בריטי באזורי הבדוים בעיראק — הובא לעבה"י לשמש בה כסגן-מפקד ה"לגיון" והאחראי לטיפול בענייני הנוודים ומניעת התפרצויות מערב-הסעודית. אז הונח היסוד לפלגה נוספת שנועדה לסיור ושמירה באיזורים שממזרח למסיה"ב החגי'אזית, הלא היא פלגת "משמרה-המדבר", המורכבת מבני השבטים הבדוים עצמם, אשר מנתה בראשיתה 150 איש. חלקם היו רוכבי-גמלים, וחלקם פעלו ב"מכוניות נושאות-זין" (מכוניות-משא קלות, ומקלע, על כן מיוחד, מוצב בכל מכונית).

* אלפי ההאפים הפושטים בגדוד בלב עבה"י נהדפו אז ע"י פעולתם של מספר מטוסים ומכוניות-שריון בריטיים וקומץ אנשיהם, שחנו ע"י רבתי-עמון, וגרמו אבידות למאות בשורות התוקפים.

בסיסמה של כיבוש חיפה ות"א יכנס צבאו לשכם — אך לא ירחיק לכת מג'נין וטול-כרם; וכבר היה מעשה: לפני כ"ו שנה נכנס עבדאללה לעמאן בסיסמת מסע-תשועה לדמשק — אך בהזדמנות זו הספיק לייסד לע"ע את נסיכותו בעבר-הירדן, ואף לא יצא לבירת-סוריה, לנקום בצרפתים את נקמת אחיו פייסל המגורש. כמובן, כיום, אין ידיו כה חפשויות, מבחינת גורמים ערביים מתחרים, כפי שהיו אז.

מקור „הלגיון הערבי“ והתפתחותו

„הלגיון הערבי“, שראשיתו היתה מצערה, הוקם — והדבר מענין מאוד, אף כי לרוב אין נותנים כלל את הדעת עליו — בטרם הופיע עבדאללה-בן-חוסין בעבה"י, בעוד השטח חלק מפורש של ארץ-ישראל שבתחום המנדט הבריטי, שעה שדובר רבות על הקמת גדוד-מגן יהודי בא"י, להמשך לגדודים העברים מזמן המלחמה. על אף הדיונים הרמים והרבים, לא הוקם גדוד-המגן העברי, ואלו חיל ערבי, שהורתו ולידתו היו בצנעה ובשתיקה, הוקם אז למעשה, וגודל כאשר גודל. באוקטובר 1920 חויל הגרעין הראשון: 5 קצינים ו-100 חייל (75 פרשים, ו-25 אנשי-מכ"י רכובים); וכעבור חדשיים, כשנדרשה יחידה שתחנה בקיר-מואב (כרף), חוילו עוד 2 קצינים ו-50 חייל. כבר בעצם הרכבו של אותו גרעין בלטה הכוונה לתת לו עצמת אש רבה (ביחס למספר אנשיו), ולהקנות לו כושר-תנועה ניפר (ע"י היותו רכוב כולו). ואלו ב-1921 (לאחר שהגרעין הראשון הנ"ל נפגע קשה וכמעט נתחסל אגב כשלונו לדכא את המרידה באיזור קורא ההררי, שבצפון-מערב עבה"י),

חיל הפרשים של הלגיון הערבי במפקד ב' 1946

סוריה הנמנים על „נודדי ארבע מדינות“ (עבה"י, סוריה, עיראק וסעודיה), והמתכנסים לרוב ליד מעינות רוטבה שבתחום עיראק, בולטת המגמה הסעודית לנצל את תמיכתם של שבטי רואלה החזקים, שמרכזם בסוריה, כדי ליצור מצב של לחץ משני הצדדים על הפרוודור המפריע.

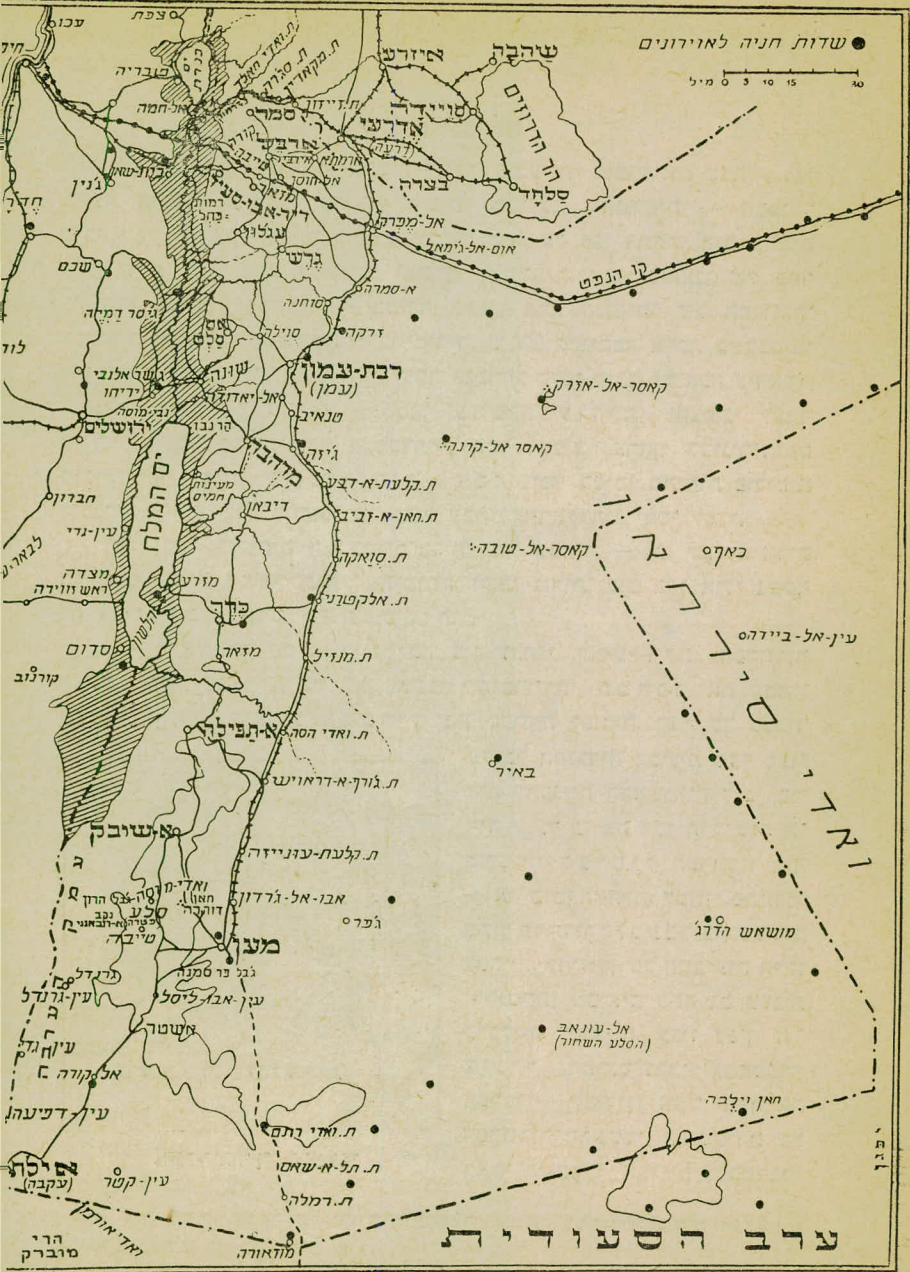
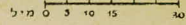
בתחומה הדרומי של עבה"י נמצאים מחוזות מען (הקרובה למדי לדרום ים-המלח) ועקבה, אשר להם טוען אבן-סעוד מאז 1925 וטרם הודה בשייכותם למלכות עבדאללה. אין ספק כי רק עצמה צבאית האשמית — ומעל לכל, חסות בריטית — הן שמנעו את השתלטותו על מחוזות אלה; ועל כן, עם הפחתת אחריותה הישירה של בריטניה לגבולותיהם ושלומם של שטחים אלה, גברה גם הזדיינות של עבה"י ועיראק, אשר מבחינה זאת נמצאות שתיהן במצב דומה.

תקנת-ההתפשטות מרחיקת-הלכת של מדינת עבדאללה היא בצפון. חזון המכסימום שלה הוא: סיפוח סוריה כולה („איחוד סוריה ועבה"י“, או „הקמת סוריה-רבתי“ — בלשון התעמולה הבאה מרבת-עמון), ואולי גם הטלת מרות מסויימת על הלבנון. אך לא מן הנמנע כי בתור שלב עראי ראשון תבוא הסתפקות בהישג צנוע יותר: הצטרפות של מחוז הר-הדרוזים (אשר שטחים עבר-ירדניים כמעט שחובקים אותו משלושה צדדים), ואולי גם של שטחי החורן, עם הישוב הצ'רקי שבקונייטרה מרכזם, אל עבר-הירדן. הישג כזה היה מגדיל לא-מעט את שטחה וישובה של עבה"י, מרים את קרנה, ומציב את המלך עבדאללה כמעט בשערי דמשק: אך מבחינת היחסים הפנימיים בעולם הערבי, מעטים הם הסיכויים שתמורה מעין זאת תתחולל בדרך-של-שלום.

ייתכן כי קרובים ובטוחים יותר נראים למלכה של עבר-הירדן הסיכויים לעבר המערב: לספח אליו את „חלקיה הערביים“ של ארץ-ישראל, בין כפרי החלטות בין-לאומיות לגבי שטחה של מדינה ערבית חדשה, ובין בתחומים אחרים, עד כדי נסיון של השתלטות על הארץ כולה. אשר לגירסה הראשונה, הרי אם לא יצליחו מתנגדיו הפוליטיים אשר בקרב ערביי א"י לארגן מולו התנגדות בכוח-מש, ושאר מדינות-ערב לא תספקנה להתערב בדבר, אזי נשקף לו סיכוי ממש, ע"י הכנסת צבא לאזורים הערביים „למען הבטחת שלומם של ערביי א"י“, לבצע למעשה את „איחודם“ של אזורים אלה, או חלקם, עם ממלכתו שבעבר-הנהר; כמובן, אם לא תגזר נגד נסיון כזה גזרה מלמעלה, מטעם ארגון בין-לאומי ומעצמות אדירות.

ואלו לגבי הגירסה השניה — נסיון של „כיבושים“ על חשבון שריד-הנחלה היהודי שבא"י — נאלץ, כמובן, שליטה של עבה"י להביא בחשבון מראש את תוצאותיהן הן של התנגדות יהודית תקיפה, והן של התערבות בין-לאומית זו או אחרת. אכן, לגבי עבדאללה-בן-חוסין קל להאמין כי

שדות חניה לאוירונים

ערב הסעודית

הדתית וההאבית והקנאה השושלתית הסעודית עושות אותו לגורם מתמיד של איום וסכנות כלפי עבה"י ההאשמית, — ומצאנו סיבות מספיקות להסברת הצורך של עבה"י בצבא ניכר ולמאמצי שליטה לכוננו ולקיימו. אך כל המסיבות הנ"ל אין בהן כדי לתרץ את מידת טיפוחו של כוח צבאי „עבר-ירדני“, שהננו עדים לה למעשה; ואין להבינה, אלא אם נזכור היטב את המרכאות הכפולות, שבהן הובא לעיל שמו של חיל זה, אשר לא לפי הרכבו, לא לפי תנוחתו ולא לפי תקציבו — וכל שכן לא לפי פיקודו למעשה, והניצוח המדיני העליון עליו — אינו כלל וכלל על טהרת „עבר-הירדניות“, אלא הוא כעין „נחלה משותפת“ של הממלכה ההאשמית הקטנה — מזה, ושל הקיסרות הבריטית — מזה.

אכן — גם זאת יש לזכור: אם החיל הזה הנו כיום, בראש וראשונה, כלי-עזר לחשבונותיה האיסטרטגיים (ויותר מזה — המדיניים) של בריטניה, הרי אין לדעת, כיצד עלולים הדברים להתגלגל עקב תמורות אפשריות (כמעט ודאיות) במעמדה של בריטניה במזרח הערבי. גרעינים שזרעה, עשויים יהיו להצמיח גידולים שלא שיערום מראש, או שרק בזמן האחרון התחילו להביאם בחשבון. מכל מקום, — בין אם הדברים הנם במסגרת סידוריה וחישוביה של הקיסרות הבריטית ובין אם הם מחוצה לה — נהפכה עבר-הירדן (כפי שכבר הוגדרה עיראק אגב ניתוח מעמדו של צבאה) — מ„מדינה בעלת צבא“ כמעט ל„צבא בעל מדינה“. כוחותיה הסדירים לא זו בלבד שאינם נופלים מבני-סוגם בסעודיה (להבדיל מהאיסטרטיות השבטיות, שבהן, כמובן, עדיפה ממלכת-הבדוים הגדולה — אלא שערכם הצבאי ירד עתה מאוד), אלא גם עולים עליהם לא-מעט, ובעוד שאוכלוסית סעודיה עולה על זו של עבה"י כמעט פי-עשרה, מנסה המדינה ההאשמית לשאת על רגליה הזעירות גוף צבאי מופרז עד מאוד, ורק משאבה מבחוץ יכלה לנפחו עד כדי-כך.

אכן, ספק הוא, אם אפילו „צבא בעל מדינה משלו“, נוסח פרוסיה במאה ה"ח, למשל, יכול היה להגיע לממדים כה מלאכותיים. מתבקשת כאן השוואה אחרת, גם היא מן המאה ה"ח: נסיכויות-אשכנז הזעירות (שבעניין זה בלטה ביניהן הֶסֶן), אשר עשו „משלוחי-יד“ ומקורי-פרנסה לנסיכיהן ממכירת גייסותיהן — דהיינו, מהשפרתם לרשות ממשלות זרות, ללחום את מלחמותיהן של הללו; ומובן מאליו, העסקה כזאת „הצדיקה מבחינה כלכלית“ גם את חיולם לתוך גייסות שכירים-מכורים מסוג זה של נתיני-חוץ רבים ככל האפשר, נוסף על ממכר דמיה-נתינים. אלפים רבים כאלה שירתו במערכות הצבאיות של בריטניה בשעת הנסיונות לדכא את המרד האמריקאי; ובשל תפקידה הבולט הנ"ל של הֶסֶן, נהפך השם „הסניים“ לנודע מאוד — ושנוא מאוד — בספרות תולדותיו של שחרור אמריקה. ואת

צבא עבר־הירדן

חזיון בפני עצמו — וחזיון שלא במידה מועטת הוא יוצא־דופן בקרב הגייסות הערבים כיום — הוא החיל שנוהגים לכנותו בשם „הלגיון הערבי” * , המשמש כצבאה של „הממלכה הערבית ההאשמית־הירדנית” החדשה. בניוים הוא יוצא־דופן: א. בגודלו היחסי לעומת גודל האוכלוסיה במדינה, ומבחינה זו עולה הוא כמה מונים אפילו על גודלו של צבא עיראק (על גודלו היחסי של זה לעומת שאר צבאות הערבים עיין בפרק „צבאה של עיראק”). ב. במעמדו המיוחד, בהיותו מתכלכל כולו בכספי הקיצבה הבריטית. שני הקווים האופייניים הללו לא זו בלבד שאינם ילידי־מקרה, אלא יש

ביניהם גם קשר־גומלין מהודק, והאחד מתנה את משנהו ומאפשרו.

מצבה של מדינת עבה״י עשוי, אמנם, לתרץ את הצורך בצבא, הגדול מן הממוצע הרגיל במדינות זעירות כמוה, ויוצא דופן לעומת עצמתם היחסית של החילות שבשאר ארצות הערבים. מדינה קטנה ודלת־אוכלוסין זו גבולותיה ארוכים, קווייהם שבורים, מתבלטים ובלתי־טבעיים (כצורך האיסטרטגיה השושלתית־ההאשמית, ובשל ענייני הנפט של גורמים אחרים, הגדולים והחזקים מאותה השושלת); וטיבם — מלאכותי ודמיוני מבחינה גיאוגרפית, ללא חיץ טבעי לאורך התחומים שסומנו על מפת החלוקות המדיניות. הגבול ה„טבעי” האחד שישנו לה לעבה״י — קו־המלח והירדן — דוקא הוא מבדיל בינה לבין אותה ארץ, אשר כל קיומה של עבה״י קשור בה קשר בליינתק, לא רק מבחינה היסטורית ומסורתית־פסיכולוגית, אלא גם בכל הגורמים המכריעים של גיאוגרפיה, תחבורה, כלכלה והתפתחות משקית ומדינית. ואלו מצפון, וביחוד — ממזרח ומדרום, פרוזה ופרוצה היא רצועת־ספר זו, המשתרעת בין הארץ הנושבת לבין שממות־ציה, אשר שמה — „עבר־הירדן”. אם נוסיף על כך את טיב השכנות מן העבר המדברי, הדרום־מזרחי — שכנותו של עולם בדוי מובהק, אשר הקנאות

* מענין הדבר כי שמו הרשמי בערבית: „הצבא הערבי” (אל־גייש אל־ערבי).

ומהווה מעין קיר הררי התלוי מעל ל"מלבן" עמק-החולה ומבודד אותו במידה מסויימת. ואם אף נניח כי כוחותיה המזויינים-הרשמיים של לבנון לא ישתמשו במבוא הרחב הנ"ל בשביל "הגשת עזרה" ליסודות ערביים מתגרים בארץ-ישראל, וגם לא ינסו לתקוף "מן העורף" את גיורת-המגן של שרשרת ישובי היהודים הצופה מול סוריה, ממתולה ועד אילת-השחר, הרי שמורות בכל זאת לממשלת לבנון עוד שתי אפשרויות: האחת — לאפשר (ושמא גם לעודד) את ההתכוננות לפעולה בארץ-ישראל ואת ההסתננות לתוכה של יסודות גוער מוסלמיים קנאים מלבנון, בתוספת מחפשי הרפתקה ושלל שונים (מוסלמים או דרוזים), וכן מספר "ותיקי מרד" ערביים ארצישראליים העושים בלבנון; והאחרת, שהיא חמורה מן הראשונה, — באשר תוכל, גם בלי להפעיל ביותר את כוחותיה-היא, להתיר את המעבר ההיערכות והזינוק הפתאומי ליחידות מצבא סוריה, דבר אשר היה אולי מאפשר לתוקפים להשיג את היתרון הנוסף של הפתעה. אם כי אין כל בטחון כי כזאת אמנם יקרה, הרי, על כל פנים, כל עוד תימשך המתיחות המדינית והבטחונית מסביב לעתידה של ארץ-ישראל, עלול גם גבול לבנון להוות איזור דאגה ומקור-סכנות אפשריות.

של האוכלוסיה — וכן אולי גם בגלל הנוהג להשתמש בצבא כמדכא ואופוזיציות שונות — אין שומעים על כוונה להנהיג שירות חובה בלבנון. כמובן, אילו אורגנה אוכלוסית לבנון במתכונת הדומה לזו של אוכלוסית ארץ הרים אחרת — שויצריה שמה — כי אז אפשר היה להעמיד בשעת חירום גיס בן רבבות רבות; אך, לפי מצב הארץ ותכונת האוכלוסיה, אין נראים סיכויים לכך.

בין ארגוני הנוער בולט חלקם של „הפלנגות“ („אל־כתאִיב“) של הנוער המאֶרוני, „נג'אדה“ האיטלמי, וכן „הצופים־המוסלמיים“; בשעתו שימשו הפלנגות מעין שלד לארגון ההגנה העצמית של נוצרי הלבנון, ועסקו גם בתירגולת ואימונים בנשק. ברם, החל מ־15 במרס 1946 אסרה ממשלת לבנון על המפלגות וארגוני הנוער להופיע במדים. באותה פקודה נאמר, כי הממשלה מכירה אמנם בשירות הגדול ששירתו ארגונים אלה את הלבנון ב־1943 (ב„מרידת הסתיו“, שעה שסייעו לבידוד הכוחות הצרפתיים) — שירות שהודות לו הותרה אז הופעתם במדים; „אך עתה מתברר, כי כמה מן הארגונים הללו מתכוונים לאמן את חבריהם אימונים־צבאיים ולצאת בהפגנות ובתהלוכות ברחובות“. יש לשער כי פקודה זו לא שמה, למעשה, קץ למידה מסויימת של תכונה הגנתית בקרב הנוער הנוצרי — ושל תכונה בעלת צביון שונה במקצת בקרב הנוער המוסלמי (אשר יתכן כי נתלוותה אליה הרומנטיקה של „עזרה לאחים המוסלמים שבפלסטיין“).

סיכום

עם כל היות הלבנון הרשמית־הממשלתית של היום אחוזה ודבוקה במסכת הפוליטיקה הערבית־הלאומנית שבסימן „הליגה הערבית“, הרי מצבה האובייקטיבי אינו מקל עליה השתתפות פעילה יותר־מדי בהרפתקאות, העשויות למתוח יתר על המידה את יחסיה וקשריה עם עולם המערב; וביחוד כשהדברים אמורים לא רק בצרפת, אלא גם באמריקה, זה המפלט החזק היחיד, אשר יוכל עוד לעמוד ללבנון הנוצרית בפני תאות התפשטות מצד שכניה שבמזרח. על כן מותר להניח ספק מסויים אם יטלו כוחותיה המזויינים הרשמיים של לבנון חלק בפעולות, שתהיינה מכוונות באופן ישיר נגד הישוב היהודי בארץ־ישראל ונגד מדינתו — לכשתקום, אולם, אפילו תוך הערכה אופטימית כזאת, יהא משום טעות מסוכנת לראות את הגבול הלבנוני — ארץ־ישראל לי כמובטח ובלתי צופן סכנות. בחלקו המערבי־התיכוני צמוד גבול זה אל הגליל המערבי, אשר פיקוח של כוחות מגן יהודיים לא יחול עליו; ואלו בחלקו המזרחי פונה הגבול הזה צפונה.

הציבוריים והאדמיניסטרטיביים של הלבנון. אך שוב, מעל ומעבר לעניינים שבהשכלה והכשרה מקצועית, קיימת תמיד גם השאלה של מידת איתנות עמידתו של צבא מנומר זה.

מכל מקום, נראים הדברים שתקופת הזעזועים השאירה בחבר הקצינים הלבנוני, שמנה ב־1946 כ־100 איש (היחס האחוזי של מספר הקצינים לגבי עצמת הצבא עולה כאן בשליש על זה שהיה בסוריה), פחות פרצים מאשר בחבר הקצינים הסורי. כן עוסקים כאן בהתמדה בהכשרת משמרת קצינים חדשה, ויש בין המסתכלים המערביים המעריכים באופן חיובי למדי את העבודה הנעשית ב„מרכז ההשתלמות“, הוא בית־הספר לקצינים אשר באבדה (עיירה בסביבתה הררית של בירות, מזרחה, בואכה עליי), שבו מתחנכים כ־60 פרחי־קצינים בקורס דו־שנתי; ב־1946 נשארו, בשנת הלימודים השניה, כ־14 מתלמידים.

האמיר מג'יד ארטלן הדרוזי, מיניסטר ההגנה בלבנון, — בצילום נוסח „פריץ“

לדעת התהיה לו לחיל זה, אם יגיע למבחנים חמורים, הדינמיות הדרושה, זו הדינמיות של משאת־נפש חזקה ומשותפת.

הכשרת העם והנוער

חובת־שירות, כאמור, אינה קיימת בלבנון. צבאה הוא צבא מתנדבים בשכר, אשר פרנסתם על כך, מאידך גיסא אין בארץ־הרים זאת יסודות אוכלוסיה אשר לפי הווי חייהם היום־יומי יהוו כמעין חטיבות־מגן (״התגרות״) טבעיות — כמו, למשל, שבטי הבדוים שבעיראק, סוריה וחצי־האי הערבי. את מקומם תופסים כאן במידת מה קהילות הדרוזים, ואולי גם העדות הכפריות של המא־רונים שבהר. לא רק מטעמי תקציב אלא גם בשל אי־הרצון

על כל פנים, חוש זה, — יחד עם מסורת מסויימת של „רוח-הגדוד“ וגאווה מקצועית אשר הורישתה צרפת, — יוצר את המסגרת, המוצקת יחסית, של רגשי נאמנות וליכוד לקיום צבאה של לבנון.

קיומה של „רוח-הגדוד“ הנ"ל חשוב ביחוד לגבי גיס מתנדבים-שכירים, כאשר מוסף להיות צבא הלבנון. מאז נובמבר 1946 נפתחה התגייסות של מתנדבים טירונים נוספים. תנאי ההתחיילות: מתקבלים רווקים מגיל 18 עד 25. קומתם צריכה להיות לא למטה ל-170 ס"מ. תנאי אשר יש לשער כי לא קל לקיימו, ומכל מקום מקומו לא יכירונו בשעת חיול לצבא חדיש.

כשם שמספרי הנוצרים והמוסלמים משתווים כמעט בקרב האוכלוסייה, כך הוא גם יחס המספרי בקרב הצבא, אם כי לפי הרושם יש הכרעה ידועה לטובת הנוצרים, וביחוד בדרגות הקצינות ובעמדות הדורשות התמחות מקצועית רבה יותר. אופי-ייני הרכבו של הפיקוד הגבוה: המפקד הראשי —

קול-גנ. פואד שאהב, מפקד צבא הלבנון

הקולונל-גנרל פואד שאהב*, מבני אחת המיוחסות שבמשפחות הנוצרים בלבנון; ראש-המטה לויט-קולונל סאלם, הוא, כנראה, מוסלמי, ומיור בוסתאני, — כנראה ממשפחת ההגמון המארוני בשם זה; ואלו מיניסטר ההגנה הנו האמיר מג'יד ארסלאן, מוסלמי ממוצא דרוזי. גם בהרכב בתי-הדין הצבאיים הקבועים, למשל, המונים ארבעה חברים (קולונל, מיור, קפיטן ולויטננט) מאוזנת כנראה החברות שוה בשוה.

ואשר לעצם הערכת איכותה של הקצינות הלבנונית, יש המציינים כי חבר הקצינים (ועל כן גם החיל כולו, על סדריו) עולה במידת-מה, מבחינת הליטוש התרבותי, הכושר ההשכלתי והסדר הארגוני, על זה של סוריה השכנה. יתכן שדבר זה — במידה שהוא נכון במציאות — נובע בחלקו ממיעוט יחסי של זעזועים בלבנון לעומת אלה שהצטיינה בהם סוריה בתקופת „העברת הצבא“ מידי הצרפתים; אך יש להניח כי גם האופי הממוצע של הישוב הלבנוני, שהוא „כנ"ל, „מערבי“ יותר, משפיע את השפעתו. אכן, לפלא ייחשב אם לא ישתקף גם בפניה זו או אחרת של סידורי הצבא ובאישיו משהו מן השחיתות הפורצת פעם בפעם אל פני השטח של חייה

* התואר נקבע כנראה מתוך הקבלה למקובל בשוויצריה: דהיינו קולונל, הממלא את התפקיד של גנרל, כלומר של מפקד כללי.

תקציב צבא הלבנון

הוצאותיה של לבנון לצרכי הגנה רבו והלכו עם תהליך הקמת כוחותיה העצמאיים. נוסף על ההקצבות הראשונות (עם מסירת בטליון „קלעי־הלבנון“, בקיץ 1944), החליט הפרלמנט, במאי 1945, להקציב סכום נוסף של 5 מיליון לירות לבנוניות לרגלי קבלת היחידות האחרות מידיה של צרפת. ידיעות מ־1946 — שאין בטחון כי הן שלימות — דיברו על „תקציב־צבא בן 10.250.000 ל״ל, הכולל את הוצאותיהן של משלחות־ההשתלמות הצבאיות לחו״ל. (וזה מתוך תקציב־מדינה כולל של 50 מיליון ל״ל; הסכום עצמו כ־1.200.000 ל״א״). ידיעות אחרות מ־1946 סיפרו, כי התקציב הכולל של כוחות הבטחון (הג׳נדרמריה והמשטרה בכלל זה) מגיע ל־25 מיליון ל״ל. סיכום תקציב הבטחון ל־1947, שפורסם במקורות בריטיים, מבאר לנו את ה„קפיצה“ הגדולה בתקציב, באשר הסכום הגדול אינו מיועד לצבא בלבד: 15 מיליון — לצבא, ו־8 מיליון — למשטרה (כנראה — הג׳נדרמריה בכלל זה). יתכן כי קיימים עוד כמה סעיפי־בטחון זעירים, שלא נכללו בסיכום זה.

נשמעות בציבוריות הלבנונית דעות כי היות וממילא אין ביכולתו של הצבא הקטן לעמוד במערכה חיצונית רצינית כלשהי, ועול תקציבו מעיק מאוד, הרי מוטב לה למדינה שאינה עשירה לוותר עליו או, עכ״פ, לצמצם מאוד את ההוצאות עליו. ברם, נוכח הלכי־הרוח בארצות הערבים בזמן האחרון אין סיכויים כי הדעות הנ״ל תגברנה בלבנון בעתיד הקרוב.

טיב הגייסות והקצינות

הדעות להערכת איכותו של הצבא הלבנוני הקטן הן שונות. דעתו של הגנרל קלאמאן־גראנקור, אשר כבר צוטטה לעיל, בה עצמה יש יסוד של כפילות: אכן, איש־ההרים המארוני הוא הטוב בלוחמים שבקרב נוצרי־סוריה — אך עם זאת אף הוא אינו איש־מלחמה מובהק; ולא זו בלבד, אלא שהגדרה זו אינה חלה כלל על תושבי ערי־החוף ועל כמה מן הכיתות הנוצריות הקטנות. ואלו המוסלמים, שאף הם, כת־כֹּהֵן ושבֹּט־שבט, שונים בתכונותיהם, גורמים בצבא לבנון (לפחות מבחינה מספרית ונפשית, אם גם לא בעסקי משמעת ופעולות) לאיזון פנימי מתוח. גם הרמה ההשכלתית, אף כי הנה גבוהה מכל ארצות דוברי הערבית, היא מנומרת ושונה מעדה לעדה בהתאם לגיוון הנ״ל. חוש הפטריוטיזם הלבנוני אף הוא אינו נחלת כל חלקי האוכלוסיה והצבא במידה שווה; אמנם, אין להטיל ספק בקיומו, אך יש ולאומנות ערבית (בגוון מוסלמי) חזקה ממנו.

קרובות, תפקיד פעיל למדי בחיי-המדינה (בעיקר בא הדבר לידי גילוי בולט — ומקורי במקצת — בפרשות של בחירות...).

לפי עתונות לבנון (בסתו 1946) מנה היל-הג'נדרמריה 2.000 איש. אך לפי מקור בריטי מוסמך (מראשית 1947) היתה עצמתו 2.500 איש. אין זה מהנמנע כי לפחות חלק מההפרש המספרי הזה מתבאר ע"י קיומם של 250 „אנשי בטחון“, אשר הפירוט הלבנוני הנ"ל אינו כולל אותם לא בסוג הג'נדרמריה, ואף לא בזה של המשטרה הרגילה (שזיונה פחות משל הג'נדרמריה, והיא ממלאת תפקידי סדרנות ובטחון רגילים בערים — להבדיל ממסעות-בשדה, „טיפול“ בכנופיות ובמבריחים, שירות-גבול בכלל, וכיוצא בזה, — שהם מנת חלקה של הג'נדרמריה). המשטרה עצמה מונה, לפי עתונות-לבנון, 780 איש, ולפי מקור בריטי — 800. אכן, מי יתן היו הספיקות לגבי עצמת כל החטיבות בארצות-ערב בתחומים כאלה בלבד!

* * *

בלבנון קיימת אותה חטיבה החסרה בסוריה: משמר-חופים

(מורכב, כנראה, מאנשי הג'נדרמריה, או קשור בה), המכוון בראש-וראשונה למלחמה בהברחה לארץ דרך הים (או מהיבשה לים — בייצוא החשיש מהלבנון). בסוף 1946 זוין משמר זה גם במקלעים, וסמוך לאותו זמן נרכשו עבורו — מירושת הכוחות האמריקאיים במזרח — 11 סירות משמר מנועיות. זהו, לעת עתה, „ציהמלחמה“ אשר ללבנון. כמובן שלפעולות קרב ממשיות לא יצלה, אך בתנאים ידועים יכול אף גרעין זה לשמש נושא לפעולות פגיעה וחבלה חופיות וימיות.

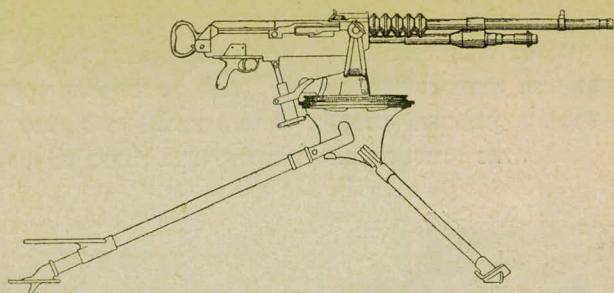

חיל-האוויר

אין ידיעה ברורה בדבר קיום חיל-אוויר ללבנון. עוד בסוף 1945 עמדה ממשלת לבנון לרכוש 5 מטוס-אימון בריטיים מה-טיפוס „פרוקטור“ (4-מושבי), וכן מספר אוירונגי נוסעים (הכל — לצרכים אזרחיים). הוקם שירות-אוויר „מעורב“ (בריטי-לבנוני), ולרשותו מספר מטוסים. עכ"פ, אם גם קיימת תעופה צבאית של לבנון, הרי אינה מהווה יותר מגרעין קטן.

בימים האחרונים ביותר נתפרסמה הודעתו של האמיר מגיד ארסלאן מיניסטר ההגנה של הלבנון, על „החלטה עקרונית“ של הממשלה ליסד מיד בית-ספר לטייסים של הצבא.

קצין משטרה לבנוני.
על כובעו — כעל
כובעי הצבא — סמל
„ארז הלבנון“

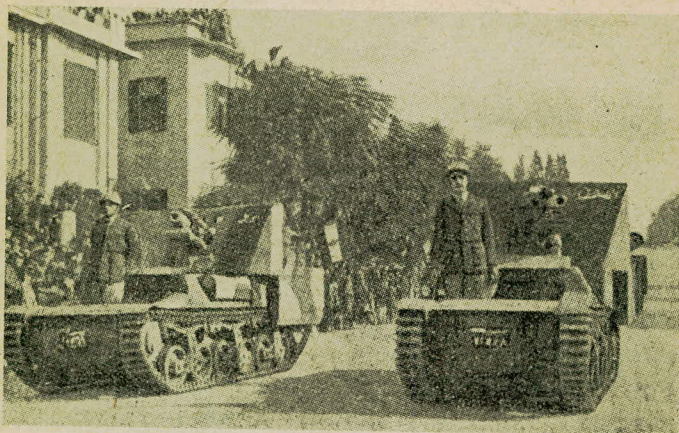
מכ"י הוצ'קים 1914, צרפתית. קוטר של 8 מ"מ, קירור אוויר.
בשימוש צבא טוריה והלבנון

מסויימת מה "ירושה" הצרפתית בלבנט. ונתווספו לו גם סוגים שלפני כן לא היו אצלו לגמרי. ויש להנח בבטחה, כי אף בלבנון נטלה חלק (אם כי אולי צנוע יותר) מאותו שפע ניכר של חימוש ואספקה בריטיים, אשר זרם בתקופה האחרונה אל מחסני הצבא הסורי מעבר לגבול-הדרום. כן נתפרסמו עוד ב-1946 ידיעות, כי ממשלת-לבנון הצליחה לרכוש כמות מסוימת של כלי-תובלה, זין, תחמושת ומכוניות-שריון. מובן מאליו כי המשך ציודו — ואספקתו בתחמושת — של צבא-לבנון, יהיה תלוי במידה רבה בטיב היחסים עם צרפת; שהרי בלי להבטיח את המצאת התחמושת הצרפתית לכלי-התותח שלו ולחלק ניכר מזינה-הרגלים והפרשים, שהם צרפתיים, היה צבא-לבנון נאלץ להחליף את מרבית זיונו — דבר שהיה מעמידו, מבחינה תקציבית, ללא-ספק בפני "קיר אטום" (במידה שלא תזדמן גם כאן יד אמריקאית נדיבה, המחלקת "עודפי-זיון"). בשל תביעות ותביעות-נגד (כלכליות, מדיניות ואף תרבותיות) מצד צרפת ומצדן של סוריה (התקיפה יותר) ולבנון (המתונה ממנה) — נסתבכו הדברים בזמן האחרון. אך יש לשער כי סופו של דבר "להסתדר", כי במידה שהקשרים עם ארצות הליבנט קיימים עדיין, אין צרפת מעונינת כלל וכלל בניתוקם.

חיל-הג'נדרמריה והמשטרה

בצדו של הצבא קיים בלבנון גם חיל-הג'נדרמריה ("דֶ'רֶפ" בערבית). בטרם נמסרו יחידות-הצבא הראשונות לרשות ממשלת-לבנון היה הוא את הכוח-המזוין היחיד, אשר עמד לרשותה של זו. גם לפני כן, ב-25 שנות השלטון הצרפתי, נשא הוא בשירות "הבטחון הפנימי" והשתתף בדיכוי מהומות והשלטת סדרים בהזדמנויות שונות. גם כעת שמור לחיל זה, לעתים

תובלת-מעמס (על גבי סוסים, אך באורח יעיל עוד יותר — על פרדות) — או שארגון תובלה כזאת, אשר יידרש ודאי תמיד בפעולות שתהיינה בגבולותיה ההרריים של לבנון, יהיה אז ענין לסידורים מניה וביה. לאחר הנסיון שנעשה ע"י הצבא הסורי בתמרוניו האחרונים לשימוש בפרדות, ודאי נקטו גם בלבנון בצעדי-הכנה לקראת אפשרויות כאלו.

תותח-ימנוע לבנוניים (כנראה — בני 75 מ"מ) בחגיגת העצמאות ב-22 בנובמבר בבירות. התותחים המשוריינים הוצבו על רכב זחלים מהיר תנועה (מטיפוס ביה"ח „רנו" — צרפתי). השמות בערבית, הכתובים על השריון: מימין — „החזיר"; משמאל — „אוי להם". קסדות הפלדה — מטיפוס צרפתי, עמוק

על חיל-המהנדסים נמנית „פלוגה מעורבת" אחת, הכוללת בתוכה גם את יחידת-החפרים וגם את שירות-הקשר. כן קיימים שירותי האפסנאות, הרפואה והמשפטה-הצבאי, המקובלים והקיימים בכל צבא.

* * *

ציודו של חיל זה, על סוגיו השונים, איננו מעור אחד. יסודו, כפי שכבר צוין, צרפתי. בעבר נפל זיונו במקצת מזה, למשל, של חיל-הרגלים צרפתי תקין. כלי-הנשק הנוספים על הרובה לא ניתנו ל„חילות-המזרח" אלא בכמות מצומצמת. אך בענין זה חלו שינויים בשתיים-שלוש השנים האחרונות. כבר ב-1944 צוידו היחידות בכלי-אש חדשים, שבאו להן מצבאות בריטניה וצרפת. גם אחרי זאת זכה צבא-הלבנון לתוספת

מתקבלת על הדעת — גונדה אחת) של פרשים, המכונים אף הם „צייד־לבנון הרוכבים“; גם כאן אין השם בא להעיד על ציוד ואימון המותאמים ומיוחדים למלחמת־הרים דוקא — אם כי אין ספק, שהודות לנסיגה בתנועה בשטחי לבנון ההררית, ודאי קנו לעצמם כושר־נוע ורגילות לתנאי נוף מבותר והררי, אשר במסיבותיו דוקא שמור עדיין גם היום ערכם של פרשים („רגלים־רכובים“). על אף התקדמותו הרבה של המיכון והשריון בעולם, הרי ארגוןן וחימושן של גונדות אלו נשאר כמתכונת „הסקוֹדְרוֹנִים הקלים“ בחיל־הפרשים הצרפתי.

חיל־הרגלים לבנוני; ה־
„ברטים“ מזכירים את
„צייד־האלפים“ הצר־
פתיים. ההצדעה —
נוסח צרפת

לצדן של גונדות אלו קיימת גם גונדה ממונעת־ממוכנת, שהר־כבה הוא: מחלקה אחת של טנקים קלים, ומחלקה אחת של מכוניות נושאות־מכ״י. חיל־התותחנים מיוצג ע״י „קבוצה“ (מונח צרפתי ל„פלג“ ארטילרי המונה 2—3 סוללות לא־גדולות) של כלי־ירה (כנראה — הוביצרים או תותחים־הוביצרים) בעלי קוטר של 105 סנטימטר, המאורגנים בשתי סוללות,

בת 4 כלי־ירה כל אחת. לא רק צורת־הארגון הזאת, אלא גם כלי־הירה עצמם וכל אביזרי־הציוד (פרט, אולי, לכלי־תאורה וכלי־אומד) הנם צרפתיים. מענין כאן קוטר־הכלים, העולה על זה של תותח־השדה הצרפתי הקל הרגיל, בן 75 המ״מ (אם כי לעומת התותח „בן 25 הליטראות“ הבריטי החדש עדיפותו קטנה למדי). המעיד על כושר פעולה רב יותר למשימות של התגברות על עמדות מבוצרות, הריסת בניינים וכיוצא בזה. אך ודאי הוא כי כלים אלה רחוקים מלהימנות על סוג הארטילריה הכבדה, או אף זו ה„בינונית“ (לפי מונחי־הסיוג שבצבא הבריטי).

מצויים עתה בצבא־לבנון גם „תותחי מנוע“ משוריינים, כנראה — בני 75 מ״מ, הנעים, בכוח עצמם, על גבי שאסי כשל טנק קטן, ויש לחשוב שהוכנסו רק בזמן האחרון; יתכן שישנה סוללה של תותחים כאלה, ואולי רק מחלקה.

חיל־התובלה מאורגן בפלוגה אחת של תובלה מיכנית, ואחת של תובלת־סוסים. אין לעמוד בודאות על כך, אם הכוונה בפלוגה שניה זאת היא דוקא להובלה בעגלות, או אם קיים אצלם בקביעות סידור של

לידי ממשלות סוריה ולבנון — ל־2,500 איש בערך; והיו בו, לפי אותה הודעה, 3 בטליונים של „ציידי לבנון“ הנ"ל („קנאס־אל־לובנאן“, בערבית) שחננו אחד בצפון־המדינה, אחד בדרומה, ואחד במרכזה — בהר־הלבנון. אולם הידיעות מקיץ 1946 דיברו כבר על עצמה של 3,500 חייל וסמל, ו־105 קצין (בכלל זה — בטליון רביעי, החונה, כנראה, ב„אל־בקעה“). מקורות בריטיים, מראשית 1947, מציינים את המספר העגול של 3,500 איש. לפי מקור אחר היה מספר אנשי־הצבא כ־3,800, מהם כ־100 קצינים. על כל פנים, ניתן לומר כי לעומת כל הארצות הערביות, קיים לגבי הלבנון הספק הקטן ביותר לגבי עצמתו המדויקת של צבאה.

מימין ומשמאל קצינים גבו הים של הצבא הלבנוני ובאמצע קבוצת סמליו, בנשאם את הארון עם עצמותיו של האמיר רשיד, שליט לבנוני מלפני מאה שנה, שהוחזרו עתה מתורכיה

אכן, כידוע, לא מניינו המספרי־גרידא של הצבא הוא הקובע את עצמתו הריאלית, כי אם גם מבנהו, לפי יחידות מאורגנות וטיבן. כיצד בנוי צבא־לבנון? רובו — חיל־רגלים, המהווה 4 בטליונים, המכונים כולם „ציידי־לבנון“. אכן, אין סימנים לכך כי שם זה, הגזור על משקל ה„ציידי־האלפיניים“ שבצבאה של צרפת (ואיטליה), מעיד על מסגרת של ארגון, אימון וציוד המיוחדים לחילות־הרים — כנהוג אצל ה„ציידי־האלפיניים“ הנ"ל, או בחטיבות־ההרים המיוחדות של שווייצריה, או בדיביוזות של „קלעי־הרים“ שנתקיימו בצבא הסוביטי בקוקוז (ובעבר — גם בחטיבות־ההרים בצבאותיהן של גרמניה ואוסטריה). נראה הדבר כי זהו חיל־רגלים רגיל, המורכב אמנם בני ארץ הררית למדי, שכינויו (בתוספת ה„ברט“ הרחב האופייני ל„ציידי האלפים“ של צרפת) ניתן לו לתוספת גוון־מקומי וכן צבאי. עצמתו של כל בטליון עולה במשהו על 500 איש; דהיינו, לפנינו יחידות מצומצמות למדי בהיקפן — ועל כן יש להן גם אפשרות של הרחבה ידועה, מבלי שיהא צורך לכונן לשם כך יחידות נוספות.

חיל־הפרשים הלבנוני מונה 2 גונדות (ולפי ידיעה אחרת, פחות

באו מאנשי הערים, מוסלמים ונוצרים (וטריפולי המוסלמית ברובה — בכלל זה). במקרה זה ודאי שלא נבעה ההערכה מהעדפת אחים-לדת נוצריים *.

על החוגים המוסלמים בעלי תכונה צבאית מעולה יותר שבלבנון נמנים, בראש וראשונה, קהלות העלאים והדרוזים; בני הראשונה יושבים בעיקר בצפון המדינה ובני האחרת — בעיקר במזרחה. כן יש להביא בחשבון את העדה הארמנית הניכרת, אשר בדרך-כלל נתגלו בנסיונות-הקרב כעולים על הערבי בתור לוחמים. אך על כך, וכן על מעמד המיעוטים בכלל בצבאות סוריה ולבנון בהתפתחותם — ראה עוד ב"צבאה של סוריה". רמתם ההשכלתית ועירותם השכלית של הארמנים גורמות גם כאן (כמו בסוריה) לריבוי היחסי של קצינים מתוכם. אכן, זיקתו הפוליטית של חלק ניכר מהעדה הארמנית (ביחוד מבני-הנעורים) לזרם הקומוניסטי, גורמת למתיחות פוליטית מסויימה ביניהם לבין החוג השליט בלבנון.

המעבר של יחידות מבני-הלבנון מהשירות ב־Troupes Spéciales du Levant ("חילות-המזרח המיוחדים") שבניהול הצרפתי, לרשותה של ממשלת לבנון, הקדים את התהליך הדומה בסוריה. למען הקנות לממשלת לבנון מעמד הולם בעיני עמה, הועבר לידיה כבר ביוני 1944 — שנה לפני "מסירת הצבא" הכוללת מידי צרפת לסוריה וללבנון — "כוח צבאי סמלי": בטליון של "ציידים-לבנון" (קלעים-רגליים), ומחלקה של מכונות נוסאות-מכ"י. יתכן כי הודות להתחלה זאת החלו ענייני הצבא בלבנון להיכנס למסלולם — לאחר הימים הסוערים של אביב 1945 — ביתר מהירות וסדר מאשר בסוריה השכנה; אם כי ודאי יש לזקוף לא מעט בהשואה זו גם לקוטנו של הצבא הלבנוני לעומת הסורי, לשטחה המרוכז יותר של המדינה, למיעוטן היחסי של בעיות-גבול והתמרדויות במחוזות הספר לעומת סוריה, וכן אולי גם לאופיה הכללי, ה"מערבי" קצת יותר, של מדינת-לבנון ולכושר-ארגון העולה על הסורי.

גם כיום בולט בצבאה של לבנון מקור-מחצבתו: מוצאו ומשנתו הצבאיים השאובים מ"חילות-המזרח", שהתחנכו באסכולה של הצבא הצרפתי-הקולוניאלי.

עצמתם והרכבם של גייסות-הלבנון

לפי הודעה צרפתית מחודש אוגוסט 1945 הגיעה חילה של לבנון בקיץ אותה שנה — בתהליך ההעברה הכוללת הנ"ל של "החילות המיוחדים"

* חזיונות בדומים לכך — של ערך צבאי פחות אצל בני אותה העדה, בארצות ומחוזות הסמוכים למקומות בהם מקובלת וידועה תכונתם הלוחמת — אפשר למצוא גם במקומות אחרים; למשל, נחיתותם הצבאית של הדיינים בפונג'אב — מזה, ושל המוסלמים ברג'פוטאנה — מזה.

של חלקי האוכלוסיה לענין ולצרכים ה"גובלים בבטחון". בשדה האחרון בולטות ביחוד ה"פלאנגות" ("אל-כתאיב") של הנוער הנוצרי המארוניטי; כן קיים ארגון דומה של נוער מוסלמי ("נג'אדה"), ארגונים צופיים ואחרים.

מקורותיו וגלגוליו של הצבא הלבנוני; מבנהו הערתי

עם כל צעירותה של הלבנון בתור מדינה עצמאית ובלתי-תלויה להלכה (ארבע הוא מנין שנותיה), יש לכוחותיה המזוינים עבר ומסורת הארוכים הרבה יותר מזה, אשר מקורם עוד מלפני כמה דורות. לפני כ-87 שנה, כאשר נערכה ע"י המוסלמים שחיטה איומה של הנוצרים בסוריה ובלבנון, ניסו המארוניים שבהר-הלבנון להתגונן ולעמוד על נפשם — ותגרות אכזריות לרוב נתחוללו אז בין הכפרים המארוניים לבין שכניהם, המוסלמים והדרוזים. השמדת הנוצרים הופסקה הודות לבואו של חיל-המשלוח הצרפתי; תחת לחץ המעצמות האירופיות נאלצה תורכיה להעניק להר-הלבנון אבטונומיה מקומית מסוימת* בהנהלת מושל נוצרי (המתמנה ע"י "השער הגבוה"), עם מיליציה מקומית להגנת בטחון-התושבים. הצבא הלבנוני של היום מקורו במיליציה זאת.

על אף ביטול זכויותיהם האבטונומיות של נוצרי-ההר ע"י תורכיה בשנות מלחמת-העולם הראשונה, לא ניסו אלה להתקומם בטרם הוכרעה המערכה בחזית א"י-סוריה. אך לאחר זאת שיתפו את עצמם בהקמת היחידות הראשונות מבני-הליבנט שבשירות הצרפתי — ועל ראשיתן של הללו ראה במבוא ההיסטורי שבסקירה "צבאה של סוריה" בחוברת זו.

חלקם המספרי של נוצרי-הלבנון ביחידות אלו, על שלבי גידולן וגלגולי צורתן, ניכר למדי, בהשוואה לאחוזם באוכלוסיה הכללית של "מדינת-הליבנט". במידה לא-מעטה גרמה לכך שותפות-הענין שביניהם לבין צרפת הנוצרית, מדינת חסותם מאז, ומגינתם בפני הים המוסלמי אשר סביבם; בני העדה המארונית, זה חוט-השדרה של קהלות-הנוצרים בלבנון וסוריה, חיבה ידועה נודעת אצלם לאוירת השירות הצבאי. ואמנם, מקובל היה אצל קצינים צרפתיים, כי בין כל הנוצרים המקומיים — המארוניים הם המוכשרים ביותר לקרב; עם זאת, הסתייגו במידת-מה בהערכת התמדתם ואיתנותם במעשה-המלחמה, וקנתה לה מהלכים אימרת-הכנף של הגנרל קלאמאן-גראנקור: "המארוני אמנם אוהב את אבקה-השריפה, אך פחות מזה אוהב הוא את הכדורים". לעומת הערכתם, החיובית ביסודה, את הנוצרים ההרריים הללו, הקלו קציני-צרפת בליבנט בהערכת החיילים בלבנון אשר

* ביתר דיוק — לרובו של הר-הלבנון, כי בירות, למשל, לא נכללה בתחום האבטונומי.

בעתונות, שהם, לעתים, סנסציוניים באופן בולט (הכל — לפי צביונו של העתון); בכולם ניכרת יד המחלוקת הפוליטית, שבה הסטטיסטיקה הופכת למשקולת על מאזניה של טון. מתוך עיון ושיקול הנתונים השונים ניתן להניח, כי מספר־האוכלוסיה הכולל הוא כבר מעבר למיליון, וכי האוכלוסיה הנוצרית, על שלל גווניה, מהווה בו עדיין קרוב למחצית — אם כי מגמת הגידול הטבעי היא, באופן בולט, לטובת המוסלמים; וקצב התמורות הנגרמות על ידיה עלול להיות מהיר למדי.

מדינת־לבנון, שלפי מקורה וצביונה היסודי, היתה נוצרית, „מתמערבת“ בעיקרה, עומדת עתה בפני שלושה סיכונים, שהאחד מהם עשוי לצמצמה הרבה, האחר — לשנות את דמותה, ואלו השלישי — להבליעה כליל בכל־קיבול מדיני ודתי־לאומי הרחב והשונה ממנה. הסיכון הראשון הוא — רצון ההיפרדות מעל הלבנון (וההסתפחות לסוריה) של מחוז־טריפולי שבצפון המדינה, המוסלמי בעיקרו, אשר לא היה שותף להתגבשות ההיסטורית של הר־הלבנון, הנוצרי־המארוניטי לפי מסורתו. אכן, במידה שגובר הסיכון השני, להתהוות רוב מוסלמי בלבנון כולה — דבר, אשר יעביר ממילא את עיקר הכוח והשררה המדינית והכלכלית לידי נציגי המוסלמים, שאף כיום מרגישים הם את עצמם תקיפים למדי, בכוח תמיכתם של אחיהם שבסוריה — נחלש והולך העוקץ שבסיכון הראשון. ואלו אם יבשיל תהליך כזה ויגמול את פירותיו — הרי אז לא יהיה דבר אשר ימנע רוב מוסלמי מכריע מלבצע את רצונו האמתי: ההתמזגות עם סוריה, הערבית־הלאומית והאיסלאמית — והוא הסיכון השלישי הנזכר לעיל. מתוך רצון למנוע בעד שלוש האפשרויות האלה — ובהיבט לא להגיע לידי התנגשות עם הכוחות המוסלמים והערביים־הלאומניים אשר בתוך לבנון ואשר בסוריה השכנה — מתבארות רוב מגמותיה ותנודותיה של המדיניות הלבנונית, הפנימית החיצונית, בשלוש־ארבע השנים האחרונות; כמובן: במידה, שאין למצוא על נקלה את מקורן ופשרן ביד מכוונת של גורמים מערביים אדירים.

צבאה של לבנון משקף הן את התרכובת הכפולה המאוזנת־כמעט הנוצרת לעיל, והן את יתרונו התרבותי־המנהלתי של היסוד הנוצרי שבאוכלוסיה, וממילא נעשה שותף גם לגבי העמדות שבהן נוקטת ממשלת לבנון כלפי בעיות היסוד הפוליטיות, וגם להסתייגויות־למעשה שהיא מקיימת, בכל זאת, לגבי עמדותיה אלו עצמן.

לשלימות התמונה עלינו להביא עוד בחשבון את הפעלת הכוחות המזוינים — גם הג'נדרמריה וגם הצבא — כלפי פנים, לשמירה על מעמדו של השלטון מול כל זרם אופוזיציוני; וכן את התארגנותם העצמית

היהודיות שהלכו בלילה הפלישה הראשון כחלוצים ומפליסי-דרך בפני מחנה הצבא הבריטי-אוסטרלי — ישנן כאן אפשרויות נרחבות להסתננות ולחדירת שדרות קלות, שאינן עמוסות בציד מסורבל, אך נהנות מעצמת-אש וכושר-תמרון מספיקים. גם לדרום-לבנון, בדומה למזרחו, משמש ערוצו העמוק והתלול של ליטאני התחתי (כאן — „נהר אל-קאסימאָה“) כקורמגן משני.

יתכן כי כמה מחולשותיה הגיאוגרפיות העיקריות של הגנת-לבנון הן בצפון-המדינה. שם — לאורך הוואדי הגדול של „נהר-אל-פביר“ (צפונית לטריפולי) — קיים אותו הבקע העמוק, הפתוח יחסית לעבר המזרח, החוצה את שרשרת-הרי-החוף (בין הלבנון עצמה להרי-אנצרייה שבמחוז-העלאויים), מבקעת אורזנטס ועד לים. כאן מקיף השטח הסורי את לבנון גם מעבר צפון, ועל כן — כאן גם ההזדמנויות הנוחות ביותר לחדירה לתוך שטח-המגן הלבנוני. ואלו הגישות אל מעוזי-ההרים מצפון להן קלות במקצת מאשר בכמה מן המעלות הזקופים שתוארו לעיל (אם כי טבע השטחים, שכאן הם ביצתיים בחלקם, עלול להכביד) ואף מישור-החוף נרחב פה קצת יותר. אך מעל לכל, מבנהו הגיאומטרי של השטח הלבנוני — דומה למלבן המשתרע לאורך חוף הים — יכוון, בודאי, את מחשבתו של כל תוקף לבקש את האפשרויות לבתר תחילה את השטח הלבנוני עד לחוף, ואח"כ לכבוש אותו חלקים-חלקים.

הכרח לציין בפרשת-גבולות זו, כי פרט לתחום הדרומי הנ"ל, הגובל בשטח הארץ-ישראלי, אין הלבנון גובלת אלא במדינה אחת: בסוריה, הערבית והמוסלמית ביסודה. ומכאן גם מפתחות נוספים להבנת מצבה הפנימי של לבנון בכל הנוגע לבטחון גבולותיה ולשמירת עצמאותה. אוכלוסייתה של לבנון היא הקטנה באוכלוסיות של כל מדינות-הערבים הניכרות (להוציא מן הכלל את עבר-הירדן — אם נכלילה בשל כוחה היחסי הצבאי בסוג הנ"ל) — ומחולקת פחות או יותר בשוה בין שתי הקבוצות העיקריות של עדות דתיות: הנוצרים מזה, והמוסלמים — מזה. אם כי כל אחת משתי הקבוצות הללו הריהי בתוכה פנימה דומה למעשה-פסיפס של קהלות ודתות-משנה, הרי לגבי מאזן-הכוחות היסודי שבלבנון מכרעת בכל זאת החלוקה היסודית הנ"ל. קיים בכל זאת ויכוח אם שוין מספרי זה הנו כמעט-מוחלט, או, למעשה, יש לצד זה או לצד האחר יתרון מספרי, מוחשי פחות או יותר; ואין אפשרות להשיב תשובה מדויקת וודאית לשאלה זו, כמו שאין, כנראה, אפשרות להשיב תשובה מדויקת גם לשאלה על מספרה הכולל של האוכלוסייה הלבנונית. המספרים, אף אלה המובאים בספרי-המסמכין המכובדים ביותר, מבולבלים וסותרים זה את זה ללא-תקנה; עוד פחות אפשר לסמוך על המספרים המתפרסמים מדי פעם

צבא לבנון

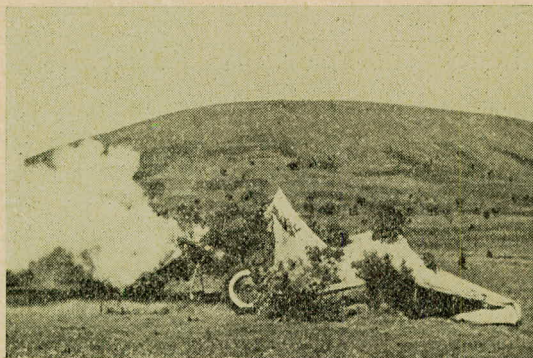
מעמדה המדיני-הבטחוני של הלבנון — כלפי-חוץ וכלפי-פנים

גורמי היסוד במעמדה הפוליטי וההגנתי של הלבנון, והתנאים בהם נגזר עליה לשאת בדאגת בטחונה ועצמאותה, שונים מאלה של כל מדינה ערבית אחרת בימינו. מבחינה גיאוגרפית-גרידא יש במצבה של ארץ-הרים קטנה זו פנים לכוח ופנים לחולשה. מבניה הטופוגרפי מכביד על הפולש, וממילא מקל על מגיניה. גם טיב גבולותיה מאפשר, במקומות רבים, סידוריה-הגנה חזקים והסכוניים בעצמת-צבא מוגבלת באופן יחסי.

הבקעה העמוקה של הנהר אורונטס (נהר אל-אסי), יחד עם המשכה הדרומי, בקעת הליטאני, יוצרות מעין תעלת מגן מוחשית עד מאוד לאורך גבולה המזרחי והצפון-מזרחי של טירת-ההר הלבנונית, או משמשת, לפחות, כקו-המגן השני שלה (ביחוד — בכיבת הגבול החיונית שבין איזורי בירות — מזה ודמשק — מזה) המכבידה ביותר על תוקף שיהא כאן חשוף עד מאד בפני התצפית והאש של המגינים על הלבנון. יתר על כן: קופסגות-הרכסים של הר החרמון, התוחם ממזרח את בקעותיהם של הירדן-העילי ושל נהר ליטאני, והקו של הר מול-הלבנון, ממזרח, שאף הוא סוגר את בקעות הליטאני והאורונטס העיליים, נתונים אף הם בידיים לבנוניות — ומאפשרים, על-כן, מערכת-מגן בפסגות ההרריות, עוד בטרם יבקיע התוקף את דרכו אל תוך „תעלת-המגן“ העמוקה והצרה.

הרכסים קשיה-מעבר שבגבול-הדרום, אם כי אינם מהווים יתרון חד-צדדי (לטובת לבנון) כזה הקיים בעמק „אל-בקעה“ הנ"ל, גם הם מכבידים על כל תנועה צבאית פתאומית בממדים גדולים: גם מלבנון לא"י — אך גם מא"י ללבנון; לעומת זאת, בגבול שכלפי אגן החולה, דהיינו ממשגב-עם ועד לקדש-נפתלי, שוב — דומה, היתרון הלבנוני לזה שבמרג'עיון (עמק-עיון העברי) שממערב לחרמון, וב„אל-בקעה“; ואלו מישוריה-חוף שמעבר הדרום, בין ההרים לים, הנו כה צר (לעתים, כדי חישוב במטרים ממש) עד שכל נסיון של התקדמות צבאית-מאורגנת מדרום (כפי שהוכיח באופן בולט מאוד מסע בעליה-ברית לסוריה משנת 1941) עלול להיתקל כאן בקושי רב יותר, ולמען הצלחתו יהיה זקוק לעדיפות-כוחות מכרעת — ויתכן גם לקרבנות לא-מעטים. אכן, בפתחת אותו מסע-סוריה עצמו הוכח ע"י פלוגות-המתנדבים

הצלחתו (לפי מהלך התימרון) של „הגיס הדרומי“, התוקף. אולם האחרים כתבו על „הצלחת הגיס המגין על הבירה והבטחת שמירתה של זו“ — כנראה, בכדי שהקהל הסורי לא יתרשם יתר־עלה־מידה מ„הצלחת ההתקפה“. לגבי חלוקת הכוחות אופייני עוד הדבר (ואף הוא הולם, כנראה את יחסי־הכוחות בשטח זה שבין סוריה לעבה״י), כי ל„גיס הצפוני“ דוקא צורפו הן מטוסי־הקרב (לעומת מטוסי־הסיוור בלבד, אשר ל„גיס הדרומי“) והן „הארטילריה הכבדה“. „חמשת הטנקים“ של ה„גיס הדרומי“

תותח אנטי־טנקי שניידר־קרזו, בקוטר 37 מ״מ (צרפתי) בשעת התמרונים הסוריים „יורה פגז לעבר גבול ארץ ישראל“. התותח מוסווה כ„אוהל בדוי“.

שפרצו צפונה היו, כנראה, מחלקה אחת של פלוגת טנקים קלים או בינוניים, שפעלו כבר בלי תמיכת הרגלים. אין ספק, כי אלה היו אותם טנקים צרפתיים „רנו“, אשר גם צולמו בשעת התימרונים.

בין הציוד שהופיע בתימרונים הוזכרו עוד, נוסף לפירוט שבהרצאת ראש־המטה, אופנועים נושאי־מקלע; יתכן, כי היו בתוך פלוגת־סיוור, בשיתוף עם המשוריינים. צוינה במיוחד תנועת כלי־הרכב (משוריינים וטנקים) בתוך שטח ה„לגיה“ (הקטנה, שממזרח לסעסע) — שטח מסולע, מבוותר, קשה מעבר — ועם זאת, רב־מסתור ומחפה. אשר למסגרת האופרטיבית של התימרון, שנועד לחינוך הגייסות למצבי־חזית ולהתנסות המפקדים בניהוג, יש לציין את „פשטותה“ של התמונה: התנגשות בנוסח „מצח מול מצח“ של שני גייסות, המתקדמים זה לקראת זה; אין מופיע כאן שום גורם של הסחה אגפית, העתקת ה„דגש“ של ההתקפה, או כיוב״ז. בתפיסה הטקטית, הנשקפת מהנמקת ה„פסק“ של בוררים, נראים סימני האסכולה הצרפתית הקלסית אחרי מלחמת־העולם הראשונה: הלא היא השפעתו המכרעת של „ארגון־האש“ המוקדם לגבי הצלחת הוינוק אל קו־המגן השני של היריב.

טנק קל מטיפוס „ראָנו” הצרפתי, בעת התמרונים בסוריה

אחר זאת הודיע הקול. עטפה כי התמרונים נסתיימו, כיון שחיל־הרגלים של הגיס הדרומי השיג את מטרתו הראשונה והשתלט על קו־ההגנה הראשון של מתנגדיו. ולפיכך הוחלט ע"י השופטים כי הוא התגבר כאן, ומתכוון לארגן את תמיכת־האש הדרושה, להמשיך בהתקדמותו תחת חיפוי האש, בשלב השני.

נשיא הקהילה בירך את רב־קולונל על ההצלחה אשר הושגה בתמרונים.

*

הדבר המתבלט מתיאור תימרונ־המגן הסוריים באמצע נובמבר הנו, קודם־כל, הנושא שלהם. על אף כל הדיבורים בנוגע ל„הצלת א"י”, ו„הסכנה הציונית”, היה נושא־התמרונים מושגת כולו על ידיפת התקפה הבאה מדרום, מעבר־הירדן, והמכוונת לעבר דמשק. הכללת דרעא (אדרעאי) בתיאור „המצב הכללי” מבליטה את הדבר הזה ביותר. גם הרכבה של החטיבה התוקפת היה מקביל, פחות או יותר, למבנה הכוחות שבחיל עבה"י בתור אחד מבסיסי־מוצא של התוקפים.

הצד הפוליטי־הפסיכולוגי הזה שבתמרון (לצרכי־חוץ ולצרכי־פנים) מצא את ביטויו גם בעובדה מעניינת נוספת: לעתונים המעטים שמסרו את תיאור התימרון של 17.11, פחות או יותר בשלמותו, „לא היתה ברירה”, והם ציינו גם את דבר

החיפוי-האגפי, בנקודה בכפר-ג'יח — וריכוז כוח, לשם מניעת-הדרך (מאת היריב) המובילה אל דמשק.

2. למנוע את היריב מלפרוץ את הקו הזה עד לבוקר 17.11, לכל הפחות, ולשמור על הנקודות דייר-מאכר — תל-שמש — סעסע — בכל מחיר שהוא.

3. איחור התקדמותו של היריב, המפציע מקונייטרה, באמצעים דלקמן: פלגת-יעיכוב לביצוע הריסות בדרכים; הרעשה ארטילרית, תוך טווח-הירייה; הפצצת המטרות החשובות בפצצות מטוסים.

סעיף רביעי — „הכוחות המשתתפים למעשה בתמרון”
כוחות אלה היו: הבריגדה („דגל”) „ע” מהצד הדרומי, והבריגדה („דגל”) „ג” — מהצד הצפוני; שני הכוחות האלה פעלו לפי הציר קונייטרה—סעסע; ואלו שאר הכוחות (שבתיאור „המצב הכללי”) הם „מדומים” בלבד.
האופרציות אשר בוצעו מקונייטרה ועד הגיע הכוחות הדרומיים אל הקו מעאץ — קרית (כפר) מעאץ, התפוס עתה בידי הבריגדה („דגל”) „ע” — תוסברנה עתה בעל-פה (דהיינו, בתוספת-הביאורים ע”י ראש-המטה, על המפה הגדולה, ואח”כ — גם נוכח התנועות, הנראות ממרחק, של פלגות מתקדמות).

מפקדי הגייסות

על התמרון פיקח וניצח הקולונל, (או „רב-קולונל”, — „רכן זעים” — מונח שלעמים מתרגמים אותו „בריגדיר”) עבדאללה עטפה;
הפיקוד על ה„גיס הדרומי” היה בידי לויט-קולונל („נאיב-אזועים”) עבד-אל-האב אל-חכים;

על ה„גיס הצפוני” פקד המיור („מקדם”) ג’מיל אל ברהאני;
הפיקוד על חיל-האוויר היה בידי הלויט-קול. („נאיב-אזועים”) צלאח כאנכאן;
ה„שופט” (ה„בורר”) היה הלויט-קול. („נאיב-אזועים”) חוסני אזועים;
על הקפיטן („ראיס”) צלאח אל-בזרה הוטל מתן ההרצאות וההודעות למוזמנים על מהלך התמרון, וכן סייע בידי „רב-הקולונל”.

...התמרון נמשך כשעתיים וחצי — דהיינו, מן השעה עשר בבוקר ועד לשעה שתיים-עשרה וחצי; המוזמנים הסתכלו בתנועות הטנקים והמשוריינים ממרחק, וראו יורים בכלי-הירייה שלהם, וכן ראו את המטוסים בטוסם ובזנקם מעל לשדה-המערכה ובהטילים את פצצותיהם (בשביל יתרה-בחנה צובעו מטוסי „הגיס הדרומי” בגון צהוב). בינתיים התמידה הארטילריה במתן האש שלה באופן בלתי פוסק. בשעה שהמסתכלים התבוננו במתרחש במשקפות הוסיף „רב-הקולונל” לקבל הודעות טלפוניות בלתי-פוסקות מבסיסי הגייסות על תנועותיהם, והיה מודיען לנוכחים....
...בשעה 12.20 התקדמו 5 טנקים, השייכים ל„גיס הדרומי”, לאחר שכבשו את הכפר („קרית”) שוכתליה ואיימו על כפר דורין, עד הגיעם אל קרבת האוהלים (של ראש-המטה והמוזמנים) — ואז ניתנה להם הפקודה לעמוד, ויעמדו...

ב. הקו, המתמשך אף הוא ממזרח למערב, והעובר ממסמיה (תחנה במסה"ב החיג'אזית) אל גבאגב — סעסע — בית־תימא; ולאחר הפריסה על הרמות שבקו זה — להתארגן לזינוק לעבר הצפון כדי להשתלט על הרמות המקיפות ממזרח וממערב את כיסונה (נקודת־המפתח של הגישות הדרומיות אל דמ שק, כפי שהוכח גם במסע־טוריה 1941).

ג. פירוט משימתה של הבריגדה ("הדגל") "ע" — זו המשתתפת בפועל בתמרון (הבריגדה האחרת — צוינה רק בשביל תיאור "המצב הכללי") בא להלן:

- 1) מסע התקדמות מהיר לעבר הצפון והשתלטות על קונייטרה;
- 2) הדיפתן של היחידות הקלות של היריב אחורה, ואופרציות לשבירת כל התנגדות שתפגש בה, לשם המשך ההתקדמות לעבר הצפון;
- 3) ההשתלטות על רמות תל־שחם — תל־שמס — דורין;
- 4) במקרה של התנגשות בכוחות עדיפים, שאי־אפשר להדפם אחורנית — עיצוב חזית ועמידת־היצמדות בה מולם;
- 5) אופרציות לחיפוי האגף המערבי של הדיביזיה ע"י פלגה שתתפוס את בקעתאא — ג'באתא־אל־חשב — מזרעה — בית־ג'ין — בית־תימא; ואופרציות ע"י פלגה אחרת להבטחת קשר־המגע בין שתי הבריגדות, תפיסת ג'באא — מעאץ — דייר־מאכר — כנאכר.

סעיף שלישי: "הגיס הצפוני"

בשים לב לידיעות שהגיעו אל מפקדת הגיס־הצפוני בדבר כוונתו של הגיס הדרומי להתקדם לעבר הצפון, הוציאה המפקדה פקודה לדיביזיה ("חטיבה") הראשונה החזונה באזור דמשק—קטנה, בדבר עריכת מסע, בלילה אור ל־16 בחודש, לדרום, לפי הצירים הראשיים: דמשק—קונייטרה ודמשק—דרעא, לביצוע המשימה דלקמן:

א. פריסה, במערך הגנתי, על הקו המתמשך ממסמיה שבמזרח ועובר על פני גבאגב — תל־שמס — בית־תימא, מקום בו תוקם (בנקודה האחרונה) נקודת־משען הגנתית, לחיפוי על האגף המערבי של הדיביזיה;

ב. מניעת פריצתו של הקו ע"י הכוחות הדרומיים, ועמידת־הצמד עליו עד לבוקר 17.11, לכל הפחות, כדי לאפשר לכוחות הצפוניים את ביצוע התקפתם הנגדית, לאחר שירושלם ריכוזם;

ג. מבקעים ע"י שתי פלגות ממונעות, לפי הצירים הראשיים סעסע—קונייטרה וכסנה—דרעא, לשם עיכוב היריב והאטת התקדמותו מול קויה־הגנה.

ד. פירוטה של משימת ה"בריגדה" ("הדגל") "ג", זו המשתתפת בתמרון בפועל (ראה את ההערה לגבי "בריגדת־ע" הדרומית!) בא להלן:

1. פריסה, במערך הגנתי, על הקו דייר־מאכר—תל־שמס—דורין—חזרג'יה, תוך מגע, מעבר המזרח, בפלגה־המקשרת בדייר־מאכר ומעבר המערב — בפלגת־

המפקד (משמאל, עם קנה־הציון בידו) מטביר את תכנית התמרון לקצינים סוריים במחנה ליד קונייטרה, — על פני „שולחן חול“ של החורג, צפון־עבה“ וצפון־מזרח ארץ־ישראל. הכתם השחור־רב, „שולחן החול“ (משמאל למטה) — ים כנרת

מוסעים, מכונות־שריון, ארטילריה־ממונעת) ופלגות נוספות, הנספחות במיוחד על הדיביזיה והמכילות מספר סוגי־חיל: חיל־פרשים, טנקים, חיל־מהנדסים וחיל־קשר ושירותים אחרים; כן עומדים לרשות הדיביזיה מטוסי־סיוור.

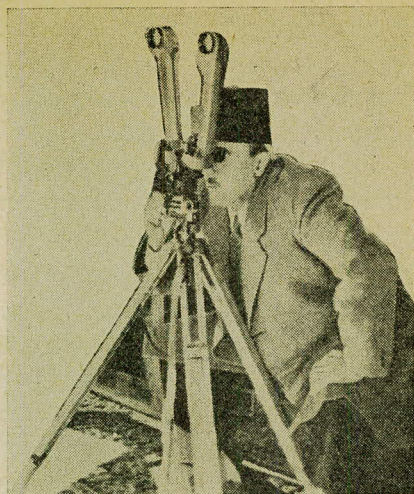
ב. „הגיס הצפוני“, החונה באזור דמשק וקטנה, מורכב מדיביזיה („חטיבה“) הכוללת את אותם סוגי־החיל עצמם שבגיס־הדרומי, בתוספת ארטילריה כבדה (אין זה ברור, אם המדובר בסוללה של כלי־יריה בני־120 מ״מ שעל קיומה ידוע מאז, או בכלים ארטילריים שנוספו, אולי, בזמן האחרון לצבא הסורי; עכ״פ, ודאי שזוהי למעשה ארטילריה „בינונית“), וכן בתוספת מטוסי־קרב.

סעיף שני: „הגיס הדרומי“

הגיס הדרומי קיבל פקודה להתקדם בשעה 06.00, 16.11.47, לעבר הצפון. לפי הצירים הראשיים: קונייטרה־דמשק, ודרעא — דמשק ולהשתלט, בזו אחר זו, על המטרות דלקמן:

א. הקו העובר ממזרח מערבה: שיך־מסכין—קונייטרה (דהיינו, למעשה, קו המתוח אלכסוני מדרום־מזרח לצפון־מערב, והחולש על צומתי־הדרכים החשובים שבחבל־שיך־מסכין וקונייטרה);

(1) היא אדרעי התנכית.

נשיא סוריה מסתכל
בדוקרן ארטילרי
במהלך התמרונים

נוכחה משלחת צבא-לבנון (הלויט-קול. סאלם, ראש-המטה הלבנוני, ועוד ארבעה קצינים). מהראוי לציין שבמפגן המתואר להלן לא נוכח מבין קציני הצבאות הזרים, — הבלתי-ערבים — אלא הנספח הצבאי האמריקאי בסוריה, הקולונל מק-גראת. קשה להניח, כמובן, שקצינים זרים אחרים — ביחוד בריטיים — אין להם ידיעה מלאה על המתרחש בצבא-סוריה. כן נוכחו מי-שהיה ראש-ממשלת-עיראק ומיניסטר ההגנה הלויט-גנ. „פריק“ טהא-פחה אל-האשמי וסגן ראש-המטה של צבא עיראק, המ-גנ. „לנא“ אסמאעיל ספואת-פחה (ההופך, כנראה, שליחו של צבא-עיראק למגע עם כוחות ערביים אחרים בכל הנוגע ל„אופרציות נגד א-י“). בין אישים פוליטיים בולטים שנוכחו יש להזכיר עוד את עזאם-פחה (מוזכר הליגה) ופירו-חאן, שגרירה המיוחד של פאקיסתאן לארצות-הערבים. כן נוכחו צירי רוסיה, צרפת ואיטליה. נוכחו כל מושלי המחוזות והנפות אשר מדרום לדמשק.

להלן — סיכום תוכן הרצאת ה„רב-קולונל“ עבדאללה-בק עטפה, ראש-המטה של הצבא הסורי, שהשמיעה בפנ המוזמנים לחוות בתמרונים ובה עמד על נושא התמרונים.

סעיף ראשון: „המצב הכללי“

א. „הגיס הדרומי“, החונה באיזור המשתרע דרומית לקונייטרה ולדרעא, מורכב מדיבזיה („חטיבה“) הכוללת שתי בריגדות („דגלים“) של סוגי-חיל שונים (רגלים-

בשלטון המנדט הבריטי, נוצל בסוריה מתן הזכויות להנחת הצינור (אם כי נמל־הנפט לא על אדמת סוריה ייבנה) כדי להבטיח טובת הנאה כספית וכלכלית, העתידה לתקן במשהו את חולשתה הממונית והמשקית של סוריה, ובין השאר — לאפשר לה לכוונן ולקיים צבא בעל רמה ההולמת את זמננו. וכבר צוין לעיל (עמ' 57), מתן הלוואות־מפרעות חודשיות ע"י חברת־הנפט. אכן, לא בין־לילה יבשיל פרי האפשרויות האלה, וגם לאחר מתן ההקצבות הדרושות והבטחת היבוא הנחוץ, תידרשנה שנים לתהליך בניינו של צבא סורי חדיש.

לגבי אפשרויות הפעלתו וסיכויי הצלחתו של הצבא הסורי בעתיד, הרבה מאוד יהיה תלוי במידת ליכודו הפוליטי ובמידת נאמנותו לממשלה אשר תחזיק אותה שעה ברסן־השלטון בסוריה (ראה לעיל בפרק — „סוריה במפת קדמת־אסיה“). בלי ערובות ממשיות מבחוץ לא יעמוד הצבא הסורי — באם יגיעו פעם הדברים לכך — בפני לחץ צבאי עבר־ירדני־עיראקי משותף, למשל. ואם יסתפח על הגוש הצבאי ההאשמי — הרי לא יוכל בשנים הראשונות לשמש לו אלא כתוספת בלבד. אך הודות לרמת השכלתם הגבוהה יחסית של ערביי סוריה, ולאחר הנהגת שירות־חובה — ובריוח של הכנסות־הנפט ותמיכה והדרכה מבחוץ — עשוי גם צבאה של סוריה, אחרי תקופת התפתחות שצריכה להימשך שנים, להוות משקולת במאזני המדיניות המזרח־תיכונית; ולשכניה של סוריה לא יהיה אז כל יסוד לזלזל בה בשעת עריכת חישוביהם — הן המדיניים, והן הבטחוניים.

תמרון נובמבר 1947 בצפון־מערב חורן

התמרון — או, יתכן לאמר, המפגן — אשר נערך בפני גדולי־סוריה ומוזמני־חוץ ב־17 בנובמבר היה סיומם של שנים־שלושה ימים של „תמרונים ממש“, שנועדו פחות להפגנה ולפרסומת, ויותר — להתאמתם הממשית של הגייסות בתנועה אופרטיבית, ושל המפקדים — בניצוח עליהם.

היה זה השלב השני של ריכוזי הצבא הסורי בסמוך לגבולות הארץ (בעיקרו של הדבר — בצפון־החורן) שניתן להם פרסום רב. הראשון חל, כידוע, באמצע אוקטובר, ומעשי־ההתאמתם שבו לא חרגו, כנראה, הרבה מהמסגרת של „מסעות“, עריכת חניות והכרת־מה של הסביבה.

מקום התצפית שהוכן לנשיא־סוריה, לראש־המטה ולמוזמנים היה באוהלים (או אפיריונים), אשר הוצבו במישור הסמוך לכפר אריניה (או ארינבה) דרומית לסעסע — בינה לבין קונייטרה. מקום זה תואר כ„נמצא במרכז, בערך, בין שני האזורים, או שני הגייסות, — הדרומי — התוקף, והצפוני — המתגונן“.

הנוכחי של הצבא מציינים, כי אין בו כמעט טוראים שגילם עולה על 30 שנה. על כל פנים ברור כי השלטון הסורי מתכוון לטפח את הכושר הצבאי בשכבות העם, וביחוד בשכבות המשכילות יותר, העשויות לשמש מקור לקצינים-מוספים בשעת-דחק. בשלהי 1946 הוחלט להנהיג בכיתות הגבוהות של בתי-הספר התיכוניים — אשר „טוהרו“ מכל השפעה פוליטית או דתית-פילאנטרופית זרה — אימון בתירגול-סדר ובנשק קל. יש עוד להזכיר, לבסוף, את ה„פתווה“, ארגון הנוער הרשמי, שהוקם באמצע 1946. הכוונה, בראש ובראשונה, לארגן את כל תלמידי בתי-הספר התיכוניים ותלמידי האוניברסיטה במסגרת צבאית-למחצה. בסוף 1946 הגיע מספר חברי ה„פתווה“ ל-1450. הם מקבלים אימון צבאי (עד עתה ברובים בלבד) בהדרכת קציני-צבא.

בסוף נובמבר נתפרסמו כמה הודעות של הצעדים בהם עומדת לנקוט ממשלת-סוריה כתגובה להחלטות האו"ם לעתידה של א"י. אך צעדים אלה לא נתחדשו לצורך זה דוקא; ה צ ע ד ה ר א ש ו ן : הוטל על ועדת „הגנה לאומית“ מיוחדת לסיים את ניסוח הצעת החוק לשירות-חובה ולהביאו להצבעה בבית-הנבחרים, ב-11 בדצמבר — וכבר צוין לעיל כי ממילא היתה הצעת-חוק זו בשלב של הכנה עוד מראשית השנה. לפיה הוטלה חובת-שירות על כל בני 19 שנה, למשך 15—12 חודש. אך תמורת „כופר“ בסך 1500 ל"ס (כ-150 לא"י) מותר להיחלץ משירות-חובה זה. שאלה אחרת הנה, באיזו מידה תוכל סוריה, מבחינת תקציב, ציוד והדרכה להקיף ולשאת את מכסת המגוייסים הצפויה לה מדי שנה. (כ-12—10 אלף איש לשנה, לפחות). וה צ ע ד ה ש נ י : להנהיג אימון-צבאי בבתי-הספר — דבר שאף הוא היה נהוג כבר לפני-כן גם בבתי-הספר, גם ב„פתווה“ וגם ע"י אימון הצופים במחנה-קטנה וכן ע"י מחנה-מרכזי בן שלושה חדשים שאורגן עוד לפני שנתים ויותר. המילי-טרליזציה מרחיקת-הלכת של כל נוער מאורגן בסוריה הופכת עובדה: הן צבאית-אימונית והן ציבורית-פסיכולוגית.

סיכום

בתקופה האחרונה לא נתפרסמו מספרים חדשים, אך אין כמעט ספק שמבחינה מספרית לא גדל הצבא גידול רב. עבודת הארגון והאימון, גם אם נעשתה במרץ, לא יכלה לשנות את המצב מיסודו במשך תקופה זו, הקצרה יחסית.

לגבי אפשרויותיו של הצבא הסורי להצטייד בעתיד בנשק חדיש ולהעלות את רמתו הצבאית-הטכנית, יהיה, כמובן, ערך לא קטן לתשלומים ולהכנסות הקבע אשר תקבל ממשלת סוריה תמורת הסכמתה להעביר את צינורות נפט-ערב (האמריקאי) דרך ארצה; שלא כמו בא"י בהיותה

בזמן האחרון ניכרת פעילות, המודרכת ע"י האמריקאים, הן בטיפוח תעופה-אזרחית מסחרית, והן במועדוני-טיס לאספורט ולראשית השתלמות לטייסים מבני-סוריה.

רבו הידיעות על בית-ספר לטייסים העומד להיפתח באל-מאזה (שדה-התעופה שליד דמשק), אשר מטרתו להכשיר גרעין לצי-אורי סורי. לפי ידיעה בריטית מראשית 1947, כבר החל בית-ספר זה לפעול, ותיאורי השתתפותם של טייסים סוריים בתמרוני-נובמבר 1947 מאשרים ידיעה זו. באוקטובר 1946 נקנו לצרכיו של ביה"ס 9 מטוסי-אימון, 3 אנגליים ו-6 אמריקאיים. למחזור הראשון נבחרו 12 קצינים. כמאמן ראשי הוזמן ויליאם קלארק קרסול (אנגלי). לפני-כן נשלחו כמה קצינים סוריים לבתי-הספר לתעופה שבמצרים ובעיראק, וגם השנה נשלחה לעיראק קבוצת קציני-טיס עתידים; ואפשר כי גם להבא ימשיכו בדרך-הכשרה זו. 20 מטוסי-אימון מטיפוס "הארורד" נרכשו בסתיו 1947 בארה"ב. לפי ידיעה מדצמבר 1947 נמסרו אלה במתנה ע"י "אגודת-האוויר הסורית" לצבא סוריה. אין זה ברור אם הידיעה שבאה סמוך לכך על "רכישת 20 מטוסי-קרב לצבא-סוריה" הגה רק חזרה, תוך ערבוב-פרשיות, על אותה ההודעה.

צי ימי

פרט למספר סירות-חוף אין לסוריה, וגם לא יכול להיות לה, צי-ים משלה מחמת העדר בה נמל ממשי (נמל לאטאקיה אינו ראוי כמעט לשימוש, ונמל בירות הוא המשמש את סוריה לפריקת צרכי-היבוא המגיעים עבודה מעבר-לים); אך לא רק חוסר נמל הוא המעכב, גם מבחינת הכושר הטכני והיכולת הכספית קלושים לעת-עתה סיכוייה להקמת צי-ימי. זאת ועוד: בעיה חריפה של הברחה אינה קיימת במדינה זו (ביחוד — של הברחה לתוך המדינה, פרט לעסקי "סחורות ציוניות"; כי הברחת החשיש לארצות השכנות, הלא באה מתוך סוריה). על כן, אילו גם קיימה סוריה כוחות-ים פעוטים כפי שהיתה יכולה להקים — הרי לא היתה בכך תכלית ממשית לסוריה, — שהיא מדינה צעירה, הזקוקה בראש וראשונה לדברים שבהכרח.

שאלת שירות-החובה והכשרת הנוער

בפני סוריה מתיצבת עתה בעית-יסוד: התנקוט בדרך של צבא מתנדבים-שכירים או בוז של שירות-חובה עממי.

הידיעות השונות על-יכך לא עלו בד בבד. בראשית קיץ 1947 הכינה ממשלת סוריה הצעת-חוק בדבר שירות-חובה לבני 18 עד 20 שנה (וחובת התגייסות בשעת-הירום לכל הגברים עד לגיל 60). לגבי הרכבו

בנאמו בפני הקצינים בסיום התמרונים עמד נשיא סוריה, שוכרי קוויטלי, במיוחד על „התפקיד הגדול אשר המתנה בקטנה עתיד למלא במערכה על ארץ־ישראל“.

חיל-האוויר

חיל האוויר הסורי לא יצא עדיין מחיתוליו. אין ידיעות ברורות על קיומן ועל הרכבן של חטיבות מטוסי־קרב או מפציצים. גם מן הידיעה כי „סוריה קיבלה 5 מבין 20 המפציצים אשר הזמינה“ — אין ללמוד די, כי סוגם אינו ברור, אך הדעה נותנת כי המדובר הוא במפציצים קלים. כפי הנראה לא היו לפניכן מפציצים לחיל-האוויר הסורי. ידיעה מראשית ש. ז. סיפרה על הקצבת 21 אלף דולר לרכישת מטוסים באמריקה. סכום זה פשוט כל כך, עד שאין לדעת האם היתה כאן טעות במספר או המדובר הוא באיזו קניה סמלית, אשר יש מאחריה יותר ממה שבוטא ביטוי רשמי *).

בסוף אוקטובר ש.ז. עמדו להגיע לדמשק 11 מטוסים שהוזמנו בארה״ב, אחדים מהם — מפציצי־קרב (דהיינו, מטוסים קלים המשמשים כמטוסי־קרב אלא שהותאמו גם להטלת פצצות קלות — עד ל־400—300 קילו בקירוב). יחד עם אלה מגיע מספר המטוסים העומדים לרשות חיל-האוויר הסורי ל־50, ומהם — 6 מפציצים (ואין לערבב מספר מטוסים זה במספר קטן של מטוסים אזרחיים שישנם בסוריה).

בתמרונים נובמבר צירפו אל ה„גיס הדרומי“ מטוסי־צפית, ואל ה„גיס הצפוני“ — מטוסי־קרב — אם כי אלה יכלו, כמובן, להיות גם „מפציצי־קרב“ (הוזכרו גם צלילותיהם להתקפה במכ״י ולהפצצות). לפחות שלושה מאלה נראו באחד מצילומי התמרונים.

בראשית קיץ זה הודיע מיניסטרו־ההגנה הסורי על השלמת התקנתו של שדה־תעופה גדול בדייר־אז־זור, שבתחום ג'זירה, על הפרת, סמוך לגבולות עיראק. האווירודרום צויד במכשירים אמריקאיים, והותאם לחניתם של מטוסים כבדים. מתכנים להקים עוד שני שדות־תעופה כאלה, שאחד מהם יהיה ליד לאטאקיה שבחבל העלאוים, שיאפשרו למטוסים גדולים של אומות זרות להשתמש בחניות סוריות; יש לציין התענינות רבה מצד ארה״ב באפשרויותיה האוויריות של סוריה, עד כי בצירות האמריקאית שבדמשק נתמנה נספח־אוויר מיוחד.

* מנסיון מכירתו של ציוד צבאי אמריקאי לכמה ארצות ידועה תחבולתם של מיניסטרו־ההגנה והצי של ארצות הברית, בשעה שהקונגרס אינו נוטה לאשר מלואים לצרכי־מגן לארצות אלו. כשהדבר נראה למיניסטרו־ההגנה אלה נעשה הדבר ע״י מכירת „נשק וציוד עודפים“, במחירים שאין ביניהם לבין מתנה מפורשת כמעט ולא כלום...

על צבאות הערבים" טהא פשה אל־האשמי (מי שהיה מיניסטר ההגנה וראש ממשלה בעיראק) ואתו הגנרל איסמעאיל ספואַת־בַּק, סגן ראש־המטה העיראקי. כן נוכחו ראש המטה הלבנוני לויט־קול. סאַלם וקצינים עיראקיים ולבנוניים.

בין הציוד שהופעל בעת התמרונים צוינו מכוניות־שריון, טנקים, מכוניות נושאות מכ"י ואופנוע נושא־מקלע.

אכן כפי שכבר צוין לעיל, גם לאורחים המכובדים ביותר (ואתם „קבוצת מנהיגים מימי מרד־פלסטין הקודם") אשר טיפל בהם מנהלו הכללי של מיניסטרו־ההגנה הסורי, אחמד אל־לחאם, לא הורשה לִקְרֹב אל אותן היחידות הפועלות שנמנו על סוג של „בעלות הציוד החדיש", והם נאלצו להסתפק בכך כי עקבו אחריהן בעזרת „דיר־קון" ארטיילרי ומשקפות־שדה ממרחק גדול. מעניינת תכונת־השטח בו נערך התמרון של הפעלת הכוחות המשוריינים־הממונעים. נבחר לכך איזור בצפונו של החורן המשתרע מזרחית ודרומית לכפר סעסע, אשר על הכביש דמשק—קונייטרה, (כ־30 ק"מ מגבול א"י, ליד באַנְיָאס). קוטרן של שטח־התמרונים היה 50 ק"מ בקירוב. דהיינו: — ממרגלות החרמון ועד לחלקת מסילת הברזל החיג'אזית אשר מול הר־הדרוזים. שטח זה חלקו הררי אך רובו גבעות, ומרובות בו חלקות־הנוף המבותרות; השטח מכוסה סלעים ואבנים לרוב — ביחוד באיזור ה„לג'ה" (רמה וולקנית) הסמוך לסעסע וממזרח לה (ואין לערבבו ב„לג'ה" הגדולה — היא חבל ארגוב הקדמון, המשתרע מצפון לג'בל־אדרון). אכן פעולה בשטח כזה צריכה היתה לבחון בשלמות את כושר־המעבר של כלי־הרכב — אם כי התנאים כאן לא היו זהים בדיוק עם אלה, למשל, של הרי הגליל העליון שבגבול לבנון. „צבא־הדרום" — זה המורכב חטיבות ניידות — בפיקוד לויט־קול. עבד־אל־והאַב אל חכים, התקדם לאורך קווי הכבישים אדרעי—דמשק וקונייטרה—דמשק, עד שנאלץ להיעצר בשל „התנגדותו" של צבא־הצפון, המגן על הגישות אל דמשק (כנראה — לאורך הקו סעסע—כיסוה) שפקד עליו המיור ג'מיל אל־ברהאני; ומשנעצר (בפקודת מפקד צבא־סוריה, ה„זעים" עבדאללה עטפה), הותר לאורחים להסתכל בצבא ה„תוקף", על שלל ציודו הממוכן.

סגן־ראש־המטה העיראקי, בהשיבו לעתונאים, אמר: „אלה הם תמרונים מעניינים, וביחוד בשים לב כי אלה תמרונים הגדולים הראשונים של הצבא הסורי". באי־כוחן של סוכנויות־הידיעות המערביות ציינו שהרושם הוא כי התמרונים עלו יפה — בפרט לגבי צבא כה צעיר. בתמרונים אלה השתתף „כמחצית צבא־סוריה" — דהיינו, אולי עד ששת אלפים איש. החיילים הסוריים הופיעו במדיהם החדשים — אשר בצורתם ובצבע ה„חקי" הכהה שלהם דומים יותר למדים הבריטיים מאשר לדוגמה הצרפתית הקודמת.

בשעת הדיון המדיני המכריע על גורל א"י, נתחלקו לשני שלבים :

הראשון היה הפגנתי גרידא, ונערך שלושה ימים לאחר החלטתה הידועה של הליגה הערבית מ־9/10, והתבטא בעיקר בהסעתן של יחידות סוריות, שהבליטוה ככל האפשר, תחילה דרך רחובות דמשק, ואח"כ — אל איזור הגבול הארץ־ישראלי. היתה זו פעם ראשונה לריכוז אשר כזה בדרום סוריה, כי התמרונים הקודמים נערכו בארץ העלאוים ובסביבת דיר־אז־זור שעל הפרת. כפי הנראה רוכזו מרבית הבריגדה הדמשקאית, ויחידות מתוך הבריגדות שבחלב ובג'זירה. מספרם הכללי של החיילים שרוכזו אז כאן נאמד בארבעה עד חמשה אלפי איש, על כל הציוד „העושה רושם” אשר לסוריה (וכבר הוזכר לעיל, כי אף שדרת מכוניות־שריון של הג'נדרמריה שותפה במסע).

הפריסה הראשונה היתה על פני הקו באַנְיָאס—קונייטרה שבחורן.

מסע תובלת־מעמס : פרדות העמוסות מכ"י הוצ'קיס מפורקות, תחמושת ואספקה צבאית

נוסף על רכב־המנוע הופיעו כאן גם ריכוזי פרדות בעת המסע מצד קונייטרה לעבר באַנְיָאס, כנראה מתוך תכונה לתנועת שדרות לא גדולות בהרים. כעבור ימים אחדים הוחזר חלק היחידות צפונה, ובאיזור הריכוז נשארו חונים כ־2000 עד 3000 איש.

השלב השני נערך ב־16 בנובמבר, בנוכחות מוזמנים מ„העולם המדיני” הסורי, נציגי מדינות ערביות, איראן ופאקיסתאן. חזה בו „המפקד העתיד

בתמרונים, סמוך לגבול א"י: המיור דאוד הודי (מימין),
מפקד בחיל־הרגלים, נותן פקודות לשלושה מאנשיו. שלא
כבצלומים אחרים הרובה (אצל החייל השני) הוא — בריטי.
המקלע שבידי החייל הראשון — „שטלרו“, צרפתי.
הקסדות — צרפתיות

במינוע, שריון ונשק חדיש (מרגמתי, אבטומטי ואחר). כן משמש המחנה המרווח הזה לצרכי אימונם הצבאי של הצופים הסוריים, אשר פלוגות המתבגרים שבהם מבלים בו חודש לשנה, לסיגול אורחות־קרב. למחנה זה מְכֻנָּים גם את „המתקוממים“ העתידים, המגיעים לסוריה מעבר לגבול. בעתונות הארץ־ישראלית צוטטו בשבועות האחרונים שיחות וקטעי־הווי המספרים על תנועה רבה של „תלמידים“ (עשרות ממקום־ישוב בינוני אחד) למשכן־תורה זה שבסוריה. כאן יהיה גם שדה־פעולתם העיקרי של המדריכים האירופיים, אשר כפי שמבטיחים עומדים לבוא לסוריה בקרוב (עיין לעיל). ויש להניח, כי כאן גם חנייתו הקבועה של חלק מהריכוז הדרומי של הגייסות הסוריים בימים כתיקונם.

כדי להעמיד מספר קצינים מספיק, הורחב ביה"ס הצבאי בחומס, זה היחידי בסוריה, ולפי ההערכה יוגדל מספר תלמידיו ב־100, ויגיע עד ל־160 חניכים. קצין בריטי הוא הממונה על ההדרכה בבי"ס זה.

כפרשה המסיימת והמשלימה את תכונת־אימונו נוטה הצבא הסורי לראות את תמרונים הסתיו של 1947.

תמרונים אלה שנועדו לשמש הפגנה (ואמצעי של „מלחמת־עצבים“)

מדריכים, מומחים ואימון קצינים

מחוסר מאמנים סוריים, הוזמנו מומחים צבאיים זרים — אנגלים, עיראקים ומצרים — כדי לאמן את הצבא. למעשה, האנגלים הם מאמניו של הצבא הסורי. כבר במחצית השניה של 1945, לאחר ש„החילות המיוחדים“ הועברו לידי הממשלה הסורית, העמידה המפקדה הבריטית בליבנט לרשות ממשלת סוריה קבוצה של כ־40 קצינים, בראשותו של קול. פוקס, לצרכי אימון צבאה. בספטמבר 1946 הצטרף אותו קול. פוקס לשירות הממשלה הסורית, בתורת מאמן ראשי בנשק החדיש. מלבדו מועסקים בצבא הסורי עוד כמה אנגלים: מומחים לאימון חיל־רגלים וטייסים. „יועץ“ הממשלה לענייני חיל־המדבר ושמירת הגבולות הוא קול. סטרלינג — אנגלי, שמילא תפקיד חשוב בימי המרד נגד הצרפתים ב־1945.

מבין העיראקים המשרתים בצבא הסורי יש להזכיר את קול. מחמוד אל־הנדי, שסולק מן הצבא העיראקי בשל השתתפותו במרד רשיד עלי ונתמנה, בסתיו 1946, לסגן מנהל מיניסטרו־ההגנה הסורי. באותו זמן הוזמן קפיטן עיראקי לשמש כמרצה בביה״ס הצבאי הסורי, וקצין עיראקי אחר (טארק מראיד) נתמנה גם הוא לתפקיד גבוה — דברים שהם למורת־רוחם של הקצינים בני־סוריה. בראשית שנה זאת נודע על בקשת קצינים עיראקיים, שהועברו לפנסיה, לקבלם כמאמנים בצבאה של סוריה. למען שכלול צבאה נוקטת סוריה גם בדרך המשלחות. ראשה־המטה הסורי וכמה מקציניו ביקרו במצרים, כדי לעמוד על ארגונו של הצבא המצרי. קבוצת קצינים סוריים התאמנה השנה בשימוש בנשק אבטומטי ובטקטיקה שלו בביה״ס הצבאי הבריטי למזרח־התיכון (בא״י, בסביבת עכו). כן מבקשים בארצות אירופה מומחים לאימון שני סוגי־חיל חדשים, שהצבא הסורי רוצה להקימם: פלוגת צנחנים וכמה פלוגות נוסח״ק ומנדו״. העתונות הסורית והלבנונית הודיעה כי עם אחדים „ממיטב המפקדים במלחמת־העולם האחרונה“, נכרתו כבר חווי־שירות, והם יגיעו בקרוב לסוריה כדי לאמן את אנשי־צבאה, ומתנדבים ערביים מארץ שכנה, בטכסיסי־המלחמה החדשים.

את מרכז־האימונים העיקרי של הצבא הסורי רואים במחנה קטנה, אשר העתונות מכנה אותו „בית־החרושת לאדם“. מחנה זה שוכן כ־25 קילומטר דרום־מערבית לדמשק, למרגלות החרמון הצפון־מזרחי, מימין לכביש המוליך אל קונייטרה וגשר בנות־יעקב. ממדיו הם — „כממדי עיר, ולא כשל מחנה“ — 15—12 קילומטר מרובעים. בקסרקטיניו שכנו לפני 4—5 שנים כ־16 אלף איש־צבא, מהארמיה הבריטית התשיעית. במחנה זה, שרובו ריק עתה, מאמנים, כנראה, את אנשי־המקצועות הקשורים

חייל־רגלים סורי, על חגורה־השדה שלו, מתאמן למלחמת הרים, בעת התמונים בחורן

שתי המדינות הללו, יוטרו בקרוב מקצת מן הקשיים התקציביים הגדולים של סוריה (ושל הלבנון) לגבי כל רכישה הקשורה בדולרים. לפי הסכם זה תתחיל החברה בתשלומי־מפרעה חדשיים (בתורת הלואה), בסך של מאתים אלף דולר לחודש — אשר יתחלקו בין שתי הממשלות, ויאפשרו להן רכישות במטבע ארה"ב*).

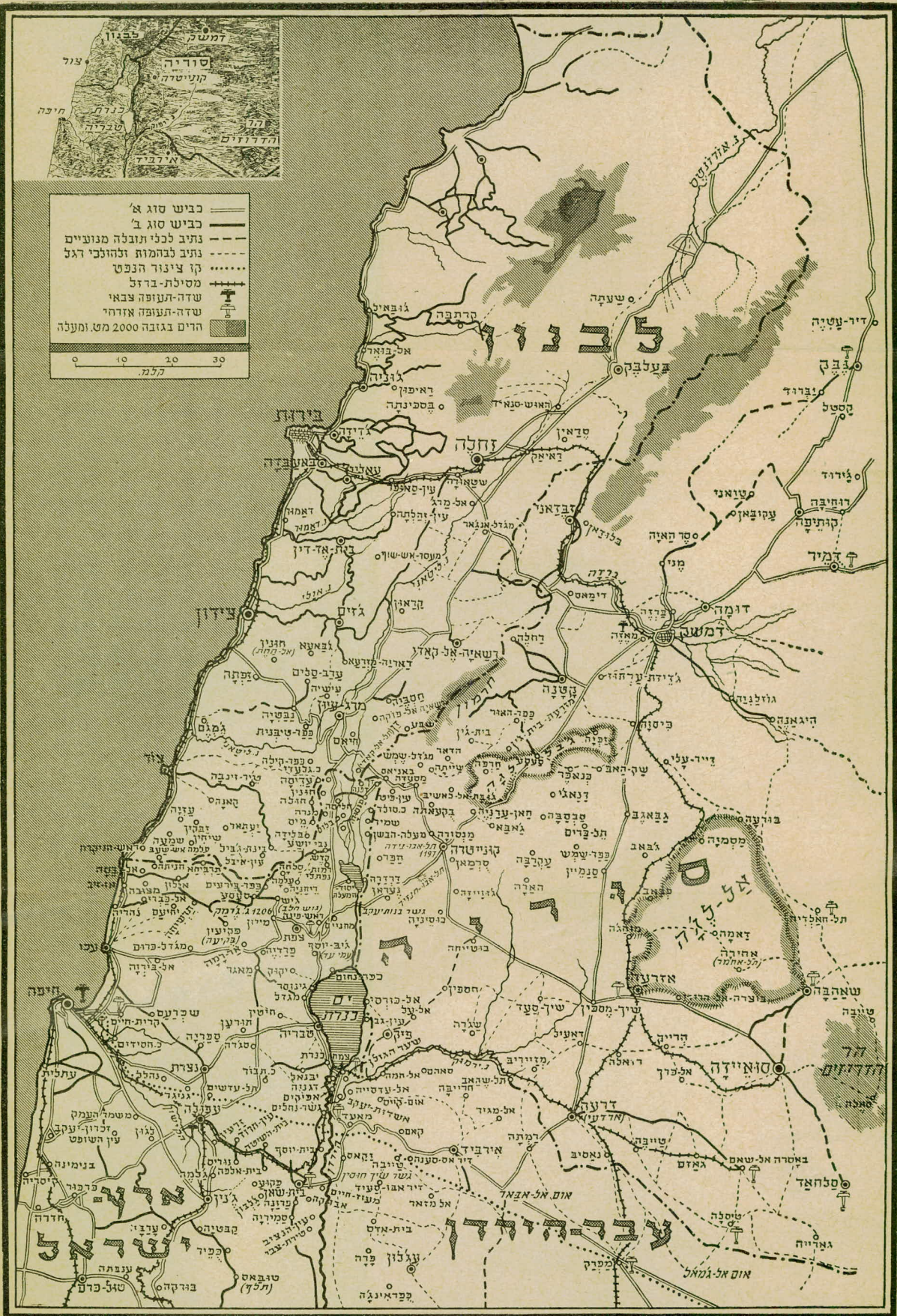
גם אז תידרש הסכמתה המוקדמת של ארה"ב לרכישות צבאיות־מובהקות. אמנם, קיימים בארה"ב מחסנים "פרטיים" של ציוד צבאי, ש"הועתק" בצורות שונות מבעלות השלטון (ובהם — גם ציוד מסוגים "כבדים" למדי), ומפעם לפעם אנו מתבשרים על נסיונות הברחתו לתחומי אמריקה התיכונה והדרומית. אולם משם ועד לחופי סוריה והלבנון עוד ארוכה הדרך.

* לפי ידיעות אחרונות ביותר, מסרבת לבנון למסור לסוריה את חלקה במפרעות הנ"ל, בטענה כי סוריה טרם אישרה את ההסכם בדבר הנחת הצינורות דרך שטחיה — דבר שנעשה כהפגנת אי־רצון כלפי אמריקה בגלל החלטה הארץ־ישראלית של או"מ!

כביש סוג א' —————
 כביש סוג ב' - - - - -
 נתיב לכלי תובלה מנועיים
 נתיב לבהמות זלחולכי רגל
 קו צינור הנפט
 מסילת ברזל + + + + +
 שדה-תעופה צבאי T
 שדה-תעופה אזרחי T
 הרים בגובה 2000 מטר ומעלה [shaded area]

0 10 20 30
 ק"מ

שכבת אנשי-צבא מקצועיים בצבאה של סוריה, וכוחם מרוכז בתוך חטיבתם המיוחדת ובתוך הריהם המסולעים שבגבול-המדבר. לארמנים המשרתים בצבא הסורי אין כל ערך אחר מאשר ערכם כפרטים מוכשרים; ופרט למצבי חוץ מסובכים — כזה הנו גם מצבם של קצינים נוצריים אחרים, מבני סוריה. מטרתה הראשית של הממשלה כיום היא לשוות דמות רצינית יותר לארגונו ואימונו של הצבא, ולהגדיל את ציודו הכבד, שהיה אפסי כמעט. אכן, קצת מן התוצאות ניכרות כבר: באדם, בזין ובממון.

התקציב והמקורות

מאמצע 1946 עשתה הממשלה הסורית מאמצים גדולים לארגן את צבאה מחדש ולהעמידו על רגליו. תקציב ההגנה לשנת 1947 הוכפל כמעט, והועלה ל-26.250.000 לירות סוריות (כ-3 מיליון ל"א), מתוך התקציב הכללי של כ-120.000.000 ל"ס.

מעניין לציין שבראשית 1944, כאשר הוצגה השאלה על מסירת הצבא לרשות ממשלות סוריה ולבנון, העריך ראש ממשלת סוריה את ההוצאה הכרוכה בדבר (כנראה — יחד עם הוצאותיה של לבנון) ב-35 מיליון ל"ס לשנה. אכן, עוד ב-1942 היה כל תקציבה של סוריה (בלי לבנון) רק 22,5 מיליון ל"ס. מאז חלה אינפלציה נמרצת מאוד, — ולאורה יש לראות את הסכומים, הגדולים יחסית, המושקעים כעת בקיום הצבא. בינואר 1945 הקציב ביה"נ הסורי רק 15 מיליון ל"ס להגנה הלאומית ומכאן אפשר ללמוד על קצב גידול ההוצאות. ואלו כדי לראות את תקציב הכוחות המזוינים השנה בהיקפו המלא, יש לצרף לתקציבו של הצבא קודם-כל את תקציבו של חיל-הספר הסורי (2½ מיליון ל"ס) — ומתקבל איפוא, סך של 29 מיליון ל"ס בקירוב. גם את תקציב חיל-הג'נדרמריה — 11½ מיליון — יש לראות, למעשה, כחלק של הסכום המוצא לקידום עצמתה המזוינת של סוריה — המגיע, איפוא, ל-40 מיליון ל"ס, בלי תקציב המשטרה, שגם הוא אינו רחוק מ-5 מיליון ל"ס.

בתוך 118 המיליונים של התקציב הסורי לשנה זו תופסים, איפוא, תקציבי הצבא והבטחון 40 אחוז כמעט. אך ערכם המציאותי עוד עולה על כך, אם נביא בחשבון את „מחירי-החיסול" שלפיהם מקבל צבאה של סוריה את הזין והציוד היקרים מהמחסנים הצבאיים הבריטיים שבבסיסים בארץ-ישראל.

עם חתימת ההסכם-המוקדם בין ממשלות-הליבנט לבין חברת-הנפט האמריקאית-ה„ערבית“, העומדת להניח את צינור-הנפט הטרנס-ערבי דרך

לספק לו ביד רחבה ציוד ממקורותיו של צבא ארצות הברית — אין עדיין שום ידיעות. בינתיים הסתבך המו"מ הכלכלי-המדיני, המתנהל בין „ארצות-הליבנט“ לצרפת — והדבר עלול להכביד על תנאי השגתם של נשק ותחמושת צרפתיים. לצבא הסורי.

המצב הארגוני והעדיתי בתקופת המעבר

כשהועברו „החילות המיוחדים“ לרשות הממשלה הסורית, ביולי 1945, היתה החטיבה במצב פרוץ, כתוצאה מהתפתחות המאורעות הפוליטיים שקדמו לכך, ואשר גרמה לעריקות המונית. מפקדים בדרגות גבוהות יותר לא היו בה כלל, כיון שנוהג הצרפתים היה לא לאמן אימון רב קצינים מבני-הארץ, ומפקדי-היחידות, אף של הקטנות, היו כולם צרפתיים. גם הממשלה הסורית, מבחינת סידוריה, לא היתה מסוגלת לקבל צבא זה לידיה; מיניסטריון-הגנה הוקם רק בתחילת 1945, ועד היום חסרים לו בני-סוריה מומחים לארגון הצבא ולהחזקתו. כיוצא-מן-הכלל מזכירים את קולונל (או בריגדיר) עבדאללה עטפה, ראש-המטה הכללי (לפי גירסה אחרת, מאוחרת יותר — מפקד הצבא), שהוא עצמו מפקד מוכשר, אך האנשים שסביבו חסרים בקיאות מינימאלית. במשך 1945 וראשית 1946 העלו כל הידיעות את הרושם כי אין צבא זה מסוגל לשמור אף על הבטחון הפנימי, ומבחינת הארגון, הציוד והמשמעת אין להשוותו כלל וכלל ל„לגיון הערבי“ של עבר-הירדן, למשל. קיימת נטיה, שטרם נתגשמה במלואה, להגדיל את היסוד הערבי בצבא, וביחוד בדרגות הרמות, שעד כה היו רבות מהן תפוסות בידי צ'רקסים וארמנים. כן היו ידיעות כי חיל-הפרשים הצ'רקסי לא השלים עדיין עם חילופי האדונים, ואינו רוחש אִמון לממשלה הסורית. מפוקפקת היא גם זיקתו של חיל-הפרשים הדרוזי, שהוא חטיבה דרוזית מסוגרת, למפקדה הראשית; ואין לשכוח, כי הדרוזי, איש-המלחמה המובהק, הגאה על עברו המפואר בתור נושא-המרד העיקרי בסוריה באמצע שנות העשרים, ועל מלחמתו המבודדת בצבא צרפתי גדול, — שונה מהצ'רקסי מבחינה יסודית: שלא כצ'רקסים. מהווים הדרוזים ריכוז ישובי רצוף ב„הר הדרוזים“, המחוז האבטונומי-למחצה אשר בפאתי החורן. על כן הדרוזי איננו גורם צבאי בלבד, כי אם גם גורם מדיני; והעובדה שארצו משתרעת בתחום הספר של סוריה (הגובל בעבה"י) מאפשרת לדרוזי להופיע גם כמי שחפשי להחליף אדונים לפי רצונו. מכאן נובע כוח-לחצו על ממשלת סוריה, אשר, כנראה, אין ביכולתה לדכא את לחצו זה (בנוסף „העלאוי“ שלה), אלא אם תדע לנצל את הפילוגים הפנימיים שבקרוב הדרוזים. אך עם זאת (שוב — שלא כצ'רקסים), אין הדרוזים מהווים

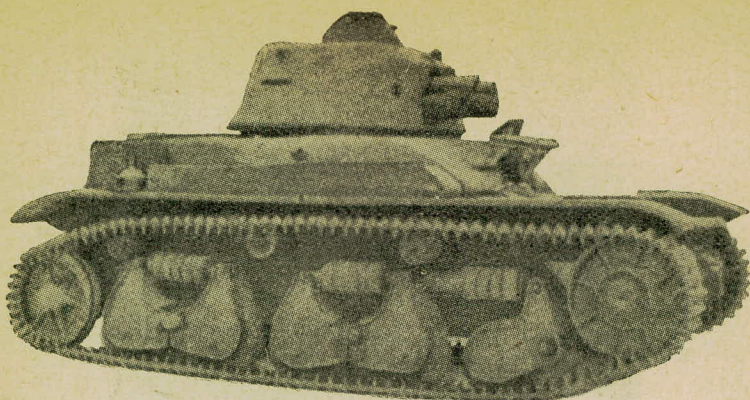

„קרב רחובות“ בקונייטרה. חיל רגלים, ה„מנקה“ את הרחוב
 נתחזק ע”י מכונית־שריון ואף מסתחר מאחריה

מהקושי שבהחלפת כל זיונו הקודם של הצבא הסורי, אילו השתנו לפתע קוטרי התמושת וכיבוז; וכן נקל להשיג פראנקים מלהשיג דולרים. ואשר למשמעותה המדינית והצבאית האמתית של הודעת מיניסטר־ההגנה הסורי, הרי נשקפת מתוכה דוקא המגמה של יצירת כושר־תוקפנות כלפי חוץ ושל השתלטות יעילה יותר כלפי־פנים.

ברם, נראה כי דברי א. שרבאתי לא ביטאו (על כל פנים — לא לאורך ימים) את מצב הדברים לאמתו. כי בסוף ספטמבר ובאוקטובר ניכר היה זרם מוגבר של תוספת זין לצבא הסורי מהמחסנים הצבאיים שנשארו במזרח־התיכון, ושאינם רחוקים מגבולות סוריה, — שבאו לפי כל הסימנים, בכדי לאפשר את עריכתם של תימרוני הצבא הסורי שבאמצע אוקטובר (שוב — באמצע נובמבר) בהיקף ובציוד ראויים. לרגלי תימרונים אלה רבה הדיבור על „שפע הציוד החדש“, ורבות הוזכרו מכוניות־משורינות טנקים, מכוניות־נושאות־מכ”י, אופנוע־נושא־מקלע, תותחים, נשק ארטומטי, מטוסים וכיבוז. ויתכן, כי בצד אלה הגיעו לידיים סוריות גם כלים כ„פיאט“. ברם, יש לציין כי בנימוק של שמירת־סוד על הציוד הצבאי מנעו אף את האורחים (המדיניים והצבאיים) מהעולם הערבי שהוזמנו לתימרונים מלהתקרב ליחידות ה„פועלות“ והם נאלצו להסתכל בתימרונים ממרחק של קילומטר או שנים, אם גם דרך כלי־תצפית ארטילריים חדישים למדי.

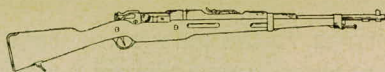
האם תשנה גם אמריקה את עמדתה לגבי הצבא הסורי, ותחיל

טנק צרפתי קל. מטיפוס ראנו" — מן הסוג המצוי בצבא הסורי — הנושא בצריחו גלגול מקוצר של התותח האנטי־טנקי שניידר־קרזו בן 38 מ"מ, וכן מכ"י צרפתית של 7,5 מ"מ. שים לב לצורה האופיינית של הצריח המיוחדת לטנקים צרפתיים, ולמבנה „הסטי“, הדומה לזה של תותחי־המנוע המשוריינים הלבנוניים. השווה גם התמונה שבטקירה על צבא לבנון.

40 טנקים כבדים". אכן, ספק אם יכלו אלה להיות טנקים „כבדים" דוקא, ויש לשער כי המדובר הוא בטנקים „בינוניים" לכל היותר; מובן שבשריונו, בכושר־המעבר שלו ובעצמת־אשו (תותח ומכ"י) גם טנק חדיש מסוג „בינוני" הריהו כלי־מלחמה בעל־משקל. לא ברור מתי צריכים היו אלה להימסר לידי השלטונות הסוריים, ואם הזמנה זו תישאר בתקפה בכל מצב שהוא. בהערכת רמתו הכללית הנוכחית של ציוד הגייסות הסוריים יש סתירות לא מעטות.

מקור בריטי רציני לאינפורמציה מדינית כתב בראשית 1947: „את החיילות האלה מציידים בכלי־נשק־ואש חדשים, שנתקבלו השנה בכמויות ניכרות ממקורות בריטיים, ובאמצעי־תובלה חדישים". לעומת זאת הודיע מיניסטר־ההגנה, אחמד שרבאתי, בספטמבר 1947: „הצבא הסורי יאורגן מחדש ויצויד בנשק החדש ביותר, לפי שצידוד הנוכחי שוב אינו הולם את הצרכים. משלחת־צבאית תצא בקרוב לפריז, על מנת לפתוח במו"מ עם ממשלת צרפת להשגת כלי־הזין הדרושים. על צעד זה הוחלט לאחר שבריטניה ואמריקה סירבו למלא את הדרישות הסוריות, באשר לדעתן על סוריה להסתפק בצבא אשר יהיה בכוחו רק לקיים את השלום בתוך הארץ, אך לא כזה שיספיק להדיפת תוקפנות (איזו? — א. ג.) מבחוץ". על אף הסיפא של ההודעה, המסבירה את הנימוק לשיגור המשלחת לצרפת דוקא, יש להניח, כי המגמה להמשך קשרי אספקת־זין מצרפת נובעת גם

רובה „לבז“ צרפתי 1934 קוטר 7.5 מ"מ; עם כידונו — הארוך ברובים שבשימוש צבאי כיום (48,4 אינץש), מצויה גם דוגמה מקוצרת. מחסנית ל־5 כדורים. נהוג בצבאות סוריה והלבנון ובחלק של המשטרה העיראקית.

שבמכוניות־נושאות המכ"י. אין ספק בכך, כי מאז 1945 חלו תמורות בצידוד של הצבא הסורי. בשנים ההן ציינו את זיונו — כמיושן בחלקו ולקוי, ואת התחמושת — כמועטת. אך יש להניח כי מספר הכלים האבטומטיים הקלים, למשל, גדול עתה בהרבה מהמספרים הנקובים לעיל. לפי כמה ידיעות ישנם, למשל, בכמה מכלי רכב־השריון שהועברו לרשות הצבא הסורי גם תותחים יעילים. בשלהי 1946 נתפרסמה ידיעה שתומה על ציוד כבד שהגיע לדמשק מאנגליה, ספק טנקים ספק מכוניות־שריון. מספרם לא נזכר, ועל צידום נאמר ש„יש בהם מכונות־יריה ואלחוט“, ולפי ידיעות אחרות — גם תותחים, שפגזיהם „בני 18 קילו“. ודאי שהעתונות הערבית נהגה כאן בערבוב־פרשיות המקובל אצלה, אך יתכן, כי הכוונה היתה לתותחים אנטי־טנקיים בני 75 מ"מ, שהם מהכבדים והיעילים בבני־סוגם שהיו נהוגים בחטיבות בריטיות תקינות בשנות המלחמה האחרונות.

מעין השלמה לידיעה הנ"ל שימשה הודעה שהובאה ע"י „סוכנות־הידיעות הצרפתית“, בראשית ספטמבר 1947, כי „סוריה הזמינה באנגליה

מקלע „שטאלרו“ צרפתי (1924-29). קוטר 7.5 מ"מ. מחסנית בת 25 כדור; קירור אוירי. מוצב כאן לפעולה אנטי־מטוסיית על כן שסודר מניה וביה. הדורגל מקופל. בשימוש בצבאות סוריה והלבנון.

הרכב הצבא לפי היחידות. וריכוזיו בשלוש קבוצות של גייסות (שיתכן לכנותן „בריגדות“ אם כי היקפן והרכבן רחוק מזה של בריגדות תקינות), אף הם כנראה לא נשתנו. כי אכן היו אלה ריכוזים טבעיים, הנובעים ממבניה של מדינת סוריה: החזקה שבבריגדות (קרוב לארבעת אלפים איש) בדמשק הבריה, כשהיא „דואגת“ גם להר־הדרוזים הסורר, לגבול עבה, ולאזור התיכון: חומס וסביבתה; השניה (בין אלפים וחמש מאות לשלושת אלפים איש) בצפון, דהיינו בחלב, הגדולה שבערי סוריה ומרכז הספר התורכי, ובלאטאקיה, בירת ארץ־העלאים המרדנית; והשלישית (כאלף וחמש מאות איש) על הפרת ומעבר לו, בג'זירה התוססת אך דלילת־האוכלוסין. מובן, כי להבטחת הספר המדברי יכלו כוחות אלה להישען גם על חיל־המדבר, שחנה כנראה אף הוא בשלוש „קבוצות“: בדמיר שמזרחית לדמשק, בתדמור שבלב מדבר־סוריה, ובדייר־אזור אשר על הפרת. בשלהי 1945 נודע, כי נוסף על הג'נדרמריה הוקם גם „כוח־ספר“ מיוחד, המונה כמה מאות פרשים לשירות בגבול הסורי־התורכי־העיראקי, שבצפון ובצפון־המזרח, ושמפקדתו בתל־אל־אביד („התל־הלבן“), במרכז הגבול הסורי־התורכי; אך הקמת חיל זה לא הוסיפה על עצמתו של הצבא הסורי, באשר אנשיו נלקחו מתוך גונדות־הפרשים אשר ל„בריגדות“ השניה והשלישית הנ"ל, וגוף זה לא היה, כנראה, אלא זמני. באותה עת הופיעו בהרכבו של הצבא הסורי גם מטוסים, אך מספרם היה, כנראה, „נער יספרם“.

בראשית 1947 העמידו מקורות בריטיים את מנין הצבא על 10,300 איש; ונוסף עליו — חיל־המדבר, בן 1,500 איש, דהיינו, סה"כ של כוחות לוחמים — 11,800 איש־צבא. מתוך מספרו זה של חיל־הספר נשקפת — שוב — הכללתן של יחידות ממונעות ויחידות גמלים (שבינתיים פחת חלקן בהרבה) במסגרת אחת. גידולו של גוף הצבא העיקרי אפשר כי מבטא את הבאת מצבת הבטליונים הרגלים לידי תקן מקובל פחות או יותר. אך גם יתכן כי הנו תוצאת התפתחותה של החטיבה הממונעת־משורינת („ממוכנת“) והסתעפות מבניה, הרחבת חיל־התותחנים, וטיפוח חיילות טכניים; ואולי הוקמה גם יחידת־רגלים נוספת. יש להניח כי גידול זה נתאפשר ע"י קריאה אל הדגל של 2³ מחזורים בבת־אחת.

ה צ י ו ד

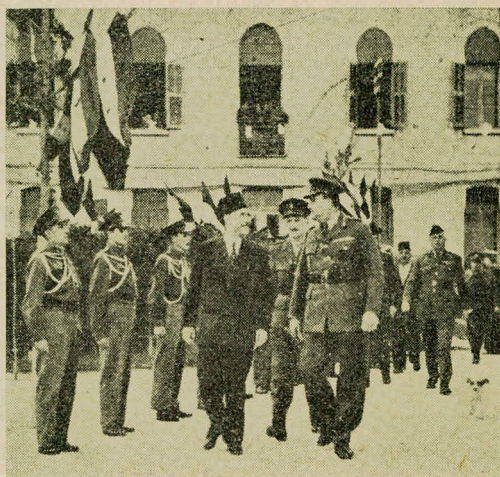
בחיל־הרגלים נהוגים עדיין, בדרך כלל, הרובים הצרפתיים; כן היו ב־1945, לפי המספרים המצויים, כ־100 מקלעים ותת־מקלעים; 40 מכוניות־שריון קלות, או „מכוניות־נושאות־מכ"י“; 3 סוללות־תותחנים, בנות 4 כלי יריה כ"א (באחת — הקוטר 120 מ"מ; ובשתיים — 75 מ"מ). ודאי היה לחיל־הרגלים גם מספר מכוניות־יריה במכוניות־השריון, מחוץ לאלו

פני הצבא הסורי העצמאי והרכבו

את רובו המכריע של הצבא מהווים, כאמור, „הגייסות המיוחדים“, ששירתו לפני כן בפיקודם של הצרפתים. ביולי 1945, כשנדחקו הצרפתים מן הליבנט, הועברו יותר משני-שליש של צבא זה לממשלת סוריה, והשאר — לממשלת הלבנון. בסוף 1945 נתפרסמו המספרים דלקמן על כוחו של הצבא הסורי: סה"כ 8300 איש, המתחלקים, לפי אותה הודעה, כך: חיל-רגלים (של שדה) — 5 בטליונים בני 500 איש בערך; חיל-מצב דמשק וחיל-מצב חלב — 500 איש כ"א; כוחות-מדבר: קורפוס מדבר ממונע — 600 איש; חיל-גמלים — 1100; חטיבה ממונעת — 500 איש; חיל-הפרשים: 8 גונדות פרשים צ'רקסים — 1000 איש; 6 גונדות פרשים דרוזים — 900 איש; 3 סוללות ארטילריות. לא יקשה להכיר ברשימה זאת את קוי הרכבם של „חילות-המזרח“ בשנת 1940 (ראה לעיל, בפרק על „גלגולי הגייסות הסוריים“). לעומת הרשימה משנת 1940 מצויים ברשימה הזאת כמה הבדלי-מונחים. „חילות-המצב של דמשק וחלב“ הרי הם, ללא ספק, צאצאי „בטליון-המשמר“ מימי „חילות-המזרח“; „קורפוס המדבר הממונע“ הנו, כנראה, שינוי שם ל„שלוש הפלוגות הקלות“ חיל-הרגלים קטן בארבעה בטליונים — ויתכן כי כזה היה מספרן של יחידות-הרגלים שנמסרו בפועל ללבנון (ואמנם ארבעה הנו מספר בטליוני-הרגלים של לבנון בשעה זו). העובדה כי יחידות מהנדסים ותובלה לא נזכרו, אינה מעידה, כמובן, על ביטולן. מתקבל על הדעת, כי ביסודה של „חטיבה הממונעת“ הונחו „המחלקות של מכוניות נושאות-מכ"י“ שהיו בשנת 1940. במבנה הצבא בולטים: עצמתם החלשה של הבטליונים (שלא היו המספרים מלאים?); חלקם העצום, לפי מושגי זמננו, של החיילות הרכובים (המהוים — יחד עם החלק הבלתי-ממונע של הגמלים — קרוב לשליש הצבא כולו); מיעוטה של הארטילריה; מקומם המוצנע של השירותים הטכניים. ומתעוררת השאלה המספרית: שמא הוכלל בטעות בעצמה הכוללת הנ"ל של 8.300 איש גם חיל-המדבר, אשר כפי שעוד נראה להלן — היו רגילים להזכירו לחוד בשעת מנין כוחותיה המזויינים של סוריה, ויחד אתו היתה מגיעה העצמה למספר שבין 9 ל-10 אלפים. כי לפי ידיעה אחרת (יתכן, כי אף זו אינה על טהרת הדיוק) מנה צבאה של סוריה ב-1946 9.200 איש, מהם כ-180 קצין (מזדקר האחוז הנמוך של הקצינות — בממוצע, בסיכום כל דרגות-הקצינות ודרגי הפיקוד והמנהלה, קצין אחד ל-50 אנשי-צבא — כנראה פרי התמורה, ואבדן קצינים צרפתיים ואחרים, מ-1945). מאלה השתייכו כ-950 איש על חיל-המדבר, והשאר (כ-8.350) על הצבא-גופא. נראה כי מאז 1945 לא נשתנה בעצם

נתמכו ע"י מכוניות־שריון של הצבא, שחיפו באשן על התקדמות הג'נדרמריה במעלה ההרים *). אבידות המורדים בהרוגים ושבוים נאמדו ב־350; ולפי ידיעות אחרות — הרבה פחות מזה. מכוחות־הממשלה נפלו (לפי מספרים ממשלתיים) 11 איש. רוב אנשי הכנופיות הצליחו לחמוק ולהימלט. כשהופנו כוחות־הממשלה כלפי מורדים כורדיים והוסעו צפון־מזרחה, אל מחוז ג'זירה שמעבר לפרת — חזרו העלאוים לסורם. עובדות אלו זורעות אור על פעולות הג'נדרמריה ומוכיחות כי בכוחה הנוכחי אין היא מסוגלת לפעול אף נגד אויבים פנימיים חזקים, אלא מתוך ריכוז כל כוחותיה נגד אויב אחד.

עם זאת יש לציין, שנראה כי בשנה האחרונה עלתה עצמתה המספרית של הג'נדרמריה; מקור בריטי מוסמך מראשית 1947 העמידה על 4,550 קצין, סמל וסרדיוט — בלי לכלול במספר זה את חיל־המשטרה, שמנה 1,350 איש. כן קיים הרושם כי נשק־האש של הג'נדרמריה חודש במידה רבה ע"י תוספת תת־מקלעים וכיוצא בזה, וידוע כי לרשותה עומדות עתה גם מספר מכוניות־שריון. לשם הגברת הרושם השתתפו במסע־ההפגנה של החטיבות הסוריות דרך דמשק בכיוון לגבולות ארץ־ישראל, באוקטובר 1947, גם שדרת מכוניות־שריון של הג'נדרמריה.

משמר כבוד סורי בה
פרד מפקדת הצבא ה
בריטי מדמשק. משמאל:
דגלי סוריה.

* אין זה מן הנמנע, כי במספר הכללי של הכוחות שהופעלו נגד ה"מרד" (אשר נראה כי ממשלת סוריה היתה מעונינת בהתפרצותו דוקא אז), נמנו גם כמה יחידות־צבא — דבר שהיה מבאר אולי את המספר "3000".

הביאו בחשבון את לחצם של כוחות חוץ, אדירים מצרפת, אשר הטילו הפעם את משקלם על מאזני-המרידה, ורק כאשר נסתמנה — באמצע קיץ 1945 — הנסיגה הפוליטית של צרפת, החלו אנשי „חילות-המזרח“ לדאוג לגורלם האישי במקרה ש„יימסרו“ על-ידי השלטונות הצרפתיים לידי אדונים חדשים, היינו לידי ממשלת סוריה, — רק אז החלו בתוכם גם דמורליזציה, הפרות-משמעת והתמרדויות, ורק אז נתגלתה, בכמה מן היחידות המרוחקות יותר, סכנה לחייהם של הקצינים הצרפתים. משנמסרו „חילות-המזרח“ לשלטון הסוריה-העצמאי, החל בהן תהליך של „טיהור“, אשר אין להניח כי הושלם עד תום אף כיום הזה.

סקירה זאת — על ההתפתחות הצבאית בשנות 1946-1916 ועל פירותיה — על אף היותה תמציתית בלבד, ייתכן כי תאפשר בכזו ראייה מציאותית יותר של מצב הדברים הנוכחי בצבאה של סוריה.

הג'נדרמריה

בצד הצבא הסדיר קיים בסוריה מאז חיל חזק יחסית של ג'נדרמריה („דרפ“), הנתונה גם היום, כמו בימי הצרפתים, לסמכותו של מיניסטרוֹן הפנים הסורי.

הג'נדרמריה מנתה בסוף שנת 1945 כ־3500 איש, (בהם: לויט-קולונל אחד, 113 קצינים ו־285 סגני-קצינים), מחולקים ל־6 לגיונות („ליוא“, ברבים „אלאֵויה“), שמרכזיהם: דמשק, חומס, ולֵאטֵאקיה, חלב, דיר-אל-זור וחאסכה. כמו בצבא כן גם כאן רב מספרם של הלא-ערבים, ביחוד בדרגות הקצינות. מפקד הג'נדרמריה, קולונל הראנט הוא ארמני (לפי אחד המקורות — מפקד מוכשר). המשמעת ירודה, ולעתים קרובות מאשימה העתונות את הג'נדרמים במעשי שוד וסחיטה. מפקדי הלגיונות המרוחקים מדמשק נוהגים לרוב לפי ראות-עינם ומרבים במעשי-שררה. מאחר שאין לג'נדרמריה מבנה מודרג ומהודק שיאפשר פיקוח מרכזי מדמשק, ועל מפקדי הלגיונות אין לסמוך, עורכת המפקדה „ביקורי-בזק“ תכופים בתחנות-המשמר השונות. המיבצע העיקרי שנזקף לזכות הג'נדרמריה בזמן האחרון הוא דיכוי המרידה של סולימאן אל-מורשד בג'בל-אֵנצֵאריה שבהר-העלאֵוים, בספטמבר 1946*). נגד כוחותיו של אויב זה, שהתבצרו בצפון ג'בל-אֵנצֵאריה, ומספרם לא עלה עד 2000 איש (ציודם ה„כבד“ ביותר היו מקלעים מספר), הוסעו כוחות ג'נדרמריה מדמשק, חלב, חומס ולֵאטֵאקיה, שמספרם, לפי הודעת עתון ממשלתי, הגיע ל־3000 איש (היינו: רוב מניינה של כלל הג'נדרמריה, אם אין במספרים אלה, על שני הצדדים, ידו של הדמיון המזרחי) והם

* ראה ב„מערכות“, חוב' ל"ז, עמ' 94.

בעיקר הבריטית, הצבאית־מקצועית, — והעיראקית־מצרית, בכל הנוגע לדמות „צבא ערבי“. עם ראשית מלחמת־העולם השניה כלל הצבא הסורי־לבנוני שברשות צרפת:

— 9 בטליוני־רגלים, בכלל זה 2 בטליונים של „ציידי־לבנון“ — שבשם, אך לא בפרטי אימונם, היתה הקבלה ל„ציידי־האלפים“, (חילות־ההרים הנודעים של צרפת);

— בטליון־משמר אחד של רגלים;

— 17 גונדות־פרשים, מהן 2 — של „חיל־פרשים מערכתי“ ו־15 של „חיל־פרשים קל“ (הבחנות, שמקורן עוד מן המאה הי"ח וחצי המאה הי"ט, כציונים לגוונים השונים של ציוד ואימון בחיל־הפרשים הצרפתי: לבין ה„שְׂרִיגִים“ והדר־גוֹנים מזה, ולבין ההוסאָרים וה„ציידי־הרוכבים“ — מזה).

— 3 פלוגות „קלות“ (ממונעות), לפעולות במדבר;

— גונדת־הפרשים של „ציידי־הלבנון“ (אף היא — לא במדרגת חיל־הרים מובהק, אף כי הרכבה — אנשי־הרים בעיקרו);

— 2 גונדות של פרשי־משמר;

— 2 מחלקות מיוחדות של מכוניות נושאות־מכ"י;

— 3 פלוגות „חפרים“ (חיל־מהנדסיה־שדה);

— פלוגת מסע־כבודה מעורבת (תובלת־מנוע ותובלת־בהמות).

— „פלג“ (בצבא־צרפת — 2—3 סוללות) ארטילרי אחד.

— וכן גדוד ה„מהריסטים“ (רוכבי־כרות), שבמדבר תדמור.

היחידות שפורטו כאן כללו למעלה מעשרת אלפים חייל, סמל וקצין. בשנה הראשונה למלחמה, החל מתקופת פיקודו של הגנ' ויגאן בסוריה, והגברה במידת־מה עצמת „חילות־המזרח“. חסרים אמנם המספרים המדויקים, אך יש לשער כי מספרם עלה על 12 אלף, ואולי אף התקרב ל־15 אלף; ההרחבה נתאפשרה גם בלי הקמת יחידות נוספות רבות, בדרך של הרחבת התקן של היחידות הקיימות, אשר עצמתן היתה חלשה למדי. בשנות המלחמה הוקם גם רגימנט הפרשים הדרוזי, שהיה נתון לפיקוד בריטי; בהמשך ההתפתחות נשתלב אף הוא במסגרת הכללית של הגייסות הסוריים.

יש ענין בעובדה, כי בימי הקרבות שנערכו באביב ובראשית־הקיץ של שנת 1945 בדמשק, בחלב ובכמה מקומות אחרים בין הכוחות הצרפתיים לבין חסידיה של הממשלה הסורית, בלט דוקא חלקם של אנשי „חילות־המזרח“ בין המצטיינים במלחמתם בחימה־שפוכה בסורים; קצינים בריטיים, אשר חזו בעיניהם את מאורעות־דמשק, מאשרים את העובדה הזאת; אנשי־צבא אלה בזו להמון־העם וסמכו על „בעלי־בריתם“ הצרפתים, המרידות הסוריות בעבר הרגילום לסיוע אחד של כולן; אך הם לא

בין לגבי ממדיה של מסגרתם הצבאית ובין לגבי תוכנה. בשנות 1933-34 הכניס הגנ' הונציגר, שהיה אז המצביא בסוריה, כמה תיקונים, וכן נעשה טיהור ביחידות (וביחוד — לגבי הרכב הקצינים הילידים). לפי החוזה הצרפתי-הסורי משנת 1936 (חוזה שנחתם בימי ממשלת בלום הראשונה, אשר לפיו עמדה סוריה לקבל עצמאות כמעט-מלאה, כדוגמת עיראק, אך לא קוים למעשה ע"י ממשלות-צרפת, שבאו לאחר בלום) צריך היה להעמיד את עצמת הצבא הסורי (ואפשר שהמדובר כאן — בלי הלבנון, אשר אתה עשתה אז צרפת הסכם מיוחד) על 10 עד 12 אלף איש. בנוסח החוזה דובר על הקמת דיביזיה אחת ובריגדת פרשים אחת. מבחינה מספרית הולם הדבר למדי את עצמתם של „חילות-המזרח“ בתקופה ההיא, אשר מנו כעשרת אלפים איש וכמאתיים קצינים סורים (פרט למספר דומה של קצינים צרפתים וכמאתיים וחמישים סמלים צרפתים, שאף הם שירתו ב„חילות-המזרח“).

במרכז ההתעניינות הציבורית בענייני-הצבא בכל התקופה הזאת עמד בית-הספר הצבאי, לפי שבכך היה כרוך ענין הקצינות, — שהוא הוא אשר נגע במישרין בשכבות החברתיות שהיוו את „דעת-הציבור“ בסוריה. ב"ס זה נוסד עוד בשנת 1921-22, ובמשך השנים העמיד הרבה מאות חניכים, שנתמנו כקצינים וכסמלים ביחידות. רמתו עלתה וירדה חליפות. בשנות השלושים החלו למנות את גומרי ביה"ס כסמלים בלבד, והדבר גרם למרירות בקרב הקהל הסורי. בית-הספר, שעמד בשעתו כולו על הדרכה צרפתית והשיטה הצבאית של צרפת, נתון עכשיו לשתי השפעות:

אימון צוות במכונת-יריה הוצ'קיס (פירוק והרכבה של הבריש) במחנה ליד קונייטרה. מדיו החדשים של הצבא הסורי — נוסח מדי-קרב בריטיים (הצילום — מסוף אוקטובר ש. ת.ז.).

נתגלתה כבעלת איכות טובה בחבל-העלאויים, בשל סגולות הקרב של אנשיו. בחבל חלב גילו רפיון מפליא באופרציות צבאיות; „בפעלם לבדם נגד הכנופיות — רק לעתים רחוקות יוצאים הם בכבוד מן הענין“. אך מבנה הארץ ואופי הפעולות גרם לכך שהג'אנדרמריה היתה, ומוסיפה להיות, חלק אורגני ומורגש למדי במנגנון הבטחון של חבלי סוריה. באותן השנים קמו גם חטיבות ה„מיליציה“ וה„פלוגות-עזר“, שארגונן היה בעל צביון מקומי מובהק. העובדה שחילו ל„מיליציה“ גונדות של פרשים צ'רקסים היתה חשובה לגבי עתידו של צבא סוריה. בני שבט זה, שהם הטובים בכל אנשי-הצבא שבסוריה, היוו אח"כ גורם חשוב, עם כל מיעוטם. 6 הגונדות שלהם שפעלו בסביבות דמשק ב־1920/21 הצטיינו מאוד; כן הצטיינו בפעולות נגד הדרוזים ב־1925/26. אשר ל„פלוגות-עזר“, מענין הציון הבא על השתתפות אחד הבטליונים, על ארגונו המקומי-הגמיש וזיונו הצנוע, במסע להכנעת העלאויים שבחבל לאַטאַקיה: „בעמידתם הנאה באש־הקרב, בגמישותם ובסגולתם למסע־בהרים, הוכיחו אף לגדולים שבספקנים, מה אפשר להפיק מן הסורים בעזרת קאדרים נבחרים וע"י ניצולם התכליתי של הכוחות“*).

בשלהי 1921 חלה השתפרות־מה גם במעמדו של „הלגיון הסורי“, וב־1922 שיתפוהו (בקנה־מידה קטן) גם בפעולות־התקפה. העריקות הרבה פחתה. יחידותיו רבו, ולאחר שקלטו חלק מן ה„מיליציה“ ומ„פלוגות־העזר“, הגיע מספר אנשיו ל־8.000. היו בו שני רגימנטים של רגלים ואנשיהם צידו, נוסף על הרובה, בשאר כלי זינו של הרגלי בן־התקופה. גונדות הפרשים, — ש„עמידתן בקרב עלתה בדרך־כלל על זו של הבטליונים הרגלים“ (ובלי ספק גם בזכות הצ'רקסים שבתוכן) — אורגנו לרגימנט־פרשים. כן היו תכניות להקמת רגימנט שני של פרשים וכן רגימנט־רגלים שלישי. עם כיבוש נוה־המדבר תדמור הוקם גדוד „מהריסטים“ (רוכבי בכרות מהירות) לשירות במדבר, שאנשיו חוילו מבין הבדוים. נמנעו עדיין מהקמת סוללות־תותחנים סוריות, אך נוסדו יחידות חיל־ההנדסים ותובלה.

ברם, מחמת יקרותו של צבא זה ומיעוטי־יעילותו במידה יחסית, הוחלט להימנע מכל הרחבה ניכרת. בשנים שלאחר כך — על פני הזעזועים והתהפוכות של שנות מרד־הדרוזים (1925-26) — נהפכו יחידות אלו בהדרגה לאותם „חילות־המזרח“ כאשר מצאתן מלחמת־העולם השניה. גם בתקופה שנשאו את השם החדש הזה עברו הגייסות הסוריים כמה שלבי תמורות,

* כל הציטטות הניתנות בזה ללא ציון מקורן — לקוחות מהערכותיהם של קצינים צרפתים בעלי ותק־שירות בסוריה.

לעומת זאת, רבות האפשרויות לבימוין של „הגירות-בהמון” וכיוצא בכך, בדומה לנרמז בשנה האחרונה, דברים העשויים להצטרף יפה לסיכויי הופעה „רשמית-למחצה” של „חיילים בחופשה” או „מתנדבים”, כפי שצויין לעיל.

גלגולי הגיוסות הסוריים

כדי להבין את דמותו של „צבא הרפובליקה הסורית” כפי שהנו כיום, הכרח הוא לדעת ידיעה כל-שהיא את הגלגולים שנתגלגלו בהם גייסות ממוצא סורי במשך 30—25 השנים האחרונות. מוצאו של הצבא הנוכחי הוא, בעיקרו, מהסכם „מסירתם” של רוב „חילות המזרח המיוחדים” (Troupes Spéciales du Levant) שהיו ברשות הצרפתים, לבעלותה של המדינה הסורית העצמאית החדשה, וקצתם (בשנות 45—1944) — לידי הרפובליקה הלבנונית. אך „חילות-המזרח” עצמם הם שלב אחרון בהתפתחות גייסות-ילידים סוריים בפיקוד צרפתי.

את השלב הראשון שלהם הינה „לגיון-המזרח”, שנוסד בקפריסין ב־1916, אשר, למעשה, היה ארמני ברובו המכריע (ממהגרים ארמניים שבאמריקה ומהארמנים של „מוסד-דאג”), והשתתף בקרבות נגד התורכים. לחטיבה הארמנית, ש„התבקעה” אח־כ מאותו הלגיון, נועד גורל משלה, רבת-הלה למדי בקרבות, אך גם נפתל וטראגי, — כגורל הנועד ל„עם-בגלות”. ומראשית 1919 נתקיים, במקביל ל„לגיון הארמני”, גם „לגיון סורי”. אופיינית אימרתו של קצין צרפתי: „אם נמצא, כי הלגיון הארמני היה טרדן לגבינו, הרי במשך זמן רב נתגלה הלגיון הסורי כבלתי-מועיל”. איכות החיילים הכזיבה לא-מעט. קצינים צרפתיים נהגו להשוות את אנשיהם הסוריים לא עם חיילי אלג'יר ומרוקו, אנשי-המלחמה המובהקים, אלא עם המגויסים התוניסיים, שנחשבו בעיני רבים כנחשלים שבצבא צפון-אפריקה הצרפתי. וזה אף-על-פי שהשירות בסוריה היה שירות שבהתנדבות, ובשכר מרובה במידה יחסית. המארוניים, אנשי הר-הלבנון, לא נתחילו במידה מספקת. אכן, על כך העיר בשעתו הסופר הצרפתי הצבאי גנ' קלאמאן גראנקור: „המארוני, הנראה כמסוגל לקרב יותר מכל שאר הנוצרים בסוריה, אינו איש-מלחמה באמת. אוהב הוא את אבק-השריפה, אך לאין ערוך פחות מזה — את הכדורים”. גם לילידים שבחבר-הקצינים (מהם — מי שהיו קצינים תורכיים) היה חלק במכשלה. נוכח „הכשלון החרוץ כמעט” של „הלגיון הסורי” ניסו, ב־1920, להקים כמה חטיבות-תחליף סוריות. בין אלו היתה הג'אנדרמריה, אשר הורכבה בחלקה מג'אנדרמים תורכיים לשעבר, ובחלקה — ממי-שהיו קצינים וחיילים ב„צבא-השריף” של פייסל. בעיקר

סורי מזויין, אשר יחליט להתנגד להתקדמות ה„האשמית“, יהיו במקרה כזה תלויים תלות גמורה בהגבתה של סעודיה, שמעבר ל„גשר־הקרקע“ אשר בין עיראק לעבה“י (ושל מידת העזרה שהיא־עצמה תזכה לה מידי זולתה).

גיזרת־הספר הסורית הפונה דרומה — כלפי עבר־הירדן — בעיותיה מקבילות לחלוטין לאלו שפורטו לעיל. אף על פי שסוריה מאוכלסת כמעט פי עשרה יותר מעבר־הירדן*), הרי צבאה כיום אינו עולה אלא במעט על זה של עבה“י, אף מבחינה מספרית; ואלו מבחינת טיב הזיון והארגון עמד עד כה צבא עבר־הירדן על יסודות הרבה יותר מוצקים. מכאן החרדה המתמדת לכיוון זה, והרגישות הדרוכה לגבי התכניות ההאשמיות — כי התערבות צבא עבה“י או עיראק, או שניהם יחדיו, במקרה של התנגשות סורית פנימית, היתה מכריעה בנקל את הכף.

סוגיה מיוחדת מגיזרת־ספר זו היא הר־הדרוזים, אשר למרות מיעוט תושביו (כ־80—70 אלף נפש בסה"כ) הריהו אחד מגורמי־הכוח בסוריה, אשר אין לבטלם. דאגת הממשלה הסורית נסבה גם על אפשרויות הצירופים בין הדרוזים לבין היסודות המתנגדים לה בסוריה גופא (ועל כן בא ליבוי־הניגודים בין תושבי־ההר — מזה, ובין הבדוים של חבל אר־גוב — הוא אל־לאג'ה — והישובים הצ'רקסיים שסביב קונייטרה בחורן — מזה) וגם על רמזיהם בדבר התחברות עם עבה“י וקבלת עול מלכותו של עבדאללה עליהם.

יש עוד לציין את גזרת הגבול האר־צ'יראליית. כאן קיימת הקבלה מסוימת למצבים שיתכנו, אולי, לגבי הלבנון (כנזכר לעיל). דהיינו, בכל מקרה של התלקחות גלויה של ניגוד יהודי־ערבי בא“י, יש להביא בחשבון גם את האפשרות של שימוש בגבול הסורי (לא רק ע“י הסורים) בשביל שיגור קבוצות־התערבות בלתי־רשמיות (או „רשמיות־למחצה“) לתוך ארץ־ישראל. והנסיון (המקומי — לשעבר; וזה של שאר ארצות, כגון יון ועוד, — גם בהווה) מלמדנו, כי קבוצות כאלו עלולות לחזור פעם בפעם, ולבקש לעצמן מקלט ובטחון זמני מעבר לקו־הספר „שלהן“. כמה מן הקטעים ההרריים והמבותרים שבגבול יפיים לכך מאד, ורק קו־שמירה רצוף למדי וערני מאוד עשוי למנוע אפשרויות כאלו — לפי שגם כאן צפויה תמיד אפשרות של טשטוש הגבול, תוך מסעות כאלה בכיוונים מנוגדים, על כל התוצאות הנובעות מכך. מחמת גורמים מדיניים בין־לאומיים באה כאן פחות בחשבון הופעתו הסדירה (וה„רשמית לגמרי“) של הצבא הסורי; אילו הגיעו הדברים לידי כך, היו התוצאות מותנות הרבה בטיב הזיון של הצד שכנגד, ולא פחות מזה — במידת עדיפותו הרוחנית, הנפשית והארגונית.

* כשלושה מיליון ורבע נפש, אם כי ההערכות לגבי מספרי הבדוים מתנודדות בין רבע מיליון לחצי מיליון נפש.

של „סוריה רבתי“, בעוד הלבנון תעמוד מנגד ותרצה להגן על עצמאותה. אך מצב זה נראה עדיין כרחוק מן המציאות ויש לשער כי במקרה כזה תבקש לבנון, וגם תמצא לה, בעלי-ברית — אף כי לפי שעה אין לשער מי ומי יהיו אלה.

אכן, גם בגבולה המזרחי של סוריה (או, ביתר דיוק, בגיזרה המזרחית של התחום הדרום-מזרחי הארוך) תלוי שלומם לעתיד לבוא של השטחים הסוריים בהתפתחותה של אותה פקעת היחסים עם השושלת ההאשמית ותוכניותיה של זו. גם בימים כתיקונם מתרחשות התנגשויות ומריבות-גבול בין שבטי הבדוים שבתחום סוריה לבין אלה שבתחום עיראק — וערך רחב יותר נודע לדבר ביחוד לגבי השבטים שממערב לפרת, בשטח בו נודדים, מעברו הסורי של הגבול, שבטי רואלה החזקים, המחבבים את השושלת הסעודית, וע"כ כצנינים הם בעיני ממשלותיהן ההאשמיות של עיראק ועבה". בגבול זה, המלאכותי לגמרי מבחינה גיאוגרפית וחסר כל מעצורים טבעיים (פרט למדבר עצמו) שבין סוריה לעיראק, נכונים תפקידים צבאיים אמיתיים רק במקרה של זעזועים גלויים בקרב „הליגה הערבית“, ונסיון לקרב, או להגשים בכוח, את תכנית „סוריה רבתי“, סיכויי עמידתו של כל כוח

ע"י הצרפתים לתורכיה, תלוי מצבה ההגנתי של סוריה מעבר זה, בראש וראשונה במצב הפוליטי הכללי במזרח, ובטיב מעמדה של תורכיה, על יחסיה עם העולם, "המערבי" מזה, והערבי — מזה.

על אף האיזמים וההפגנות מן הצד הערבי בשנות 45—1939, אי אפשר כלל להעלות על הדעת מלחמה בין סוריה לתורכיה בשל אלכסנדרטה. — אלא אם כן תימצא תורכיה מעורבת בהתנגשות עם גוש של מדינות-המערב, אשר סוריה היתה בודאי מתחברת אז אליהן בתקוותה ל"שחרר" את הסנג'אק. אך מיום שנתהדקו הקשרים בין תורכיה לארצות-המערב, — בכוח החשש המשותף מפני התפשטות סובייטית — נתבטלה לע"ע גם אפשרות כזאת. תפקיד אחד של ממש שהצבא הסורי יכול להיות צפוי אליו, ואולי גם יוכל לעמוד בו, הוא אם יתחדש מעשה ה"כנופיות" התורכיות, החודרות לאיזור-הספר הסורי, דבר שייכתן רק במקרה של "התקררות-יחסים" חלקית (בין סוריה לתורכיה*). מובן, כי מחמת תסיסה אפשרית, — ביחוד בין ישובי התורכמנים, המרובים כאן יחסית והמרגישים בקירבתה של תורכיה — ייתכנו בחוזות הצפון גם משימות פנימיות מסוימות.

בשטח שבין גבולות תורכיה והלבנון עומדת בפני המדינה הסורית הבעיה הנוספת של השליטה על הישוב העלאווי שבמחוז לאטאקיה (לאודיקיאה העתיקה). ואין זו בעיה מבוטלת כלל בשיסלב לאופי ההררי המבוותר של חלק גדול מן השטחים, ולתכונת העצמאות והמלחמותיות, שאצל העלאויים היא חזקה יותר מאשר אצל רוב תושבי סוריה**). הנשק שפורק מעל העלאויים עם דיכוי ה"מרד" של סולימאן מורשד בספטמבר 1946, לא עלה על 1700 רובים, 600 אקדוחים, 15 אלף כדורים ושלושה ארגוני רימונים — דהיינו עדות לחוסר מלאי של נשק חדיש ומשוכלל יותר בין הררי ג'בל-אנצאריה העלאווי. אך עם זאת ידוע, כי הנשק שפורק אינו אלא חלק קטן של המצוי שם.

גבולה המערבי של סוריה, הגבול עם הלבנון, לא יהיה בו עניין מבחינה צבאית אלא אם כן תקום תנועה מוסלמית לוחמת נגד מעמד הנוצרים בלבנון העצמאית; אם יקרה כזאת, אין ספק שתתחיל זרימה של מסייעים מוסלמים מזויינים מן השטחים הסוריים לשטחי הלבנון. כן עלול להתהוות כאן מצב הרה-תוצאות, אם תימשך סוריה לתוך מעגל התכניות

* על כגון אלה ראה גם ב"איש-הצ'אטה", ב"מערכות", חוב' ז"ג.
** יותר על תכונת שבטי-ההרים האלה, סגולותיהם הצבאיות, ההבדלים שביניהם ובין המוסלמי הסורי הרגיל, וקשי השליטה בהם — ראה ב"מערכות", חוב' ח' — "איש-ההרים העלאווי", ובחוב' ו' — "החייל הסורי והארמני"; וכן בחוב' י"ד-ט"ו — "איש-הכנופיה הסורי".

על רקע זה: גבולות פוליטיים פתוחים למדי ושכנות מורכבת, כשכל שכן ובכלל זה גם אבן-סעוד *), „מושך את הטלית אליו“.

ניתן לומר, כי ערכו הממשי של כוח צבאי סורי, הקיים כבר או עשוי להתפתח, יימדד בשטח הערבי הפנימי לפי שלוש אבני-בוחן אלה: א) כושרו למנוע את התפוררותה של מדינת-סוריה, המנומרת במבנה הפנימי, ואת פרישת קצוותיה ממנה; ב) יכולתו לעצור — במידה שיידרש לכך ע"י ממשלתו — את משיכתה של סוריה לתוך מעגל שליטה, מפורשת יותר מדי, של אחד הגורמים המתחרים בהשפעה עליה; ג) מידת ערכו כתוספת-משקל צבאית-ריאלית — להבדיל מעמדה גיאוגרפית ופוליטית נוחה יותר — באם תסתפח סוריה לצד זה או אחר בעולם הערבי.

ודאי, גם שיקולים והערכות כאלו לא יוכלו להיות מוחלטים או שלמים, אם לא יובאו בחשבון גם יחסי-הכוחות והיחסים הפוליטיים של סוריה עם שכניה הבלתי-ערביים, ועם המעצמות האדירות אשר ענין ויד להן במזרח-התיכון.

גבולות ובעיותיהם

המבנה הגיאוגרפי של המדינה הסוריה מעמיד בעיות מיוחדות לגבי הגנת החלק הצפון-מזרחי שלה. לאמתו של דבר משתרע חלק זה לא בסוריה כלל (מבחינה היסטורית או גיאוגרפית), כי אם בארץ-הנהריים: זוהי ה"ג'זירה" („אי" בערבית), המשתרעת בין פרת לחידקל, ואשר בקצה הצפון-מזרחי שלה אינה אלא טריו, הצר והולך, בין שטחים תורכיים ועיראקיים, עד בואך חידקל. שיקולים פוליטיים עראקיים הם שקבעו חלוקת שטחים כזאת — ועל המדינה הסורית להיאבק כאן בבתי-אחת בשלושה סוגי בעיות, הנובעות מהרכב האוכלוסייה, הנוטה בחלקה לאבטונומיה (הכורדים שבקרבה, ואף התורכמנים); מקור-גבול שאינו נוח להגנה במקרה-מלחמה; ומעובדת השתייכותו הטבעית של האיזור לעמק-הנהריים, שטח זה מטיל התחייבות נוספות על הצבא הסורי, אשר אפילו במקרה של מלחמה „מקומית" ספק הוא אם יוכל לשאת בהן בלי שיהא מוסיף לו עצמה רבה. מעלתו הצבאית, כמעט היחידה, לסוריה — הם המרחבים לשדות-התעופה, וקירבתם היתירה של אלה השדות-שבכוח אל איזורים עלולי-מחלוקת, כגון כורד'יסטאן וצפון-פרס.

מאז נפרץ קרה-מגן ההררי שהיה בגבולה הצפון-מערבי של סוריה, עם מסירת הסנג'אק (מחוז אלכסנדרטה, ואנטיוכיה בכלל זה)

* אף כי, בשל ה"פרוודור ההאשמי" הנ"ל, המגשר בין עיראק לעבה"י והמפריד בין סעודיה לסוריה, איננו „שכן" לסוריה מבחינה גיאוגרפית-מדוקדקת.

צבא סוריה

סוריה כמפה הפוליטית-הצבאית של קדמת אסיה

זה יותר מאלף שנה שסוריה היתה, ומוסיפה להיות, ארץ הביניים המובהקת של „העולם הערבי“ שבה־א־הידיעה — זה שעמקי היאור והנהריים מהווים את אגפיו המערבי והמזרחי. בעצם, היא ממשיכה לקיים את תפקידה הגיאוגרפי — ועל כן, גם המדיני והצבאי בשכבר הימים — בין מלכות־פרעה מזה, ובבל או אשור מזה, מלכויות המוצאות את המשכן במלכות־מצרים ובמלכות־עיראק של ימינו. בהיותה ארץ־ביניים, שימשה לעתים קרובות גם ארץ־מעבר — ואף שדה־מערכה. אין לך כיום עוד שטח בעולם הערבי אשר בו תהיה להשפעתן של כמה ממדינות־ערב האחרות, — המקיימות לעצמן בתוכן נקודות־משען־ואחיזה ציבוריות — יד כה רבה, בעת ובעונה אחת, במדיניותו הפנימית. אלא שנוסף על ההשפעות המצרית והעיראקית, מקודשות מסורת־ההיסטוריה הנל, מופיעה כעת גם השפעה שלישית, ערבית מובהקת, האחוזה במרכזי הדת המוסלמית, ומקרינה משטחי המדבר, מכורת עם־הבדוים — הלא היא ההשפעה הסעודית; והשפעה זאת — משקל לה על כפות־המאזנים, בין שהיא באה כגורם עצמאי, ובין שהיא עושה את שליחותו של אחד הגורמים המסורתיים הנל (הוה אומר — של מצרים).

אכן, גם שתי המטרופולין הערביות בזמננו — קהיר ובגדאד — נראות לעתים כמכוונות ומודרכות — נוסף על שאיפותיהן ויצריהן הן — ע״י כוחות אדירים שמחוץ לעולם הערבי, שאף הם אינם בעלי חשבון אחד. סבך זה של השפעות מצטלבות ושל חשבונות־כפל מסובכים — הוא המכביד כל־כך להבין כמה מחזיונות המדיניות הערבית־הפנימית בדורנו בכללותה — מכל שכן את החזיונות הנראים בשטחים הסוריים (והלבנוניים), לרבות הצעות „סוריה־רבת״. גם את המציאות הצבאית של סוריה בימינו ואת מגמות התפתחותו של גרעין יכלתה הצבאית, אין לראות אלא

העיראקי, לעתונות — בשעת תימרוני הצבא הסורי, באמצע נובמבר 1947 — נאמר, כי עיראק מחזיקה, מוכנה למסע לא"י, דיביזיה אחת, על כל השירותים הדרושים (אין זה ברור, האם התכוון ל"דיביזיות-הרים", או ל"דיביזית-מישור"); ואם כוונת דבריו היתה רצינית — ואין כל בטחון בכך — הרי הצירוף המתקבל על הדעת ביותר היה אולי חלק מ"דיביזיות-ההרים" יחד עם ה"חטיבה הממוכנת". לדבריו, משיבוא הצורך, יערוך גיס זה את מסעו דרך ע"ב ה"י — "ובין רגע יעמוד בגבול א"י". קשה להפריד כאן בין המליצה לבין הכוונה האופרטיבית.

המאמצים שהושקעו בצבא העיראקי (ע"י ממשלת עיראק וע"י אפוטרופסיה) ויתרונותיו המקצועיים על-פני צבאות ערביים אחרים, נותנים לו משקל מסויים, לעומת הסורבו מבחינת ליכוד פנימי ומשאת-נפש מאחדת ומצמיחת-כנפיים. אפשר, כי במצב של "איסור-מלחמות" בינלאומי, כל עוד זה מתקיים, — יוכל גם הוא, כצבאות הערביים האחרים, להופיע למעשה בזירות-היאבקות רק בדמות חבורות-*"מתנדבים"* (אולי — חיילים וקצינים מאומנים, שזכו לחופשה ארוכה מצבאם הסדיר), המסתננות באופן "בלתי-רשמי", ונושאות עמהן לא-מעט מזיונו התקין של צבא-מדינתם. מה יהיה כושרן בתנאים כאלה — יהיה תלוי ומותנה במידה מכרעת בטיב היריבים בהם יתקל: — בצידום, רמתם הטכנית והארגונית, ליכודם ודריכות רצונם.

3) בריגדות לעומת 6; יחס של 1 ל-2) ובחילה תותחנים (רגימנט אחד לעומת 7 רגימנטים לפחות; יחס של 1 ל-7).

על יסוד התיאור הנ"ל ניתן לשער, כי חיל-הצבא העיראקי מכיל (יחד עם יחידות-האימון) עד ל-200 מכוניות-שריון (קצת יותר מאשר לעבר-הירדן) ו-15—20 טנקים; ואשר לארטילריה, אם יש לרגימנטים-שלשדה העצמה המלאה של 24 כלי-יריה, ואם סוללות-ההרים שוות לסוללות-השדה הרי שישנם לו, לצבא עיראק, קרוב ל-200 כלי-יריה ארטילריים — פרט לתותחים הא.מ. והא.ט. (אלה האחרונים, במידה שישנם, כוללים בודאי בארגון בטליוני-הרגלים — 4—2 לבטליון, — או בבריגדות, — פלוגת-תותחים, בת 6—12 כלי, לבריגדה). ברם, בשיס-לב לחוסר-הודאות שבהנחות הנ"ל, יתכן גם כי עצמתו הארטילרית של הצבא העיראקי נופלת עד כדי שלישי מן המספר של קני-היריה שצוין כאן.

מיניסטריון-ההגנה העיראקי נעזר בקביעות בעצתה והדרכתה של המשלחת הצבאית הבריטית בעיראק.

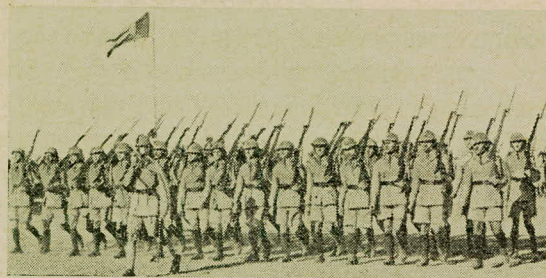
סיכום

הצבא העיראקי, כמו שהוא, מהווה אחד מעמודי-התווך של מדינת עיראק, אם כי לא באותה מידה שבעבה"י, שהיא כיום „צבא בעל מדינה“, (לפי המימרה הידועה של פרוסיה בשעתה, במקום „מדינה בעלת צבא“) — הרי גם בעיראק הצבא הוא ילד טיפוחיה של השושלת, ושל קבוצת עסקני המדינה, השותפה לחלום הגדולה וההתפשטות העיראקית; בשכבתו העליונה מזהה הצבא עם אלה; וע"י בריתו עם עבר-הירדן — כל זמן שתמיד אחדות שושלתית זו, ולא תיפגע, אם ע"י מיעוט תמיכה עיראקית בשאיפותיו של עבדאללה-בן-חוסין ואם ע"י קשרי-יתר הקיימים בין הלז לבין בעלי-החווה הבריטיים שלו — מהווה הוא טריז בעולם המדיניות הערבית, המפריד בין סוריה לסעודיה, וחודו מכון כלפי „שטחי המריבה“ — סוריה, ונוסף עליה ארץ-ישראל — וכלפי היריב הגדול שבכוח — היא מצרים.

ואלו, בכל מצב של „ליכוד שורות“ ערבי, כולל פחות או יותר, אשר יוריד אולי לזמן-מה מהפרק את מחלוקת-סוריה ומריבות אחרות, „למען הענין המשותף“, וינסה להדביק את כוחות הערבים במלט של מערכה אנטי-יהודית משותפת — עלול צבא עיראק, לפי טבע הדברים, להופיע כבסיס-משען וכגרעין-כוח עיקרי, בשל היותו עולה בטיבו על הצבא הסורי — מזה, ופחות קשור מ„הלגיון“ של עבה"י בהתחייבויות כלפי הבריטים — מזה.

על התערבותו הישירה של הצבא העיראקי בענייני ארץ-ישראל יכביד הגורם הגיאוגרפי והפוליטי — של העדר גבולות בלתי-אמצעיים עם הארץ, בדבריו של הגנרל-מיוזר ספואת-פחה, סגן ראש המטה

הוא מורכב עתה: דיביזיות הרים אחת, דיביזיות מישור אחת, ודיביזיה שלישית, שבריגדות אימון וחטיבה ממוכנת כלולות בה. דיביזיות ההרים מכילה: 3 בריגדות מוגברות (Brigade Groups) אשר לכל אחת מהן 3 בטליוני רגלים, רגימנט של ארטילריית הרים (כליה מתפרקים, לצורך העמסה על גבי פרדות), פלוגת מהנדסים, פלוגת תובלת בהמות (בעיקר לתובלת מעמס על פרדות), מרפאת שדה ומחלקת איתותים — וגייסות דיביזיוניים, הנתונים למרותו הישירה של מטה הדיביזיה, והם: רגימנט מכוניות שריון, יחידת ארטילריה אנטי-מטוסית, יחידת האיתות של מפקדת הדיביזיה ויחידות שירות — של תובלת מנוע, שירות רפואי וכיבוז.

מצעד חגיגי בסיום תמרוני צבא עיראק ב־1940

בארגונה של דיביזיית הרים בולטת החלוקה ל־3 מבנים טקטיים אבטונומיים כמעט לגמרי בהרכבם (הבריגדות המוגברות), המותאמים לתנאי הפעולה בהרים, שבהם אי-אפשריים ריכוזי צבא בהמון, והחטיבות המתקדמות דרך בקעות הרים מקבילות, אך נפרדות, חייבות לסמוך בראש וראשונה על עצמן בכל הדרוש לפתרון תפקידיהן הטקטיים.

לעומת הנ"ל הרי מבנה דיביזיית המישור הוא לפי השגרה המקובלת: 3 בריגדות רגלים בנות 3 בטליונים, 3 רגימנטים של ארטילריית שדה (לשיתוף פעולה בשעת צורך — רגימנט לכל בריגדת רגלים), בטליון מהנדסים (יש לשער: — פלוגת שדה לכל בריגדה, ופלוגת ציוד, ויתכן פלוגת שדה נוספת — לרשותה של מפקדת הדיביזיה), בטליון איתות, רגימנט מכוניות שריון, יחידת תותחים א.ר.מ. ויחידות השירות הרגילות. הדיביזיה השלישית מכילה: 3 בריגדות אימון רגליות, רגימנט אימון ארטילרי, רגימנט אימון של מכוניות שריון, יחידת אימון של חיל-המהנדסים, וחטיבה ממוכנת, אשר בה בטליון מנוע (של רגלים), רגימנט ארטילרי, רגימנט מכוניות שריון, ופלוגה של טנקים בינוניים. החטיבה הממוכנת נועדה לשמש תחליף לבריגדת שריון תקינה. אשר לחטיבות האימון מפתיע במקצת ההבדל הרב בין יחס יחידות האימון ליחידות פעילות בחיל-הרגלים

בנות 1000 ליטרה — § טון — כל אחת, או גם צירופי-פצצות אחרים), לנשיאת רקיטות מתחת לכנפיו (להתקפות-סער רבות-מחץ על גייסות ועל מקומות בצורים), לנשיאת מיכלי-דלק נוספים, ההופכים אותו למטוס-קרב לטווחים-ארוכים, וכן לנשיאת מיתקני-העשנה — לסיוע טקטי לגייסות. מפעלי „הוקר“ התחייבו למסור את המטוסים עד סתיו ש. ז. כן הוזמנו מטוסי די-האולינד (לתחבורה ולהפצצה ואולי לאימון). אין ידיעה מדויקת על מספרם, אך לפי כמה סימנים אין להניח כי מספרם קטן מ-20—15; גם במסירתם יחלו עוד השנה. כמה עשרות מהנדסים, מכונאים וקציני-טיס עיראקיים נשלחו לאנגליה כדי ללמוד את המבנה הטכני של המטוסים הנ"ל ולהתאמן בשימושם לכשיתקבלו.

האויירודרומים של עיראק עצמה (להבדיל מחבאניה ושייבה, הבסיסים הבריטיים) כוללים 2 שדות-תעופה צבאיים גדולים: באל-הוניידי — הקיים מאז 1933 — מערבית לבגדאד, שנחשב, לפי מקור אחד, לשלישי-במעלה בעולם (!!) מבחינת גודלו. נוסף על אלה קיימים עוד מספר שדות-תעופה, פחות גדולים — ומאלה, בדרך הטבע, החשיבות האיסטרטגית הרבה ביותר נודעת לאותם אוירודרומים הנמצאים בצפון-מזרחה של המדינה, בסמוך למקורות הנפט ה„מוסולי“, ובתוך המשולש, המוקף גבולות איראן, תורכיה וסוריה, הקרוב ביותר לאיזור-הנפט הגדול האחר שבאותו חלק-עולם, הלא הוא איזור באַקו. שבאזרבייג'אן הסובייטית. ואלו חשיבותם הטקטית נובעת מהצורך, לעתים לא-רחוקות, להשתמש בהם לשם הטלת שליטה על השבטים הכורדיים. הצינור הנוסף והכבישים החדשים הנבנים באזור זה מציעים אותו לקראת התאמה יותר רבה לתפקיד של „כיכר-פריסה“, אוירת בקנה-מידה החורג מתחום צרכיה המקומיים של עיראק.

מבחינה ארגונית נכלל חיל-האוויר במבנהו הכללי של הצבא העיראקי, וסר למשמעתו של ראש-המטה שלו. גם מפקדו — הקול' סאמי פתאח — היה קצין-צבא וגמר קולג' צבא בריטי („סאנדהרסט“), לפני שנכנס לביה"ס לקציני ר. א. פ. באנגליה. כנספח „חיל-האוויר העיראקי המלכותי“ פועל מפקח מטעם ה-ר. א. פ. (מפקד-גפה) ואתו חבר קצינים וסמלים העוסקים בתפקיד הדרכה בחיל-האוויר של עיראק; קבוצה זו היא חלק במשלחת הצבאית הבריטית לצבאה של עיראק.

ארגונו החדש של צבא-עיראק ועצמת זוינו

מבנהו של חיל-הצבא העיראקי, כפי שנתגבש לסוף 1946, הותאם במיוחד למבנה המיוחד של הארץ, ולטיב האופרציות בחלקיה השונים העיקריים — וכן לטיבם של הטירונים המתגייסים אליו, המצריכים תהליכי אימון מדוקדקים.

לחור"ל (ראה לעיל) והחל מספטמבר ש. ז. תשג"ה שוב משלחות קצינים רבות-מספר לאנגליה, ללמוד את כל סוגי הנשק החדש. בשעתו, בילו קצינים עיראקיים לא-מעטים מספר שנים באנגליה, בלימוד צבאי-שיטתי — ביחוד באקדמיה לתותחנים ולמהנדסים שבוולויץ. יתכן לומר, כי הכשרתו של חבר-הקצינים העיראקי היתה המסודרת ביותר בין כל צבאות-ערב.

חיל-האוויר העיראקי

ארגונו הנוכחי של חיל-האוויר — לפי המקורות המוסמכים ביותר — היה בנוי, בראשית 1947, על ארבעה סקוודרונים: מס. 1 ומס. 7. ל. משימות כלליות" (לתצפית, תובלה צבאית, הפצצה); מס. 4 — של "מפציצי-קרב" (דהיינו — מטוסי-קרב, המסוגלים לפעול גם כמפציצים-קלים ומטוסי-סער), ואחד — סקוודרן-אימון. מספריהם הסידוריים עצמם של הסקוודרונים מעידים על כך, כי כאן לפנינו ריאורגניזציה, הבאה לצמצם את מספר היחידות (אס"כ, אולי, בלויית הגדלת מספר המטוסים ליחידה). לפי ידיעות נוספות ייתכן כי קיימים בחיל-האוויר העיראקי גם שני סקוודרונים מאורגנים לתובלה, ואלו סקוודרן-האימון נועד בעיקרו אף הוא ל"מפציצי-קרב" (דבר המתקבל על הדעת, בשים לב למספרם של מטוסי-הקרב שהוזמנו בבריטניה — ראה להלן — ולאפשרות לצייד בהם יותר מסקוודרון אחד).

יצוין, כי "סקוודרן-האימון" איננו בית-ספר לטיס, כי אם יחידה סדירה, שאפשר לשתפה בפעולות אם מתעורר צורך בכך. קיים בית-ספר לקצינים-טייסים, בפני עצמו, וכן אולפן לשוליות-מכונאים של חיל-האוויר — השוכנים שניהם ב"מעספר-אר-רשיד", לא-רחוק מבגדאד. אכן, בשנת ההדרכה 47-1946 הופרעה עבודתם ויצאה לגמרי ממסלולה — בשל השטפונות החזקים באותה הסביבה. היות וכל הסקוודרונים שנמנו לעיל נועדו בעיקר למטוסים קלים — עלול מספר המטוסים לסקוודרון להיות קרוב ל-20, ז. א. עד ל-80 מטוסי "קוראשון", ונוסף לכך גם רזרבה ידועה, בעיקרה של טיפוסים מתישנים. מובן כי במספרי מטוסיה של עיראק ניכרים עדיין סימני ה"הרג" הרב שערכו בהם טייסי חבאניה ב-1941, ושרק חלקית מתמלאים הם ע"י הענקות מתוצרת בריטית.

בזמן האחרון הזמינה עיראק אצל "הוקר" בבריטניה 34 מטוסי-קרב "פיורי" מהירי-טיס, שלהם סגולה חשובה למטוסי-קרב: היכולת, "לטפס" מהר עד לגובה של 20 אלף רגל. ארבעה מהם יותאמו כמטוסי-אימון דו-מושביים (המטוס המקורי — חד-מועי — הוא לטייס אחד). שאר השלושים יכנסו לשירות רגיל, כשהם מזוינים ב-4 תותחים-אוטומטיים בני קוטר של 20 מ"מ (או 12 מ"מ), וכן מותאמים הם להפצצה (2 פצצות

אותה שנה אנו קוראים שעיראק קנתה כמויות גדולות של ציוד — מהסוג של „ציוד-עודף” — מבריטניה, ובכלל זה מכוניות-משא, ג'יפים ואמבולנסים. אכן הודיעו (בינואר 1946) כי הצבא צויד בנשק אנגלי ואמריקאי רב, „בעיקר טנקים, אוירונים, מכוניות-משורינות ונשק למלחמת הרים”. באפריל 1946 אף פורסם שהצבא קנה 500 טנקים ו-1000 אוירונים (!) ; — ובא הדבר ללמדך, שיש בכל הידיעות האמורות מנוסח „אלף לילה ולילה”... ויש לראות בכך לא רק יד הגוזמה המזרחית, אלא גם בורות בעובדות צבאיות.

השנה החליט מיניסטריין-ההגנה העיראקי, הדואג מאוד לא לאספקת הנשק בלבד אלא גם לאמצעי-ניידות, שבלעדיהם אין תועלת רבה בנשק בתנאי ארצות המזרח-התיכון, לרכוש גם ג'יפים חדשים, מאמריקה. מיניסטרה-הכספים הקציב לכך את הדולרים הדרושים — עובדה אירונית במקצת, שכן הדולרים באים לה מ„עודף” הדולרים, מהאכספורט ומכספי הקרנות הציוניות מאמריקה של הישוב העברי בא"י, לאחר שהם מועברים ע"י השלטונות הבריטיים לרשות מדינות-החרם הערביות. וזאת לזכור, כי במידה שרכישות כאלו — של מכוניות, למשל — מסתדרות מתוך „המלאי-העודף” של צבא ארה"ב, שמחוץ לתחומי אמריקה — הרי אינן נכללות בסיכומי „הציוד הצבאי” אשר נשלח מארה"ב לאותה ארץ ולאותו צבא.

כמובן, כפי שכבר נרמז באחד הפרקים הקודמים, עובדת זיונו של צבא-עיראק בנשק בריטי עושה אותו לתלוי מאוד, לגבי כל השלמה והחלפת-כלים, בהסכמתה של בריטניה. ובחריפות מיוחדת עלולה תלות זו להיות מורגשת בקשר לתחמושת.

מוסדות הדרבה

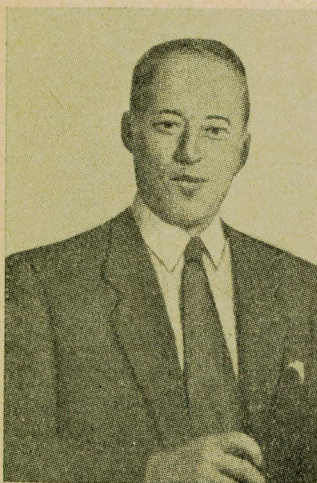
מוסדות החינוך הצבאי זכו, כאמור, להתפתחות-יותר בשנות השלושים. המוסד הותיק ביותר היא האקדמיה המלכותית הצבאית, שנוסדה ב-1921. עליה נוספו אח"כ המוסדות הבאים: קולג'ה-המטה; בתי-הספר לתותחנים, לרגלים, לפרשים, לתעופה, לקשר, לתובלה, ולמלאכה הצבאית (לנשקים). כמה בתי-ספר מסוג זה נתקיימו רק מספר שנים, עד שהוקם סגל הקצינים (והסמלים) אשר נדרש עם הקמת הצבא (בשנות העשרים). אשר לבעיה הרהבת-המשונה-החובה (באמצע שנות השלושים). אשר לבעיה הכללית של „חומר קצינים” — ראה לעיל, בפרקי-המשנה על התפתחות הצבא העיראקי ועל רמתו הנוכחית. ואשר לפיקוד גבוה יותר — הרי ביה"ס לקציני-מטה, שנוסד לפני 18 שנה, הוציא הקיץ את מחזורו הי"ב, הכולל 12 קצינים. אפייני הדבר, כי הנסיך-העוצר של עיראק הוכתר בהזדמנות זו בתואר של „קצין-מטה-שלי-כבוד”. ממשיכים גם בדרך המשלחות

הנוספים, שלהם בעצם נודע ערך רציני יותר בתפקידי קרב ולצרכים אופרטיביים: החטיבה הניידת (5,200 איש) וחטיבת מכוניות-שריון (583 איש), ושירות האלחוט והקשר (300 איש) — על שתי הראשונות ראה עוד להלן. לפי נתונים משנת 1947 מנתה משטרת עיראק, יחד עם אלף הקצינים והמפקחים שלה, שירות הכוונים וכיוב"ז — 20 אלף איש.

גידול כוחה של המשטרה נשקף גם מן העובדה כי תקציבה הכולל היה בשנת 43—1942 — 1,090,000 דינר, שהיוו כ־8 אחוז מתקציב ההוצאה הכללי של המדינה אותה שנה; ואלו מאז עלה האחוז, והגיע ל־12% של תקציב 1946, שהוא עצמו גדל כמעט כפליים (למעלה מ־23 מיליון לעומת 13 מיליון ו־900 אלף) בהשוואה ל־43—1942: הרי שיש בכך סימן לעלייתה היחסית של חשיבות המשטרה בחיי המדינה ובתפקידי הממשל (יתכן, כי סייעו לכך גם המרד הכורדי — מזה, וגם התגברות הפעילות הקומוניסטית — מזה).

גם בעיראק, כבמצרים, — אם כי ביתר צמצום — קיימת יחידת רוכבי גמלים, לשמירת הספר המדברי — והיא קיימה את שירות הפטרולים והיותה את חילהמצב של המצודות הקטנות, הפזורות לאורך הגבול הדרום-מערבי והמערבי. לפי הידיעות משנים קודמות, שנתאשרו מחדש ב־1947 (אם כי יתכן כי למעשה חלו שינויים במצב העובדתי), מנתה היחידה

כמה מאות איש, ושיתפה פעולה עם 23 מכוניות-שריון, מזוינות במכ"י "ויקס" ובמקלעי־"לואיס" ומצוידות באלחוט, לקשר עם בסיסה ועם מצודות הספר. כן קיימת "חטיבה ניידת", חזקה למדי, שהיא־היא הלוקחת חבל בפעולות צבאיות־למחצה. יתכן כי היא מקבילה בתפקידיה הכלליים לג'נדרמריה שבסוריה, (ראה "צבאה של סוריה" בסדרה זו) אך הנה בעלת אופי מרוכז יותר. ב־1942 היו בה למעלה מ־300 שוטרים פרשים וכ־1500 רגלים, וכן מכסה של מכוניות נושאות־זינ־אבטומטי.

פאזי אל־קאוג'י

אך ל־1947 גדלה עד מאוד, ושינתה לגמרי את אופיה — כנראה, לא במעט

במעט בהשפעת המרידה הכורדית משנות 46—1945, שדוכאה בינתיים. 5,200 אנשיה מאורגנים על בסיס צבאי, בעשרה בטליונים רגליים, בני 450 איש

וניצחו עליהם. על אלה — ראה לעיל, בפרק על „הערכות ליכולת איש-הצבא העיראקי“; ועוד יהיה ודאי מן הענין לחזור לנושא זה בהודמנויות נוספות.

התקציב וההוצאות הצבאיות

אומדן תקציב-הצבא לשנת 1946-7, מגיע לסך 6.533.799 דינר (לירה), מזה 3.042.300 לחיל-היבשה, 490.000 לציוד כללי, ו-225.000 — סכום צנוע למדי — למיניסטריון-התעופה. את מידת תלותה של עיראק לגבי ציוד צבאותיה בתומך ומספק מהחוץ, אפשר לראות לפי זה, שבמסגרת התקציב הנ"ל (שבעיקרו, בטבע הדברים, מושקע הוא בהוצאות ההחזקה, המזון והמשכורות לחיילים ולקצינים) — מגיעה האספקה שתידרש מאנגליה לסך 1.000.000 דינר.

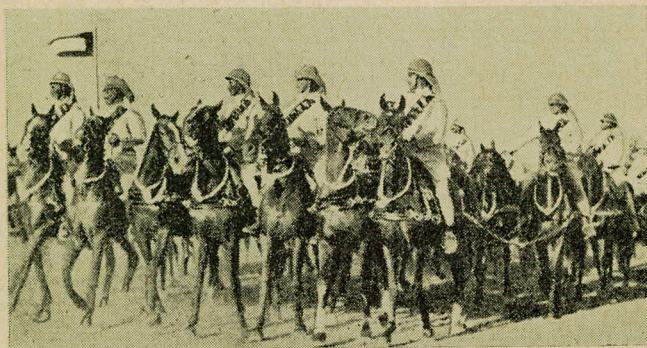
יש ענין להתבונן בקווי-העליה של התקציב הצבאי. ב-1938 הגיע ל-1,4 מיליון דינר, ב-1939 — ל-1,6 מיליון, וב-1940 — ל-1,7 מיליון. תקציב המדינה הכולל היה בשנת 1939-40 — למעלה מ-6 מיליון דינר, וב-1940-1941 — כ-8½ מיליון. (אכן, בצד ההכנסה — שני התקציבים האחרונים הנ"ל אינם כוללים את ה-2½ מיליון משלומי-הנפט, ומיליון נוסף — מלווה-ללא-רבות מאת חברת-הנפט; ובצד ההוצאה — את ההשקעות, כ-2½ מיליון דינר). לפי העתונות, חישבו ומצאו כי להחזקתו של הצבא העיראקי ולציודו, מאז הינסדו ועד אשתקד, הוצאו בס"ה 50 מיליון דינר.

הטיבות-עזר וכוחות-מזכר

גבולותיה של עיראק, עם כל היותם ארוכים מאוד למדינה בגודל זה, ואף כי הם עוברים, ברובם במדברות והרי-פרא, אינם מהווים בעיית הברחה במידה הדומה לזו שבמצרים (בשל אופי השכנות, כושר-הקניה המצומצם יותר של האוכלוסיה, ועוד). ואפשר כי זו היא הסיבה, שבגללה לא הגיעו כאן חטיבות-העזר המכוונות בעיקר למניעת-ההברחה, לאותו משקל יחסי הנודע להן במצרים. „בריגדת-הספר“ התלת-בטליונית שהוזכרה כאן נושאת כנראה גם בתפקידים בעלי אופי צבאי-בטחוני. עם זאת קיימת רשת ענפה של כוחות עזר משטרתיים.

כבר הוזכרה לעיל עצמתה הכללית של המשטרה — 14.261 איש ב-1943-44, ואלו ב-1946 — 12.500 איש. יתכן כי המספר משנת 1946 (כנראה — 3.800 שוטרים רוכבים ו-8.700 — רגלים) אינו כולל את הסוגים

מחמת הסיבות הנ"ל לא גילה עד כה החייל העיראקי כושר־מלחמה רב בעמדו לפני מתנגד תקיף ובעל־יכולת; דבר זה הוכח למדי בפרשת חבאניה. בימי המרד של רשיד עלי * 8000 עיראקים, מצוידים בעשרות תותח־שדה, מכונות־שריון וטנקים, ונשק אוטומטי לרוב, הנתמכים ע"י 60 אוירונים, שמו מצור על המחנה הבלתי־מבוצר של חיל־האוויר הבריטי ליד אגם חבאניה (בקצה המדבר, מערבה לבגדאד). ואילו במחנה היו כ־2250 בריטים מחוסרי ארטילריה, בעיקרם — מכונאים, ושאר אנשי „שירות־הקרקע“ של הר. א. פ., וכן חולים ומבריאים, המצוידים רק בנשק אוטומטי מועט, ומספר מצומצם של אנשי ה„איסטרטיות“, אשרים בעיקרם, שעסקו בשמירת אוירודרומים בריטיים, וכן כ־60 מטוסי־איומן מיושנים. והנה במשך ארבעה ימים לא הצליחו הצרים לפגוע באש הארטילריה המרובה שלהם, שהיתה ערוכה על הרמות הסמוכות, אפילו במגדל־המים, שהריסתו היתה שמה קץ לעמידת הבריטים. אדרבה, בעזרת מטוסי־לימוד, שהפכו ל„מפציצים זמניים“, השמידו הבריטים את חיל־התעופה העיראקי ולאחר 4 הימים עברו להתקפה, כבשו את הסוללות העיראקיות ובעזרת תגבורת מועטת פתחו במסע על בגדאד־הבירה עצמה.

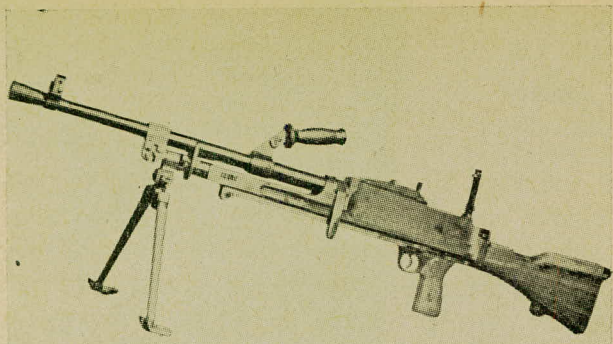

תותחנים רכובים עיראקיים בעבור הסוללה בסך (1940)

חזיון מעין זה חזר ונשנה בעת המרד הכורדי האחרון, כשאלפים מעטים של כורדים הנחילו מפלה ל־13 בטליונים של צבא עיראקי, שנתמך ע"י חטיבות המשטרה וע"י חיל־האוויר העיראקי. רק התערבות הר. א. פ. עצרה אז את התקדמות המורדים לעבר שדות־הנפט ליד מוסול.

אכן, בצד הערכות אלו מצויים גם ציונים אחרים, השאובים בעיקר מרשמיהם ודעותיהם של הקצינים הבריטיים, שאימנו את הכוחות העיראקיים

* ראה „האיסטרטיות העיראקיות בחבאניה“ מאת קפ' א. גרהם, „מערכות“, חוב' טד"ו.

מקלע „ברן“ הנהוג בצבא הבריטי; קוטר 0.303; קירור אוויר; ניתן לשמש כזינוק וכמקלע־רגלים. מקובל בצבאות עיראק, עבה״י, מצרים וכן בחיל־הספר לעבה״י; יתכן כי מצוי גם בחילות ערב־הסעודית ובטוריה

יודעים קרוא וכתוב והם מקבלים את השכלתם האלמנטרית רק בזמן שירותם*.

„במשך חצי־שנה עוסקים הם בתרגילי־סדר, ורק אחר־כך מתחילים להתאמן בשימוש ברובה, כידון ורימוני־יד. חלק קטן לומד גם להשתמש במכונת־יריה. באופן כזה אין שירות של שנה־יחצי או שנתיים מאפשר התמחות מקצועית לחייל, והוא חוזר לביתו בלי לקנות לו סגולות של חייל לוחם“. כי אין לו הכרת מילוי־חובה לאומית בהתגייסותו לצבא. „היי האזרח העיראקי כה עלובים הם“, — אומר העתון הנ״ל — „עד שאין בהם כדי לערר בו רגש של חובה כלפי המולדת. תוצאת חוסר־רצון זה להתגייס היא, שרוב היחידות הצבאיות אינן מתמלאות“. לדברי מיניסטר־ההגנה ב־1945, לא הצליחו הממשלות הקודמות להעלות את הצבא לרמה הנאותה. אכן, מיעוט התיצבותם של חיבי־הגיוס הוגבר ע״י נסיבות המלחמה: התיקרות החיים — מזה, והשכר הטוב ששילמו לפועליהם המקומיים מחנות־הצבא הבריטיים — מזה. אך ב־1945 גבר אחוז התיצבים. ממחזור 1926 התגייסו בינואר 1945 — 7000 איש; ואילו במאי 1946, שעה שנקרא אל הדגל מחזור 1927, רווחה בחוגי הממשלה הסברה ש־12 אלף איש יתגייסו בפועל.

* ראוי לציין, כי מספרם הכללי של התלמידים בבתי־הספר העיראקיים מכל הסוגים אינו עולה אלא במשהו על מאה אלף, דהיינו — עוד פחות במקצת ממספר התלמידים שבקרב הישוב העברי בארץ, שגדלו חמישית או ששית לעומת אוכלוסי עיראק, ולא זו בלבד, אלא שגם לעומת ערבי א״י, לפי מספר התלמידים לאלף נפש בישוב, מודקר מיעוט תלמידי בתי־ספר בעיראק ביחס של שלושה בין ערביי א״י — לאחד בעיראק.

25 הוכרו אז כנתונים לחיול), ואלו הנוהג התקין של גיוס מחזור אחד לשנה, הגביל ממילא גם את מספר הטירונים העומדים לרשותו.

רמת הציוד

הצבא העיראקי לא רק אורגן ואומן, אלא גם צויד לפי המתכונת הבריטית. ואכן, זינו וכל אביזריו ניפלו לטובה מאלה של כמעט כל הצבאות ה"מזרח-תיכוניים" האחרים. רווייתו במכ"י ובמקלעים, למשל, היתה דומה, בערב המלחמה, לזו של חיל-הרגלים הבריטי. אף רכב-השריון הקל שלו ותותחיו — בריטיים היו. זה הקל, אגב, מאוד על קומץ הבריטים, דל־הזין, שלחמו נגדו בתחילת "מסע-עיראק" המיוחד במינו, במאי 1941: כי כל מה ש"נלקח בחזרה" על ידם מאת העיראקים — היה בגדר ציוד "משלנו", רגיל ומוכר, ואף התחמושת התאימה לכלי-הזין. אמנם, באשר לארטיילריה היה אז הפרש מסוים בזיון: שעה שלעיראקים היו תותח־השדה הבריטיים הקודמים, בני קוטר של 3 אינטש (משקל הפגז 18 ליטרה), הרי בשדרה הבריטית הקטנה, שהסתערה בסוף מאי לעבר בגדאד, היו כבר ה"תותחים-הוביצרים", שפגזיהם — בני 25 ליטרה (הקוטר — מעל ל-4 אינטש) וטוח־ירייתם ארוך יותר; הפרש זה בלבד הקל או על הבריטים במידת־מה את מלאכתם. העיראקים היו עדיפים בשריון — מספר טנקים קלים — אשר לא היה לבריטים כלל. אך מספר תותחיהם הארט. היה מועט מאוד.

רמתו הכללית של הצבא

אך לעומת היתרונות הטכניים בנשק ובציוד, לקה הצבא העיראקי — ולוקה גם עכשיו — בנקודות־תורפה רבות: הרכבו מגוון, ומעורבים בו אלמנטים עירוניים, כפריים, שבטיים מיושבים ובדויים; ערביים, כורדים, תורכמניים, ועוד. כן מסופר על ההפליה הגזעית והמעמדית שבו: לקצינים מתמנים לרוב מוסלמים־סוניים, ואלה נבחרים מבין המשפחות המיוחסות. לדוגמא: שום קצין ממחזור־הבוגרים הראשון של האקדמיה הצבאית, שגמרו את חוק־לימודיהם ב־1927, טרם עלה לדרגה הגבוהה מדרגת מיור. גם הרמה התרבותית והמוסרית נמוכה. ניצול החייל, מעילות הקצינים, הכאות, פגיעות בכבוד האדם ועבודת־פרך — אלו הן הסיבות הגורמות — עכ"פ, לפי עתון קומוניסטי עיראקי — להשתמטות ניכרת מן השירות הצבאי. "הבערות בקרב הקצינים והחיילים גדולה כל־כך, שאין הם יודעים להשתמש שימוש יעיל בציוד המודרני שבידיהם ולהבין ענייני־טקטיקה. רוב החיילים אינם

אלה — שייטת כלי־שיט קלים, לפעולה בנהרות הגדולים. אשר ליחידות השירות יש לציין: את שירות־השדה הרפואי (21 נקודות־עזרה נעות); 2 פלוגות־תובלה אוטומוביליות, עם 326 מכוניות ו־700 איש; כן מספר פלוגות־תובלה של עגלות, או פרדות־מעמס, הנכללות בתוך הדיביזיות; יחידה לבדק מכוניות, בת 150 איש, שירות־נְשָׁקים ושירות וטרינרי. כאמור, כל אלה הם נתוני שנת 1939־40.

גירסאות שונות קיימות לגבי ארגונו הכללי של הצבא העיראקי בערב המרד של רשיד־עלי. לרוב מדובר על 2 דיביזיות־רגלים (בנות 4 בריגדות תלת־בטליוניות ורגימנט־תותחנים בן 24 כלי־יריה, בכל אחת), בריגדת־פרשים (בת 3 רגימנטים), בריגדה לשמירת הגבולות (3 בטליוני־רגלים), רגימנט מעורב של מכוניות־שריון, טנקים קלים ו־"נושאי־בראן". אך היו גם ידיעות על ארגון הצבא ב־שְׁלוֹשׁ דיביזיות — ואפשר כי שינוי כזה חל כבר בסמוך לפרוץ ה־"מרד". שירות הידיעות הבריטי נקב בעת מסע־עיראק מספר הקרוב ל־40 אלף איש, כעצמתו הכללית של צבא־עיראק.

ביחוד התפתח בתקופת ערב־המלחמה חיל־האוויר. הוא כלל שני סקוודרונים לשיתוף עם "צבא־היבשה" (בעיקר — לתצפית ולפעולות־"סער" מסייעות), סקוודרון להפצצה־ולתובלה, סקוודרון של מטוסי־קרב, וכן אחד־אחד, לקשר ולאיומים: 80—60 מטוסים ב־"קו ראשון", ובס"ה — כ־120 מטוסים; בתוכם היו כמה מפציצים אמריקאיים קלים חדישים, וכן אוירוני־קרב איטלקיים, שנקנו ב־39—1938, עקב עיכובים באספקת מטוסים מצד בריטניה, שתוצרתה לא הספיקה אז לכך, אם־כי מטוסים איטלקיים אלה היו לא מהחדשים, ואף לא מהשובחים — שמחו בעיראק לאותה הזדמנות לחרוג מהמונופול הבריטי של אספקת ציוד צבאי. אכן, רוב המטוסים הנ"ל מצאו את סופם, ללא תהלה מיוחדת, בימי מאי 1941.

אחרי המרד של רשיד־עלי טוהר במידת־מה הצבא העיראקי, לפי דרישות הבריטים, ואורגן מחדש, — ואז חלו בו, כנראה, גם צמצומים מספריים ושינויים במבנה. במחצית 1946 נאמד כוחו ב־2000 קצינים ו־35.000 חיילים, אך יתכן שבמספר זה כלולה גם המשרה, שמנתה (לפי מספרי נובמבר 1946) כ־12.500 איש (במקום 14.261 ב־1942); שכן דעה אחרת (מיוני 1946) מעמידה את מספר הצבא לבדו על 22.000 איש. והערכה זו מתאשרת כאילו ע"י ידיעה אחרת (מנובמבר 1946), שלפיה הוגדל הצבא, עד 25.000 איש. השערה, "מפשרת" הנה זו, כי במספר־המכסימום של הצבא נכלל כוח־המחץ של המשטרה — כ־5000 איש.

כן יתכן כי גידולו המהיר של צבא־עיראק בשנות 1937־40 נתאפשר ע"י גיוסם, בבת־אחת, של טירוני כמה מחוזרים (כי הגילים מ־19 ועד

החיל	1.7.1936	1.7.1938
חיל-הפרשים	3 רגימנטים	3 רגימנטים
חיל-התותחנים	5 סוללות-שדה 5 סוללות-הרים	9 סוללות שדה, 6 סוללות-הרים, 1 סוללה-מגינת
חיל-הרגלים	21 בטליונים	28 בטליונים
חיל ממונע וממוכן	פלוגת-מכ"י ממונעת מחלקת מכוניות-שריון	פלוגת-מכ"י ממונעת בטליון מכוניות שריון פלוגת טנקים קלים
חיל-הקשר	2 בטליונים	2 בטליונים
חיל-מהנדסים	2 פלוגות	
חיל-תובלה	2 פלוגות תובלת-מנוע 4 פלוגות תובלת-סוסים	2 פלוגות תובלת-מנוע 4 פלוגות תובלת-סוסים
שירות וטרינרי שירות בדיקונשקות שירות רפואי		

ברם, עוד יותר בלט תהליך התרחבות עצמת-האדם של הצבא, כפי שאפשר לראות מעובדות שתצויינה עוד להלן.

הרכב הצבא ומבנהו

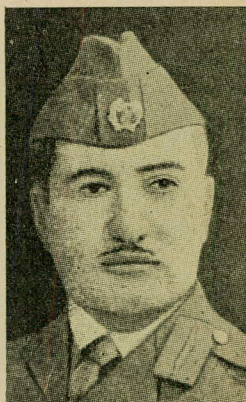
סתומה במקצת היא פרשת ההערכות השונות לגבי הצבא העיראקי ב-7-8 השנים האחרונות. ולעתים, אף כשברור פחות או יותר היקפו הכללי, קיימים ספקות לגבי פרטי מבנהו הפנימי וחלוקתו ליחידות, וכן לחטיבות גדולות יותר.

ב-1938 כבר קבע מקור מוסמך בהחלט את עצמת הצבא (חיל-האוויר בכלל) ל-28,000 חייל וקצין (לפי ידיעה אחרת מנה צבא-עיראק, עם ראשית המלחמה, למעלה מ-31 אלף איש). כפי שצוין בטבלה, היו היחידות: 28 בטליוני-רגלים (בני 800 איש כ"א); 3 רגימנטים של פרשים בני 3 גונדות „חרביות" (רובאיות-מקלעיות), כ-600 איש בכל רגימנט; 9 סוללות-שדה (4 תותחים, מחולקים ל-2 מחלקות, ו-80 תותחנים לכ"א); 6 סוללות-הרים (4 כלייריה ו-120 תותחנים לכ"א) — ריבוי האנשים בא כאן בשל צורת התובלה המורכבת יותר של סוללת-הרים, הזקוקה גם למסע-פרדות), סוללה ממוכנת אחת (אשר יש בה כ-60 איש); פלוגת מכוניות נושאות-מכ"י; בטליון מכוניות-שריון (40 כלי-רכב ו-200 איש), פלוגת טנקים קלים (24 טנקים ו-100 איש); בטליון-מהנדסים אחד; 2 בטליוני-קשר; ונוסף על כל

(וזכורה המרידה במחוז דינאניה). מאז נקראים המחוזים של בני 19, מדי שנה, אל הדגל. תקופת השירות הפעיל נקבעה לשנה וחצי (בחילה־הרגלים) עד שנתיים (בחילה־הפרשים); אח"כ עוברים אנשי־הצבא לתקופת 4 שנים נוספות — כדי השלמת 6 שנים, יחד עם שירותם, „תחת הדגל” — לחיל מילואים א'; ולעוד 4 שנים — לחיל־מילואים ב'. למשך 10 שנים נוספות נחשבים הם על חילה־המילואים לשעת־חירום. דמי־הכופר (ה שחרור), שהיו קודם 50 דינר, עלו בזמן המלחמה ל־75, אך האינפלציה של ימי־המלחמה הקטינה את ערכו של הסכום המוגדל, ועל כן לא שונה המצב, ובמציאות אין שירות־חובה עממי כולל, כי השכבות האמידות מחלצות עצמן ממסגרת הצבא, בשלמות ולחצאין, פרט לשכבת־הקצינים הדקה. מצב זה מקבל תוקף גם מהעובדה שניתן שחרור כללי לתלמידי בתי־ספר תיכוניים, דתיים ומקצועיים, וכי זמן השירות לבעלי השכלה תיכונית קוצר לשנה בלבד.

הרחבת הצבא והכשרת הקאדרים

בשנת 1936 מנה הצבא 850 קצין ו־19,600 חיילים, המחולקים לשתי דיביזיות־רגלים, בריגדת פרשים אחת וחטיבת חילה־התעופה. אולם, עם הנהגת שירות־החובה ניתנה האפשרות להרחיב מרחיק־לכת של המסגרת המספרית, ואז הופעלו בתי־הספר ומוסדות־ההכשרה הצבאיים. ל־1937 נתקיימו מוסדות אלה: בית־הספר לקציני־המטה, הקולג' הצבאי המלכותי העיראקי, ביה"ס לקציני־פרשים ומרכז האימונים לחילה־הפרשים (לטירונים), ביה"ס לקציני־תותחנים ומרכז־אימון לטירוני חילה־התותחנים, ביה"ס לנשק קל, ביה"ס לסמלים, 4 מרכזי־אימון לטירוני־רגלים, ביה"ס לתובלה מכנית ומרכז־אימון לטירוני־תובלה, וכן מרכז לשירות־הנשקים. יש ברשימה הזאת כדי לאלף ולהבליט את צעדי־ההכנה ההכרחיים בזמננו להקמתו של צבא חדש — מהמסד ועד הטפחות — או להרחבתו. ואכן, הגידול המספרי בשנים הקרובות היה ניכר. במידת־מה נשתקף הדבר בהתרחבות מערכת־החינוך, כפי שאפשר לראות מהטבלה הבאה:

לויט־גנ. (פריק)
ג'אבורי טאיב אל־טאלח,
ראש־המטה העיראקי

מסעות־הדברה נגד שבטי הפרת והכורדים. אלא שחולשת משטר צבאי כזה היא בעצם שרשו. הופיעו קבוצות־קושרים חדשות; מהן דוכאו, מהן נתקיימו במחתרת. אפייני הוא קצו של בכר־צדקי. הוא נרצח בעת ביקור במחנה צבאי, ע"י אנשי־צבא — ספק נקמה, ספק מזימת אויביו. בהדרגה באה נורמליזציה ידועה בחיי המדינה העיראקית — אך שוב פרצו מאורעות ב־1940, עם רצח מיניסטר־הכספים, רוסתם־חיידר, וביתר שאת — עם מרד רשיד עלי גילאני, בראשית 1941.

העוקץ שבפרשה זו הוא אפשרות הישנותה, אם בעיראק עצמה, או במדינות־ערב צעירות אחרות, שמשטרן המדיני עודו בוסר, ושצבאותיהן, חסרי־המסורת של שירות וציות, עשויים להימשך אף הם אחרי זרי־הדפנה הזולים של „נצחונות־בית“.

חובת־השירות

ב־1936 הונהג גיוס־חובה — דבר שגרם להתנגדות רבה ואף לנסיון־מרד אותה שנה בקרב שבטי הכורדים־היאזידים, אך ביחוד בין שבטי הפרת התיכון

אחד המקורות למגוייסים המשרתים בצבא עיראק: טיפוס אנשי שבטים כורדיים

בין הצבא לעסקי-מדינה

להתפתחותו של הצבא העיראקי בשנים האחרונות שלפני מלחמת-העולם השנייה היתה אפיינית מאוד פרשת השתתפותו בזעזועים מדיניים שעברו אז על הממלכה הצעירה, ושהוא עצמו (או קבוצת בתוכו) גרם להם בהרבה; בלי ציון עובדה זו יקשה אולי גם להבין את התפקיד שהצבא העיראקי מילא בימי האביב של 1941.

מיעוט התוכן הציבורי הממשי בהניי המדיני של עיראק, העדר הקידמה הסוציאלית בחייה, הביאו — שנים מעטות לאחר אישור העצמאות הרשמית — לידי גילויים האפיינים למדינות ולצבאות מסוג זה: קיום מסגרת קונסטיטור-ציונית רשמית שאין כוחות ציבוריים אשר ממלאים אותה תוכן, ובזירה הציבורית, הריקה-כמעט, הופך הצבא ליוזם התמורות ולפוסק המכריע; ומציאות שכבת קצינים חסרי אידיאלים פוליטיים, אך בעלי אמביציות אישיות חזקות, המשתלטים בסיסמאות של לאומנות מובהקת על המדינה — עד לבוא היום, שקבוצת-קצינים אחרת, „בבוא תורה“, תצליח לאחוז ברסן השלטון. הרי זה החזיון הנודע של „פרונצויאמנטו“, של „מהפכות“ צבאיות, שהן לחס-חוקן של כמה ריפובליקות זעירות ובינוניות, בעלות משטר דיקטטוריי-כמעט, של אמריקה המרכזית והדרומית...

כל התכונות והגילויים האלה ניכרו באופן בולט בצבא העיראקי בשנות 1936—1941.

בגבור אירצונן של שכבות חברתיות וקבוצות ציבוריות שונות ב-1936, השתמשה בכך קבוצה צבאית, — ולאודוקא מבין ראשי הותיקים ביותר של הצבא העיראקי — וערכה את ההפיכה שלה. ב-29 לאוקטובר הופיעו מטוסים בשמי בגדאד, שהפיצו את כרוזי הקבוצה המשתלטת החדשה. גייסות מקרב החטיבות הסמוכות כוונו אל בגדאד. השלטון עבר לידי הגנ' (לפנייכן — קולונל) בכר-צדקי, קצין ממוצא כורדי, שאחת מפעולותיו ה„מעטירות“ הקודמות היתה שחית-האשורים הידועה (לאחר שפורקו תחילה, ע"י הבריטים, ב-1931, רוב יחידות-ה„איסטרטיות“ ששרדו עד אז, ועם ביטול המנדט והתרת הרסן שחלה עם בוא העצמאות העיראקית השלמה). הממשלה של יאסין-פחה אל-האשמי מוגרה, וראש-הממשלה ברח מעיראק. פחות מזל היה למיניסטר-ההגנה ג'ער-פחה אל-עסקרי, שנהרג ע"י מורדים בנסעו במכונית. אחר-כך מונתה ממשלה חדשה — של חכמת-סוליימאן — וב„משטר החדש“ טופחה עוד יותר הלאומנות העיראקית הלוחמת. „עשרת הדברות“, שהורבצו לכל חניך בבתי-הספר העיראקיים, תכנן היה שוביני ופאשיסטי בולט. בחיי המדינה הוטלה בכל „היד החזקה“ של הצבא. תיקונים לטובת אלה שתמכו ב-1936 במיגור ממשלת יאסין-פחה לא באו — אך רבו

שניתנה להם. לעומת זאת, משהוטלה (ע"י שיחה טלפונית נוסח „גיס חמישי“), למפקדת הדיביוזיה העיראקית השלישית, השמועה כי לשדרה הבריטית המתקדמת לעבר בגדאד יש טנקים — אשר לא היו לה! — הודיע הפטרול העיראקי שנשלח לבדוק את המצב, כי „לבריטים 50 טנקים, לפחות, וכי 15 מהם כבר צלחו את שטח־ההצפות (של מי הפרת והתעלות)“... הדמיון העיראקי היה כ־כאן „הנשק הסודי“ של הבריטים. יש לציין, כי האמצעים האנטי־טנקיים של העיראקים — בצורת מלכודות ומכשולים — היו רבים ומגוונים. כמובן במידה שגיס עיראקי הוא שיהיה מלווה ע"י חיל־שריון מסייע — יפעלו דמיונו, וא־מונו בכוח המכונה, להגברת בטחונו העצמי.

ניתנת האמת להיאמר, כי במשפחת העמים הערביים של המזרח (דהיינו — להוציא את בני־אלג'יר ומרוקו, בעלי סגולת־הקרב המובהקות, שהם סוגיה בפני עצמה, לא רק מבחינה גיאוגרפית־פוליטית, אלא בשל תכונתם הכללית, השונה לגמרי מזו של ערבי אסיה ומצרים), אין הערבי העיראקי תופס כלל מקום מהאחרונים. לעומת המצרי יש לחשוב, שהעיראקי ניחן ביתר להיטות־קרב וביתר איתנות־נפש; ואם לא בלטו כלל תכונות אלו בחיל־עיראק בשעת פגישתו עם האנגלים בשדה־המערכה — הרי מעיד הדבר רק על בעיה ערבית־כללית, של מיעוט החוסן לעמידה־בקרב מול אויב תקיף, הבוטח בעצמו ורבי־זומה — אך אינו גורע דוקא מערכו היחסי של איש־הצבא העיראקי בתוך המעגל הערבי. בהשוואה עם החייל הערבי־סורי יש לחשוב שהעיראקי יתגלה, במוצע, כמפותח ומשכיל פחות; אך, לעומת־זה נשתיירו בו, כנראה, קצת מתכונות האומץ השבטי והעוז הגופני־פרימיטיבי; ובוזה יתכן כי משפיעה גם תוספת החיילים הכורדיים שבקרב צבא־עיראק. נראה, שיש מידת־מה של היפוך בהערכה היחסית, מבחינת תכונתם הלוחמת, של ערבי סוריה ועיראק בימינו, לעומת זו שהיתה מקובלת לפני 1000 — 1200 שנה: אז ראו את הסורי כגברי וחסון יותר, לעומת העיראקי „הפטפטן“; תמורות היסטוריות ותרבותיות הביאו לידי הערכה כמעט מהופכת בדורנו. מכל מקום, זכה העיראקי למה שחסר לסורי — לאסכולת־הדרכה מתמדת ושיטתית, המכוונת זה הצויבל שנים ע"י קצינים זרים בעלי־סמכות ומסורים לתפקידם. ואין לזלזל בתוצאות הדבר, העוללות עוד להתגלות שעה שיעמוד צבא־עיראק במבחנים קשים — אך נוחים לו מזה שהיה לו בחבאניה ובמערכה על בגדאד. כלפי הסעודי ידע ודאי העיראקי לעמוד, במידה שלא יתמוטט מחדש ליכודו הצבאי־מדיני הפנימי, ובמידה שיריבו לא יתקדם על פניו בהזדיינות ובהתאמנות בנוסח הצבאי והטכני החדש ביותר. כיצד יתפתחו הדברים — תלוי, בראש־וראשונה, במדיניות שינקטו בענין זה „מעצמות המערב“, המספקות נשק ומדריכים גם לעיראק וגם לסעודיה.

אכן, תכונת מחשבתו ונטיותיו הטבעיות של הקצין הבריטי, המשמש כמאמן־מדריך ומפקד לחיילים „ילידים“, היא לגלות בראש־וראשונה את החיוב שבאותו גיס; לא זו בלבד, שמתפתחת כאן גם מין „פטריוטיות“ מיוחדת, שיש בה לעתים גם מרגש־החיבה האמיתי של קצין כלפי הטיבתו, בה השקיע שנות עמל ומאמצים, אך מצוי בה גם היסוד — שנקל בעצם להבינו — של עמידת האיש על כבודו ועל ערך הישגיו־הוא. הזיונות אלה, הרגילים ומקובלים למדי בקרב הקצינים הבריטיים בחיל הקולוניאלי או בשירות־הדרכה של אומות־חסות ו„בעלות־ברית“, בלטו אולי במיוחד בפרשה העיראקית. בנידון זה שימשו גורם להתפכחות מאורעות שנת 1941...

יש והערכות מסוג זה מטעם קצינים בריטיים מילאו גם תפקיד פוליטי בהתפתחות היחסים שבין בריטניה לעיראק, ואף בקביעת הקו הכללי של המדיניות הקיסרית כלפי הגורם הערבי. באופן מיוחד ראויה כאן לציון פרשת דעותיו וכתביו של הגנרל רוואן־רובינסון, קצין מוכשר וסופר בעל־סמכות בשאלות צבאיות, ששימש משך שנים (בשלהי תקופת־המנדט) מפקחו הכללי של הצבא העיראקי. בין השאר פירסם הגנרל מאמרים ממצים על הגיאוגרפיה הצבאית של עיראק ועל התפתחות חילה, והוא שסייע לא־מעט לטיפול הגירסה, שהיתה מקובלת מאוד בחוגים הצבאיים והפוליטיים באנגליה בשנות השלושים, על יכלתו הלוחמת הניכרת של איש־הצבא הערבי־עיראקי (גירסה אשר ינקה גם מנסיבותיה הקשים של אנגליה בשנת המרד בעיראק — 1920). אכן, קשה שבעתיים היתה מכת 1941 לאיש־הצבא הבריטי מבית־מדרשו של הגנרל רוואן־רובינסון, שכן מכה כפולה היתה: ראשית — בגידת הצבא העיראקי כולו, יליד טיפוניהם, ביחסיה־ברית עם אנגליה; שנית — כשלונו הצבאי החרוץ והכולל. היו כאן אכזבה פוליטית מרה — מזה, ומפח־נפש מעיק של איש־המקצוע, מכוננו ומדריכו של הצבא העיראקי — מזה.

להשלמת התמונה — מעניינת היא חוות־דעתם של קצינים בריטיים, שלחמו בעיראקים ב־1941. סגן־מרשל־האוויר, שפקד על ר.א.פ. בשלב השני של מסע־עיראק, חיוה דעתו: „העיראקים הנם „בסדר גמור“ עד לנקודה ידועה; עד אשר מגיע אותו רגע, כשהם חסרים את ה„דבר־מה“ אשר אי־אפשר בלעדיו — והם מתחילים להתערער. רגע זה רוצים אנו לברור בשביל לפגוע בהם.“ (לכך הוא הוסיף, כי אל זנבות פצצות־מטוסים ירכיבו רעשני־אוויר, כדי להבטיח את הזדעזעות העיראקים). אך בהזדמנות אחרת — של התקפת הנגד העיראקית על פלוג'ה, שנלכדה על ידי הבריטים — צוין, כי „המצב היה קשה: באשר לשם כיבוש פאלוג'ה השתמשו העיראקים בדרכי־טקטיקה אשר שוננו להם ע"י הגנרל וטרסהאוז והמשלחת הצבאית הבריטית בתימרונ־אשתקד“... עכ"פ, ציון זה מוכיח כי קצינים עיראקים ידעו ללמוד מדוגמה

בקשר לשאלת גודל הצבא, ויותר מזה — יצירת חיל-מילואים בר-מידות, — הפיעה הצעת שירות-החובה (היו לכך גם נימוקים כספיים, אס-כי לא-מבוססים דיים). התנגדו לדבר אנשי-השבטים (שהסכימו להתנדב, מרצונם ובשכר, אך מרדו בעול גיוס-החובה), בני הרוב השיעי, ואף בריטניה. אך עם ביטול המנדט הבריטי על עיראק נעשתה התמורה ודאית, וב-1934 נתקבל חוק-הגיוס, שהגשמתו נדחתה אז לזמן-מה.

הערכות ליכולת איש-הצבא העיראקי

היסטוריון בן-אמריקה סיכם את „דעת אנשי-הצבא הבריטיים” כך: „העיראקי הוא לחם טוב. בשנות 35—1925 התנסו בנסיונות צבאיים ניכרים, וביחוד בגבול התורכי, עם שבטי-המדבר בספר הערבי, ובקשר לנסיונות החוזרים והולכים של השייך מחמוד * לכונון ממשלה כורדית מקומית בחבל

צנחנים מאנשי קומנדו כורדיים שאומנו ב„איסטרטיות-עיראק” שבחיל האויר הבריטי, בתלבושת החופשה השבטית

סוליימאניה”. אכן, סתמו ולא פרשו כאן המעריכים, מה היה חלקם — באותם הנסיונות וההישגים — של ה„איסטרטיות העיראקיות” (אשוריות וכורדיות למעשה, כנ”ל) ושל מטוסי חיל-האויר הבריטי ומכונות-השריון המדבריות שלו **.

* ראה „מערכות” חוב’ כ”ט עמ’ 86, „הכורדים”.

** ראה הקובץ „מלחמה במדבר” עמ’ 54—48: „מכונות-שריון במלחמת-מדבר” מאת סקוודרון-לידר גודסייב; וכן „מערכות” חוב’ כ”ד—כ”ה: „מלחמות-מדבר וכוחות-מדבר” מאת אל. גלילי עמ’ 30—29. וכן בסיכום מבהניו של הצבא העיראקי בהדברת שבטים כורדיים, אשר יתפרסם בקרוב ב„מערכות”.

העיראקית, התקיימו בארץ-הנהריים, זה ליד זה, שלושה צבאות: א. הבריטי (הודי בחלקו); ב. זה של ה"איסטרטיות"; ג. וזה של עיראק המדינה.

בדרך-כלל, מאז עברה בריטניה בעיראק, כבשאר שטחי המזרח-התיכון, לשיטת "הפיקוח-האזרי" * הופחת חילה שמנה בעיראק 45 בטליונים ב־1920 עד כדי 22 בטליונים ב־1921, 17 בטליונים — בסוף אותה שנה, ואלו ב־1930 היתה עצמתו — א.פ.ס. בד־בכד עם תהליך זה של פינוי — הונח היסוד לצבאה העצמי של עיראק.

עוד בינואר 1921 הוקמה המפקדה לצבא החדש — בעיקר מקצינים לשעבר ב"צבא-השריף" (צבא המלך הוסיין וצבאו של פייסל בסוריה). לפי הצעת מיניסטר-ההגנה, ג'עפר-פחה אל-עסקרי, הוחלט, כי "הצבא יאורגן, יאומן, יולבש ויצויד לפי הדוגמא הבריטית". זרימת המועמדים לקצינות מבין העיראקים, שחזרו משירותם כקצינים בצבא התורכי, לא הקלה כלל על הקמת החיל. ביוני 1921 הוחל בחיול המתנדבים, ועד מרס 1922 נרשמו כ־3,500 איש. ביולי אותה שנה הוקם הקולג' הצבאי, וכמאה וחמישים קצינים עיראקיים החלו להשתלם בו, בהדרכה בריטית. כן הוחל אז במנהג המשלוח של קצינים להשתלמות-מקצועית באנגליה (ובהודו). גם בתקופה זו צוינה העובדה, ש"כבר מלכתחילה הינה המחסור בחומר-קצינים" מיסוד מעולה את אחת המגרעות הקשות ביותר, נוכח הצורך בהקמת ארגון צבאי והשלטת המשמעת בו". שוב, "חסרו הדמות החיילית והמרץ ההכרחי בשביל רכישת יכולת מקצועית". ברם, "טובות יותר היו התוצאות לגבי שאר הדרגות". אותו זמן רבתה גם ההתחיילות מבין השבטים (ערבים וכורדים), עד כדי היות אנשיהם רוב (בין הטוראים, אך רק כרבע בין הקצינים). התפתחה הנטיה להישאר בשירות הצבא לתקופות-שנים נוספות, לאחר תום שירות-השנתיים שלפי החוזה.

אשר לשאלת-הקצינים הכאובה, ניסו למצוא לה פתרון ע"י החמרת המשטר בחינוך ובאימון הצבאי, וע"י הארכת-תקופות הלימוד, למעלה מכל המקובל בצבא הבריטי. ומעניין הדבר שב־1928 סוכם הנסיון כי נערים עירוניים היו זקוקים לאימון ג' שנים, ואילו בני-שבטים, שהשכלתם פחותה — לחמש שנים, לפני שזכו לקצינות. ו"דומה הדבר כי בני-שיכים וקרוביהם הועדפו על-פני אחרים..." תגובת הקצינים, מדי שנה, היתה כ־30 איש. בעצם, עוד ב־1921 הוחלט על הקמת צבא בן 15 אלף איש. אך ב־1928 העיד הנציג הבריטי בוועדת-המנדטים, כי "עצמת הצבא בזמן-של-שלוש השנים היא בין 11 ל־12 אלף איש".

* ראה "מערכות", חוב' כ"ד—כ"ה עמ' 29—30, ובקובץ "מלחמה במדבר" המאמר "מכונות משוריות במלחמת המדבר" מאת ג. א. גודסייב.

צבא עיראק

אשורי מאנשי האיטרטיות

התחלותיו של הצבא העיראקי

עוד בראשית הליבוש הבריטי (מאז 16—1915) הונהגו בשירותי-הבטחון של מחוזות עיראק מעין „נוטרים“ מבני-המקום הערביים, שמספרם הגיע לאלפים; עם תום המלחמה, ב־1918, כש„פחת הסיכון שבזיון הערבים“, הלך וגדל מספרם של אותם ה„שבאָנה“. הם אורגנו ארגון צבאי ונקראו תחילה „מיליציה“, אח״כ — איטרטיות (Levies) צוין אז שאם כי „אומץ-לבו וכושר-הקרב של הערבי משיעיר-רצון הם“, „לא נמצא לע״ע הערבי מסוגל ביותר לשמש קצין צבאי — יהיה אפילו ממוצא השיכים“*. קשי התפקידים שהתיצבו בפני חיל משמר זה יסתבר, בין השאר, מזה, שרק עד מרס 1920 נאספו, תוך נסיון של פירוק-נשק מהשבטים המזוינים-למכביר — ב„וילאיות“ של בגדאד ובצרה בלבד (!) — 50 אלף רובה. באש המרד העיראקי, ב־1920, נתמקמק לא-מעט מחיל „איטרטיות“ זה (יצוין, כי בסתיו 1920, עם שקיעת המרד, נאספו מהשבטים עוד 60 אלף רובה — והמלאי הוסיף להיראות כ„בלתי-עשוי להדלדל“, מה שמוכיח על הרגליו של כפר ושבת ערבי במזרח-התיכון). ה„איטרטיות“, שחודשו ב־1921, הורכבו הפעם כמעט מאשורים וכורדים בלבד, לאחר שסולק מהן היסוד הערבי. בהמשך הזמן היוו אלה „צבא-ב׳ בריטי“ בעיראק, שהרכבו מקומי, ופיקודו ובעלותו — בריטיים (בסוף 1921 מנו ה„איטרטיות“ למעלה מחמשת אלפים איש — 4 רגימנטים של פרשים, סוללת-מעמס, 2 בטליוני רגלים, 3 פלוגות מכ״י — והופעלו בעיקר בהרי הצפון ובגבולות; לסוף 1930 — עם גידול הצבא העיראקי-העצמי — הופנו ה„איטרטיות“, בראש-וראשונה, לשמירת האוירודרומים — והיקפם צומצם עד 2 בטליוני רגלים בלבד). למעשה, משהוחל בפיתוחו של צבא המדינה

* הציטטות דלעיל הן לפי „הדו״ח על הנהלת עיראק“ שהוגש לחבר-הלאומים; וכן הן רוב הציטטות האחרות, שמקורן לא צוין במיוחד.

עֵזְרָה
 החלוקה הארמינסטרטגית

ק"מ 0 50 100 150 200

כדי להקל במקצת על קורא המעיין בסקירה אחת את ראיית המצב באותה ארץ בכללותו; ולעתים גם מן התועלת של שינון העובדה והמושג.

תצלומי הקובץ הזה — לא במקרה נבחרו. הם נועדו לא רק להזין את העין, כי אם גם להבהיר, להסביר ולא לפ. כך הוא — לגבי טיפוס־אדם; כך הוא — לגבי דמות ולבוש; וכך הוא — לגבי זין וציוד. ושוב: לא ל"אנציקלופדיה" התכוונו כאן, כי זאת אין להשיג באמצעינו המוגבלים ובהזדמנות זו; כי אם למתן מושגים. ובמידה שהדברים קרובים יותר אל בשרנו אנו — כמקרה ה"לגיון־הערבי" — נסינו להרבות לא רק בהרצאה, אלא גם במתן התמונה.

נין להימנע בקובץ כזה, המיוסד על ליקוט ידיעות ממקורות שונים ובלתי־שווים בערכם, לא רק מפרצות מסוימות, אלא גם מטעויות ידועות. ועוד יותר מזה ודאית היא ההתישנות, אשר תחול כעבור זמן־מה על אחדות מהעובדות המובאות בו. אך כוונתנו היא, כי גם כעבור זמן יוכל קובץ זה לשמש נקודת־מוצא להכרת התפתחותו ואופיו של צבא־הערבים, על זרועותיו ושלוחותיו השונות. מהלך הזמן והתרחשות המאורעות ודאי שיעלו עליו נדבכים נוספים. אולם אין בכך כדי לגרוע מן הצורך הראשוני בו כבר עתה.

אג.

הנוכה תש"ח

א

כן, כמעט כל המצבים שהוזכרו כאן — בין אלה שבחומר ובין אלה שברוח — נובעים מעובדת־יסוד אחת, ומותנים על ידה. כפי שכבר נרמז, נמצאות כמעט כל מדינות ערב בתהליך של מעבר (מהן בשלב התקדמות מוקדם יותר, ומהן במאוחר יותר) ממצב של קפיאה על־שמרים, אוריאנטלית־מובהקת, שבעבר, אל סיגול מחלצות מערביות מסויימות ברוב הגילויים החיצוניים של חייהן — בצורות ומונחים של ארגון ממלכתי ומדיני, בדפוסי משפט וציבוריות, בלבוש, בנצני התעשייה, בתחבורה וקשר, בדפוסי בניה — אך אולי בתור הראשון — בצורת צבאותיהן, במבנם הארגוני, ובמגמות זיונם וציודם. הצבא הערבי של זמננו, לארצותיו, נמצא בשלבי המעבר השונים, כנ"ל, ממצבאות־המזרח הרועגות — אל הדפוסים (והתביעות) שנקבעו ע"י צבאות־הערב; אך בשום ארץ טרם הגיע אל מלוא־המטרה ואל השלימות. וכשם הדפוסי הידיוקרטיה המערבית טרם היו למציאות אורגנית בהי המדינה הערבית, כך גם מסגרות־המבנה והידושי־הציוד בצבא לא תמיד יעידו על השתלבות אורגנית, טבעית והולמת של האדם ומנהגיו במשבצת הארגונית המדוקדקת ובמכונות־הקרב המורכבות.

בפירוט־לדוגמה זה ובסיכומו צוינו הבעיות המטרידות את מדינאי ערב ומצביאייה; על כן טבעי הדבר, כי כל אלו מצביעות על צדדים של חולשה ותורפה בהזיתן.

ד

וקא משום כך — מן הראוי שנזכור, כי הזית זו (במידה, שהתפתחות הדברים תביא להזית אחת של מדינות הערבים) אינה רצופה כלל וכלל נקודות־תורפה בלבד; יש בה, ללא־ספק, גם צדדים חזקים לא־מעטים: — מרחבי שטחה של ערב האסיתית והאפריקאית; עשרות המיליונים של תושביה; עובדת, "ליכודם השלישי" של רובם — על אף פלגיהם ופילוגיהם — בקנאות דתית חשוכה ומשותפת, ובתוספת צביון שוביני, צבאי־לאומני, אצל "מתקדמים" שבהם; חולשת "האופוזיציות" המאורגנות לשליטיהם; תכונות הקרב (והגריליה) של שבטים רבים (מהם גם בלתי־ערביים, אך מוסלמיים־קנאים); עשרות שנות קיום צבא סדיר, על המרץ והכספים (מבית, וביחוד — מבחוץ) אשר הושקעו בהקמתו ובטיפוחו; עובדת קיומה של הדרכה וזה רבת־יכולת, הנמשכת גם בימים אלה ממש; הציוד והזין אשר כבר נצברו; — בצירוף כל אלה יחד אין לזלזל בשום פנים ואופן.

אכן, — אין גם להסתנור בפניהם, ולשכוח את הבקיעים הרבים בין חלקי העולם הערבי ובתוכם; כשם שאין לראות את עצמת־המלחמה הערבית כמעשה־מוקיונות בלבד, כן אין לראותה גם כמפלצת כלי־כוחה. המציאות היא אפורה ופשוטה, ושונה הן מהנראה דרך המשקפת הורדרדה של הגיחוך והביטול והן מתמונת־השחור של האימה הבלתי־מבחינה. גוף זה נראה כמגודל, ובעל־עצמה, אך אין ספק כי רגליה־חמך לו; ועם זאת אפשר מאוד כי בשלבים הראשונים תגלינה זרועותיו כוח שאינו מבוטל.

ל

פי שניתן לראות אף מתוך מבוא זה עצמו, אין להימנע בתיאור מורכב כזה (מורכב — לפי הארצות שהן כה שונות באופין ומעמדן; ושוב מורכב — בשל בחינותיו הרבות של הענין בכל ארץ) מכמה וכמה הזרות. אולם יש בכך

ד

בר זה יקל על הקורא אם יזכור: יש ובאחת הסקירות הורחב הדיבור על חזיון או בעיה החורגים למעשה מתחום ארצי, והנם משותפים לכל מדינות ערב או לקצתן; ואותו תיאור, המקומי לכאורה — אפשר להעתיקו, אולי בהדגשה פחותה במקצת, גם לסקירות על מצב הדברים בארצות-הערבים האחרות.

כך הוא הדבר, למשל, לגבי המדובר על הקצינות: טיבו של חבר הקצינים שבעין, ותפקידם הציבורי-החברתי הפרובלימטי במדינות-הערבים ובעית "חומר-הקצינים", — בסקירה על עיראק (וכהשלמה לו — גם בסקירה על עבר-הירדן).

על ענייני הבריאות וההשכלה העממית — בסקירה על מצרים. על ההבדלים בתכונות-הלוחמים ובכושר הצבאי, שבין אנשי ה"מוגרב" האפריקאי לבין מרביתם של ערביי-המזרח — בסקירה על סוריה; ועל תפקידו של המדריך והמארגן הזר — בראש וראשונה בסקירות על עבר-הירדן ועיראק.

ה

תכן, כי אחר סילוק כל המסיבות המקומיות, ניתן לנפות ולהעלות במרוכז את עיקרי הבעיות והחזיונות המשותפים לכל צבאות הערבים בדורנו זה, או כמעט לכולם. אין זו מלאכה פשוטה וקלה כל-עיקר, — ועל כן העדפנו, כפי שנוכר לעיל, את הדרך של ציון מצבים אופייניים ביותר במקומות בהם נודמנו בגילויים הבולט. ברם, באם ננסה לפרט, לנוחות הקורא, רשימה מעין זאת, הרי תכלול קודם כל, — אם כי, אולי, לא בסדר חשיבותם המציאותית — את הבעיות דלקמן:

תכונות-הלוחמים באוכלוסייה, אשר הפסידה כבר, ועודה מפסידה והולכת, מרעננות סגולותיה השבטיות בעבר, אך טרם הספיקה לסגל לעצמה את היציבות האזרחית והתרבותית — ואף לא את מלוא הכושר הטכני — של עמי המערב;

טיב הקצינות, שגם בה משתקף המעבר מחברה פיאודלית או פטריארכלית — בעלת שכבת "שליטים טבעיים" — למשטר ציבורי וטכני מורכב יותר, אשר טרם גיבש לעצמו את השכבה השלטונית בעלת תכונות האופי וההשכלה ההולמות אותו;

רמת ההשכלה והבריאות הכללית של המוני-העם, המפגרת באופן בולט (אולי — פרט ללבנון) אחרי התביעות המידיות שהזמן החדש מציג כמעט לפני כל מדינה ערבית בימינו;

העורף העשייתי הרופף, המהווה ברוב ארצות-ערב, "פוטנציאל" צבאי דל כל-כך עד שלא נמצא כדאי לציינו כאן בכלל (פרט למצרים):

מנגנון-התובלה, אשר מעוט-פיתוחו עלול ברוב המקרים להכביד על ביצוע פעולות-מלחמה בהיקף ניכר (וביחוד — מחוץ לתחומי המדינה) ולהאיט, בתוקף תביעות-היסוד של ה"לוגיסטיקה" הצבאית, את קצב מהלכן;

המבנה המדיני, המעורער ברוב ארצות-הערבים, העשוי במבחן-תבוסות-ראשונות, להביא לידי שינויים קטסטרופליים במפה המדינית-הצבאית של העולם הערבי.

צבא צעיר בתהליך התגבשותו יכולים ללמד לא־מעט מה עשוי להבשיל בקרבן ברבות־הימים. התנודות השונות שחלו בדרכו מרמות, בצירופן, על קצב התפתחותו הצבאית. יש להודות, כי לא כל הפרטים על הארגון והציוד שרצוי היה לכללם — זכו להיכלל כאן. אך כמה פרטים כאלה שהובאו בסקירות שבקובץ — ראוי לזכור אותם זכור היטב.

כ גם זאת לדעת: היקפן וטיבן של הידיעות על כמה מן הגייסות הערביים לקויים למדי. השיבושים (שלא יא־מנו) של הסטטיסטיקה בארצות־מזרח אלה, מכבידים אף על הערכתם של גורמים ראשוניים ביותר, כגודל האוכלוסיה, למשל; ואותה יד־הגוזמה שליטה לעתים קרובות גם בתיאורים ובמספרים המובאים בענייני צבא וזין. זאת ועוד: בד בבד עם ההגזמה צועדת, לרוב, גם הבורות: העתונות הערבית, למשל, איננה משגיחה בידיעות שהיא מביאה לא בהבדלים שבין תותח למכונת־יריה (ואף לא בין תותח לתת־מקלע), ולא באלה שבין טנק למכונת־משורית, וכיב"ז. וכמה ממשלות ערביות נוקטות בנוהג של מיסוך לגבי עצמתן הצבאית, תוך הפרחת שמועות וגירסאות מנופחות שונות, שתכליתן להגדיל רושם ולהאדיר, בארצותיהן ומחוצה להן, אכן, תקציבן של מדינות אלו, אשר אותו יקשה להסתיר, מגלה לעתים קרובות את האמת בכללותה; אך גם אז יקשה לעמוד על הפרטים. מתוך כך יבין הקורא משום מה יהיה, לעתים, בחלק זה או אחר של סקירה מסוימת, ה"שמא" מרובה על ה"ודאי". מוטב לציין כמה גירסאות שונות מאשר לפסוק כי אחת מהן היא הודאית; אך זאת, כמובן, רק כאשר אין בטחון כי אמנם היא־היא הודאית. וכאן המקום להעיר: תוך בחינה כזו של נתונים והסברים שונים יתרגל הקורא למתודת זכרון של מחשבה צבאית בקורתית, בוחנת ומנתחת.

ל א כל הסקירות — אשר אחדות מהן נתפרסמו חלקית ב"מערכות" — נכתבו בזמן אחד מתוך גישה אחידה בתכלית. לא בכלול ניתן במידה שווה תיאור הרקע להתפתחותה הצבאית של המדינה הנתונה. כך, למשל, לעומת התיאור ההיסטורי של תהליך התהוותו של צבא־עיראק ב־25 השנים האחרונות — לא תוארו כלל עליותיו וירידותיו של צבא־מצרים, שהוא הותיק מבין צבאות־הערבים הקיימים כיום; כי סיפור פרשת תולדותיו של צבא־מצרים, החל בחילם של מחמד־עלי ואבריהם פחה, לפני מאה ועשרים—מאה ושלושים שנה, התבוסות שהנחיל המהדי, מסע־בסודן, מרד ערבי־פחה, ההשתלטות האנגלית, התבוסות שהנחיל המהדי, מסע־קיסצ'נר דרומה, שנות הקפאון הממושכות — ועד לתקופת התיקונים וההרחבה שבעשור האחרון — כל אלה היו תופסים מקום רב מדי בשטחו המצומצם של הקובץ הזה. והוא הדין ביחס לכמה פרקי־משנה אחרים, מהם הנוגעים לעבר, להווה או לעתיד, ל"רקע" התרבותי והמדיני, או לבחינות שונות של מבנה הגייסות, אימונם וציודם; בסקירות מסוימות הורחב עליהם הדיבור, ובאחרות — צומצם. לעתים נעדרת בסקירה כותרת־פרק מסוימת, כי הנושא הוכלל בפרק אחר. אחר קריאת הקובץ כולו ידע הקורא להשוות — ולעתים קרובות גם להשלים — את הדמות של אחד מחיילות הערבים ע"י מושגים וידיעות שהעלה מסקירה אחרת.

ל ק ו ר א

צ

צור הסקירות „חילות הערבים בדורנו“ בא לספק, ולו במידת-מה, צורך אסטואלי, אשר ציבורנו חש בו ביוחד בתקופה האחרונה. עם זאת אי־אפשר היה להצטמצם כאן בליקוט ובמתן האינפורמציה השוטפת בלבד על כוחן הצבאי של ארצות-ערב. ציון מספר הבטליונים או כמות כלי־היריה, אינו נותן עדיין מושג מציאותי על משקלם הלוחם האמתי של מדינות ועמים. וזאת לא רק מפני הטעם, שכדי לשקול את ערכם של כך וכך אלפי אנשי־צבא מאומנים, או של תוספת כך וכך סוללות־תותחים, או של ריבוי נשק אבטומטי, או כלי־הובלה או רכב־שריון, דרושה גם התמצאות כללית במסגרת־הצבא בזמננו — אלא גם משום שמידת ערכם הממשי של כל המספרים והנתונים המעניינים האלה מתבררת רק כשהם נראים על רקע הגורמים הלאומיים, החברתיים, המשקיים, התרבותיים, והפוליטיים הכלליים של חיי אותה מדינה והיות חייו של אותו עם. עאכ״כ אם נזכור, כי אפשרויות הפעלתו של הכוח המצוי תהיינה תלויות, לעתים קרובות, בסיטואציות ציבוריות־פנימיות שבתוך המדינות השונות ובצירופי־מצביהן הפוליטיים־היצוניים.

ציבורנו נזיון בחדשים האחרונים יותר מדי מלקטי־דיעות מקוטע, והכרח הוא לאפשר לו גם הזדמנות להסתכלות כוללת יותר בהרכבו ובגורמיו של צבא ערבי, על מדינותיו וגלגוליו השונים. קובץ זה, המוקדש במיוחד לנושא הנידון, מנסה למלא צורך זה, אשר רשימה כרוניקלית, או אף מאמר בעתון יומי, אינם יכולים למלאו.

ח

חובה להקדים ולומר: אין הכוונה — והאפשרות — שקובץ זה ישמש כ„ספרי־דע“ („הנדבוק“ בלע״ז), כפי שמכנים במטות. של צבאות גדולים קבצים על הצבאות הזרים. כי אותה יריעה מקפת וממצה, היורדת עד לפכים הקטנים של ארגון־גייסות וזיונם, המרבה בתיאורי הבר־המפקדים ובכאקטריסטיקות אישיות, המגלה רזירזין של מדינות־הצבא אשר למדינה ה„נחקרת“ — אינו בא בחשבון כאן גם בשל מספר עמודיו המוגבל של קובץ זה (העוסק בחצי תריסר מדינות!), וגם מבחינת חוג־הקוראים אשר הקובץ מכוון להם, — ולפני הכל, גם מחמת חסרונו של חומר כה מפורט ו„פנימי“. משימתנו צנועה יותר (אך השיבוטה אינה נופלת משום כך): להביא בפני השכבה הפעילה, והדרוכה־על־המשמר, של ציבורנו ראשית־ידיעה והתמצאות־מה במושג־היסוד של מדינות־הערבים כגורמים צבאיים־פוליטיים, ובמבנה הכללי של גייסותיהם והיקפם; בהבדלים האופייניים והעיקריים שביניהם ובשרשי־מניעיהם השונים; בסיכויי התפתחותם, ובגירסאות השונות של אפשרויות הופעתם והפעלתם בעתיד הקרוב.

א

אין סקירות אלו יכולות להיות רצופות־„תגליות“. אך מובטח לכל הקורא בהן מתוך כוונה, כי עם סיום כל סקירה יצטייר בפניו מושג מציאותי יותר מזה שהיה לו לפניכן על צבאה של אותה ארץ. גם פרטי היסטוריה והתפתחות של

כדי להקל על הקורא את הרחבת תחום ידיעתו לגבי טיב הכוח הערבי המזויין בדורנו ותכונותיו, וכן את הרקע והתנאים המצמיחים אותו (או מגבילים את התפתחותו), הננו מביאים להלן ציונים למאמרים, רשימות וסקירות אשר הופיעו במשך השנים מעל דפי "מערכות" ונוגעים במעגל-נושאים זה. מהם עוסקים במיוחד בתיאורם של כוחות מלחמה ערביים לארצותיהן (כוחות עצמאיים או בשכירות זרה, סדירים או שבטיים וגם מקומן של החבורה והכנופיה לא נפקד) ומהם מוקדשים לבחינות החברתיות והמדיניות של חיי העמים הערביים (אופי האוכלוסיה, השכלתה, בריאותה, טיב הארגון הממלכתי וכיו"ב), המשמשות לעתים כה קרובות מפתח להבנת תכונתו של הכוח הלוחם אשר לעמי ערב בדורנו — וכן של התחומים שהוצבו לו. המעיין ברשימת המאמרים והרשימות לא יקשה עליו לברור לו את החומר הקרוב ביותר לחוג התענינותו הבלתי אמצעית.

עם הקורא הסליחה על אשר לא נעשה כאן נסיון להגיש סקירה ביבליוגרפית רחבה ושלמה יותר, אשר תהרוג מעבר לתחומי "מערכות", אכן, במידה שהמדובר הוא בתיאורם ובניתוחם של גלויים מובהקים של מציאות צבאית ובעיותיה בארץ-ישראל המערבית, הרי פרט לכמה הצעות בעלות-ערך הפוזרות במספר ספרי-מופת אין כמעט אפשרות להמליץ על חומר-עיון נוסף בשטח זה לקורא העברי.

קוב

י"ח—י"ט חיל הסנוסים

עבר-הירדן

ט"ז—י"ז גירויס ביי על פיק פחה
 ל"ג—ל"ד פרקי עבר-הירדן
 ל"ה עתידה של עבר-הירדן

סעודיה

כ"א—כ"א היום ומחר בערב הסעודית
 כ"ב—כ"ג השבטים הלוחמים של מפרץ עדן
 כ"ד—כ"ז מעמד סעודיה בעולם הערבי
 ל"א—ל"ב ; ל"ג—ל"ד

ארץ-ישראל

לאופי ה"מלחמה הקטנה"
 במאורעות 1936/39 אשמורות
 א"י 1936-38 — ואזריסתאן 1937 ל'
מלחמה במדבר
 הגמל במסעות המדבר י"ח—י"ט
 מלחמות-מדבר וכוחות-מדבר כ"ד—כ"ה
 קובץ "מלחמה במדבר", תש"א

מצרים

פרקים מצריים ט"ז—י"ז ; י"ח—י"ט
 חיל הספר המצרי ל'
 מצרים, בריטניה והמערב ל"ו
 צבאה של מצרים מ"א ; מ"ב—מ"ג
 האחים המוסלמים מ"ב—מ"ג
 הזדיינותה של מצרים אשמורות

עיראק

האוכלוסיה ובעית הקדמה בעיראק י"ג
 אנשי האיטרטיה העיראקיים
 בחבאניה ט"ז—י"ז
 הכורדים כ"ט
 חוזה עיראק-עבה"י מ"א

סוריה ולבנון

החייל הסורי והארמני ;
 קלעי צפון אפריקה בליבנט ו'
 הר הדרוזים ; איש ההרים העלאוי ה'
 איש הצ'טה י"ג
 איש-הכנופיה הסורי י"ד—ט"ו
 צבאה של סוריה כ"ב—כ"ג

חילות הערבים בדורנו

על רקע עמיהם ומדינותיהם

צרוך סקירות זה, המהווה את עיקר תוכנה של חוברת מ"ה של „מערכות“, אינו מכיל את הסקירות „צבאה של מצרים“ ו„מעמדה של עיראק במשולש-הכוחות בעולם הערבי“ אשר הופיעו בחוברות מ"א, מ"ב—מ"ג ו"מ"ד של הירחון. הן תוכללנה בקובץ המיוחד על נושא זה אשר יופיע בקרוב, ואליו יצורף גם סיכום של מ"ה נ"ה ק"ב אשר בהם עמד צבא עיראק במסעותיו נגד הכורדים ובהתנגשותו עם חיל-הבריטים ב־1941.

ועוד אמת־מידה לנו: לא רק ההשוואה עם העבר ולקחו, אלא גם הבטחת המחיר. את מדינת היהודים ינסו להחניק, בטרם לידתה. על כן עליה „להיולד” למעשה לפני בוא יום. „הפרתה הרשמית”. לא בהצהרות תקום ותהיה, כי אם במציאות הבונה את עצמה.

הוטל עלינו להיות עם בעל ארגון ממלכתי, בטרם תתסד הממלכה כלפי חוץ. כל הטיפול וכל הארגון המרוכז בענייני חיינו, כל עריכת התכניות המחושבת והשקולה, כל כינוסם של גורמי־הביצוע והכוחות אשר יהיו לה לערובה, בניינו של המנגנון המורכב אשר לעם ממלכתי, למען יוכל, בבוא היום, לבקוע את קליפת „אי־ההכרה” ולצאת מתוכה במלוא האטריבוטים של עם ממלכתי: אדמתו, חקלאותו, כפריו, עריו, תעשייתו, גמליו, תחבורתו, כוחות־מגן שלו. — הנה ההזמנה שבה באה ההיסטוריה העברית אל הישוב, הנעזר בכוחות העם בגולה, להגשימה בירחי „תקופת־המעבר”. לא פרוודור־דמים צריכה להיות לנו „תקופת המעבר”, אלא גשר לעתיד בטוח. אין איש ונער בישוב שמאמצייהם לא יידרשו ולא יועילו בהקמת הגשר.

ועוד זאת: רבים הקרבנות אשר יונחו ביסודותיו של הגשר. רבים כבר נפלו. הכרה חמורה — אך בת הבגרות — היא הכרת הישוב, כי לא נוכל להימנע מקרבנות נוספים. גם בזה, — ואולי קודם כל בזה, — באה לידי גילוי שותפות גורלו של הישוב. מחנה המגינים כבר שכל חברים יקרים; הוא עומד דרוך על משמרתו, בדעתו כי בזה עוד לא הגיע לגמר תשלומו של מחיר הדמים הנתבע ממנו. באימרה „עמידת־דום”, הנשמעת עתה בשורות־נוער מלוכדות, בא לידי ביטוי מלוא־הצער יחד עם מלוא הערצת התפקיד והקרבו, ששניהם, הצער וההערצה, מפעמים בתוכנו. כשם שגיבורי תל־חי נתנו אבוקה לדור, כשם שרביס־רבים מן ההולכים בעקבותיהם כלכלו את אש שלהבת־התחיה, כך בא זכרם של הנופלים עתה בשדות יהודה המשתחררת לצוות את החיים לכל הממשיכים בדרכם. לא לשוא הקרבנות. ג מ ל ם י ב ו א .

ט ע ם ה מ ע ר כ ה

אם פיי־כמה תמשך המערכה, אם בקרבנות נוספים, אם בחלק גדול יותר של יצירתנו תעלה לנו — האם לא נעמוד בה?
אחרינו: עבדות וניוון. לפנינו: קוממיות ועצמאות.
זאת היא המערכה.

עד מתי? — כך שואלים.

עד מתי? עד שישבר כוח האויב.

ועד מתי נחיה בסכנת התקפות חדשות? — כך שואלים.

עד מתי? עד שכוחו של ישראל בארצו ידון למפרע לתבוסה כל התקפת אויב, כאשר הוא שם. עד שהנלהב ביותר והנועז ביותר במחנה האויב, בכל מחנות האויבים באשר הם שם, ידע: אין אמצעי לשבור את כוח ישראל בארצו, כי הכרת־החיים אתו ואמת־החיים אתו, ואין דרך בלתי אם להשלים אתו.

זהו טעם המערכה.

לקראת המעשה

שנת 1948 למנין הגויים תהיה שנת המבחן הראשון — וודאי גם העליון — לעצמאות היהודית בארץ-ישראל, שהוכשרה והוכרזה. אין איש יכול להיבנא על כל אשר יקרנו, בטרם תעבור עלינו השנה הזאת, אך דבר אחד הוא בחזקת ודאי: שני נסיונות, שהם אחד, ייעשו במשך השנה — הנסיון להחניק את המדינה בטרם נולדה, להחריב את יסודות קיומו של הישוב. בעמידה בפני שתי סכנות אלו — ניבחנו.

בשני קני-מידה עלינו לבחון את מעמדנו ואת החובות המוטלות עלינו: לפי מה שעבר עלינו בתקופות קודמות ולפי העתיד אשר עלינו לבנותו. לשעבר — לא תמיד ידענו להתיצב במהירות מספקת על כל עמדות-המגן ונתיבי-ההתקדמות אשר תקופות זעזועים חייבום; והרי רק דוגמה אחת, שהיא רחבת הממדים שבכולן ועדיין זכורה היטב לרוב הישוב הפעיל הקיים בארץ: דוגמת „מאורעות“ 39—1936. אילו ידענו, כבר ב־1936, לגלות את מלוא המידה של התארגנות וליכוד, של שכלול כוחות-המגן וטיפול יזמתם, של מעשי-בנין תוך ההתקפה ועל אפה, — כי עתה יתכן והיינו מסכמים את תקופת השנים ההן סיכום אחר קצת. אכן, היו גם היו גילויי-גבורה רבים וגילויי-העוזה של יזמה, וגילויי-הרחבה של גבולין, וכן בצרון משקי פנימי. אך הם צריכים היו להקדים מעט לבוא, בעוד כוחן עמן לסבב אחרת את ההתפתחות כולה. וברורה משמעותו של הלקח הנגזר עלינו כיום: לקצר את הדרך, מן ההכרה הראשונה כי יש הכרח לעמוד במערכה — לא רק מערכת-המגן המובהקת, זו הלוחמת, פשוטו כמשמעו, אלא גם במערכה הכלכלית, הישובית-הארגונית והחינוכית (היינו: חינוך העצבים ובצרונם!) — אל מימוש המערכה המלוכדת, על-ידי הסדרם של כל כוחות העבודה והכוננות שבישוב, ועל-ידי סתימת כל הפרצות שאפשר לסתמן: בייצור, בהספקה, בתובלת פנים וחוץ; להיות, חי הנושא את עצמו ככוח של משטר חיים חמור, אחראי ודרוך, אשר יהפוך את הישוב — על כל פנים במשך שנה זו ובגזירתה — למחנה מאורגן, בעל-משמעת, הנכון לא למלחמת-שפתיים, אלא להאבקות עם המושרש במציאות חיינו, באדמתו ובכושר מעשהו הענין.

ואחרון אחרון חשוב: משטר חיים של עם לוחם ומתגונן. מכאן מחיסון העצבים, משותפות-הגורל של כולנו, מסילוק כל בהלה וכיבוש כל יציר-התפרקות — כללו של דבר: מיכולתו של עם לשלוט על עצמו, על נשמתו, על רגשותיו ועל מעשיו ולכוונם לאפיק התכלית הגדולה, — מכאן יתד ומכאן פינה גם למימושם של שאר כל התפקידים והתעודות אשר הימים הבאים והשעות הקרובות יטילו עלינו.

עם ההכרזה

רק שבועות מעטים מפסיקים בינינו לבין ליל החלטת האומות־המאוחדות על הקמת המדינה היהודית. המדינה החדשה הספיקה לזכות לטבילת־הדם ולמבחן־האש עוד לפני צאתה באורח רשמי לאויר העולם. אך אשר הוכרז — יקויים. ולא משום שהוכרז — אלא, בראש וראשונה, משום שההכרזה באה בתוקף מציאות אשר כבר הוקמה בארץ: מציאות יוצרת ומגינה על יצירתה. ודאי, מדינות אינן דבר שבמתן; ההכרזה לא באה להחליף מאמצי דורות־מכונים ודור־מגשים, היוצרים מציאות של מדינה נבנית ונכבשת, אלא, אדרבא, היא באה לתבוע את הגברתם. אכן, ההכרזה עזרה ותעזור לנושאי המאמץ. קשה לאין ערוך היה בלעדיה. אתה — נפתח ומתרחב הפתח לקיבוץ המוני ישראל ולכינון ביתם. הימים גדולים הם, נושאי־עתיד. אך לא קל לשאת היסטוריה עלי שכם. וזהו כובד המשקל של הנטל הנופל על דורנו.

בדם ואש יהודה נפלה. היא אינה רוצה לקום מחדש בדם ואש. אך היא מצוּנה לדעת — והיא תדע — לעמוד בפני שואפי־הדם ומפיחי־האש. היצירה המתרחבת תצטרך, בגזירת חוקי הקיום שעודם שליטים בעולם, למגן. ונושאי המגן ייאנסו לאחוז גם בשלח מול „הבא להרגך“. לדור הזה לא יהיו המגן והשלח בגדר חידוש ועול בלתי־רגיל. אך מעתה מצווה כל העם כולו להכשיר עצמו לשאת בעולו — לכשידרש.

הנוער העברי, אשר הכיר רק את שלהי התקופה של נדודי המדבר, והוא עתיד לבנות את ההגיה החפשית והיוצרת החדשה של עם־ישראל, לא ייקרא ע"י הנהגת העם לשתף עצמו בהרפתקה צבאית או בטיפוח „גדלות“ לאומית מנופחת וכוזבת. אך קרוא ייקרא לתת כתף למעשה בנין אדיר, המיוחד במינו בכל דברי האנושות, ועם זאת להתייצב על המשמר למען מלוא הבטחון ומלוא החירות לעם אשר לא ידעם מזה דורות רבים. על נוער זה יהיה להתחנך לשני גילויי תפקידיו גם יחד: מעשי בנין ותפישת השלח.

תוך עקת הימים שנכוננו לנו ועשן היריות וההתפוצצויות, המכוונות אל חלוץ האומה העברית, הישוב הנבנה — ידע נוער זה לגבש דמות של איש בונה, לטפח דמות של איש לוחם ומגין, ומעל לכל — לשמור על דמות האיש היהודי, על צלם האדם שבו.

רואה אני את מדינת־היהודים כמדינה נייטרלית. צבאה יהיה רק חיל־מצב — אך חמוש בכל תחמושת־הצבא המודרנית, אשר תפקידו יהיה לשמור על הסדר כלפי פנים וכלפי חוץ.

ירחון לשאלות מדיניות,
כלכליות וצבאיות

חוברת א' (מ"ה) / כרך שנים-עשר /

ב מ צ ר ק ה

וְיִהי כְּאֲשֶׁר שָׁמַע סַנְבַלֶט וְטוֹבִיָּה וְהַעֲרָבִים וְהַעֲמוֹנִים וְהָאֲשּׁוּדִים
כִּי-עָלְתָה אַרְוֶכָה לְחַמּוֹת יְרוּשָׁלַם כִּי-הִחֲלוּ הַפְּרוּצִים לְהִסְתַּם וַיַּחַר
לָהֶם מָאֵד: וַיִּקְשְׁרוּ כָלֶם יַחְדָּו לָבוֹא לְהִלָּחֵם בִּירוּשָׁלַם וְלַעֲשׂוֹת לוֹ
תוֹעָה: — — — וַיְהִי מִן הַיּוֹם הַהוּא חֲצִי נְעָרֵי עֲשִׂים בַּמִּלְאכָה
וְחֻצֵים מִחַזִּיקִים וְהַרְמָחִים הַמְּגִנִים וְהַקְּשָׁתוֹת וְהַשְּׂרִינִים וְהַשָּׂרִים
אֲחֵרֵי כָל-בֵּית יְהוּדָה: הַבּוֹנִים בַּחוּמָה וְהַנּוֹשְׂאִים בַּסֶּבֶל עִמָּשִׁים בְּאַחַת
יְדוֹ עֹשֶׂה בַּמִּלְאכָה וְאַחַת מִחֻמַּת הַשְּׁלַח: וְהַבּוֹנִים אִישׁ חֲרָבוֹ אֲסוּרִים
עַל-מִתְּנִיּוֹ וּבּוֹנִים וְהַתּוֹקֵעַ בַּשּׁוֹפָר אֲצִלִּי: וְאָמַר אֶל-הַחַרְסִים וְאֶל-
הַסְּגָנִים וְאֶל-יְתֵר הָעָם הַמִּלְאכָה הַרְבֵּה וַרְחֶקָה וְאֲנַחְנוּ נִפְרָדִים עַל-
הַחוּמָה רְחוּקִים אִישׁ מֵאֲחִיו: בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל הַשּׁוֹפָר
שָׁמָּה תִקְבְּצוּ אֲלֵינוּ אֱלֵהֵינוּ לְחָם לָנוּ: וְאֲנַחְנוּ עֲשִׂים בַּמִּלְאכָה
וְחֻצֵים מִחַזִּיקִים בְּרָמָחִים מַעֲלֹת הַשֶּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים: גַּם בְּצֵאת
הַיָּא אֲמַרְתִּי לָעָם אִישׁ וְנִצְרוּ לָנוּ בַתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהַיּוֹ-לָנוּ
הַלְלִיָּה מִשְׁמֵר וְהַיּוֹם מִלְאכָה: וְאִין אָנִי וְאַחֵי וְנְעָרֵי וְאַנְשֵׁי הַמִּשְׁמֵר
אֲשֶׁר אֲחֵרֵי אִין אֲנַחְנוּ פְּשָׁטִים בְּגָדֵינוּ.

בתמיה, ד

לזכרם של חברים למגן

שנפלו בימי כסליו—טבת תש"ח

עומד דום המחנה

יהושע גלזרמן

יונה רסין

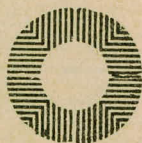
מנושאי דגלה של ההגנה העברית

נפלו

דיר ממשיתים ישא את הדגל

מפעלי פלדמן

ב א ר ק י ש ר א ל

תעשית יהלומים מאוחדת בע"מ

טלפון 4458

תל-אביב

יוסף פלדמן ובניו בע"מ

טלפון 2214

ירושלים

קוהינור חברה לתעשית יהלומים בע"מ

טלפון 119

נתניה

בנק הפועלים

בערבון מוגבל

תל-אביב

ת.ד. 27

טלפון 4297-4296

הון המניות הנפרע ורזרבות

500.000 ל"א

מנהל עסקי בנק
לכל ענפיהם

בנק ארץ-ישראל
לדיסקונט בע"מ

ירושלים

תל אביב

בנק מסונף:

בנק מרכנטייל א"י בע"מ

חברת עזר:

חברת כ.א.ל. לאפוטרופסות
ונאמנות בע"מ

כל עסקי בנק

החברה
הא"י לקרור והספקה
בע"מ

מחסני קרור המודרניים ביותר
במזרח התיכון

המחסנים בתל-אביב

דרך פ"ת ע"י תחנת ההכבת
ת.ד. 318 טלפונים 4316-7

המחסנים בחיפה

באיזור המיושב רחוב הנמל
ת.ד. 1409 טלפונים 4541-2

הוצאת „מערכות“ תל-אביב

הופיעה מהדורה שניה

מִוֶרְשֶׁת גְּבוּרָה

פרקי עוז מספרות ישראל

ליקט: זרובבל דברימבוא: זלמן רובשוב

בדרך המחותרת לארץ-ישראל

מאת 'פ. סטון

עומד להופיע:

ילקוט תל-חי

לחותמי „מערכות“ הנחה